İstanbul Bienali, İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından düzenleniyor.
Istanbul Biennial is organised by the Istanbul Foundation for Culture and Arts.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 1 2.09.2022 10:20

17. İstanbul Bienali'nin yayınları,
İstanbul Kültür Sanat Vakfı ve
Yapı Kredi Yayınları tarafından,
Vehbi Koç Vakfı'nın katkılarıyla yayımlanmıştır.
Publications of the 17th Istanbul Biennial
are co-published by the
Istanbul Foundation for Culture and Arts
and Yapı Kredi Publications with the contribution of
Vehbi Koç Foundation.

Vehbi Koç Vakfı

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 3 2.09.2022 10:20

Katkılarıyla
With the contributions of

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Desteğiyle
With the support of

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 4 2.09.2022 10:20

Bienal Sponsoru
Biennial Sponsor

2007-2026 SPONSORU

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 5 2.09.2022 10:20

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 6 2.09.2022 10:20

17. İSTANBUL BİENALİ—— ARTÇI DÜŞÜNCELER
17TH ISTANBUL BIENNIAL—— AFTERTHOUGHTS

2.09.2022 10:20
17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 7

BİGE ÖRER

Önsöz

Bu bienal için çalışmaya 2020 yılının başında, COVID-19 pandemisinin Türkiye'de de etkisini göstermesinden hemen önce başladık. Ancak kısa sürede gündemin ilk, hatta tek konusu hâline gelen salgınla birlikte hepimizin hayatlarını altüst eden bir krizin içinde bulduk kendimizi. Artık yalnızca internet üzerinden bir araya gelebiliyor ve bilgi paylaşabiliyorduk. Geleceğe dair ayrıntıları belli planlar yapamıyor, ancak varsayımlarda bulunabiliyorduk. Bu durum, bir yanıyla da, içinde yaşadığımız sistemin açmazlarını görünür kılıyor, bizi yeni olanaklar keşfetmeye zorluyordu. İşte bu bugüne dek benzeri görülmemiş koşullar altında biz de, bu bienalde, sanatın alternatif bir gelecek tahayyülü ortaya koyabileceğine inanmayı seçtik. Sanat ekosisteminin bu krizin ardından başka bir şekilde devam edebilmesi, bunun için de alternatif örneklerin çoğalması gerektiği düşüncesiyle hareket ettik. Vardığımız sonuç ise şu oldu: 17. İstanbul Bienali'ni tek bir başlık altında, büyük ölçekli bir sergi olarak kurgulamak yerine bir tarım kavramını ödünç aldık ve *kompost* yöntemini örnek belleyerek bienali, odağına süreçleri alan bir etkinlik olarak ördük. Bu edisyonda yerel alanlarında uzun soluklu ve toplulukları da içine alan çalışmalar gerçekleştiren ve bu sayede olumlu dönüşümleri mümkün kılan sanatsal ve kültürel pratikleri desteklemek istedik. Dünyanın çeşitli bölgelerinde benzer ideallerle çalışan kişiler, kolektifler arasında bağlar kurmak için çalıştık. Birlikte olabilmenin, bilgiyi ve sanatı paylaşmanın sayısız biçimi olduğunu bilerek bu bienali şekillendirdik. Her proje için katılımcı bir çalışma süreci yürüttük: Uzun zamandır devam eden pratikler de bienal aracılığıyla yeni aktörlerle tanıştılar, yaratıcı ilişkiler geliştirdiler. Biz de bienale davet ettiğimiz katılımcılardan gelen haberlerle fiziksel seyahatlerin imkânsız olduğu bir zamanda Pasifik Okyanusu'ndan Amazon Ormanları'na, Nepal'den Mardin'e uzanan ilham verici zihinsel yolculuklara çıktık.

Bienalin sadece yerinde ziyaret edilen bir sergiden öte bir etkisi olsun istedik. İnsanların hayatına nasıl dokunabileceğimizi, onları bienale izleyiciden ziyade birer katılımcı olarak nasıl dahil edebileceğimizi kendimize sorduk. Böylece bu bienal, bir buluşma alanı hâline geldi, çeşitli karşılaşmaları kucakladı, dünyanın farklı yerlerinde kendi bağlamlarında dönüştürücü bir rol oynayan, uzun soluklu projeleri bir araya getirdi. Pandeminin görünür kıldığı

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 8 2.09.2022 10:20

siyasal, toplumsal, ekolojik krizlerin etkilerinin hissedildiği ve bu "dünyadan çıkış yolları"nın[1] arandığı bir zamanda, sanatın rol ve potansiyelleri üzerine beraber düşünme alanını genişletti. Çalışma yöntemi olarak benimsediğimiz *kompost*, bienalin katılımcılarının ve izleyicilerinin etkileşime geçebileceği, birbirlerinin süreçlerine dahil olabileceği, katkıda bulunabileceği ve birbirini dönüştürebileceği yollar sundu.

Bienalin bu yeni ruha bürünmesinde, zor olsa da zamanında alınan sergiyi erteleme kararı etkili oldu. İKSV ve 17. İstanbul Bienali küratörleri Ute Meta Bauer, Amar Kanwar ve David Teh pandeminin her yere nüfuz eden etkisini değerlendirdikten sonra bienalin ritmini değiştirmeyi seçti; bu edisyon, zamana ve bağlama duyarlı olmalıydı. Tüm bunların ışığında biz de bienal katılımcılarının üzerine düşündükleri, çalıştıkları meselelerle yerelde nasıl ilişkiler, diyaloglar kurulacağı üzerine yoğunlaşmayı bir öncelik olarak belirledik.

Bu süreçte birbirimize sorduğumuz sorular, bienalin içinde birbirini açan, bütünleyen eksenlerde düşünmeyi mümkün kıldı: Bienali farklı duyulara seslenebilecek, alternatif bir habercilik anlayışı ve hakikat arayışında bir gazete olarak düşünebilir miyiz? Eğer bir gazeteye dönüşürse bizimle haberlerini nasıl, hangi formatlarda paylaşır? Bienali alternatif bir öğrenme alanı olarak tasavvur edebilir miyiz? Ya da bienal, geçmişten gelen bilgi ve deneyimi paylaşıp çoğaltmak için alternatif arşivleme yöntemleri önerebilir mi? Bu bienal yaşanabilir ve sürdürülebilir bir toplum ve çevre için sanatçıların sundukları önerileri yaygınlaştırabilir mi? Farklılıklarımızla beraber yaşamanın mümkün olduğunu gösterecek yeni yollar paylaşabilir mi? Bienalin hazırlık sürecinde bu ve benzer soruları değerlendirdik, eleştirdik ve çoğalttık.

Bienal katılımcılarıyla kompost yöntemiyle çalışmalarımıza devam ederken bu büyük güncel sanat sergisi için birçok farklı biçim ve paylaşım sürecine odaklandık. Örneğin, katılımcıların seslerinin çeşitliliğini kutlayan bir radyo programı, hep beraber mantı pişirip yemek aracılığıyla çoğulculuğu yücelten alternatif bir forum, diyalog ve yaratıcı eylem biçimleri için güçlü bir alana dönüşen bir festival, toplumların sakatlığa bakışını sarsan bir dergi bienalin parçası oldu. Ayrıca kentte hassas sesleri arayan bir yürüyüş, anne olmak üzerine yapılan bir söyleşi dizisi ve bir yayın, feminist hareketlerin arşivleri üzerine araştırmalar, sanatın kırsal alanla beraber üretimleri, okyanuslardan gelen paylaşımlar, kuşlarla diyaloglar, bir arada yaşamanın imkânlarını sorgulayan bir kamuoyu araştırması, mandalar için bir beste, kente yayılan dev kukla gösterileri de bize bambaşka yerlere ulaşma imkânı tanıdı.

---

1 "Dünyadan Çıkış Yolları" şair, yazar ve ressam Sami Baydar'ın 1990 tarihli aynı başlıklı kitabına ve yakın zamanda kaybettiğimiz sevgili dostum küratör, yazar, düşünür Fulya Erdemci'nin 2017'de Cappadox Festivali kapsamında gerçekleştirdiği programın temasına referans veriyor.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 9 2.09.2022 10:20

Duyuların ve duyguların olağanüstü çeşitliliğine hitap eden, herkesin yeni ilham kaynakları bulabileceği bir program sunmayı hedefledik. Bu bienal şairlerin de bienali oldu. *Şiir Hattı* kapsamında şairlerin bienale katılmasını, yeni şiirlerin yazılmasını ve sonra da şiirlerin kente ve evrene yayılmasını hayal ettik. Şiir odaklı bu programa, günümüz şairlerinden on beş şairi davet ederek onları bir yıl boyunca her ay yeni bir şiir yazmaya çağırdık. Haberci şairler olmaya davet edilen şairlerin zihin dünyalarının ve kendi yarattıkları dilin başka türlü düşünme ve dile getirme yollarını açacağını umut ettik. Bu şiirler, basılacak şiir kitabının yanı sıra farklı formlarda ve şehrin birçok noktasında okuyucuların ya da dinleyicilerin karşısına çıkacak. Süreyyya Evren'in danışmanlığını yaptığı *Şiir Hattı*, Nâzım Hikmet ve Faiz Ahmed'in dostluğundan ilham alarak bu şairlerden seçili şiirleri de paylaşıyor. *Şiir Hattı* kapsamında ayrıca duyurulmayan an ve mekânlarda performatif şiir okumaları da gerçekleştirilecek.

Şehir haritasına baktığımızda ise, bu bienal, kentin birçok noktasına konuk olarak bienalin üzerinde durduğu düşünceleri ve bienal projelerinin serptiği tohumları dağıtmaya çalışıyor. Yoğunluklu olarak Asya'dan ve Batı dışından alternatif sanat pratiklerine yer veren bienal, İstanbul'da da şehrin eski merkezlerinin dışına çıkıyor: Zeytinburnu'ndaki Tıbbi Bitkiler Bahçesi gibi mekânlar, bienali ziyaret edenlerin sergilenen eserlerin yanı sıra İstanbul'un mahalleleriyle ve bu mahallelerde varlığını sürdüren kültürel dokuyla iletişime geçmesine olanak tanıyor.

Kadıköy'de, 24 saat açık kütüphanesi ve çalışma alanıyla kısa sürede İstanbul'un Anadolu yakasındaki en dinamik kamusal kültür alanlarından birine dönüşen Müze Gazhane ve savaş yüzünden yerinden edilmiş sanatçılar tarafından kurulan arthereistanbul bienal izleyicilerini bekliyor.

Beyoğlu'nda ise, grup sergisine, film programlarına ve kamusal programlara ev sahipliği yapan Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi'nin yanı sıra, Performistanbul Canlı Sanat Araştırma Alanı (PCSAA)-Merkez Rum Kız Lisesi-Büyükdere35-Metro İstanbul Yaklaşım Tüneli Taksim hattı bir yürüyüş rotası oluşturuyor. SAHA Studio'yla bu bienalde hem katılımcı hem mekân olarak gerçekleştirilen işbirliği sayesinde bu dönem programa katılan sanatçıların atölye süreçlerini paylaşıyor, ayrıca geçmiş dönemlerde bu programa katılan sanatçıların çalışma ve sergilerine ilişkin bir arşivi bienal izleyicilerine sunuyoruz.

Bienalin geçmişte de çeşitli defalar sergiler düzenlediği şehrin en eski merkezinde ise, uzun yıllar boyunca hat ve cilt sanatçısı Emin Barın'ın stüdyosu olan Barın Han'ın yanı sıra The Çinili Hamam ve Küçük Mustafa Paşa Hamamı da bienal mekânlarına katılıyor.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 10 2.09.2022 10:20

Sanat mekânlarının yanı sıra kente yayılan sahaflar ve kitabevleri de okuma, alternatif haber paylaşma ve kamusal bir diyalog oluşturma odaklı bu bienal edisyonunun önemli buluşma noktaları oluyor.

Bizi heyecanlandıran bir diğer gelişme ise bu bienalle İstanbul'a yeniden, kalıcı bir yapıt kazandırabilmemiz. İstanbul Bienali'nin kamusal alanda yer alacak bu kalıcı eseri üretmek için davet ettiği Ayşe Erkmen, mekâna ve zamana cevap veren, kentin suyla ilişkisine odaklanan bir iş üretti. Erkmen, *Haliç Haliç'te* isimli çalışması için dünyanın yaşayan en eski tersanesinde, tersane ekipleriyle beraber çalıştı.

İstanbul Bienali, 2013 yılında Fulya Erdemci'nin küratörlüğünü yaptığı *Anne, ben barbar mıyım?* sergisiyle ilk kez izleyiciyle ücretsiz olarak buluşmuştu. O zamandan beri bienali ücretsiz olarak herkese açmanın ve sergilerin yanı sıra kamusal program, öğrenme ve film programlarıyla geniş kitlelere ulaşmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Bu kez her zamankinden de uzun süre hayalini kurduğumuz, üzerine bolca düşündüğümüz ve çalıştığımız, bizlere bambaşka ilişki kurma biçimlerini öğreten bu bienalin gerçeğe dönüşmesine katkıda bulunan tüm katılımcılara, sponsorlara, destekçilere, küratörlerimize ve ekiplerimize teşekkür ediyorum. İzleyicilerimizi heyecanla bienalin bir parçası olmaya davet ederken bu bienal vesilesiyle oluşan diyalogların, bienalin ardından da çoğalarak ve güçlenerek devam edebilmesini diliyorum.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 11 2.09.2022 10:20

BİGE ÖRER

Foreword

We began working on this Biennial in early 2020, just before the COVID-19 pandemic began to exert its impact on Turkey. As the pandemic quickly became the first, and in fact, only topic on the agenda, we found ourselves amidst a crisis that played havoc with our lives and work. Now, we could only meet and share information via the internet. We could no longer devise clearly detailed plans for the future; vague predictions were all we could manage. This new state of affairs also rendered visible the dilemmas of the system in which we lived and forced us to discover new possibilities. Thus, under unprecedented conditions, we chose to express, through this Biennial, that art can propose a vision for an alternative future. We acted on the thought that the art ecosystem had to continue in a different way after this crisis, and that for this, alternative approaches needed to be proposed. This was the outcome we reached: rather than approaching the making of the 17th Istanbul Biennial as a large-scale exhibition under a single title, we borrowed a concept from agriculture, and by adopting the method of *composting* as our guide, we weaved the Biennial as an event that focuses more on processes. In this edition, we wanted to support artistic and cultural practices that carry out long-term work involving their communities in their local spaces, and in this way, render positive transformation possible. We sought to establish ties between people and collectives that work with similar ideals in various parts of the world. We shaped this Biennial knowing that there are countless forms of being together and sharing knowledge and art. For each project we conducted a participatory work process. Long-standing practices, too, met new actors through the Biennial and developed creative relationships. And, with the news we were receiving from participants we had invited to the Biennial, we set out on inspiring mental journeys that extended from the Pacific Ocean to the Amazon forests, and from Nepal to Mardin, at a time when physical travel was impossible.

We wanted the Biennial to have the kind of impact that goes beyond that of an exhibition that can only be visited on site. We asked ourselves how we could touch people's lives, and how we could include them in the Biennial as participants rather than viewers. Thus, this Biennial became a meeting place;

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 12 2.09.2022 10:20

it embraced various encounters and brought together long-term works that play a transformative role in their own contexts in various parts of the world. At a time when the universal impact of the political, social and ecological crises rendered visible by the pandemic was felt across the entire planet, when 'ways out from this world'[1] were sought, the Biennial expanded the field of collective thinking on the roles and potentials of art. *Composting,* our method of work, gifted us with means that will enable Biennial participants and viewers to interact, and join the processes of, contribute to and transform each other.

The difficult decision to delay the exhibition played an important role in our adoption of this new spirit. İKSV and the curators of the 17th Istanbul Biennial, Ute Meta Bauer, Amar Kanwar and David Teh, having assessed the all-pervading impact of the pandemic, chose to shift the Biennial's rhythm: this edition was to be sensitive both to time and context. In the light of all this, we set ourselves the priority of focusing on which specific relationships and dialogues could be established on a local level in light of the issues that Biennial participants contemplate and work on.

Questions we asked each other during this process fostered a manner of thinking along axes that expanded and complemented each other: Can we conceive the Biennial as a newspaper in search of the truth, an alternative approach to journalism that would speak to different senses? If the Biennial were to become a newspaper, how and in what formats would it share its news reports with us? Can we imagine the Biennial as an alternative space of learning? Or could the Biennial propose methods of alternative archiving in order to share and multiply the knowledge and experience we inherit from the past? Can this Biennial promote the proposals artists present for a habitable and sustainable world? Can it propose new paths that show that it is possible to live together without having to give up on our differences? These are the questions we weighed, criticised and multiplied during the preparation process of the Biennial.

As we continued our work with Biennial participants using this *composting* method, we focused on myriad forms and sharing processes for this large contemporary art exhibition. For instance, a radio programme that celebrates the diversity of the voices of participants, an alternative forum that collectively cooks *mantı* (dumpling) to champion pluralism through food, a festival that transforms into a powerful site for dialogue and creative forms of action,

1 'Dünyadan Çıkış Yolları', or 'Ways out of This World', references poet, writer and painter Sami Baydar's book published in 1990 and the theme of the programme Fulya Erdemci, my dear friend, curator and thinker whom we lost a little while ago, organised within the 2017 Cappadox Festival.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 13 2.09.2022 10:20

and a magazine that challenges society's perception of disability all became part of the Biennial. In addition to this, a walk that searches for sensitive sounds in the city, a series of interviews and a publication on being a mother, research projects on the archives of feminist movements, art produced on and with communities in rural areas, voices from the oceans, dialogues with birds, a public opinion poll questioning the possibilities of living together, a musical composition for water buffalos and giant puppet shows across the city enabled us to access many different neighbourhoods.

We aimed to present a programme that spoke to the extraordinary diversity of senses and sentiments, where everyone could discover new sources of inspiration. This Biennial is also the biennial of poets. We created a programme titled *Poetry Channel*, inviting 15 contemporary poets to write a new poem every month for a year, imagining that these poems will spread across the city and beyond. The Biennial's so-called 'news poets' took part in this programme hoping that the intellectual world and language they create will open new paths of thinking and expression. In addition to a book of poetry that will be published, these poems will meet readers or listeners in various other parts of the city, in different forms. With Süreyyya Evren acting as consultant, *Poetry Channel* seeks inspiration in the friendship of Nâzım Hikmet and Faiz Ahmad, and also shares their selected poems. Performative poetry readings at unannounced times and places will also take place within the scope of *Poetry Channel*.

When we look at the city map, we see that this Biennial acts as a host at many points across the city, disseminating the ideas around which its projects are shaped and the seeds they sow. Presenting mostly alternative art practices from Asia and outside the West, the Biennial goes beyond the old centres of the city in Istanbul: spaces like the Medicinal Plants Garden in Zeytinburnu enable Biennial guests to communicate not only with the exhibited works but also with the neighbourhoods of Istanbul and the cultural texture that continues to exist in these places.

In Kadıköy, Müze Gazhane, which in a short period of time has become one of the most dynamic public culture spaces on the Anatolian side of Istanbul with its 24-hour library and work spaces, and arthereistanbul, founded by artists who have been displaced by war, will welcome Biennial viewers.

In Beyoğlu, in addition to Suna and İnan Kıraç Foundation Pera Museum, which is hosting a group exhibition, film and public programmes, the route comprising Performistanbul Live Art Research Space (PCSAA), Central Greek High School for Girls, Büyükdere35, Metro İstanbul Yaklaşım Tüneli Taksim forms a walking path for our audience. With the partnership we have formed with SAHA Studio both as participant and as venue, artists taking part in this programme share their studio processes with viewers, and we

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 14 2.09.2022 10:20

also present a selection from the archive of works and exhibitions by artists who have taken part in this programme in the past.

The Biennial has presented exhibitions many times in the oldest centre in the city. Here, Barın Han, the studio for many years of the eminent calligrapher and bookbinder Emin Barın, and also The Çinili Hamam and Küçük Mustafa Paşa Hammam are among the Biennial spaces.

In addition to art spaces, second-hand booksellers and bookshops across the city are important meeting points in this edition, focusing on sharing alternative news and creating dialogues.

Another significant development that has thrilled us at this Biennial has been the creation, once again, of a permanent work for Istanbul. We invited Ayşe Erkmen to create a permanent work in public space, and she produced a piece that responds to time and place, and focuses on the relationship of the city and water. For *Golden Horn in the Golden Horn*, Erkmen worked at the world's oldest extant shipyards with the shipyard teams.

It was in 2013, for the edition titled *Mom, am I barbarian?*, curated by Fulya Erdemci, that the Biennial first became free of charge. Since then, we have continued to enjoy presenting a programme that is free for everyone, and meeting with wider audiences, thanks to our exhibitions, public, educational and film programmes.

I would like to extend my heartfelt thanks to all participants, sponsors, supporters, our curators and teams who contributed to bringing this Biennial to life, a Biennial that we dreamed about for much longer than usual, and which has taught us unique forms of building relationships. As I invite our viewers, with great excitement, to become part of this new Biennial, I hope that dialogues that have begun throughout its course will extend further and become stronger after it is over.

Translated by: **Nazım Hikmet Richard Dikbaş**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 15 2.09.2022 10:20

al tatlı, olgun meyvele

ı uçuşundan, bir zama

yi yavaşça yenileyen

e arayışında. Belki bu

an ve mekânda yapıla

uzak bir mayalanmad

gürültülü bir zirveye y

şir. Bırakın bu bienal

bilsin, bittikten çok sc

elerle kaplı ulu bir ağa

hanların bereketli den

n ve besleyen kimyada

u bienal büyük bir top

lan planlı bir buluşma

dır. İplikleri bir araya

ya da nihai bir düğün

l de kompost olsun. V

sonra da devam edebi

Sesli Bilişsel Alan | Vocal Cognitive Territory
Ursula Biemann
2022

Ursula Biemann ve Colombia'nın Inga Halkı | Ursula Biemann and Inga People of Colombia. Fotoğraf | Photography: Ursula Biemann, 2021

Nguyễn Trinh Thi
Peyzaj #4: Dünya Nasıl Geliştirilir | Landscape #4: How to Improve the World
2021

Film karesi | Film still

Heidrun Holzfeind
şimdi tam zamanı | *the time is now (I+II)*
2019

Film karesi | Film still

Ritu Sarin & Tenzing Sonam
Varoluşunuzun Doğasına Dair Bazı Sorular* | *Some Questions on the Nature of Your Existence
2007

Film karesi | Film still

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 21 2.09.2022 10:20

CARL MIKA

Önemli Olana Dair *Whakapapa* Üzerinden Bir Maori Nosyonu

Sömürgeleştirme süreciyle ilgili pek çok başka sorunun temeli niteliğindeki ortak soru basitçe şudur: *Önemli* olan nedir? Maoriler için önemli olan büyük olasılıkla uygulamalı değil, manevi bir mesele olacaktır. Dolayısıyla bu yazı, bir şeyin manevi olarak –insana ilişkin alışılagelen alanda değil, insan olmayan "Bütün" kavramıyla bağlantılı olarak– nasıl önem kazandığının ve bir şeyin dünyadaki katılımcı varlığını nasıl kazandığının felsefesini yapmayı amaçlıyor. Arzum, neyin önemli olduğuna dair olasılıkları Maorilerin *whakapapa* terimi ışığında incelemek.

Bu yazıda "Varoluş", "Bütün" ve "dünya" sözcüklerini birbirinin yerine geçecek şekilde dünyadaki her şeyi tümüyle anlatmak için kullanıyorum. *Whakapapa* konusunda kasten sömürge karşıtı bir konum alıyorum, dolayısıyla duruşum geleneksel Maori gerçeğini savunmaktan çok, akılcılıkla ilgili bir kaygıyı temel alıyor. Bu yazı, şeylerin önemliliğini ve ardından *whakapapa* terimini derli toplu tarif etmek veya bunun tersi yerine onları birbiriyle konuşturarak her şeyin düzensiz bir bütün olma olasılığını yansıtmayı amaçlıyor.

Hem Maori dilini hem İngiliz dilini kullanarak, dünyadaki şeyleri bir yaşam gücüne (Maori dilinde *mauri*) sahipmiş gibi ele alabileceğimiz teorik bir temel üzerine düşünüyorum.[1] *Whakapapa* teriminin manevi tınısı İngilizcede anlaşılabilsin diye, *whakapapa* ve önem terimlerini yeniden işlevlendirerek yazıyorum. Umarım uygun tanım arayışım, *whakapapa* sözcüğünün Maori düşüncesinin izin verdiğinden çok daha bilimci olan "jeneoloji" kavramına eş düşünülmesi ve çevrilmesine karşı bir yanıt olabilir.

Önsöz: Maori Holizmi ve Dili

Genelgeçer bilgeliğe göre "önemli olan", bizi ilgilendiren neyse onunla, şu anda en önemli konumda olan meselelerle ilgilidir. Dolayısıyla insan merkezlidir, çünkü neyin yaşamsal önemde olduğuna ve dikkat gerektirdiğine insan karar verir. Diğer yandan, bu bakış açısı geçersiz olmasa bile, kendi içinde önem

1 Örnek için bkz. Paul Moon, *Bir Tohunga'nın Doğal Dünyası: Bitkiler, Bahçecilik ve Besin* (Auckland, N.Z.: David Ling Publications, 2005) ve Shaun Awatere, "Mauri'nin Bedeli: Mātauranga Māori'yi Ölçmeye Çalışırken Refah Ekonomisinin Geçerliliğini Keşfetmek" (Doktora tezi, Waikato Üniversitesi, 2008).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 22 2.09.2022 17:38

taşıyan ama insan olmayanın ontolojik önemini görmezden gelir. Önemli olan hakkında insan merkezli yaklaşım, dilin dünyadaki her şeyi ayırt edilebilir parçalara ayrıştırma eğiliminin örneğidir. Sonuçta, egemen Batı idealizminde yalnızca aklın düşünebildikleri veya duyguların hissedebildikleri tartışılabilir. Fakat Maori düşünce biçimi neredeyse tam aksi yönde ilerler.

Maori felsefesinde *whakapapa* ardışık jeneoloji anlamına gelirken aynı zamanda her şeyi tek bir şey gibi birbirine bağlayan orijinal, holistik bir maddeyi anlatır. Bize algılanabilir veya bilinebilir bir şey olarak ulaşmadan önce geniş kapsamlı metafizik ve ontolojik göndermeleri olan bu terim insan öncesi varlığıyla kesinliğe kafa tutar. Toprak Ana'ya (dünya üzerindeki her şeyi yetiştiren *Papatuanuku*) gönderme yapar ve bir bakıma, hem gündelik anlamda hem de daha derin, daha temel biçimde "tehlikede olan" (veya önemli olan) bir şeyi anlatır. Fakat şimdiye dek en yaygın biçimiyle "jeneoloji" olarak çevrilmesi, daha geniş anlamıyla bilim ve Batı düşüncesi tarafından sömürgeleştirilmesi, sadece anlamını değil manevi derinliğini de azaltmaktadır.[2] Dolayısıyla *whakapapa*'nın dekolonizasyonu İngiliz diline yeni yaklaşımları gerektiriyor. (Gerçi terimlerimizin özellikle sömürgecinin dilini kullanarak tam anlamıyla ondan kurtarılması da mümkün görünmüyor.) Terimin muğlak davranış biçimi düşünüldüğünde bu spekülatif, yaratıcı süreçte kesinliğe yer olmaması, duruma uygun düşüyor.

Terimlerin Enerjik Failliği

Az önce dile getirdiğim –terimlerin *davrandığı* yönündeki– düşünce biraz açıklamayı hak ediyor, ne de olsa Batı düşüncesi terimlerin rolünü yalnız anlamlarına indirgeme eğiliminde. Barad, dilin öneminin sadece anlam aktarma işlevinden gelmesine hayıflanır.[3] Maoriler aslında dilin Bütün'e derinlemesine yayılmış, taş, dağ, nehir veya insandan ayrılmaz bir varlık olduğundan yola çıkarak bu yaklaşımın dilin kuvvetini azalttığını da ekleyecektir. Maori dilinde, Bütün kavramını belki açıkça göstermese de varsayılan metafizik gerçekten yararlanarak onu ima eden pek çok terim bulunur. Maori dilinin –hatta yalnızca dilin değil her yönüyle Maori ifade biçimlerinin– belirleyici özelliklerinden biri, Bütün'ü içinde barındırmasıdır. Maori için dil sadece kavramsal anlamlar barındırdığı (örneğin sözlükte bulabileceğimiz karşılıkları) için değil, bu terimlerin her biri dünyanın bir parçası olan/onun tarafından içerilen maddi durumlar olduğu için ifade gücüne sahiptir. Yani bir Maori terimi doğrudan manevi bir dünyayla bağlantılı gibi kullanılır –insan erişiminin

2 Carl Mika, *Yerlilerin Eğitimi ve Varlığın Metafiziği: Dünyevi Bir Felsefe* (Oxon: Routledge, 2017).

3 Karen Barad, "Posthümanist Performativite: Maddenin Nasıl Önemli Hâle Geldiğini Anlamaya Doğru", *İşaretler: Kültür ve Toplumda Kadın Dergisi* 28, no. 3 (2003): 801-831.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 23 2.09.2022 10:20

ötesinde bulunan fakat iletişime geçerek her şeyi bir araya getiren bir dünya.[4]

İngilizcede bu olguyu açıklayabilecek az sayıda sözcük olması Maori metafiziği ve ontolojisi alanında çalışan Maori akademisyenler için şaşırtıcı değil. Maori'nin ontolojik bakış açısıyla, İngilizce tuhaf ve neredeyse saldırgan bir şey yapar: Dille ilgili manevi ve rasyonel/bilimsel görüşler arasında bir ayrım kurar ve bu ayrımı katı bir biçimde uygular. Kabul etmek gerekir ki, Maori diline de dilbilim alanındaki bu ayrımla yaklaşmak mümkündür, fakat örneğin bir şeyi ad olarak tanımlarsanız Bütün'ün tınısı veya önemi kalmaz ya da alakasız hâle gelir. Bundan ötürü "madde" pek çok şeyi başarmasıyla umut veren bir terimdir; yoğun bir burada ve şimdi düşüncesini –daha önce sözünü ettiğim Bütün'ün saf gerçekliğini– ifade eder ve aynı anda dünyadaki şeyler hakkında fazlaca teleolojik görünen bakış açısını onları doğrusal sıralamadan çıkarıp şimdiki zamana taşıyarak zayıflatır. Dahası, bir terimin basitçe dilbilimsel değil, maddesel olduğu inancını etkin biçimde destekler.

Önerdiğim şey, bir tür dil olan, fakat bugün dil derken (insanın ifade etme biçimiyle ilişkili olarak) genellikle düşündüğümüz şeyi önceleyen tınıyla bence güzel örtüşüyor.[5] Bu noktada, bu insana ait olmayan ilksel konuşma biçiminin bir Maori terimi aracılığıyla anlaşılmasını sağlamak için İngilizceyi eğip bükmek zorundayım. *Mea* sözcüğünü ele alacağım.[6] *Mea* sözcüğü hem "söylemek", hem "şey" anlamlarına geliyor. Ayrıca bilmemek anlamını da ima ediyor; yani birisi örneğin bir adı anımsayamadığında, boşluğu doldurmak için bu sözcüğü kullanılabilir. Bu anlamların hepsi bir araya geldiğinde, *mea* bir şeyin insan için tamamen net olmayan biçimde "söylediği" ölçüde "şeyleştiğini" de ima eder. Dünyadaki bir şey tınlar ve dolayısıyla dünya *olduğunu* da ilan eder (ve bu ölçüde "söyler").

Tüm Şeylerin Gerçekliği: Manevi Önemi Olan Nedir?

Maori felsefesinde, manevi âlemin sözde fiziksel olana nüfuz ettiği söylenir ve bu düşünceyi açıklamak için sıklıkla *whakapapa* terimine başvurulur. *Papa* sözcüğüne yaptığı gönderme üzerinden *Papatuanuku* olgusuyla ilişkisi dolayımıyla, *whakapapa* hem manevi hem de gündelik *Varlık* ile yakından ilgilidir ve bundan ötürü doğrudan önemli olanı anlatır. *Whakapapa* gibi bir olgu kurucu nitelikteyse Varlık düşüncesini temel alıyordur ve bu diğer tüm şeylere yayılıyordur. Dolayısıyla dünyada bir şeylere yol açarak onları önemli

---

4 Carl Mika, "Dünyevi Nesne ve Sunumu: Māori Dil Felsefesi", *AlterNative: Yerli Halkların Uluslararası Dergisi* 12, no. 2 (2016): 165-176; Carl Mika ve Georgina Stewart, "Çeviride Kaybolmak: Māori Bilgisinin Batılı Temsilleri", *Eğitim Araştırmaları Açık Derlemesi* 4, no. 1 (2017): 134-46.

5 Carl Mika, *Yerlilerin Eğitimi ve Varlığın Metafiziği: Dünyevi Bir Felsefe* (Oxon: Routledge, 2017).

6 A.g.e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 24 2.09.2022 10:20

hâle getirmiştir. Varlığın, kendini referans vererek açıkladığı –ve herhangi bir şeyin yalnızca Varlık/Bütün aracılığıyla mümkün olduğu– bu örnekler *whakapapa* ve önem ışığında tartışılabilir.

Yukarıda *mea* terimi aracılığıyla şeylerin her zaman zaten *olduğunu* işaret etmiştim. Mevcut şeyin hakiki olmasında onun algılanabilme derecesine öncelik veren egemen Batı düşüncesinden kayda değer biçimde ayrılan Maori düşüncesi, bunun yerine bir *Varlık* nosyonunun Bütün'ün saf ve geçerli *hakikati* ve bu gerçeklik içinde Bütün'ün aynı anda burada ve şimdide olduğu fikrini tercih edecektir. Daha sıradan bir biçimde ifade etmek gerekirse; Maori metafiziğinde bu tür bir varlık hâline ulaşma yoktur, çünkü her şey her zaman zaten vardır ve dahası her zaman zaten *birdir*.

Dünya bir bütün olarak, *mea* sözcüğü aracılığıyla önerdiğim üzere çınlar ve "şeyleşir". Gerçekliği, *var-lığı*, çok radikal bir biçimde kendindedir. Doğrusu, bir şey tümüyle ve baştan sona dünyanın kendisi olmasa anlam yüklü de olmazdı. Yeri gelmişken, "dünya" derken yalnızca fiziksel yeryüzünü değil, Bütün'ü de kastediyorum. Bu anlam yüklü dünya düşüncesi Maori felsefesinde, en azından egemen Batı düşüncesinin bakış açısıyla, bazı tuhaf bağdaşmazlıklar yaratıyor. Öncelikle, belirttiğim üzere, bir kavram veya terim basitçe neyse o değildir; maneviyat aracılığıyla önemli hâle getirilmiştir ve manevi öneme sahiptir. Şayet bu kurucu önem taşıyan bir Maori felsefi düşüncesi ise, dünyadaki şeyler hakkında nasıl konuşulabileceğini etkiler. En başta, düşüncenin kavramsaldan ibaret olmadığına işaret eder.

Burada yeniden *whakapapa* terimine döneceğim. *Whakapapa* hem Bütün'e sımsıkı iliştirilmiş olduğundan hem de ona gönderme yaptığından özellikle ilginç. Bütün'deki meskeninden dışarı bakan yüzüyle bir ölçüde Janus'u andırıyor. Aynı zamanda Bütün olarak da algılanabilir, fakat insan benliği için bir Bütün nosyonunu da işaret ediyor. Bu anlamda hem manevi hem kavramsal bir mesele.

Whakapapa'nın bu kendine özgü, neredeyse ikili doğası –Bütün'le ilgili olduğu hâliyle– Bütün'ün hem alıcısı hem de dağıtıcısı veya prizması olarak nitelendirilebilir. Fakat *Varoluşu* alma/dağıtma düşüncesi Birlik üzerinden işler, geometrik veya zamansal açıdan farklılık içermez. (Yani eylem hâlinde iki farklı süreç söz konusu değildir.) *Whakapapa*'nın aynı anda madde/kavram olması gibi, alıcı/prizma olarak *whakapapa* da birliğiyle salt gerçektir. İki durumda da şeyler *whakapapa* aracılığıyla varlık *hâline gelmemiştir*; tersine, pek çok başka Maori terimi gibi *whakapapa* da dünyadaki şeylerin her zaman zaten var olan manevi doğasını *kabul eder*.

Whakapapa doğası gereği doğrudan önemlidir, Bütün'le yankılaşım içinde, her şeyle uyum içinde işleyerek onlara da anlam yükler. Ulu bir yaratıcının yapacağı gibi şeylere önem kazandırmaz. Maori teolog ve felsefeci Marsden şöyle yazar:

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 25 2.09.2022 10:20

"Yeryüzü basitçe *Papa* (kaya temel) değil Papa-tua-naku'dur (enginliğin, sonsuzluğun ötesindeki kaya temel)."[7] Yanlış yorumlamıyorsam, Papatuanuku'nun öncesinde hiçbir şey olmadığını öne sürüyor. Şayet öyleyse, Papatuanuku kendiliğinden yaratıcı olduğundan hiçbir şey onu önemli kılmamıştır. Fakat sömürgeci uzay ve zaman terminolojisini yok sayarsak, *whakapapa*'nın Maoriler için zamansız ve uzamsız bir kavram olduğunu anlarız ve Papatuanuku da (belki de çelişkili bir biçimde) maddeleşirken önem kazanmıştır. Diğer olgularla birlikte, şeylerin bir yandan Varlık'la uyumlanırken "şeyleşmesini" beraberinde getirir.

İnsan ve Önemli Olan

Demek ki Maori bakış açısıyla önemli olan, insan olmayandır. Peki bu konuda daha sıradan bir bağlamda ne söyleyebiliriz –yani bizi ilgilendiren geleneksel nosyonlar ve meselelerle uyuşacak, fakat manevi temelini de koruyacak biçimde? Papatuanuku'nun Toprak Ana olduğu düşünüldüğünde bir anlamda yetiştirmenin de işin içine girmesi ilginç;[8] İngilizce önem veya madde anlamına gelen "matter" sözcüğü anne anlamındaki "mater" sözcüğüyle aynı kökten geliyor. Dolayısıyla karşılığında bizi besleyip yetiştiren varlığı veya maddeyi sevmemiz gerektiği iddiası öne sürülebilir. Bu kavrayışla, varlığımız söz konusu varlığa bağlıdır ve tersi de geçerlidir. Başka bir deyişle, önem verdiğimiz mesele Papatuanuku'nun başlangıçtaki dünyalaşmasına bağlanır ve insan olmayan türlerin ve tabii ki dünyanın korunmasıyla ilgili konuları öne çıkarır.[9] Neyin önemli olduğuna dair bu yorum, insani kaygılar kapsamında büyük önem taşır, çünkü hayatta kalabilmemiz Toprak Ana'yı devamlı koruyup beslememize bağlıdır.

Çevreyi koruma meselesi yeni olmadığı gibi tüm önemine rağmen bu yazıdaki asıl meselem de değil. Aynı kritik ölçüde dikkatimizi gerektiren şey düşüncelerimizin, duygularımızın ve kendine özgü özelliklerimizin doğası. Bu koşullar da aynı toprakta yetiştiğinden tümüyle bize ait sayılmaz. Yazıda belirttiğim üzere, gündelik hayatta "önemli olan" oldukça bilişsel ve duygusal –yani insan merkezli. Görünüşte insana ait olan bu özellikleri, artık insanlığın bu kadar merkezde yer almayacağı bir biçimde nasıl yeniden düzenleriz?

Burada dil konusu yeniden öne çıkıyor. Dille oynamaktan, kimi zaman aşırıya kaçmaktan hoşlanan biri olduğumdan, düşünce ve duyguyla ilgili spekülasyonlarımı hayata geçirecek İngilizce terimi bulmaya çalışıyorum. Maori dilinde buna uygun terimlerden biri genellikle basitleştirilerek (ve çoğunlukla yanlış

---

7 Māori Marsden, *Dokuma Evren: Rahip Māori Marsden'in Yazılarından Seçki* (Otaki: Rahip Māori Marsden'in Mülkü, 2003), 22.

8 Te Ahukaramū Charles Royal, "Papatūānuku – Toprak – Whakapapa ve Kaupapa", *Te Ara – Yeni Zelanda Ansiklopedisi*. 24 Eylül 2007, http://www.TeAra.govt.nz/en/papatuanuku-the-land/8 (Erişim 26 Mart 2022).

9 Carl Mika, *Yerlilerin Eğitimi ve Varlığın Metafiziği*, 2017.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 26 2.09.2022 10:20

biçimde) "düşünmek" diye çevrilen *whakaaro* terimi.[10] Epey süslü olduğunu kabul etsem de, İngilizce karşılığı olarak neredeyse pazarlama yöntemi olarak kullanılmaya uygun bir uydurma sözcük öneriyorum –"usçınlama [reasonate]". Basitçe akıl yürütmek ve dolayısıyla önemli olanın sınırlarını insanüstü aracılığıyla belirlediğimizi sanmak yerine, bir nesneyi veya düşünceyi dünyevi maddenin ve (Maori dünya görüşünde *Papatuanuku* denen) orijinal maddenin anlam yükünü yankılıyormuş gibi değerlendirebiliriz. Nesneyi veya düşünceyi daha küçük, daha kesin parçalarına ayırmak yerine neredeyse tam tersini yapabiliriz: Onunla ilgili kavrayışımızı Bütün'ü kapsayan bir açıklamaya dayandırırız ve çeşitli ifade biçimlerimizde (konuşma, sanat vb.) onu böyle tanımlarız.

Nesneler ve düşünceleri ayrı oluşumlar biçiminde algılamamızı öğreten Batı tarzında eğitim görenlerimiz için kuşkusuz çok farklı bir mantık bu. Sömürgeleştirilmiş varoluşumuzla, usçınlamayı yıkıcı bir araç olarak (yeniden) tanımlayabiliriz, özellikle pratikte uygulama imkânsız olduğunda. Açıklamalarımız fazla kesinlikle dolduğunda onlara zıt olanı araya sokarak onları ve kendimizi rahatsız etmeyi amaçlayabiliriz. Bu durumda neyin önemli olduğuna dair tespitimiz primordiyal önemlilik sayesinde yanılma eğiliminde olacaktır.

Dünyadaki şeylerin birikerek bize eklenişinin sonuçlarını önceden sezdirmesiyle, *whakapapa* merceğinden önem, Bütün tarafından oluşturulmayı işaret eder. İnsan benliği kimi zaman Bütün'ün belli noktalarda yoğunlaştığını fark edebilir ve bilgi (ve öğrenme) sonucuna ulaşabilir. Fakat önemlilik bağlamında öğrenmek öncelikle benlik-Bütün ilişkisinin önceki gerçeğine gönderme yapar, *whakapapa* burada Bütün'ün benliğe birikmesini anlatır. Maori için bu da bir tür "öğrenmedir", çünkü Bütün bir oluşum eylemine dahil olmaktadır. Dolayısıyla "Bildung"a benzetilebilir, fakat öncelikle bilincimiz dikkate alınmaksızın olanlara odaklanır.

Sonuç

Bütün olarak somutlaşması, varoluş sürecinde değil de, tam birlik anlamında Varlık olması sebebiyle her şey önemlidir. Bu yüzden anlam taşır. Bu birliğin onları kendi merkezine yerleştirmediğini bilmek insan benliği için bir sınamadır. İnsanlığın Bütün'ün yalnızca bir ferdi olması, Maori için uzun zamandır var olan bir felsefedir –hatta o hâlde bile, Bütün insanı öyle tümden oluşturmuştur ki, ona gerçekten "insan" denemez. İnsan denen varlığın önemli olması için anlam yüklenmesine izin veren şey, aynı zamanda onun tam kavrayışını aşan şeydir.

Çeviren: **Begüm Kovulmaz**

10 Carl Mika ve Kim Southey, "Whakaaro'yu Keşfetmek: Maori Araştırmalarına Duyarlı Düşünmenin Bir Yolu", *Eğitim Felsefesi ve Teorisi* 50, no. 8 (2018): 795–803.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 27 2.09.2022 10:20

Shapono
Laura Anderson Barbata
2022

Gladys Koherema ve Coromoto Rakanama, Alvaro Bastidas ve Laura Anderson Barbata ile yürütülen atölyede yaratılan el yapımı tavari (ağaç kabuğu içi) ve shiki kâğıdını tutuyorlar, Mahekototeri, Amazon Eyaleti, Venezuela. | Gladys Koherema and Coromoto Rakanama, holding handmade tavari (inner bark) and shiki paper created during workshops with Alvaro Bastidas and Laura Anderson Barbata, Mahekototeri, Amazon State, Venezuela. Fotoğraf | Photography: Laura Anderson Barbata, 2008

Shapono
Laura Anderson Barbata
2022

Yanomami Owë Mamotima projesinin el yapımı kitabı. Proje Lideri: Sheroanawe Hakihiiwe, Çizimler ve metin: Proje katılımcıları. Storyboard ve prodüksiyon: Laura Anderson Barbata. Animasyon: Matthew Clark. Shapono animasyonunun anlatıcısının görseli. | Handmade book of the Yanomami Owë Mamotima project. Project leader: Sheroanawe Hakihiiwe. Drawings and text by project participants. Story boards and production: Laura Anderson Barbata. Animation: Matthew Clark. Still image from Shapono animation narrator, 2003

Bizim-Tarihimiz-Kitaplarda-Bulunmaz* | *Our-History-is-Not-Found-in-a-Book
Laura Anderson Barbata
2022

El dokuması hamaklar | Hand-woven hammocks
Fotoğraf | Photography: Stefan Hagen, 2009

CARL MIKA

A Maori Notion of What Matters through *Whakapapa*

Amid colonisation, a common question underpinning several others is simply: what *matters*? For Maori, what matters is likely to be a spiritual rather than a practical issue. This essay, therefore, philosophises on how something comes to matter spiritually –not in the usual sense of the human sphere but in relation to the non-human 'All' and what gives something its participatory existence within the world. I want to explore the possibilities of what matters in light of the Maori term *whakapapa*.

In this essay, I use the terms 'Being', 'the All' and 'world' interchangeably to refer to the totality of all things in the world. The position I take on *whakapapa* is deliberately counter-colonial and thus arises out of a concern with rationality, rather than any assertion of traditional Maori truth. This essay does not tidily define the mattering of things and then the term *whakapapa* or vice versa, but instead brings them into conversation with each other, reflecting the possibility that all things are untidily one.

Working with both Maori and English languages, I speculate on a theoretical base from which to work with things in the world as if they have a life-force (*mauri* in the Maori language).[1] I write with the repurposing of both terms, whakapapa and matter, in mind, so that the spiritual timbre of the term *whakapapa* can be understood in English. This search for suitable definitions can hopefully counter the translation and thinking of *whakapapa* as 'genealogy,' which is much more scientistic than Maori thought allows.

Preface: Maori Holism and Language

Received wisdom has it that 'what matters' deals with whatever concerns us, the issues that are currently the most important. It is hence human-centric, since the human being decides what is vital and what needs attention. However, while not invalid, this angle overlooks the ontological importance of the non-human, which matters in its own right. A hu-

1 See, for example, Paul Moon, *A Tohunga's Natural World: Plants, Gardening and Food* (Auckland, N.Z.: David Ling Publications, 2005) and Shaun Awatere, 'The Price of Mauri: Exploring the Validity of Welfare Economics When Seeking to Measure Mātauranga Māori' (Ph.D diss., The University of Waikato, 2008).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 30 2.09.2022 10:20

man-centric approach to what matters is an example of the tendency of language to distil things in the world down into discernible parts. After all, it is only whatever the mind can think or emotion can feel that can be discussed in dominant Western idealism. Maori thought, though, takes almost the opposite track.

In Maori philosophy, *whakapapa* is a term that references both sequential genealogy and an original, holistic substance that binds everything together such that they are one. This term has vast metaphysical and ontological implications before it reaches us as something perceptible or knowable, preceding humanity in a way that defies sureness. It refers to the Earth Mother (*Papatuanuku*, who nurtures all things in the world) and, in a particular sense, depicts something that is 'at stake' (or matters), both in an everyday manner and in a grander, more essential way. Thus far, though, its most common translation as 'genealogy' reduces not only its meaning but its spiritual depth, having been colonised by science and Western thought more broadly.[2] The decolonisation of *whakapapa* thus calls for some novel approaches to the English language (although it is unlikely we could ever decolonise our terms fully, especially through the language of the coloniser). In this speculative, creative process, there is no certainty involved, which is just as well considering that the term itself likely operates obscurely.

The Energetic Agency of Terms

That idea I have just expressed – that a term *operates* – deserves some explanation, for Western thought tends to reduce the role of terms to their meaning alone. Barad laments that what has come to matter is language in the sense of signification.[3] Maori would add that language has simply been enervated: the fact that it is actually thoroughly suffused with the All suggests that it is indivisible from the stone, mountain, river or human. There are several terms in the Maori language that, whilst perhaps not explicitly announcing the sense of the All, draw on that metaphysical given and thus imply it. An idiosyncrasy of the Maori language – indeed, of any aspect of Maori expression, not just of language – is the idea that the All resides within it. Language for Maori is resonant because not only does a term have a conceptual meaning (what we may find in a dictionary, for instance) but, on its own, each term is a material instance within/as part of the world. This means that a Maori term is used as if it is immediately connected to a

2 Carl Mika, *Indigenous Education and the Metaphysics of Presence: A Worlded Philosophy* (Oxon: Routledge, 2017).

3 Karen Barad, 'Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter', *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28, no. 3 (2003): 801–831.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 31 2.09.2022 10:20

spiritual realm – a world that lies beyond human access but that reaches out to order all things as one.[4]

There are very few terms in English to describe this phenomenon, which is unsurprising for most Maori scholars working in Maori metaphysics and ontology. From a Maori ontological perspective, the English language does something peculiar and almost belligerent: it sets up and rigorously enforces a split between spiritual and rational/scientific views of language. The Maori language, admittedly, can be approached with that division through linguistics, but in designating something as a noun, for instance, the resonance or mattering of the All becomes even more irrelevant or non-existent. For that reason, 'matter' is a promising term that achieves several things: it conveys the idea of the intense here-and-now – that sheer fact of the All that I mentioned earlier – and, simultaneously, it puts to sleep what appears to be a highly teleological view of things, since it removes things in the world from linear sequencing and places everything in the extreme present. Further, it actively promotes the belief that a term is not simply linguistic but material.

My proposition here sits well, I think, with a resonance that is a kind of language yet pre-exists what we commonly think of language today (which relates to human expression).[5] Here, I have to contort the English language to convey an understanding of this primordial non-human speech through a Maori term – *mea*.[6] *Mea* means 'to say' as well as 'thing'. It also connotes a sense of not-knowing; thus it can be a space-filler for when someone cannot recall a name, for instance. When all these meanings are taken together, *mea* suggests that a thing 'things' to the same extent that it 'says', in a way that is not completely clear for the human being. A thing in the world resonates and hence announces itself *as* world (and to that extent, it 'says').

The Facticity Of All Things: What Matters Spiritually?

In Maori philosophy, the spiritual realm is said to infuse the so-called physical one, and often the term *whakapapa* is used to explain this idea. Because of its relationship to the phenomenon *Papatuanuku* through its referencing of *papa*, *whakapapa* is immediately concerned with the idea of both the spiritual and everyday *Being* and so it directly references what matters. If a phenomenon such as *whakapapa* is foundational, then it draws on an idea of

4 Carl Mika, 'Worlded Object and its Presentation: A Māori Philosophy of Language', *AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples* 12, no. 2 (2016): 165–176; Carl Mika and Georgina Stewart, 'Lost in Translation: Western Representations of Māori knowledge', *Open Review of Educational Research* 4, no. 1 (2017): 134–46.

5 Carl Mika, *Indigenous Education and the Metaphysics of Presence: A Worlded Philosophy* (Oxon: Routledge, 2017).

6 Ibid.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 32 2.09.2022 10:20

Being, where the latter spreads throughout all other things. It has hence given rise to things in the world, making them matter. These examples where Being instances itself – and so where any one thing is only possible through Being/the All – can be discussed in light of *whakapapa* and matter.

I suggested earlier through the term *mea* that things always-already *are*. Diverging markedly from dominant Western thought, which privileges the truth of the present thing through its ability to be perceived, Maori thought would instead favour a notion of Being as the sheer, current *fact* of the All, which in that facticity is at-once in the here-and-now. More banally put: there is no becoming, as such, in Maori metaphysics because things always-already are; moreover, they always-already are *one*.

This world as a whole, as I have proposed through a term such as *mea*, resonates and 'things'. It has its facticity, its *is-ness*, in a very radical way. Indeed, a thing would not resonate if it were not, through-and-through, the world. By 'world', incidentally, I am not just referring to a physical terrain, but the All. This idea of the resonant world establishes some strange inconsistencies for Maori philosophy, at least from the perspective of dominant Western thought. Firstly, as I have suggested, a concept or term is never simply that: it is spiritually made to matter and it spiritually matters. If that is a founding Maori philosophical idea, then it has consequences for how things in the world can be spoken about. To begin with, it signals that thought itself is more than conceptual.

Here, I return to the term *whakapapa*. *Whakapapa* is especially interesting for being both firmly embedded in the All as well as referencing the All. It is somewhat Janus-like, in that it faces outwards from its residence in the All. It could also be conceived of as being the All and yet it signals a notion of the All for the human self. To that extent, it is both spiritual and conceptual matter.

This peculiar, almost dual, nature of *whakapapa* – as it relates to the All – can be framed as if it were recipient as well as dispenser or prism of the All. However, this reception/delivery idea of Being is one, not geometrically or temporally distinct (that is, there are not two distinct processes in action). As with *whakapapa* being matter/concept at once, *whakapapa* as recipient/prism is also sheer fact in its oneness. In both cases, things have not *become* Being through *whakapapa*; rather, *whakapapa*, like many other Maori terms, *acknowledges* the always-already spiritual nature of the existence of things in the world.

Whakapapa inherently and immediately matters, by resounding with the All and acting in concert with all things so that they also resonate. It does not just make things matter, as a transcendent creator would. Maori theologian and philosopher Marsden notes 'the earth is not simply *Papa* (rock foundation) but Papa-tua-nuku (rock foundation beyond expanse, the

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 33 2.09.2022 10:20

infinite).'[7] If I understand him correctly, he is arguing that there is nothing prior to Papatuanuku. If that were the case, Papatuanuku would not be made to matter by anything, being the creator of such instead. However, if we dispense with the colonising terminology of space and time, we come to understand that *whakapapa* is one timeless and spaceless concept of many for Maori and that Papatuanuku is (perhaps paradoxically) made to matter whilst mattering. Along with other phenomena, it brings about the 'thinging' of things whilst itself intoning with Being.

The Human Being and What Matters

What matters from a Maori viewpoint, then, is the non-human. However, what can we say about it in a more run-of-the-mill context – that is, in a way that aligns with more conventional notions and issues that concern us but that retains that spiritual foundation as well? It is fascinating that, with Papatuanuku being Earth Mother, there is an aspect of nurture involved;[8] in the English language, 'matter' is cognate to 'mater' as in 'mother', and so an argument can be mounted that we therefore must care for that entity or substance which, in turn, nourishes us. With that understanding, our existence relies on that same entity, and vice versa. In other words, our matter depends on the original worlding of Papatuanuku,[9] raising issues to do with the preservation of non-human species and, indeed, of the earth. This interpretation of what matters, to the extent of a human concern, is overwhelmingly important because our survival depends on continually nurturing the Earth Mother.

That premise of conserving the environment is not new and, despite its importance, it is not my chief concern here. What calls for our attention as potentially just as crucial is the nature of our thoughts, emotions and idiosyncrasies. These conditions are also sown from that ground and are hence not entirely our own. As I noted earlier, in the everyday realm 'what matters' is highly cognitive and emotional – human-centric. How do we reconfigure those apparently human facets so that humanity no longer figures so centrally?

Again, language raises its head. As someone who delights in playing with language, sometimes to the extreme, I strove to find a term in English that could bring my speculations about thought and emotion to life. One appropriate term in Maori is *whakaaro*, often simplistically (and wrongly, for the

---

7 Māori Marsden, *The Woven Universe: Selected Writings of Rev. Māori Marsden* (Otaki: Estate of Rev. Māori Marsden, 2003), 22.

8 Te Ahukaramū Charles Royal, 'Papatūānuku – The Land – Whakapapa and Kaupapa', *Te Ara – The Encyclopedia of New Zealand*. 24 September 2007, http://www.TeAra.govt.nz/en/papatuanuku-the-land/8 (Accessed 26 March 2022).

9 Carl Mika, *Indigenous Education and the Metaphysics of Presence*, 2017.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 34 2.09.2022 10:20

most part) translated as 'to think'.[10] For an English equivalent, I suggest an admittedly too-natty neologism which would not be out of place as a marketing device – 'reasonate'. Instead of simply reasoning and thereby assuming that we demarcate what matters through the superhuman, we would consider an object or idea as if it resonates with the matter of the world and the original substance (Papatuanuku, in the Maori worldview). Instead of breaking that object or idea down into smaller, more precise components, we do almost the opposite: we refer our uptake of it back into an explanation that encompasses the All and we articulate it that way in our various modes of expression (speech, art and so on).

This is admittedly a vastly different logic for those of us trained in the Western mode, by which we are meant to conceive of objects and ideas as discrete entities. In colonised modes, we can (re)introduce reasonance as a disruptive device, especially if it proves impossible to achieve in practice. When our statements become too full of certainty, we can aim to trouble them and ourselves by inserting their opposite. Our designation of what matters, then, is prone to fallibility, due to the primordial mattering.

Foreshadowing consequences for how things in the world accrue to us, matter through a lens of whakapapa refers to being constituted by the All. Occasionally, the human self may be conscious of the thickening of the All at particular points, and knowledge (and learning) may then result. However, to learn in the context of mattering refers primarily to the prior fact of the self-All relationship, where *whakapapa* refers to the accrual of the All to the self. This is a type of 'learning' in Maori, because the All is involved in an act of constitution. It might therefore be likened to 'Bildung' but with a primary focus on what takes place regardless of our consciousness.

Conclusion

All things matter in the sense that they instantiate as one, without becoming but by Being in the sense of full oneness. They therefore resonate. A challenge for the human self is knowing that this oneness does not place them centrally within it. For Maori, there has long existed this philosophy that humanity is only one member of the All – and even then, the human is so thoroughly constituted by the All that they are not really 'human' at all. For the so-called human being to matter, what allows them to resonate is that which defies their full understanding.

---

10 Carl Mika and Kim Southey, 'Exploring *Whakaaro*: A Way of Responsive Thinking in Maori Research', *Educational Philosophy and Theory* 50, no. 8 (2018): 795–803.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 35 2.09.2022 10:20

Les McLaren & Annie Stiven
Fotoğraflar Çekmek* | *Taking Pictures
1996

Yapım aşamasından | Production still
Fotoğraf | Photograph: Ian Dunlop
İzniyle | Courtesy Ian Dunlop & Film Australia

Sul Mare
Newell Harry
2022

SAĞ ÜSTTE | TOP RIGHT
Pazara Doğru Yarış, Tahiti, 1880 | Race to the Market, Tahiti, 1880
The Illustrated London News tarafından Nicholas Chevalier'e (1828-1902) ısmarlanan resim. Sağdaki metin, 9 Ekim 1880'de yayımlanan orijinal resme eşlik ediyordu. | Commissioned print by Nicholas Chevalier (1828-1902) for *The Illustrated London News*, 9 October, 1880. The text at right accompanies the print in the original 1880 publication. Sanatçının koleksiyonundan. | Collection of the artist.

SAĞ ALTTA | BOTTOM RIGHT
Fransa'nın Mururua Atoll'daki nükleer çalışmalarını protesto eden göstericiler Belçika/Fransa sınırındaki Watterlos'da Fransız polisi tarafından zorla dağıtılıyor, Mayıs 1973. | Marchers protesting French nuclear tests in Mururoa Atoll are forcibly dispersed by French police at Watterlos on the Belgian/French border, May 1973.
Tıpkıbasım: fotoğrafçı bilinmiyor |
Report facsimile: photographer unknown

A RACE TO THE MARKET, TAHITI, SOCIETY ISLANDS.—SEE NEXT PAGE.
FROM THE PICTURE BY N. CHEVALIER.

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS, Oct. 9, 1880.—253

LUP05270I-5/27/73-WATTERLOS: Marchers protesting the French nuclear tests in the Mururoa ato
of the South Pacific,are forcibly removed by French police from the French side of the street
in the Belgian/French border town of Watterlos 5/26.The incident occured when the protesters
were denied entry into France where they had planned to continue the march. (UPI) mal/str

Ernst Karel & Veronika Kusumaryati
Keşif Gezisi İçeriği* | *Expedition Content
2020

Film karesi | Film still

From Scratch
PASİFİK 3, 2, 1, SIFIR (1. Bölüm)* | *PACIFIC 3, 2, 1, ZERO (Part 1)
1981

Film karesi | Film still

SAĞDA | ON THE RIGHT
Lisa Rave
Europium
2014

Film kareleri | Film stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 39 2.09.2022 10:21

NABIL AHMED

Eko-Merkezli Soruşturmalar: INTERPRT

Pasifik Okyanusu tabanının geniş kesimleri dünya tarihindeki en büyük madencilik operasyonunun zemini hâline gelmek üzere.

Derin okyanusun kırılgan ve az bilinen ekosistemleri ve habitatları yeni, mavi bir tehlike ile karşı karşıya.

Okyanusu "insanlığın ortak mirası" olarak koruması gereken Uluslararası Deniz Yatağı Kurumu'nun (ISA) kendisi, okyanusu sömürmeyi amaçlayan, yeni gelişmekte olan madencilik endüstrisiyle birlik olmuş durumda.

Pasifik adalarında okyanusu evleri sayan ve nükleer sömürgeciliğin mirasının bilincindeki sivil toplum ve dünyanın her yerindeki çevre adaleti örgütleri buna karşı koyuyor ve derin deniz madenciliğinin yasaklanması için çağrıda bulunuyor.

Bu mücadele sahnesi bugün yüz yüze olduğumuz sınavı somut hâle getirmeyi sağlıyor; yani cezasızlık hâlini ve paradoksal şekilde henüz gezegenimizi en geniş şekilde etkileyen (çoğu zaman devlet onaylı) çevresel zararları caydırmaya muktedir kanunlar geliştirememiş olduğumuz problemini: Ekokırım.

Şirketler nereye gitse, arkalarından ekokırım da geliyor. Maden çıkarılan noktalardan etkinin hissedildiği yerlere, kâr-güdümlü maden çıkarma projeleri doğal çevreyi yok ediyor ve dünyanın en yoksul ve marjinalleştirilmiş insanlarının yaşamlarının parçalanmasına yol açıyor.

Küresel şirketler ve hükümetler dünyayı mahvederken cephe hattındaki çevre savunucularının hayatları tehlikede.

Adalet için başka bir yol olmalı!

Ekokırımı iklim tahribatı ve maden çıkarma amaçlı şiddetin en uç aşırılıkları konusunda büyük petrol ve madencilik şirketlerinin kurumsal patronlarının taşıdığı sorumlulukları ifade eden ve gereğini yapan beşinci bir uluslararası suç hâline getirmenin taşıdığı potansiyelin bilincindeyiz.

Uluslararası hukuk, güçlülere cezasızlık bahşeden, zayıflardan ise hesap verebilirlik isteyen mevcut çifte standardı koruduğu sürece, kurbanların bakış açısından uluslararası adaletin bir mücadele alanı olarak kalacağının farkındayız.

Ekokırım kanunu her şeyi çözecek sihirli bir değnek değil.

Dünyanın yaşayan bir varlık olduğunun bilincindeyiz. Dolayısıyla, ekokırım, zarar kavramının insanlardan doğal çevreye doğru genişletilmesini gerekli kılarak uluslararası suçlar kataloğunda özel bir yere yerleşmiş oluyor.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 40 2.09.2022 10:21

Çoğu insan hakları ihlallerinden farklı olarak çevresel zararın ve iklim hasarının üst üste binen etkileri, geniş çaplı, uzun vadeli, çokmekânlı, sınır-ötesi ve gezegenin kendi sınırlarıyla giderek daha fazla bağlantılı.

Gerçekten de böylesine bulanık bir alanda kurban, fail ve suç kavramları kayganlaşırken bu tarz şiddetten en marjinalleştirilmişlerin aleyhine en çok kâr edenleri sorumlu tutmaya kararlıyız.

Maden çıkarma projelerinden kaynaklanan kirliliğin, iklim tahribatının ve okyanus suçlarının dolambaçlı güzergâhlarının kolayca açıklanabilen örüntüleri bulunmuyor.

Ticari kurumsal aktörlerin tarih boyunca süren faaliyetleri yoluyla gerçekleşenler gibi insan merkezli emisyonlar, dünyanın atmosferi üzerinde (kuvvet çarpanı rolü oynayan aşırı hava olaylarından, kaynak paylaşımı için çıkan yerel çatışmalara kadar) birçok farklı ölçekte etkiye sahip, hesap edilebilir müdahalelerdir.

Bu uzun fail silsilesi kontrolümüz dışında kalmamalıdır.

Çevresel şiddetin sebep ve sonucunu tüm toplumsal ve mekânsal boyutlarıyla çözümleyeceksek, geleneksel kavramları ve kategorileri sorgulamalıyız.

Bugün, daha aşamalı, sınırları muğlak ve daha yavaş yıkım örüntülerine karşı hassas adli soruşturma pratiklerinin güç ve netliğine her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var.

Piksellerden partiküllere, imparatorluk ve sermayenin gizli suçlarının güzergâhlarını modellemeli, mülksüzlerin tanıklığı ve direnişiyle, bunları kanıt niteliği taşıyan bir görünürlüğe kavuşturmalıyız.

Ekokırımın panoramik bir resmini mümkün kılan, eko-merkezli soruşturmaların –ayrıksı veriler, etkilenen toplulukların tanıklıkları ve jeo-görüntülemelerin– bir araya gelişleridir.

"Atıfbilim", sera gazı emisyonları, iklim etkileri ve aşırı hava koşulları arasında bağlantılar kuran, olasılığa dayalı modeller geliştiren, hızla ilerlemekte olan bir dal.

Sanatta atıf, bir eserin sahipliğini ortaya koymaya dair tamamen farklı bir amaca sahip.

Bunun tersine bizim iddiamız, çevreye yönelik en kötü ihlallere karşı yürütülen soruşturmaların kendine has dili ile bu soruşturmalardan doğan temsil ve kanıt toplamaya dair zorluklarla uğraşmak için, hesap verebilirlik talep eden sanatların bir kapı araladığı. Dolayısıyla, görsel-mekânsal araştırma ve tasarım, yasal süreçlerde dava konusu edilebilir kanıtlar hâline gelebilir.

Nürnberg yargılamalarında, savcılığın Nazi toplama kamplarındaki dehşete tanıklık eden belgesel filmleri göstermesi, ortaya çıkmakta olan soykırım suçu ve insanlığa karşı suçlar için bir dönüm noktası olmuştu.

Zamanımızın bu henüz tanınmamış suçuna kanıt niteliği taşıyan bir görünürlük kazandıracak imgelere ihtiyacımız var.

Savaşlarımızı bu çatlaktan yürütmeliyiz.

Çeviren: **Emrah Irzık**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 41 2.09.2022 10:21

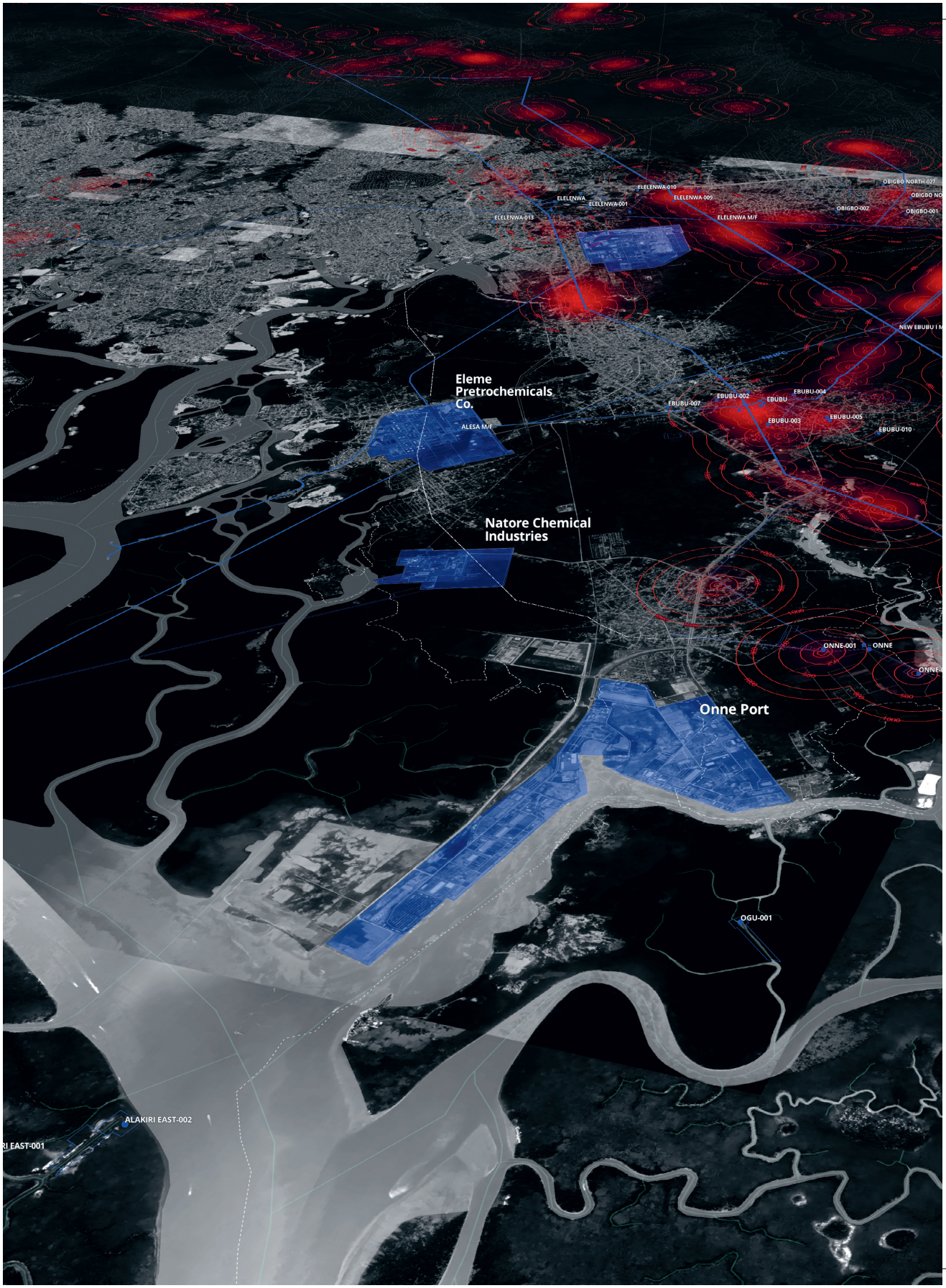
Eleme
Petrochemicals
Co.
ALESA M/E
Natore Chemical
Industries
Onne Port
ELELENWA-010
ELELENWA
ELELENWA-001
ELELENWA-009
ELELENWA-013
ELELENWA M/F
OBIGBO NORTH-027
OBIGBO-002
OBIGBO-001
NEW EBUBU I M
EBUBU-004
EBUBU-002
EBUBU
EBUBU-007
EBUBU-003
EBUBU-005
EBUBU-010
ONNE-001
ONNE
OGU-001
ALAKIRI EAST-002

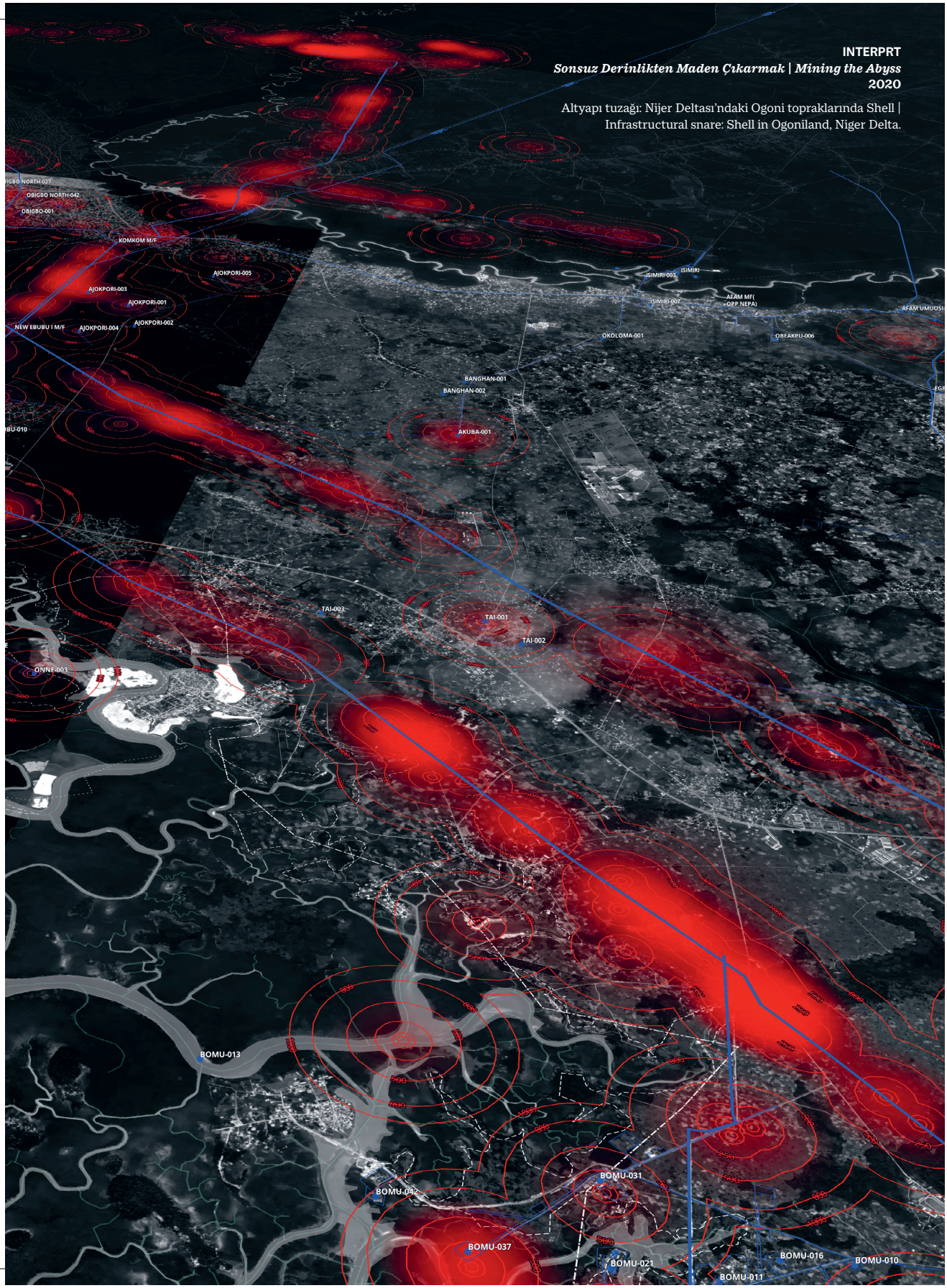

INTERPRT
Sonsuz Derinlikten Maden Çıkarmak | Mining the Abyss
2020

Altyapı tuzağı: Nijer Deltası'ndaki Ogoni topraklarında Shell |
Infrastructural snare: Shell in Ogoniland, Niger Delta.

NABIL AHMED

Eco-Centric Investigations: INTERPRT

Vast swathes of the seabed of the Pacific Ocean are poised to become the site of the largest mining operation in the history of the world.

The fragile and little-known ecosystems and habitats of the deep ocean face a new, blue peril.

The International Seabed Authority or ISA, the very institution that is supposed to protect the ocean as the 'common heritage of humankind,' is in cahoots with the nascent mining industry to exploit the ocean.

Civil society of the Pacific Islands – who call the Ocean their home and are mindful of the legacy of nuclear colonialism – and environmental justice organisations worldwide are fighting back and calling for a ban on seabed mining.

This scene of struggle serves to make concrete the challenge we face today, namely, a state of impunity and the paradoxical problem that we have yet to develop laws capable of deterring activities that cause environmental harm (often state-sanctioned) with the widest impact on our planet: ecocide.

Where corporations go, ecocide follows. From the points of extraction to the places of impact, profit-driven extractive projects are destroying the natural environment and disrupting the lives of the world's poorest and most marginalised people.

The lives of frontline environmental defenders are in danger, while global corporations and governments ravage the earth.

There must be another course for justice!

We acknowledge the potential of making ecocide a fifth international crime that expresses and deals with the responsibility of corporate bosses of big oil and mining companies for the worst excesses of climate disruption and extractive violence.

We are mindful that from the point of view of victims, international justice will remain a space of struggle so long as the double standard that is upheld by the international law remains: granting impunity to the powerful and seeking accountability from the weak.

Ecocide law is not a silver bullet.

We are conscious that the earth is a living entity. Therefore, ecocide reserves a special place in the catalog of international crimes by requiring that

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 44 2.09.2022 10:21

the harm be extended from humans to the natural environment.

Unlike most human-rights violations, the cascading effects of environmental damage and climate harm are widespread, long-term, multi-sited and transboundary and increasingly tethered to the planet's own boundaries.

Indeed, when notions of victim, perpetrator, and crime shift within such a murky field, we are determined to hold accountable those who profit most from such violence at the expense of the most marginalised.

The oblique trajectories of pollution, climate disruption and ocean crimes from extractive projects do not have an easily explainable pattern.

Anthropogenic emissions, such as those historically released through the activities of corporate actors, are calculable interventions into the earth's atmosphere, with impacts on vastly different scales – from extreme weather events acting as force-multipliers for local conflicts over resources.

These long chains of agency cannot remain intractable.

We must challenge traditional concepts and categories if we are to disentangle the causes and effects of environmental violence in all their social and spatial dimensions.

Today, more than ever, we need the power and clarity of counter-forensic investigative practices that are attuned to more incremental, fuzzy and slower patterns of destruction.

From pixels to particles, we must model the trajectories of hidden crimes of empire and capital to bring these into probative visibility.

It is the convergence of eco-centric investigations – disparate data, the witnessing of impacted communities and geo-visualisations – that makes a panoramic picture of ecocide possible.

'Attribution science' is a rapidly emerging field that is developing probabilistic models that link greenhouse gas emissions to climate impacts and extreme weather. Attribution in art has an altogether different purpose to do with establishing the authorship of a work.

In contrast, our claim is that the arts that demand accountability open a doorway for engaging with the distinct narrative of and representational and evidentiary challenges that emerge from prosecuting the worst violations against the environment. Hence, visual-spatial research and design can become actionable evidence in the legal process.

In the Nuremberg trials, the prosecution's screening of documentary films bearing witness to the horrors of Nazi concentration camps was a pivotal moment for the emerging crimes of genocide and crimes against humanity.

We need imaginaries to bring the yet unrecognised crime of our time into probative visibility.

From this rift, we must wage our battles.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 45 2.09.2022 10:21

Lida Abdul
Geçiş Hâlinde* | *In Transit
2008

Film kareleri | Film stills
Giorgio Persano Gallery'nin izniyle |
Courtesy: Giorgio Persano Gallery

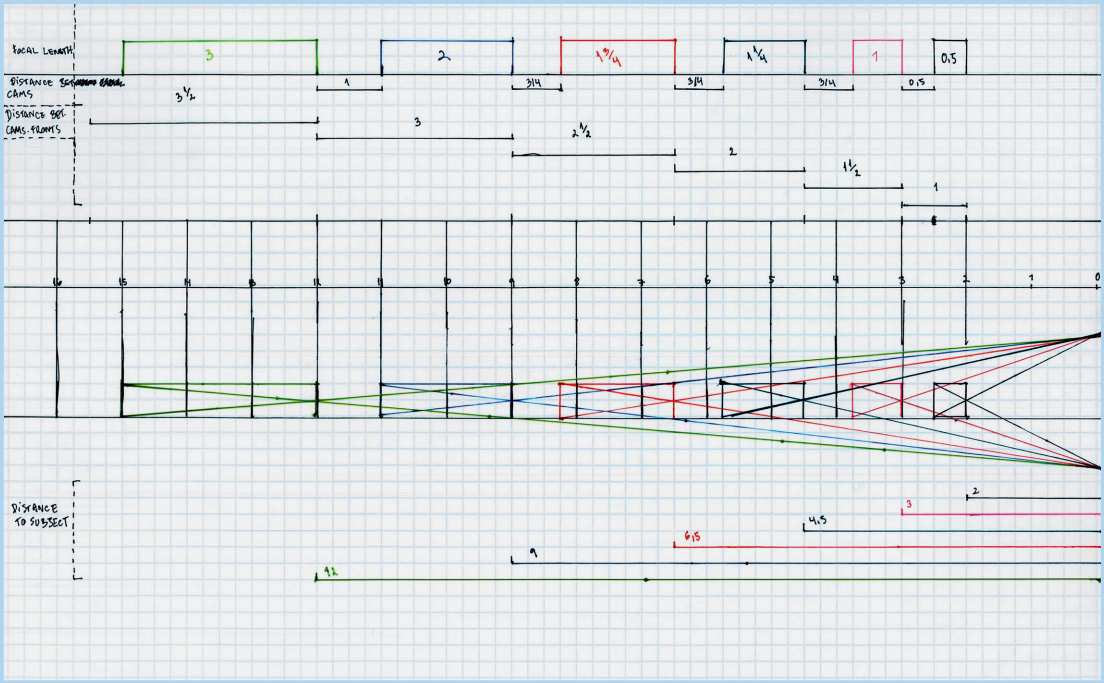

Alice Miceli
Derinlerde (mayın tarlaları): Bosna ve Kamboçya | In Depth (minefields): Bosnia and Cambodia
2014

Bu diyagram, Kamboçya ve Bosna da dahil olmak üzere dört mayın tarlası serisinin tamamının süreciyle ilgili olduğundan katkıda bulunanın 17. İstanbul Bienali'nde sunduğu iki seriyle de ilişki kuruyor | The diagram relates to the process of all four minefield series, including Cambodia and Bosnia, the two series presented at the 17th Istanbul Biennial
© Alice Miceli, 2014

Bosna ve Kamboçya serileri için katılımcının mayın tarlalarında çektiği belgesel fotoğraflar | Documentary photographs from around the minefield sites the contributor photographed for the Bosnian and Cambodian series. © Alice Miceli, 2014

14 Şubat 2021

Nihayet kar yağıyor. Sabah kendimi eski bir şarkıyı tekrar tekrar dinlerken buluyorum. Âşık Veysel'in sesi günün griliğine karşılık veriyor. Bu kör adam bağlamasını çalarak öykülerini anlatırken sesi zamanın ötesine geçiyor. Rüya'yla yürümek için dışarı çıktığımızda onun ünlü türküsü "Uzun İnce Bir Yoldayım"ı söylüyorum. Yol, yaşamın ve ölümün metaforu hâline geliyor türküde. Hava dondurucu. Güçlü rüzgârın soğuğu tenimize işledikçe yüzümüz yanıyor.

Kar tanelerinin üzerimize düşüşü Eskişehir'deki çocukluğumu hatırlatıyor. Dışarıda çok az insan var. Ama İstiklal Caddesi'nde neşeyle yürüyoruz. Rüya Âşık Veysel'in hikâyesini merak ediyor; gözleri görmeyen birinin böyle bir virtüöz olabildiğini düşünmek onu heyecanlandırıyor. Belki Âşık Veysel'in şarkısının etkisiyle, Tünel'e geldiğimizde Galata Mevlevihanesi'ni ziyaret etmek istediğimi fark ediyorum. Yokuş aşağı Karaköy'e doğru inmeye başlıyoruz ve Mevlevihane'nin kapısının açık olduğunu görüyoruz. Bu Mevlevi dergâhı 1491'de kurulmuş ve yüzyıllar boyunca en önemli Mevlevi okullarından biri olmuş. 1765'teki büyük yangından sonra bina yeniden inşa edilmiş ve neredeyse her sultan buraya yeni bir mimari öğe ekletmiş. Dergâh devletin kararıyla 1925'te kapatıldıktan sonra 2011'de müze olarak yeniden açılmış.

Mevlevihane'ye girdiğimizde Rüya mezarlık bölümüne gidiyor; bu eski taşlar ilgisini çekiyor. Ebedi uykularını uyuyanlara karşı gösterdiğimiz saygıyı anlatıp ondan adımlarını dikkatli atmasını istiyorum. Bu tarihi mezarlık önemli ruhani liderleri ve Osmanlı döneminde ilk matbaayı kurmuş olan İbrahim Müteferrika'yı bir araya getiriyor. Hans Christian Andersen'in 1841'de dergâhı ziyaret ettikten sonra, semaha dönen dervişlerin bıraktığı güçlü etkiyi tarif edişi geliyor aklıma. Konstantinopolis'i ziyaret ettikten sonra kısa bir anı kitabı yazmıştı.

Zamanın farkında değilim. Mezar taşlarına bakıyoruz, karı seyrediyoruz, kedilerin seslerini dinliyoruz. Beyaz mermerle kaplı bu bahçede saydamlaştığımı hissediyorum. Her şey huzur veriyor. Mevlevihane'den çıkarken Rüya çok üşüyor, bu nedenle eve dönmeye karar veriyoruz ve kardan korunmak için arka sokaklardan birine adım atıyoruz. Beyazlık gözlerimi kamaştırıyor, ama yine de önümüzde uzanan Haliç'i seçebiliyorum. O an bu şehirde ağır bir

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 48 2.09.2022 17:39

melankoli olduğunu ve belki de bu hissin beni buraya bağladığını düşünmeden edemiyorum.

Bu Pazar Postası için ziyaretimizden bir fotoğraf gönderiyorum.

e.

Bu seriyi çeviren: **Ömer B. Albayrak**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 49 2.09.2022 10:21

14 February 2021

It finally snows. I find myself listening to an old Turkish song in the morning, over and over again. Âşık Veysel's voice responds to the greyness of the day. As this blind man from Inner Anatolia plays his *bağlama*[1] to tell his stories, his voice transcends time. When I go out for a walk with Rüya, I am singing his well-known song 'Uzun İnce Bir Yoldayım.'[2] Here, the road becomes a metaphor for life and death. It is freezing. Our faces burn from the cold as the strong wind seals it to our skin.

Snowflakes fall upon us, and I remember my childhood in Eskişehir. There are very few people outside. But we walk on İstiklal Street[3] with joy. Rüya is interested in the story of Âşık Veysel; she is fascinated to think that a blind person could become such a virtuoso. When we arrive at Tünel, I realise that I want to visit the Galata Mevlevihanesi,[4] probably influenced by Âşık Veysel's song. We start to walk down from the hill towards Karaköy and see the door of Mevlevihane open. This Mevlevi lodge was established in 1491 and was one of the most important schools of Mevlevis for centuries. After the big fire in 1765, the building was reconstructed, and almost every sultan added a new architectural element to the site. The lodge had to close down in 1925 through state regulation and reopened as a museum in 2011.

When we enter, Rüya goes to the cemetery section; these old stones capture her attention. I explain the respect we show to people in their eternal sleep and ask her to be careful with her footsteps. This historical cemetery brings together influential spiritual leaders and the founder of the printing press in the Ottoman period.[5] I remember Hans Christian Anderson's words describing the power of whirling dervishes after he visited the lodge in 1841. He wrote a short memoir following his visit to Constantinople.

---

1 A traditional stringed instrument.

2 I Walk on a Long and Narrow Road.

3 İstanbul's main pedestrian street that connects Taksim Square to Tünel.

4 The Mevlevi Lodge. The Order or Mawlawiyya is a Sufi order that originated in Konya and was founded by the followers of Jalaluddin Muhammad Balkhi Rumi, a thirteenth-century Persian poet, Sufi mystic and Islamic theologian.

5 İbrahim Müteferrika.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 50 2.09.2022 10:21

I am unaware of time. We look at the tombstones, watch the snow, listen to the sounds of cats. I feel transparent in this garden covered with white marble. It is peaceful. When we go out of the Mevlevihane, Rüya feels cold, so we decide to walk back home and step into one of the back streets to take shelter. My eyes are dazzled by whiteness, but I still see the Golden Horn opening up in front of us. I can't help but think that there is a heavy melancholy in this city and maybe that's why I cling to it.

In the Sunday Post, I'm sending you an image from our visit.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 51 2.09.2022 10:21

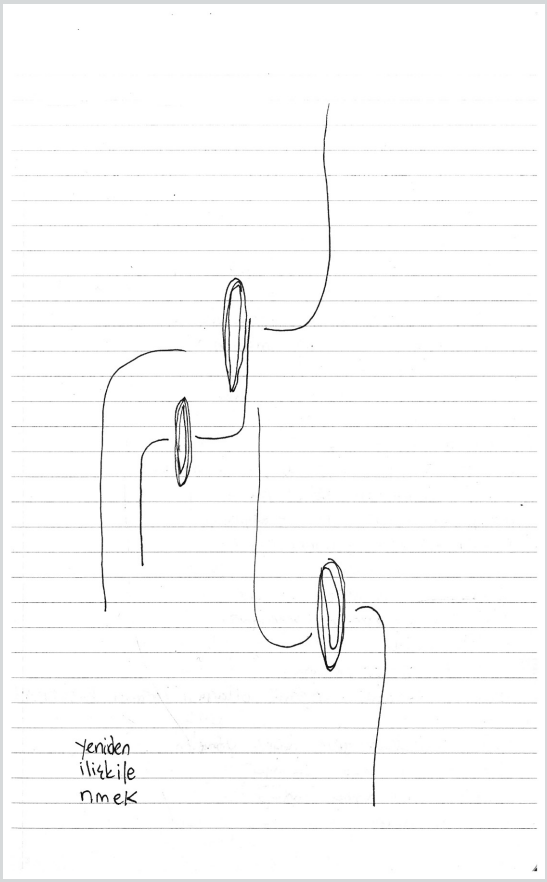

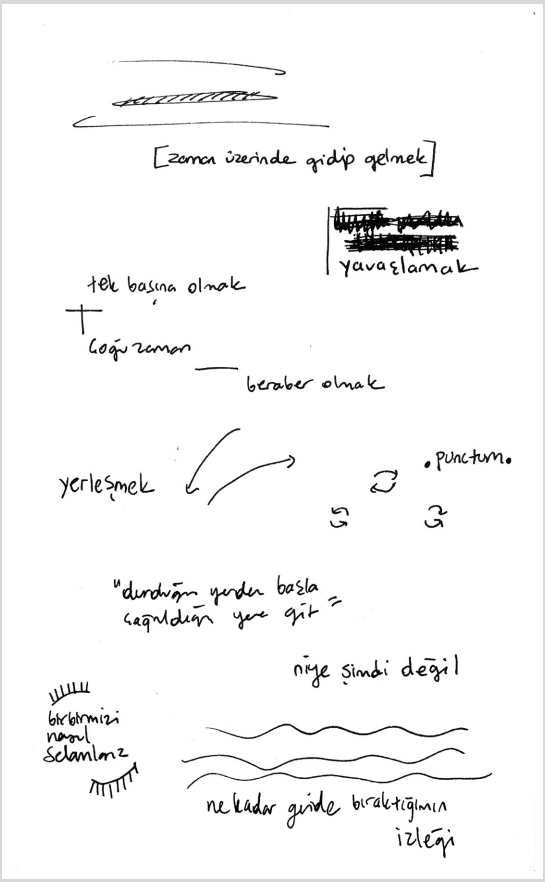

Şiir Hattı | Poetry Channel
2022

Sevinç Çalhanoğlu'nun izniyle |
Courtesy of Sevinç Çalhanoğlu

Ayakizi | Footsteps
Çiğdem Öztürk & Omar Berakdar
2022

SAĞ ÜSTTE | TOP RIGHT
17. İstanbul Bienali hazırlıkları sırasında marangoz atölyesinde Ayakizi Kütüphanesi inşa ediliyor | Footsteps Library under construction in the carpenter's workshop in preparation for the 17th Istanbul Biennial

SAĞ ALTTA | BOTTOM RIGHT
Zoom'da 17. İstanbul Bienali'ne hazırlık toplantısı | Zoom meeting in preparation of the 17th Istanbul Biennial, 2021

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 52 2.09.2022 10:21

LIKE A WOMAN'S BRIEF MEMORY FROM THE DAY SHE FLED THE WAR IN SYRIA: "ALTHOUGH THE CLIMATE IN THE NEIGHBOURING COUNTRY TURKEY IS JUST THE SAME, I PACKED SUMMER CLOTHES IN THE BAG DURING WINTER WHEN WE DECIDED TO LEAVE THE NEXT MORNING." OR IN HERTA MÜLLER'S MOTHER'S STORY FROM A VILLAGE IN ROMANIA IN 1945: "MANY PEOPLE HID. MY MOTHER SPENT FOUR DAYS IN THE GROUND. THEN THE SNOW CAME. THEY COULDN'T BRING HER FOOD IN SECRET ANY MORE. EVERY STEP BETWEEN HOUSE, BARN AND HOLE IN THE GROUND BECAME VISIBLE. THROUGHOUT THE VILLAGE THE WAY TO EVERY HIDING PLACE COULD BE SEEN IN ALL THAT SNOW. FOOTSTEPS COULD BE READ IN THE GARDEN. PEOPLE WERE DENOUNCED BY THE SNOW. NOT JUST MY MOTHER, MANY PEOPLE HAD TO ABANDON THEIR HIDING PLACES VOLUNTARILY, FORCED OUT VOLUNTARILY BY THE SNOW. AND THAT MEANT FIVE YEARS IN THE WORK CAMP. MY MOTHER NEVER FORGAVE THE SNOW."

Radyo Bienal Program Özeti

17. İstanbul Bienali için hazırlanan ve Açık Radyo 95.0'da 3 Mayıs – 21 Ekim 2021 tarihleri arasında yayımlanan haftalık programların bir özeti:

Bölüm 1: Akustik Okyanus | Ute Meta Bauer, Amar Kanwar, David Teh, Çiğdem Öztürk, Ursula Biemann, Sevinç Çalhanoğlu

Bölüm 2: İklimcil / Mevsimler Sürüklenirken | Alon Schwabe, Meriç Öner, Zeyno Pekünlü, Oda Projesi, Gonca Özmen

Bölüm 3: Ateş Çemberi | Martha Atienza, Irwan Ahmett, Tita Salina, Oda Projesi, Mustafa Erdem Özler

Bölüm 4: Acı Arşivi | Eva Egermann, Alyson Patsavas, Radyo Engelsiz Erişim, Mehmet Said Aydın

Bölüm 5: Hayatım, Haydi Eve Gidelim Operası | Bread and Puppet Theater, Oda Projesi

Bölüm 6: Okyanus Çağırıyor | Laura Anderson Barbata, The Brooklyn Jumbies, Chris Walker, Jarana Beatile, Lucas Yamahunawë, Oda Projesi

Bölüm 7: Şehirde Gizli Panter Modası | Gülsün Karamustafa, Selim Atakan, Çiğdem Öztürk

Bölüm 8: Can Kulağıyla Dinlerken Sessizliği | Ahmet Öğüt, Meral Candan, Oda Projesi, Cevat Çapan

Bölüm 9: Tahta Bacaklar | Laura Anderson Barbata, John Bell, Roberto Salas San Juan, Oda Projesi

Bölüm 10: Bir Toplumsal Gayret Meselesi | Aydın Erdem, Seçil Türkkan, Oda Projesi

Bölüm 11: Feminist Adımlar | Kadın Eserleri Kütüphanesi, Füsun Ertuğ, Merve Elveren, Çağla Özbek, Oda Projesi

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 54 2.09.2022 10:21

Bölüm 12: Zamansal ve Mekânsal Kaymalar | Ute Meta Bauer, David Teh, Çelenk Bafra, Özgür Demirci, Merve Ünsal, Oda Projesi

Bölüm 13: Karjahi Andolan Şarkısı | Nepal Picture Library, Oda Projesi

Bölüm 14: Danarto Dünya Haberleri | Danarto dkk

Bölüm 15: Dört Ayaklı Şehir | Mine Yıldırım, Seçil Türkkan, Oda Projesi, Nico Dockx, Yona Friedman, Jean-Baptiste Decavèle

Bölüm 16: Tepki Mantısı | Neslihan Koyuncu, Fethiye Çetin, Levon Bağış, Oda Projesi

Bölüm 17: Idiolalia | Green Papaya Art Projects, Maldoror, Teenage Granny, Oda Projesi

Bölüm 18: Rüzgâr Hindistancevizi Yapraklarına Dokunduğunda | Pratchaya Phinthong, Ajarn Chairat Polmuk, Oda Projesi

Bölüm 19: Haberci Şiirler | Anita Sezgener, Bejan Matur, Cem Kurtuluş, Devrim Dirlikyapan, Donat Bayer, Ersun Çıplak, Gonca Özmen, Haydar Ergülen, Mehmet Said Aydın, Mustafa Erdem Özler, Neşe Yaşın, Zeliha B. Cenkci

Bölüm 20: Kız Kardeşlik | Cem Karaca & Moğollar, Ellis Marsalis Jr., Jorge Oñate, Trini López, Aurlus Mabélé, Mohammad Reza Shajarian, Mita Haque, Oda Projesi

Bölüm 21: Taut'un Yolculuğu | Zeynep Kuban, Miyuki Aoki Girardelli, Gamze Öztürk, Oda Projesi

Bölüm 22: Kavramları Yeniden Sorgulamak | Atıf Akın, Orkan Telhan, Pelin Tan, Oda Projesi

Bölüm 23: Yerinden Edilmişlikler Günlüğü | Canan Batur, Mohammad Golabi, Ana Sophie Salazar, Zeyno Pekünlü, Oda Projesi

Bölüm 24: İstanbul Limanları | Tarek Atoui, Éric La Casa, Enis Çakar, Jad Atoui

Bölüm 25: Unutulmuş Yolları Yeniden Keşfetmek | Fernando García-Dory, Olcay Bingöl, Fatih Tatari, Oda Projesi

Tüm bölümlere, Açık Radyo'nun çevrimiçi kütüphanesinden (acikradyo.com.tr) ve Spotify, Deezer ve Apple yayın platformlarından erişilebilir.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 55 2.09.2022 10:21

Radyo Bienal
Programme Summary

A digest of weekly programmes produced for the 17th Istanbul Biennial for broadcast on Istanbul's independent Açık Radyo 95.0:

Episode 1: Acoustic Ocean | Ute Meta Bauer, Amar Kanwar, David Teh, Çiğdem Öztürk, Ursula Biemann

Episode 2: Stilt Walkers | Laura Anderson Barbata, John Bell, Roberto Salas San Juan, The Brooklyn Jumbies, Chris Walker, Jarana Beatile, Lucas Yamahunawë

Episode 3: Honey, Let's Go Home Opera | Bread and Puppet Theater

Episode 4: Feminist Steps | Nepal Picture Library, Women's Library and Information Centre Foundation, Füsun Ertuğ, Merve Elveren, Çağla Özbek

Episode 5: Danarto World News | Danarto dkk

Episode 6: Idiolalia | Green Papaya Art Projects, Maldoror, Teenage Granny

Episode 7: Istanbul Harbours | Tarek Atoui, Éric La Casa, Enis Çakar, Jad Atoui

Episode 8: A City on All Fours | Martha Atienza, Mine Yıldırım, Seçil Türkkan

Episode 9: Questioning Notions Once Again | Atıf Akın, Orkan Telhan, Pelin Tan, Irwan Ahmett, Tita Salina

Episode 10: An Archive of Pain | Eva Egermann, Alyson Patsavas

Episode 11: Climavore | Alon Schwabe, Meriç Öner, Zeyno Pekünlü

Episode 12: Temporal and Spatial Shifts | Ute Meta Bauer, David Teh, Çelenk Bafra, Özgür Demirci, Merve Ünsal

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 56 2.09.2022 10:21

Episode 13: The Diary of the Displaced | Canan Batur, Mohammad Golabi, Ana Sophie Salazar, Zeyno Pekünlü

Episode 14: Secret Panther Fashion in the City | Gülsün Karamustafa, Selim Atakan, Çiğdem Öztürk

---

Episode 15: Reaction Dumpling | Neslihan Koyuncu, Fethiye Çetin, Levon Bağış

Episode 16: A Matter of Societal Effort | Aydın Erdem, Seçil Türkkan

---

Episode 17: Messenger Poems | Anita Sezgener, Bejan Matur, Cem Kurtuluş, Devrim Dirlikyapan, Donat Bayer, Ersun Çıplak, Gonca Özmen, Haydar Ergülen, Mehmet Said Aydın, Mustafa Erdem Özler, Neşe Yaşın, Zeliha B. Cenkci

---

Episode 18: Whilst Listening to the Silence Up close | Ahmet Öğüt, Meral Candan

---

Episode 19: Invisible Labour and Motherhood | Oda Projesi, Myriam Varela, María Gimeno, Karen Raicher, Aylin Önel, Elin Strand Ruin, Biray Kolluoğlu, Kija Benford, Eefje Wijnings, Danni van Amstel, Chloë Marsden

Radyo Bienal's English-language programmes are available as free podcasts via Spotify, Deezer and Apple streaming services.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 57 2.09.2022 10:21

Radyo Bienal
Açık Radyo
2022

Uluslararası Irak Dünya Mahkemesi içinde kurulan Açık Radyo kayıt alanı, Darphane. | Açık Radyo recording area in International Iraq War Tribunal, Darphane.
Fotoğraf | Photography: Açık Radyo, 2003

Muntadas
Çeviri Üzerine: Açık Radyo, Mitler ve Stereotipler | On Translation: Açık Radyo, Myths and Stereotypes
2010

Film karesi | Film still

Atatürk'ün Katafalkı: Bir Diğer Ütopik Mimari Örneği mi? | Atatürk's Catafalque: Another Utopian Architecture?
Yuta Nakamura
2022

ÜSTTE | TOP
Bruno Taut, Atatürk'ün Katafalkı, eskiz | Bruno Taut, Catafalque for Atatürk, sketch
Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Arşivi | Anıtkabir Atatürk and Independence War Museum Archive, 1938

SAĞDA | ON THE RIGHT
Dündar'ın İnşaat Oyunu, 1938 civarı Türkiye'de satılan oyuncak blokların resmi | Dündar's İnşaat Oyunu, a picture of building blocks sold in Turkey around 1938

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 59 2.09.2022 10:21

14 Mart 2021

Yarı-karantinada geçirdiğimiz ikinci hafta sonu. Neredeyse yirmi beş yıldır dinleyemediğim bir albümle güne başlıyorum. Kimi şarkılar geçmiş zamanın acısını taşır, ben de bu melodilere geri dönebilecek cesareti ancak şimdi toplayabildiğimi hissediyorum. Kahvaltı ederken Yeni Türkü'nün müziği evi dolduruyor. Bir sıkıntı çöküyor içime ve gözlerim doluyor. Beni bu hâlde gören küçük Rüya'nın kafası karışıyor. Ben de ona müziğin hafızamız üzerindeki gücünü anlatıyorum. Yaşam hakkında, zamanın geçişi hakkında ve yaşlansak da hiçbir zaman geride bırakmadığımız anlar hakkında konuşuyoruz.

Yürüyüş yapmak için dışarı çıktığımızda hava çok sıcak değil, ama yine de güneş üzerimizde kuvvetli bir biçimde parlıyor, gök pırıl pırıl bir berraklıkta. Sokaklar dolu; sanki insanlar olup biten her şeyi unutmuş gibi. Galatasaray Meydanı'na doğru ilerlerken Rüya bugün çok yürümek istemediğini söylüyor, ben de onu Tophane taraflarına götürmeye karar veriyorum.

İstiklal Caddesi'nden Tünel'e yürüyor, sonra sola Kumbaracı yokuşuna dönüyoruz ve Konstantinopolis'in en eski yerleşimlerinden biri olan Tophane'nin orta yerine varıyoruz. Deniz kıyısına kurulmuş mahalle Cenevizlilerin yönetimindeymiş ve Roma döneminde parklarla doluymuş. Şimdiyse dar sokakların iki yanında dizilmiş güzel binalar, geçtiğimiz yüzyılda Türkiye'yi terk etmek zorunda kalan Ermenilerin ve Rumların hatıralarını koruyor.

Yirmili yaşlarımdan, Tophane ve Tarlabaşı'nın yabancıların rahatlıkla dolaşamadıkları iki mahalle olarak bilindiğini hatırlıyorum. Türkiye'de yaşayan Rumlara karşı gerçekleştirilen 6-7 Eylül 1955 saldırılarının ardından her iki mahallenin de sakinleri yuvalarını terk etti ve onların yerine Anadolu'dan gelenler kapalı bir topluluk oluşturdu. Birtakım şık tasarım dükkânlarını yerel manavlarla ve kahvehanelerle bir araya getiren mahalle tuhaf bir kolaja benziyor. Yolda Rüya'ya dondurma alıyorum ve acele etmeden dondurmasının tadını çıkarabilmesi için Açık Radyo'nun avlusunda duruyoruz. Burası Rüya'nın en küçük hâllerinden beri geldiğimiz bir yer, dolayısıyla kendini rahat hissediyor ve otururken bir yandan avludaki değişiklikleri seyrediyor. Tophaneli çocukların yaptıkları duvar resmi şimdi beyaz boyayla kapatılmış. Radyo istasyonunun yangın merdiveni yerde tamir edilmeyi bekliyor. Bu hafta göndereceğim mektuba koymak üzere Osman Bey için bir şeyler çizmek

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 60 2.09.2022 17:39

isteyip istemediğini soruyorum. Bir tavşan daha çizmeyi teklif ediyor; neredeyse dört yıldır ona hayvan resimleri yapıp gönderiyor. Osman Bey'in bir klasörde çeşitli hayvan resimleri biriktirdiğini düşünmek hoşumuza gidiyor. Sonra Rüya onun hapishanede yazı yazabileceği bir masası olup olmadığını soruyor sessizce ve mektuplar için kâğıdı nereden bulduğunu merak ediyor. Bazı tahminlerde bulunuyoruz. Onunla gerçek hayatta karşılaşıp karşılaşmayacağını soruyor; cevabı bilmesem de, evet, diyorum.

Dondurmadan sonra önümüze çıkan her dar sokağa giriyoruz. Eski sahiplerinin hüznünü taşıyan çok sayıda güzel bina var. Her şey ihmal edilmiş gibi görünüyor. Galatasaray'a doğru geri yürürken oyun oynayan çocukları duyuyoruz. Kendi yaşıtı kızların onun dikkatini nasıl da çektiğini görebiliyorum. Rüya'nın en sevdiği oyun olan "yerden yüksek"i Arapça oynuyorlar. Utangaçlaşıyor ve yürümeye devam etmemizi istiyor. Böylece İstiklal Caddesi'nin kalabalığına giriyoruz yeniden. Her yer kedilerle dolu, çoğu da hamile. Hepsiyle teker teker konuşuyoruz ve içlerinden biri bizi takip etmeye karar veriyor. Ona bakma fikri Rüya'yı çok mutlu ediyor, ama biz sokağın sonuna gelmeden bir dükkân sahibi çıkıp kediyi götürüyor. İnsanların kimi zaman kedilere hemcinslerinden daha çok şefkat göstermeleri bana hâlâ tuhaf geliyor.

Eve dönerken balıkçımıza uğruyoruz. Tezgâhındaki büyük istiridyeler halen canlı. Balıkların çeşitliliği Rüya'yı büyülüyor ve onlara merakla dokunuyor. Başkalarının satın alacağı şeylere el sürmemesinin neden daha iyi olduğunu ona anlatmaya çalışıyoruz. Böylece sohbetimiz yeniden salgına geliyor. Bunu hatırlatınca neşesinin kaçtığını görebiliyorum. İtalyan ailesini Paskalya tatilinde görmeyi hayal ediyordu ancak İtalya üçüncü dalgayla karşı karşıya ve yeni kapanmalar dolayısıyla seyahat etmek mümkün değil.

Eve dönerken yolu uzatıp Tarlabaşı'na giriyoruz. Binamızın girişindeki çay ocağı duvarlarını boyatıyor ve arabasıyla pirinç satan sokak satıcısı kısa süre önce kiraladığı dükkânını açıyor.

Bu hafta Tophane'deki yürüyüşümüzden bir fotoğraf gönderiyorum.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 61 2.09.2022 10:21

14 March 2021

This is our second weekend in half-lockdown, and I start the morning listening to an album that I haven't been able to listen to for almost twenty-five years. Some songs hold the pain of past times, but I feel I have enough courage to come back to these melodies just now. While eating breakfast, music by Yeni Türkü is filling the house. I feel uneasy, and tears are filling my eyes. Little Rüya is confused to see me this way, so I explain to her the power of music on our memory. We talk about life, the passage of time and moments that we never leave behind even when we age.

When we go out for a walk, it is not hot, but the sun shines strongly upon us; the sky seems crystal clear. The streets are full. It feels as if people have forgotten about everything that has been happening. When we walk towards Galatasaray Square, Rüya says that she doesn't want to walk far today, so I decide to take her around Tophane.

We walk from İstiklal Street towards Tünel and turn left from Kumbaracı Yokuşu,[1] which brings us into the heart of Tophane, one of the oldest settlements in Constantinople. Located on the waterfront, the neighbourhood was under the control of Genoese people and full of city gardens during Roman times. Now, beautiful buildings filling the narrow streets keep the memory of Armenians and Rums,[2] who had to leave Turkey during the last century.

I remember from my 20s that Tophane and Tarlabaşı were considered two neighbourhoods in which outsiders couldn't walk comfortably. After the 6-7 September 1955 attacks on Greek of Turkey, residents of both neighbourhoods left their homes, and newcomers from Anatolia created a closed community. The neighbourhood looks like a strange collage, bringing together some chic design shops with local grocery shops and coffee houses. I buy Rüya an ice cream on the road, and we stop at the courtyard of Açık Radyo for her to savour it. This is a place we've visited since infancy, so she feels comfortable sitting there and looking at the things that have changed. The

1 Kumbaracı Slope.

2 Turkish Greeks.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 62 2.09.2022 10:21

wall drawing that the children of Tophane made has white paint on it now. The fire exit of the radio station lies on the floor for repair. I ask her if she can draw something for Osman Bey[3] as I will send a letter this week. She offers to draw another rabbit; she has been sending him animal drawings for almost four years. We enjoy thinking that he keeps a selection of these animals in a folder. Then she quietly asks if he has a table to write on in prison, and she wonders how he gets the paper for his letters. We make some assumptions. She asks me if she will ever meet him in real life; I say yes, even though I don't know the answer.

After her ice cream, we start going in and out of each narrow street. There are so many beautiful buildings that carry the sorrow of their old owners. Everything seems neglected. While we walk back to Galatasaray, we hear some children playing. I can see how her attention is captivated by these young girls of her own age. They play 'yerden yüksek' (above the ground)[4] in Arabic, Rüya's favourite game. She feels shy and asks me to keep on walking. So we go back to the crowd of İstiklal Street. There are many cats there, mostly pregnant. We talk to each of them, and one decides to follow us. Rüya is so happy with the idea of taking care of her, but before the street ends, a shop owner comes out to take the cat. It's strange to see that people have much more love for cats than humans sometimes.

On our way back home, we stop by our fishmonger. He has big oysters, still alive. Rüya is mesmerised by the variety of fish and touches them with wonder. We try to explain to her why it is better not to touch things that others will buy. So our conversation comes back to the pandemic. I can see that she feels depressed by this reminder. She was dreaming of visiting her Italian family at Easter, but Italy is facing a third wave, and due to new lockdowns, it is not possible to travel.

We take the long way home through Tarlabaşı. The tea house under the building is having its walls painted, and the street rice seller who recently rented a small space is opening his shop.

This week I'm sending you a picture from our walk in Tophane.

e.

3 *Bey* is a title in Turkish akin to Mr. in English.

4 A popular game for kids in Turkey, similar to tag.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 63 2.09.2022 10:21

Kadınların Kamusal Hayatı - Bir Feminist Bellek Projesi* | *The Public Life of Women - A Feminist Memory Project
Nepal Fotoğraf Kütüphanesi | Nepal Picture Library
2022

Mohammadi Siddiqui'nin fotoğraf albümünden. Siddiqui, Nepal'de Müslüman kadınların hakları üzerine çalışan önde gelen kadınlardan | Mohammadi Siddiqui's photo albums. He was one of the most prominent women who worked on Muslim women's rights in Nepal.
Fotoğraf | Photography: Shikhar Bhattarai

NPL araştırma ekibi Benju Sharma'yı evinde ziyaret ediyor. | NPL research team visits Benju Sharma at her home.
Fotoğraf | Photography: Shikhar Bhattarai

Farklı kesimlerden kadınlar, Pokhara'da Namita ve Sunita Bhandari adlı kız kardeşlerin tecavüze uğrayıp öldürülmesinin tüm ülkeyi ayağa kaldırmasının ardından Katmandu'da hükümete protesto mektubu sunacakları büyük bir miting için buluşuyor. | Women from all walks of life gather for a mass meeting in Kathmandu to submit a letter of protest to the government following the rape and murder of sisters Namita and Sunita Bhandari in Pokhara that rocked the country.
Fotoğraf | Photography: Hisila Yami Koleksiyonu, Nepal Fotoğraf Kütüphanesi | Hisila Yami Collection, Nepal Picture Library, 1981

Hem Zemin / Hem Zaman* | *In Time / On Ground
Merve Elveren & Çağla Özbek
2022

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı | The Women's Library and Information Centre Foundation.
Fotoğraf | Photography: Ara Güler

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Efemera Koleksiyonu'ndan Aralık 1982 tarihli "Greenham Common Women's Peace Camp" kartpostalı | From the Ephemera Collection of the Women's Library and Information Centre Foundation, postcard from 'Greenham Common Women's Peace Camp' dated December 1982

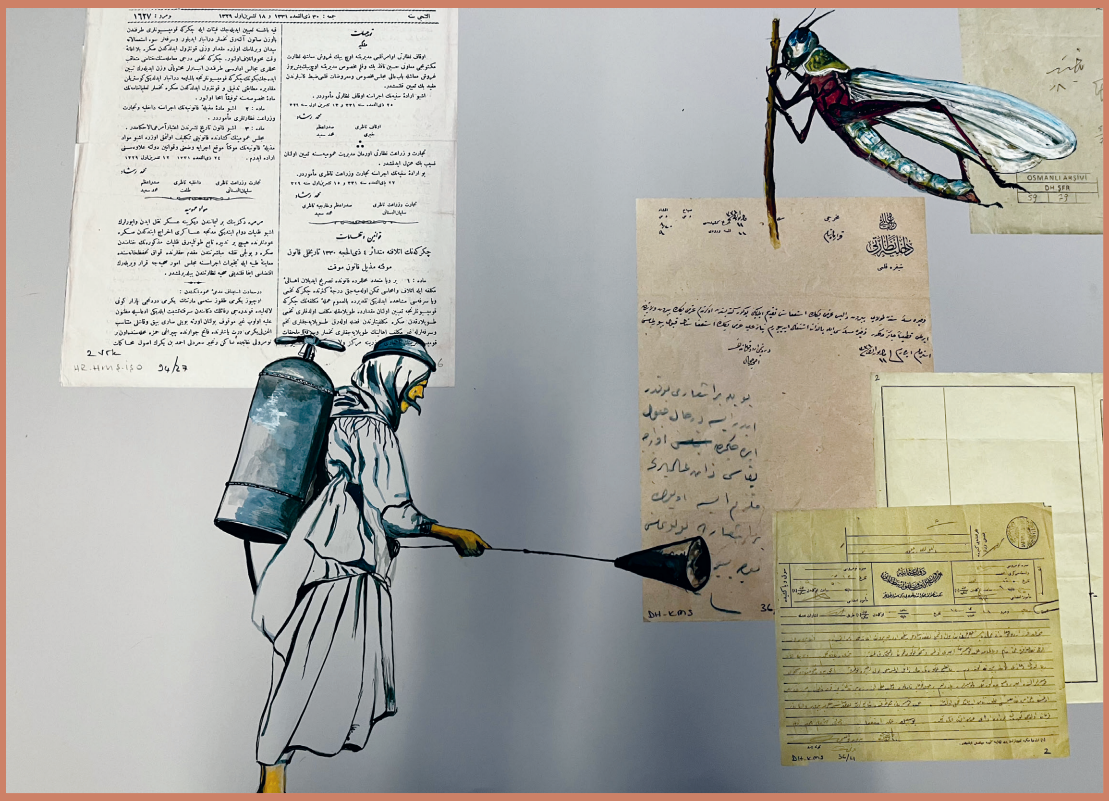

Sim Chi Yin
"Bir Gün Anlayacağız": Müdahaleler, Kalıntılar, Ağıt | 'One Day We'll Understand': Interventions, Remnants, Requiem
2018-2020

Sanatçının New York'taki stüdyosunda yer alan çalışma masası ve duvar | Work table and wall in the artist's New York studio, 2022

2020'nin bahar aylarında sanatçı "Müdahaleler" işi için Birleşik Krallık'ta Cambridgeshire'da yer alan İmparatorluk Savaş Müzesi arşivlerinde çalışıyor ve ışıklı bir pano üzerinde arşiv kayıtlarını fotoğraflıyordu. Böylece kayıtların ön ve arka yüzleri tek yüzeyde bir araya gelirken, kamera üzerinde arşivin dizinselliğini ortaya koyan bir kolaj ortaya çıkıyordu. | In spring 2020, the artist was working in the archives of the Imperial War Museum in Cambridgeshire, U.K., on the 'Interventions' series, photographing archival prints on a light table, causing verso and recto to merge into one plane — an in-camera collage to reveal the indexicality of the archive.

Detay, Müdahaleler: Sorgulama | Interventions: Interrogation, detail
Orijinal arşiv görseli | Original archival image: İmparatorluk Savaş Müzesi, Birleşik Krallık | Imperial War Museums, U.K., 2018

SOLDA | ON THE LEFT
Bir Dönüşümü Haritalandırmak | Mapping a Transformation
Lamia Joreige
2022

Muğlak Zamanlar devam etmekte olan bir işten detay | *Uncertain Times*, detail of a work in progress © Lamia Joreige, 2022

ÖVÜL Ö. DURMUŞOĞLU

Kayıp Halka Tasavvurları

Karmanın İzleri ya da Kurgusal Hikâyeler Oluşturmaya Dayalı Ulus İnşası[1]

Toplulukları kuran, bir arada tutan ve güçlendiren şey hikâyelerdir. Her hikâye diğeri üzerinde bir iz bırakır. Kendi hikâyeleri olan, onları yorumlayan ve güncelleyen topluluklar, dünya tarihindeki çalkantılar ve kopuşlar karşısında çok daha direngen olurlar. Öte yandan hikâyeler patlatılmaya hazır olarak bekletilir, göz ardı edilir, hafife alınır ve analitik olarak ele alınmazlarsa, doğru zaman geldiğinde manipülatif bir koz olarak kullanılmak üzere birtakım ideologların zulasına atılırlar. O an bir noktada mutlaka gelir. Patlatılmaya hazır oluşları ve bağlayıcı güçleri sebebiyle, toplumsal deneyler önermek ve tarihsel iddialarda bulunmak amacıyla çeşitli kaynaklardan yararlanılarak farazi, eklektik hikâyeler pervasızca üretilir. Bunlar ucuz hikâyelere dönüşüp kült statüsü kazanırlar ve kendi yayılma kanallarını yaratırlar. Modernitenin gerçek yapı malzemeleri ve nesnel denen inşası işte bu kültür adacıkları incelenerek çok daha iyi anlaşılıp değerlendirilebilir.

Tüm bunlar, Güneş Dil Teorisi'nin kurgusal hikâyesi ve bu hikâyenin Atlantis ve Lemurya gibi insan uygarlığının kayıp halka anlatılarının 20. yüzyıldaki bir tekrarı olan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında popülerlik kazanan kayıp kıta Mu ile bağlantısı için de geçerlidir. Bu dönemdeki en önemli reformlardan birisi, öncelikle okunuşu yazılışı kolay olan Latin alfabesinin kabulünün yanı sıra, Arap ve Fars etkilerinden arındırılmış sade bir Türkçenin benimsenmesini içeren, Atatürk'ün dil reformudur. Dili arındırma reformunun tetiklemesiyle üretilen Güneş Dil Teorisi'nin önden tanımlanmış olan amacıysa, Mu Güneş dilinden bir sapma olan Türkçenin dünyanın en köklü dillerinden biri olduğunu ve Hint-Avrupa ile Sami dillerinin şekillenmesinde oynadığı rolü kanıtlamaktır. Bu teori, o dönemde beyaz ırkın sözde arılığını ortaya koymanın ve insanlığı buna göre bölümlendirmenin bir vasıtası hâline gelmiş olan kadim bilgeliğin sunduğu araçları kullanarak Avrupa-merkezci tarih ve dil anlayışına müdahale etme

1 Bu altbaşlık, Eliot Weinberger'in günümüz ırkçılığının ve şiddetinin köklerini 3000 yıllık insanlık tarihi boyunca anlattığı ve haritalandırdığı "Şelaleler" adlı etkileyici makalesine yer veren aynı başlıklı kitabına bir selam niteliğindedir. Eliot Weinberger, *Karmik İzler: 1993–1999* (New York: New Directions, 2000).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 68 2.09.2022 10:21

arayışındadır. Türk modernleştirmecilerinin projesinin ufku olarak Batı modernitesinin paradigması benimsenmişti, öte yandan cumhuriyetçi bir ulusun inşasının içeriden yükselen öncelikli bir ihtiyaca dönüşmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun ötesinde eski bir yüksek Türk uygarlığı mitinin yaratılmasını gerektiriyordu.

"Birçok Avrupalı düşünür, Türklerin sarı ırka mensup ve Avrupalılara göre ikinci dereceden insan tipi olduklarını iddia etmiştir. Türklerin sarı ırka mensup gösterilmesinin bir sonucu olarak, medeni kabiliyetten mahrum bulundukları, medeniyet tarihinde hiçbir medeni eser yaratmadıkları, kurmuş oldukları ordularla yerleşik medeniyetler için her zaman bir tehlike kaynağı olan barbar ve göçebe topluluklar oldukları, bundan dolayı Avrupa'dan Asya'ya kovulmaları gerektiği görüşündeydiler."[2] Türkiye'deki en eski aşırı milliyetçi gruplardan birinin web sitesinde yer alan bu ifadeler, bir resmi devlet ideolojisi projesi olarak Türk Tarih Tezi'nin çekiciliğini hiç kaybetmemesinin arkasında yatan kolektif bilinçdışının bir dışavurumudur. Aslında böyle milliyetçi bir tarih araştırması ve tarihin milliyetçi bakış açısıyla yeniden yazımı, Rusya ve Avrupa'da çeşitli milliyetçi akımların yükselişine yanıt olarak, 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde çoktan başlamıştı.

Türk Tarih Tezi'nin[3] romantik ürünü olan Güneş Dil Teorisi, 1936 yılının sonlarında Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından düzenlenen ve bütün önemli Türkolog ve oryantalistlerin davet edildiği Üçüncü Türk Dili Konferansı'nın ana gündemlerinden biriydi. Ama TDK üyelerinin coşkusu, yurtdışından gelen diğer davetliler arasında bir yankı bulmadı. Örneğin Almanya'yı temsil eden Profesör Giese'nin teorinin temelindeki bilimsel yönteme dair şüphelerini dile getirdiği ve bu teorilerin öncelikle sezgiye dayanarak şekillendirildiği kanısında olduğu aktarılmaktadır.[4] Teori resmi devlet gündeminden zamanla düştü ve 1938'de Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden sonra bu teoriden bir daha hiç bahsedilmedi. Bu teori gizli bir oryantalist olan (ve Üçüncü Türk Dili Konferansı'na da katılan) Viyanalı Hermann Feodor Kvergić'in (1895-1948/49) 1935 tarihli "La psychologie de quelques éléments des langues Turques" [Türk Dillerindeki Bazı UnsurlarınPsikolojisi] metnindeki argü-

---

2 Ersoy Taşdemirci, "Atatürk'ün Türk Tarih Tezi", *Türk Yurdu*, https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1582, (Erişim 30 Mart 2021).

3 Türk Tarih Tezi ve tezin tam olarak formüle edildiği Birinci Türk Tarih Kongresi hakkında, Benedict Anderson ve Anthony D. Smith'in çalışmalarından da yararlanan daha derinlemesine bir analiz için bkz. Ceren Arkman, *Türk Tarih Tezi'nin Ortaya Çıkışı: Bir Metin İncelemesi*, Yüksek lisans tezi, Sabancı Üniversitesi, 2006, http://research.sabanciuniv.edu/8256/1/arkmanceren.pdf (Erişim 2 Haziran 2021).

4 Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç, "Türkiye'de Üçüncü Dil Kurultayı", *Türk Dili*'nde yeniden basılmış, Nisan 2019, https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2019/05/16_Aleksandr-Nikolayeviç-_-TÜRKİYE'DE-3-DİL-KURULTAYI-_11.pdf (Erişim 20 Mayıs 2021).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 69 2.09.2022 10:21

manlarına atfedilse de,[5] bazı araştırmacılar bu metnin teorinin temel dayanakları inşa edildikten sonra yazıldığını iddia eder:

> [...] dolayısıyla şunda hemfikiriz: Güneş Dil Teorisi, en eski ölü dilleri, Türkçeden çok uzak ama ondan üstün Sümerce ve Yakut dilini, değişen morfolojisiyle Batı dilleriyle ilişkilendirebildiği için, birtakım kaygılardan dolayı yüzeysel ve kısır kalmış olan dilbilime uzanan doğru ve aydınlık bir yolu yeniden çizebilir. Güneş Dil Teorisi sayesinde bir proto-Türk dili şekillendirilecek ve uluslararası dilbilim analizinde başrolü oynayacaktır.[6]

Güneş Dil Teorisi'nin kavramsal evreninde insanlığın ilk totemi olarak güneş, fonetik olarak ilk ses olan *ağ* ile ifade edilen bütün genel mefhumların kökenidir. Güneşin merkeziliği bu teoride aşağıdaki altı özellikle tanımlanıyordu:

1. Güneşin kendisi: temel, efendi, Allah, hükümranlık, yücelik, muazzamlık, çoğulluk, kuvvet, kudret;
2. Güneş ışığı, aydınlık, parlaklık;
3. Güneşin sıcaklığı, ateş;
4. Hareket, uzun ömürlülük, zaman, mesafe, yer, yeryüzü, toprak, hastalık, büyüme, yayılma;
5. Renk, su;
6. Ses, söz. Temel kökler zamanla şu şekli alır: *ay*, *ağ*, *ak*, *ah*.[7]

Bir pagan figür olan güneş, tümdengelim yoluyla, kendisini gerekçelendirmek için arkeoloji, antropoloji ve tarihten yararlanan böyle bir dilbilimsel spekülasyon biçimi yönünde politik olarak yüklü seküler bir tercihi yansıtır. Güneşin manevi bir metafor olarak, pek çok yaradılış mitinde, astrolojik anlatılarda, müjdeler veren bir tarot kartı ya da dünyevi ilişkileri açıklayan çakrada merkezi bir tanımlayıcı güç olarak sahip olduğu konum, onun sonradan Batı Aydınlanması'na atfedilen kaynaklara da işaret etmesinin önünde engel olmaz. Batı söylemi, Platon'un *Devlet*'te, "İyilik, zihnin düşünebildiği ve bildiğimiz şeyler için neyse güneş de gözün görebildiği ve görebildiğimiz şeyler için aynı şeydir",[8] diyerek kurduğu analojiye kadar geri giderek, güneş, ay-

---

5 Kvergić'in tezinin arka planı için bkz. Eric Jan Zürcher, "'Günışığı dili' teorisi ve Türk dili reformundaki yeri", 1984, https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2715770/view, (Erişim 25 Nisan 2021).

6 Hasan Reşit Tankut, "Güneş-Dil Teorisi'ne Göre Pankronik Usullerle Paleo-Sosyolojik Dil Tetkikleri" (Üçüncü Türk Dili Kurultayı, 1936).

7 *Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 1936: tezler, müzakere zabıtları* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1937), 61.

8 Platon, *Devlet,* çev. Robin Waterfield (Oxford: Oxford University Press, 1998), 235.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 70 2.09.2022 17:39

dınlık ve aydınlanmayı iyilik mefhumuyla ilişkilendirir. Jonathan Crary *Gözlemcinin Teknikleri* metninin başında, 19. yüzyılda ışığın bağımsız bir varlık olarak ontolojik ayrıcalığını nasıl yitirdiğine ve modernitenin kurucusu olan görme olgusu üzerine bilimsel incelemelerin bir parçası hâline nasıl geldiğine dikkat çeker.[9] Modernizmi yukarıdan aşağıya doğru bir süreç ve deneyimle kendine mal eden Türkiye'de ışık, Avrupa'da olduğu gibi modern ve ilerici olmakla, güneş de bağımsızlık anlatısıyla ve açık tenli fiziksel özelliklerinden yola çıkarak ulusun kurucusu M. K. Atatürk'le (1881–1938) bir tutulur.

Bugün kendisini Güneş Dil Teorisi'yle ilişkilendiren herhangi bir dilbilimci yoktur, çünkü bu dil teorisinin son derece bilimdışı olduğu düşünülmektedir, buna karşın, Mu ile bağlantılarıyla birlikte, bu teori çeşitli milliyetçi kitaplarda, bloglarda, komplo teorilerinde ve politik olarak ikircikli web sitelerinde hâlâ dolaşımdadır.[10] Güneş Dil Teorisi'ne en sert eleştirileri yöneltenler, bu teoriyi Türk devletinin tek dil, tek ulus, tek dine dayalı otoriter niteliğinin sembollerinden biri olarak görürken, bazıları da tam zamanında geri dönülmüş olan, fazla hayalcilikten kaynaklanan bir hata olarak gördüğü için bu teoriyi ciddiye almaz. Güneş Dil Teorisi ve Mu sanki yalnızca Türkiye'ye özgüymüş gibi görünse de, günümüz dünyasında alternatif sağ ve beyaz üstünlüğünü savunan hareketlerde yankılanmaya devam eden süreğen bir mit inşa etme modelinin parçasıdır. Dorothy Kim'in 2019'da *Time* dergisinde dikkat çektiği gibi, yakın dönemde Norse (Viking) mitolojisinin kötüye kullanılışı bunun en güzel örneklerinden biridir.

> Bu yeni-pagan canlanış, bugün eko-faşizmden –Christchurch saldırısını gerçekleştiren teröristin düşündürdüğü bir başka terim– ortaçağ Kuzey Avrupa'sındaki "barbar" savaşçıların vahşi bir *comitatus* savaşçısı olduğu inancına dayanan beyaz bir toksik erillik biçimini pratiğe geçiren Odinist gruplara kadar, aşırılığın pek çok veçhesiyle örtüşmektedir.[11]

Tufandan Sonra: Güneş Üzerinde Kim Hak İddia Edebilir?

Esrarengiz şeyler üzerine yazan yazar, mühendis ve balıkçı İngiliz James Churchward (1851-1936), Pasifik Okyanusu'nda sular altında kalmış olan

---

9 Jonathan Crary, "Gözlemci Teknikleri", *Ekim*, Sayı 45 (1988): 3-35.

10 Google'da "Mu kıtası ve Türkler" anahtar kelimeleriyle arama yapıldığında çıkan ilk iki blog, Mu hakkındaki yazısını "Türk Dünyası" başlığı altında etiketleyen Pakman World: https://bpakman.wordpress.com/turk-dunyasi/eski-turk-devletleri-turk-yurtlari-turk-topluluklari/on-turkler/mu/ (Erişim 2 Haziran 2021) ve yazısına "Türklerin Gizlenen Tarihi" başlığını koyan *Aklın Gölgesi*: https://www.aklingolgesi.com/turklerin-anayurdu-kayip-kita-mu-gizlenen-turk-tarihi/ (Erişim 2 Haziran 2021).

11 Dorothy Kim "Beyaz Üstünlükçüler Hayali Bir Viking Geçmişini Silahlandırdılar. Gerçek Tarihi Geri Kazanmanın Zamanı Geldi," *Time* (2019), çevrimiçi https://time.com/5569399/viking-history-white-nationalists/ (Erişim 2 Haziran 2021).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 71 2.09.2022 10:21

Mu kıtasının bir zamanlar var olduğunu kanıtlamak için *Kayıp Kıta Mu* (1926), *Mu'nun Çocukları* (1931), *Mu'nun Kutsal Sembolleri* (1933), *Mu'nun Kozmik Güçleri I* (1934) ve *Mu'nun Kozmik Güçleri II* (1935) adlı beş kitap yazdı. Churchward, *Fishing Among the 1,000 Islands of the St. Lawrence* (1894) [1000 St. Lawrence Adası Arasında Balıkçılık] ve *A Big Game and Fishing Guide to Northeastern Maine* (1897) [Büyük Oyun ve Kuzeydoğu Maine için Balıkçılık Rehberi] başlıklı kitaplarından sonra, Mu üzerine ilk kitabını yayımladığında yetmiş beş yaşındaydı. Churchward'un Mu projesi, Florida'da yaşayan torunu Jack E. Churchward tarafından www.my-mu.com adresinde bir web sitesi olarak devam ettiriliyor ve sitenin altbaşlığında şu ifade yer alıyor: "Kayıp Mu Adası ve eski ileri uygarlıklara dair bilgi kaynağınız."

Churchward'un Mu kitapları bugün birer nüshasıyla *Anıtkabir*'deki Atatürk Kütüphanesi'nde cam bir vitrin içinde, öne çıkaran ve açıklamalı bir sunumla sergileniyor. Atatürk ve Churchward şahsen tanışmamış olsalar da, Churchward'un kitapları Güneş Dil Teorisi üzerine araştırmaların bir parçası olarak Türkçeye çevrildi. Bu kurgusal romanı okuyunca insan önce Pasifik Okyanusu'nda Mu adlı bir kıtanın nasıl ortaya çıktığını, sonra kendi tarihini inşa etmek ve dili millileştirme projelerini gerçekleştirmek için bu kayıp kıta anlatısından yararlanmak isteyen Türkiyeli bir grup tutkulu araştırmacı tarafından onun nasıl yeniden keşfedildiğini merak ediyor. Churchward'un dile getirdiği iki sihirli mefhum –Uygur Türkleri ve güneş uygarlığı– kendisini bu yapbozun tamamlayıcı parçası hâline getiriyor.

19. yüzyılın sömürgeci ruhunun bir parçası olarak, önde gelen birçok figür, Eski ile Yeni dünyalar arasındaki sürekli iletişime dair birbirlerinin görüşlerini ve kurgularını destekledi. Bu figürler arasında tartışmalı teosofist Helena Blavatsky, etnolog, arkeolog ve rahip Abbé Charles-Étienne Brasseur de Bourbourg, arkeolog Augustus Le Plongeon, popülist siyasetçi Ignatius L. Donnelly de vardır. Blavatsky'nin yazıları, tarihöncesi dönemlerden miras kalan eski bir bilgelik fikrini öne sürebilmek için, Yeni-Platonculuk, Rönesans büyüsü, Kabala ve Farmasonluğun yanı sıra Eski Mısır, Eski Yunan-Roma mitolojisi ve dini, Budizm ve Advaita Vedanta'dan alınmış Doğu öğretilerinden topladığı materyalleri gelişigüzel bir şekilde bir araya getirdi.[12] Blavatsky'nin sözde bilimsel, kült ortamı,[13] Platon'un Atlantis'inin farklı yerli kültürlerinde somutlaştığını iddia eder ve nihai olarak beyaz Hıristiyan sömürgeci öznenin etra-

12 Nicholas Goodrick-Clarke, *Batı Ezoterik Gelenekleri: Tarihsel Bir Giriş* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 212.

13 "Kült ortamı" terimi, sosyolog Colin Campbell'in 1972'de ortaya attığı, gerçek arayıcıların farklı örgütlenme modellerinde gizli, unutulmuş ve yasaklanmış bilgileri test ettiği yeraltı ortamlarını tartışmayı amaçlayan teorisine atıfta bulunmaktadır. Daha ayrıntılı bir analiz için bkz. Jeffrey Kaplan ve Heléne Lööw, der., *Kült Ortamı: Küreselleşme Çağında Muhalif Altkültürler* (Maryland: Rowman and Littlefield, 2002).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 72 2.09.2022 10:21

fında daha saf bir çerçeve oluşturmak amacıyla, daha ileri uygarlık aşamalarının izini sürmek üzere henüz yeni keşfedilmiş eski uygarlıklar arasındaki biçimsel benzerliklerden yola çıkan fantastik senaryolar geliştirdi.

Brasseur de Bourbourg, eski Maya uygarlığının izlerinde keşfettiği Atlantis hakkında yazmaya başlarken, onun düşüncesinin peşinden giden Le Plongeon Farmasonluğun izlerinin eski Maya halklarına kadar geri götürülebileceğini, Maya uygarlığının Eski Mısır'dan sonra geldiği anlaşıldıktan sonra bile, en kadim bilginin eski Mısır'a Mayalardan Atlantis yoluyla ulaştığını vurgular. Hatta Donnelly, Atlantis'i, ilk kez on yedinci yüzyılda Batıni İngiliz bilgesi Thomas Browne'un ortaya attığı, sonra jeoloji ve bilimin başlangıç döneminde kullanılan, Kutsal Kitap esinli "Nuh nebiden kalma" ifadesiyle tanımlayacak kadar ileri gider. Yukarıda bahsedilen kadim bilgelik kaynaklarıyla çok karmaşık ilişkileri olan Blavatsky (bu bilgeliğin içine Hint Altkıtası'nda çekildiğini söyler), kültürel yayılmacılığın tüm bu örneklerini, kozmosa, doğaya ve insan yaşamına dönük bu gizli ve ezeli ebedi rehberi destekler ve besler.

Bu nedenle Churchward yetmişli yaşlarında, iki Dünya Savaşı arasında, Atlantis'ten bile önceki bir tarihte var olduğu düşünülen Mu kıtası hakkında yazmaya başladığında, atıf yapabileceği güçlü bir yayılmacı literatür akımı vardı. Bu bakımdan onun çalışmaları bu akımın ikinci dalgasının parçası olarak düşünülebilir. Aslında "Land of Mu" [Mu Karası], Le Plongeon'un Atlantis için kullandığı alternatif bir addır. Başka bir esin kaynağı ise Hindistan yarımadasının ucundan başlayarak ilk olarak Philip Sclater tarafından teorileştirilen Lemurya'dır. Biyolojik teorileri insan toplumuna uygulama girişimi ölümünden hemen sonra ortaya çıkan Nasyonal Sosyalist hareket tarafından desteklenen, Lamarck sempatizanı Darvinci[14] ve Romantik Alman zoolog Ernst Haeckel 1876'da, eserinin başlığında ifade ettiği gibi *Lemurya'dan dünya üzerinde yayılan on iki farklı insan çeşidinin monofiletik kökeninin hipotetik bir taslağı*'nı çıkardı.

Düzmece Alfabeler, Düzmece Tarihler

> Bu baskıdaki bütün bilim konuları uzun yıllar önce Hindistan'da keşfettiğim bazı antik Naacal tabletlerinin ve William Niven tarafından Meksiko'da keşfedilen 2500 yıllık büyük bir taş tablet koleksiyonunun tercümelerine dayanır. Her iki taş tabletin kökeni aynıdır ve ikisi de Mu'nun Kutsal Esinli Yazıları'ndan alınmıştır.[15]

---

14 *Romantik Yaşam Anlayışı: Goethe Çağında Bilim ve Felsefe* (Şikago: University of Chicago Press, 2002) kitabında Robert J. Richard, Darwin'in evrim anlayışının, doğal dünyayı içsel bir ahlaka sahip olarak gören 19. yüzyıl Alman Romantik doğa felsefesinden büyük ölçüde etkilendiğini tartışmaktadır.

15 James Churchward, 'Önsöz,' *Kayıp Kıta Mu* (New York: Paperback Library Inc, 1968).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 73 2.09.2022 10:21

James Churchward, William Niven'e ithaf ettiği, Mu üzerine ilk kitabı *Kayıp Kıta Mu*'nun önsözüne bu cümlelerle başlar. Hindistan'daki antik Naacal tabletlerini "keşfeden" bir beyaz olan Churchward, yaşlı rahibi bu tabletleri kendisine göstermeye ve insan ırkının başlangıcındaki kayıp halkayı açığa çıkarmak için bu tabletlerin anlamını nasıl çözeceğini öğretmeye ikna eder. Yazılarında dediği gibi, bu tabletlerin üzerinde yazanların doğru olduğunu göstermek için elli yıl uğraşır. Bu araştırmasında ona destek olan Niven ve Le Plongeon'a saygılarını sunar. Çelik endüstrisindeki imtiyazlarından birini askeri amaçlar için dolgun bir fiyat karşılığında sattığından dünyanın farklı yerlerine böyle yolculuklar yapabilmiştir. Churchward'un çizdiği haritalarda Mu kıtası, Lemurya'nınkine benzer bir şekle sahiptir. Pasifik Okyanusu'nun ortasında –sömürge döneminden önceki adıyla söylersek, Hawaii, Samoa, Tonga ve Tahiti gibi Polinezya adalarındaki topluluklar tarafından Moana olarak bilinir– yer alır ve Hawaii Adası'nın kuzeyinde bir yerden başlayıp, güneyde Fiji ve Paskalya Adası'na kadar uzanır, ama Yeni Zelanda/Aotearoa dışında kalır. Tabletler, doğusunda ve batısında uzanan Hindistan, Babil, Eski Mısır, Uygur İmparatorluğu, Sümerler, Akadlar, Mayalar ve İnkalar gibi büyük kolonileri içeren 74.000 yıllık yüksek uygarlığıyla, Cennet Bahçeleri'nin tropikal bir versiyonunu tasvir eder. Haeckel'in haritalarında insan ırkının dünyaya nasıl yayıldığını göstermek için kullandığı ok işaretleri, burada kolonyal soy ağına çevrilir. Churchward'un Naacal tabletlerine ilişkin yorumuna göre, güneşi idolleştiren ve güneş dilini konuşan Mu halkları barış içinde yaşamıştır. Ne tesadüf ki bu halkın çoğu beyaz ırktandır. Diğer ırklara mensup olanlar da vardır, ama toplumda üst mevkilerde bulunmazlar. Mu kıtası yıkıma uğradıktan sonra geriye kalan son insanlar kıtadan bahseden tabletleri yazmıştır. Bu konudaki bilgiler silinip gitmiş, tabletler kaybolmuştur. Bu beş kitap ve bu kitaplarda yer alan diyagramlar, tabletlerin, dolayısıyla da Mu'nun varlığının tek kanıtıdır.

Kuzey Amerika'da uygarlık tarihiyle ilişkilendirmek için yaratılan ve tesadüf eseri "bulunan" eski görünümlü kalıntılara ilk kez rastlanıyor değildir. Bununla birlikte, çeşitli uygarlıkların çokkatmanlı izlerinin olduğu Anadolu yarımadasında, sahte arkeolojik hilelerden ziyade, bu uygarlıkları Anadolu'nun Türkçe konuşan halklarıyla ilişkilendirmek ve yarımadayı üstün beyaz ırk söylemine dahil etmek –Anadolu'nun "Urtürkleri"ni[16] oluşturmak– için güçlü tarihsel anlatılara ihtiyaç vardır.

Anadolu yarımadasında, İstanbul Arkeoloji Müzesi başarkeoloğu Theodor Makridi Bey ile, Alman Doğu Derneği tarafından gönderilen, Sümer Çiviyazısı

16 Yazarın Türkçe çeviri için notu: *Ur* Almancadan gelen en ve derinlemesine anlamına gelen bir önektir. İngilizcede kullanıldığında proto-, orijinal ve öz anlamlarına gelir.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 74 2.09.2022 10:21

ve Eski Ahit uzmanı Hugo Winckler tarafından Boğazköy'de başlatılan Hitit kazılarının tarihi 1906'ya uzanır. Türkiye, Boğazköy'de yapılan kazılar, Hitit İmparatorluğu'nun başkenti Hattuşaş'ı gün yüzüne çıkarmış ve Hitit tarihinin büyük kısmının yeniden yazılmasını sağlayan binlerce çiviyazısı tableti bulunmuştur. Hitit (Eti) Müzesi, 1920'lerde genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurduğu ilk kültür kurumlarından biridir ve daha sonra Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesi adını alır. Müze bugün halen bu çiviyazısı tabletlerinin çoğuna ev sahipliği yapmaktadır. 1935 yılında sadece Güneş Dil Teorisi'nin başlatılmasıyla, Türk kültürü ve dili ile Maya kültürü ve dili arasındaki olası bağlantıları araştırmak üzere Tahsin Mayatepek'in Türkiye büyükelçisi olarak Meksika'ya gönderilmesiyle kalınmamış, aynı zamanda, Türk devleti ile onun Hititli ecdadı arasındaki bağı oturtmak amacıyla Atatürk'ün bizzat destek olduğu ilk ulusal kazı sıfatıyla Dr. Hamit Zübeyr Koşay ve Remzi Oğuz Arık öncülüğünde Alacahöyük'teki kazılar da başlatılmıştır.

Alacahöyük'teki Hatti kral mezarlarında keşfedilen Geç Bronz Çağı'na ait güneş çarkları, doğrudan Uygur şaman inanç sistemindeki güneş ayinleriyle ilişkilendirilmiştir. Tahsin Mayatepek'in Meksiko'da gözlemlediği ve Ankara'ya rapor ettiği güneş ayinleri, güneşle ilgili bu fantastik tasavvurlarla mükemmel bir uyum içindedir. Bronz güneş çarkı, hem modern başkentin hem de Atatürk'ün 1938'deki vefatına kadar Güneş Dil Teorisi'nin öğretildiği Ankara Üniversitesi'nin amblemi olarak benimsenmiştir. Churchward'un Mu kıtası üzerine incelemesini Atatürk'e Tahsin Mayatepek'in önerdiği iddia edilmektedir. Mayatepek'in Mu kitaplarını nasıl edindiği bugün halen bilinmiyor. Tek bilinen, Mayatepek'in, yeni kurulan Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından önerilen Güneş Dil Teorisi'nin teorik konumunu güçlendirmek üzere Meksiko'dan on dört rapor –Ankara'daki devlet arşivlerinde bulunabilir– gönderdiğidir.

Bugünden bakıldığında saçma bulunsa da Güneş Dil Teorisi, Avrupa ve Amerika'daki ırklar arası rekabette ileri bir konum elde etmek için insan ırkının kökeni ve beyaz ırkın konumu hakkında üretilen fanteziler gibi alışıldık bütün araçları uygulayan iyi çalışılmış bir argümandır. Bilimsel nesnelliğin, Batıni düşüncenin, tarihin, fantezinin ve dinin sınırları evrensel tarih adına birbirine karıştırıldığında (Sylvia Wynter'ın meydan okuduğu ve teolojik yasayı, Kolomb'un fetihlerini, Darvinciliği, burjuvazinin yükselişini ve ırkı ilişkilendirerek çerçevesini yeniden oluşturduğu hakikat veya uyarlanabilir etnik-bilgi),[17] bunun ne ölçüde kabul görebileceği de bir kumar oyununa dönüşür. Türkiye bağlamında, oynanan bu kumardan geriye tek dilli, tek dinli, tek uluslu "iyi" bir yurttaş yaratan tartışmalı bir siyasal miras kalmıştır. Mu kıtası ve Türkçe-Maya dili arasındaki bağlantı hakkında belli gazete makalelerinin

17 David Scott, "'Hümanizmin Yeniden Büyülenmesi:' Sylvia Wynter ile Söyleşi", *Küçük Balta*, no. 8 (2000): 119-207.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 75 2.09.2022 10:21

veya kitapların halen dolaşımda olmasına –ve bunların kendi kült çevrelerini yaratmasına– şaşmamak gerekir.

Hikâyeler asla kaybolmaz, farklı biçimlere bürünür ve kendilerini gündelik olanın siyasetine tercüme ederler. Beyaz insanın tarihi ve onun üstünlüğünü oluşturmak için gereken kayıp halkayı sunmak amacıyla kayıp kıtalarla ilgili tezler oluşturanlar ve bağlantılar arayanlar, bu tür komplo teorilerini daha da köktenleştirmek, saflaştırmak ve dünyayı kurtarmak isteyenler için bugün de halen bir kaynak işlevi görüyor. Bu insanlar iklim krizine karşı çıkıyor, alternatif sağ hareketlere sempati duyuyor, Amerikan Kongre Binası'nı basıyor, COVID-19'un varlığına inanmıyor, bunun yerine komplo teorileri kuruyorlar. Göçmen karşıtı politikaları, kürtaj karşıtı yasaları oylarıyla destekliyor, LGBTQİ hakları aleyhine oy veriyorlar. Gerici siyasetler bu insanları sürekli yan yana getirirken, tüm bunlara acilen karşılık vermesi gerekenler, konuşmalarını, hareket etmelerini ve eyleme geçmelerini, birbirlerini anlayabilecekleri kavramsal evreni bulmalarını sağlayacak olan doğru dili bulmaya saplanıp kalmış durumdalar.

Çeviren: **Münevver Çelik** ve **Sinem Özer**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 76 2.09.2022 10:21

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 77 2.09.2022 10:21

Beatriz Santiago Muñoz
Post-Militer Sinema* | *Post-Military Cinema
2014

Film karesi | Film still

SAĞDA | ON THE RIGHT
Pere Portabella
Vampir-Cuadecuc
1970

Film kareleri | Film stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 78 2.09.2022 10:21

ÖVÜL Ö. DURMUŞOĞLU

Imaginaries of the Missing Link

Karmic Traces, or Nation-Building as Speculative Story-Making[1]

It is stories that build communities and that keep them together and strengthen them. Each one leaves a trace in the other. The communities who own, interpret and update their stories become more resilient in the face of the turbulence and ruptures of world history. On the other hand, stories are also explosive. When they are ignored, taken too lightly, or not dealt with analytically, they end up in some ideologue's back pocket to be used as manipulative ammunition when the right time comes. And it always comes at some point. Because of their binding and explosive power, stories are fabricated fictitiously, eclectically and recklessly, drawing on various sources in order to propose societal experiments and make historical claims. They become pulp, gain cult status, and build their own channels of dissemination. It is by examining these pockets of culture that the real building materials of modernity and its so-called objective construction can be better understood and evaluated.

Such is the speculative story of the Sun Language Theory and its connection to the lost continent of Mu, a twentieth-century iteration of the missing-link narratives of human civilisation, alongside Atlantis and Lemuria, which gained popularity in the early years of the Turkish Republic. One of the most critical reforms during this period was Atatürk's language reform, which primarily entailed the adoption of a Latin alphabet that was easy to read and write, and a simplified Turkish cleansed of Arabic and Persian influences. Triggered by the language purification reform, the Sun Language Theory had a pre-defined aim of proving that Turkish, a deviation of the Mu Sun language, was one of the world's most deeply rooted languages and that it played a role in the shaping of Indo-European and Semitic languages. This theory sought to intervene in Eurocentric conceptions of history and linguistics by deploying the tools of ancient wisdom, which was at the time

1 The subtitle is a nod to Eliot Weinberger's book of the same title, which carries his tour-de-force essay 'The Falls', where he recites and maps the roots of contemporary racism and violence across 3,000 years of human history. Eliot Weinberger, *Karmic Traces: 1993–1999* (New York: New Directions, 2000).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 80 2.09.2022 10:21

becoming instrumental for framing the supposed purity of the white race and dividing humanity accordingly. The set horizon for the Turkish moderniser's project was the paradigm of Western modernity, while the primary inner need for building a republican nation required the myth of a high and ancient Turkish civilisation, beyond the legacy of the Ottoman Empire.

'Many European thinkers stated that [the] Turkish [are a] yellow race and second-degree human type compared to the Europeans. As a result, because they never created an edifice in the history of civilization, because they are barbarian and nomadic communities who would always threaten their armies and civilizations, they should be evicted from Europe to Asia.'[2] This statement from the website of one of the oldest Turkish ultra-nationalist groups testifies to the collective unconscious, which accounts for the enduring appeal of the Turkish History Thesis as a project of official state ideology. Actually, such nationalistic research into, and rewriting of, history had already started during the first and second constitutional monarchies of the Ottoman Empire era in the late nineteenth century, in response to the rise of various nationalist currents in Russia and Europe.

The Sun Language Theory, the romantic offspring of the Turkish History Thesis,[3] was the main item on the agenda at the Third Turkish Language Conference in late 1936, convened by the Turkish Language Institute (TDK), to which all the important Turkologists and orientalists were invited. However, the enthusiasm of the TDK's members was not echoed by the international guests. For example, the German representative Professor Giese is reported to have expressed his doubts about the scientific methodology of the theory's foundation, and believed the theories were structured primarily by intuition.[4] The theory gradually disappeared from the official state agenda, and after Atatürk's death in 1938, it was never mentioned again. Though it is attributed to an obscure Viennese orientalist named Hermann Feodor Kvergić (1895–1948/49) (who participated in the Third Turkish Language Conference) and his psychoanalytically influenced argument 'La psychologie de quelques éléments des

---

2 Ersoy Taşdemirci, 'Atatürk'ün Türk Tarih Tezi', *Türk Yurdu*, https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1582, (Accessed 30 March 2021).

3 For a more in-depth analysis of the Turkish History Thesis and the First Turkish History Congress, where the Thesis was fully formulated, and drawing on the work of Benedict Anderson and Anthony D. Smith, see Ceren Arkman, *The Launching of the Turkish Thesis of History: A Close Textual Analysis*, Masters thesis, Sabanci University, 2006, http://research.sabanciuniv.edu/8256/1/arkmanceren.pdf (Accessed 2 June 2021).

4 Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç, 'Türkiye'de Üçüncü Dil Kurultayi', reprinted in *Türk Dili*, April 2019, https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2019/05/16_Aleksandr-Nikolayeviç-_-TÜRKİYE'DE-3-DİL-KURULTAYI-_11.pdf (Accessed 20 May 2021).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 81 2.09.2022 17:39

langues Turques' in 1935,[5] some researchers claim that this text was composed after the main pillars of the theory had already been constructed:

> [...] therefore we agree: because the Sun Language Theory can connect the oldest of dead languages, Sumerian and the Yakut language, [which are] the furthest but most sublime from Turkish to the Western languages with changing morphology, it can reroute linguistics, which remained shallow and infertile because of some considerations, to its true and enlightened realm. A proto-Turkish language will be embodied thanks to the Sun Language Theory and play the main role for international linguistic analysis.[6]

In the conceptual universe of the Sun Language Theory, the sun as the first totem of humanity is the root of all general notions, which are phonetically expressed by the very first sound: *ağ*. The centrality of the sun was described through six aspects:

1. The sun itself: fundamental, master, Allah, majesty, highness, grandiosity, plurality, power, strength;
2. the light of the sun, brightness, brilliance;
3. the heat of the sun, fire;
4. movement, longevity, time, distance, place, earth, land, ailment, growth, propagation;
5. color, water; and
6. voice, word. Gradually, the principal roots are shaped as *ay*, *ağ*, *ak*, *ah*.[7]

The pagan figure of the sun is a politically loaded secular choice for such a form of linguistic speculation, one that deductively accumulated justification for itself from archaeology, anthropology and history. Its position as a metaphor for spiritual truths and as a central defining force in many creation myths, astrological narratives, a good news tarot card, and the chakra that defines worldly relations does not stop it from also addressing the sources later attributed to the Western Enlightenment. All the way back to Plato's analogy in the *Republic:* 'As goodness stands in the intelligible realm to intel-

---

5 For the background of the thesis by Kvergić, see Eric Jan Zürcher, 'La théorie de "langage-soleil" et sa place dans le reforme de la langue Turque', 1984, https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2715770/view, (Accessed 25 April 2021).

6 Hasan Reşit Tankut, 'Güneş-Dil Teorisi'ne Göre Pankronik Usullerle Paleo-Sosyolojik Dil Tetkikleri' (Third Turkish Language Conference, 1936).

7 *Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 1936: tezler, müzakere, zabıtlar* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1937).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 82 2.09.2022 10:21

ligence and the things we know, so the sun stands in the visible realm to sight and the things we see',[8] the sun, illumination and enlightenment have been associated with the notion of goodness in Western discourse. Jonathan Crary remarks at the beginning of his 'Techniques of the Observer' how in the nineteenth century, light lost its ontological privilege as an independent entity and became part of the scientific study of vision that is constitutive of modernity.[9] In Turkey, which has appropriated modernity as both process and experience in a top-down way, light is equated with being modern and progressive like Europe, and the sun with the narrative of independence and the founder of the nation, M. K. Atatürk (1881–1938), inspired by his light-coloured physical features.

Today, no linguist in Turkey is likely to associate themselves with the Sun Language Theory, since it is considered extremely unscientific, yet it continues to circulate, along with connections to Mu, through different nationalist books, blogs, conspiracy theories and politically ambivalent websites.[10] While its harshest critics see it as one of the symbols of the mono-linguistic, mono-nationalist, mono-religious and authoritative nature of the Turkish state, others treat it lightly as a highly imaginative mistake that was cut off at just the right time. While the Sun Language Theory and Mu may sound as if they are culturally exclusive to Turkey, they form part of a persistent myth-building pattern that continues to resonate throughout the world today among the alt-right and white supremacist movements. A good example of this phenomenon is the recent misappropriation of Norse mythology pointed out by Dorothy Kim in *Time* magazine in 2019:

> This neo-pagan resurgence intersects with many facets of extremism today, from eco-fascism – another term the Christchurch terrorist invoked – to groups like the Odinists, who practice a form of white toxic masculinity based on the belief that the 'barbaric' warriors of medieval Northern Europe functioned as a violent warrior *comitatus*.[11]

---

8 Plato, *Republic,* trans. Robin Waterfield (Oxford: Oxford University Press, 1998), 235.

9 Jonathan Crary, 'Techniques of the Observer', *October*, Vol. 45 (1988): 3–35.

10 The first two blogs that appear for a Google search with the keywords 'Mu continent and Turks' are Pakman World, which tags its post on Mu under 'Türk Dünyası' (World of Turks): https://bpakman.wordpress.com/turk-dunyasi/eski-turk-devletleri-turk-yurtlari-turk-topluluklari/on-turkler/mu/ (Accessed 2 June 2021) and *Aklın Gölgesi* (Shadow of Mind), which titles its post 'Türklerin Gizlenen Tarihi' (The Hidden History of the Turks): https://www.aklingolgesi.com/turklerin-anayurdu-kayip-kita-mu-gizlenen-turk-tarihi/ (Accessed 2 June 2021).

11 Dorothy Kim 'White Supremacists Have Weaponized an Imaginary Viking Past. It's Time to Reclaim the Real History', *Time* (2019), online https://time.com/5569399/viking-history-white-nationalists/ (Accessed 2 June 2021).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 83 2.09.2022 10:21

After the Flood: Who Can Ever Claim the Sun?

The British occult writer, engineer and fisherman James Churchward (1851–1936) wrote five books to prove the existence of the sunken continent of Mu in the Pacific Ocean, namely *The Lost Continent of Mu: The Motherland of Men* (1926), *The Children of Mu* (1931), *The Sacred Symbols of Mu* (1933), *The Cosmic Forces of Mu [I]* (1934), and *The Cosmic Forces of Mu [II]* (1935). He was seventy-five years old when he published his first book on Mu, which had been preceded by titles such as *Fishing Among the 1,000 Islands of the St Lawrence* (1894) and *A Big Game and Fishing Guide to Northeastern Maine* (1897). His Mu project is carried on by his Florida-based great-grandson Jack E. Churchward in the form of the website www.my-mu.com, which bears the subheading: 'Your source of information on the Lost Continent of Mu and ancient advanced civilizations'.

Churchward's Mu books are present in Atatürk's library in the *Anıtkabir*, with a copy displayed in a glass vitrine – heavily underlined and annotated. Though they never met in person, his books had been translated into Turkish as part of the research around the Sun Language Theory. In this work of speculative fiction, one wonders how a continent called Mu appears in the Pacific Ocean in the first place, and furthermore how it is then rediscovered by a group of ambitious researchers from Turkey seeking to exploit it for their history-building and linguistic nationalisation project. Churchward mentions two magic notions that make him the missing part of the puzzle: the Uyghur Turks and the civilisation of the sun.

As part of the colonialist zeitgeist of the nineteenth century, several prominent figures supported each other's visions and speculations about the constant conversation between the Old and the New Worlds: the controversial theosophist Helena Blavatsky; the ethnologist, archaeologist, and priest Abbé Charles-Étienne Brasseur de Bourbourg; the archaeologist Augustus Le Plongeon; and the populist politician Ignatius L. Donnelly. Blavatsky's writings cobbled together material from Neoplatonism, Renaissance magic, Kabbalah and Freemasonry, along with Ancient Egyptian and Greco-Roman mythology and religion, and Eastern doctrines taken from Buddhism and Advaita Vedanta to present the idea of an ancient wisdom handed down from prehistoric times.[12] Her pseudoscientific, cultic milieu[13] argued that Plato's

12 Nicholas Goodrick-Clarke, *Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 212.

13 The term 'cultic milieu' references the sociologist Colin Campbell's 1972 theory, which sought to discuss underground environments where true seekers test hidden, forgotten and forbidden knowledge in different models of organisation. For a detailed analysis, see Jeffrey Kaplan and Heléne Lööw, ed., *The Cultic Milieu: Oppositional Subcultures in an Age of Globalization* (Maryland: Rowman and Littlefield, 2002).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 84 2.09.2022 10:21

Atlantis was materialised in different indigenous cultures, and developed fantastic scenarios drawn from formal similarities among newly discovered ancient civilisations to trace a more advanced degree of civilisation, with the ultimate aim of creating a more pure frame around the white Christian colonising subject.

While Brasseur de Bourbourg began to write about the Atlantis he 'discovered' in the traces of the ancient Mayan civilisation, Le Plongeon followed his thinking and insisted that the symbols of Freemasonry could also be traced back to the ancient Mayan people and that the primordial knowledge had come to Ancient Egypt from the Mayans by way of Atlantis, even after it was understood that Mayan civilisation postdated Ancient Egypt. Donnelly even went so far as to define Atlantis as 'antediluvian', a biblically inspired term first coined by the English esoteric polymath Thomas Browne in the seventeenth century and later used in early geology and science. Blavatsky, who herself had a very complex relationship with the sources of the abovementioned ancient wisdom (towards which she claimed to have been drawn in the Indian subcontinent), supported and nourished all these examples of cultural diffusionism, an ageless occult guide to the cosmos, nature and human life.

Therefore, when Churchward, in his seventies and between the two World Wars, began to write about the continent of Mu that pre-dated even Atlantis, there was a strong current of diffusionist literature to which he could refer. As such, his work may be considered as part of the second wave of this current. Indeed, the 'Land of Mu' was used as an alternative name for Atlantis by Le Plongeon. Another thread of inspiration was Lemuria, starting on the tip of the Indian subcontinent, and initially theorised by Philip Sclater. The German Lamarck-sympathising Darwinist[14] and Romantic zoologist, Ernst Haeckel, whose attempt to apply biological theories to human society was heavily drawn upon by the National Socialist movement that emerged just after his death, drew a *Hypothetical sketch of the monophyletic origin and the diffusion of the 12 varieties of men from Lemuria over the Earth* in 1876.

Forged Alphabets, Forged Histories

> All matters of science in this work are based on the translations of two sets of ancient tablets. Naacal tablets which I discovered in India many years ago and a large collection of stone tablets, over 2500, which was

14 In *The Romantic Conception of Life: Science and Philosophy in the Age of Goethe* (Chicago: University of Chicago Press, 2002), Robert J. Richard discusses how Darwin's conception of evolution was greatly influenced by early nineteenth-century German Romantic philosophy of nature, which regarded the natural world as possessing an intrinsic morality.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 85 2.09.2022 10:21

> discovered by William Niven in Mexico. Both sets have the same origin, for both are the extracts from the Sacred Inspired Writings of Mu.[15]

This is how James Churchward begins the preface to his first book on Mu, *The Lost Continent of Mu* (1926), dedicated to William Niven. Churchward, the white figure who 'discovered' the ancient Naacal tablets in India, convinces the old priest to show them to him and teach him how to decipher them in order to reveal the missing link to the beginning of the human race. As he writes, he spent fifty years confirming that what was written on these tablets was true, and he also credits Niven and Le Plongeon for supporting his research. He was able to make such travels around the world because one of his steel patents sold for military purposes brought him a good income. In his maps, Mu has a similar form to Lemuria. Lying in the middle of the Pacific Ocean – to use its colonial name, it is known as Moana to its Polynesian-island communities such as Hawaii, Samoa, Tonga, and Tahiti – starting somewhere north of Hawaii and extending as far south as Fiji and Easter Island, but excluding New Zealand/Aotearoa. The tablets depict a tropical version of Gardens of Eden with 74,000 years of high civilisation, with major colonies to its east and west, like India, Babylon, Ancient Egypt, the Uyghur Empire, the Sumerians, Acadians, Mayans, and Incas. The arrows Haeckel used in his map for the spread of the human race around the world are here translated into the colonial network of extraction. According to Churchward's interpretation of the Naacal tablets, the Mu people deified the sun, spoke the language of the sun, and are said to have lived peacefully. Unsurprisingly, they were mostly of the white race. Though there are other races as well, they did not occupy high positions in the society. After the destruction of Mu, the last remaining people wrote the tablets that speak of the continent. The knowledge disappears, the tablets are lost. These five books and the diagrams they contain are the only proof of existence for the tablets, and therefore of Mu.

It is not the first time in North America that some ancient-looking relics were generated and 'found' by chance to claim connections to the history of civilisation. On the Anatolian Peninsula, however, with its multi-layered traces of various civilizations, there was no need for pseudo-archaeological hoaxes but rather for strong historical narratives to connect those civilisations to the Turkish-speaking peoples of Anatolia and incorporate the peninsula into the discourse of the supreme white race – to establish the 'Urturks' of Anatolia.

Excavations of Hittite sites on the Anatolian Peninsula go back to 1906, initiated in *Boğazköy* by Theodore Makridi Bey, the chief archaeologist of the

15 James Churchward, 'Preface', *The Lost Continent of Mu* (New York: Paperback Library, Inc, 1968).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 86 2.09.2022 10:21

Istanbul Archaeology Museum, and Hugo Winckler, an expert on Assyrian cuneiform and Old Testament subjects, who were sent there to work by the German Orient Society. Their excavations at Boğazköy in Turkey disclosed the capital of the Hittite Empire, Hattusa, and yielded thousands of cuneiform tablets from which much of Hittite history was reconstructed. The Hittite (Eti) Museum was one of the first cultural institutions formed by the young Turkish Republic in the 1920s, which later took the name of the Anatolian Civilizations Museum in Ankara, which still hosts most of these cuneiform tablets. In 1935, not only was the Sun Language Theory initiated and Tahsin Mayatepek sent to Mexico as an ambassador of Turkey to research possible connections between Turkish and Mayan cultures and languages, but excavations at Alacahöyük, initiated by Dr Hamit Zübeyr Koşay and Remzi Oğuz Arık, began as the first national excavation funded personally by Atatürk himself, seeking to consolidate the bond between the Turkish state and its Hittite ancestry.

The Late Bronze Age sun disks discovered in the *Alacahöyük* Hatti king's tombs were immediately connected with solar rituals in the shamanistic belief system of the Uyghur. The solar rituals that Tahsin Mayatepek observed in Mexico City and reported to Ankara fit perfectly with these fantastical solar visions. The bronze sun disk became the civic emblem of the modern capital, and of Ankara University as well, where classes on the Sun Language Theory were taught until Atatürk passed away in 1938. It is claimed that Churchward's work on the continent of Mu was recommended to Atatürk by Tahsin Mayatepek. How Mayatepek got hold of the Mu books is still unknown today. What is known is that he sent fourteen commissioned reports from Mexico – which can be found in the Ankara-based state archives – to strengthen the theoretical position of the Sun Language Theory proposed by the recently established Turkish Language Institute (TDK).

Though it is ridiculed from today's point of view, the Sun Language Theory is a well-studied argument that implements all the usual tools, such as fantasies about the origin of the human race and the position of the white race in order to gain an improved position within the racial competition in Europe and the Americas. When the borders of scientific objectivity, esoteric thought, history, fantasy and religion collapse into each other in the name of universal history (the truth or adaptive ethno-knowledge that Sylvia Wynter challenges and reframes by connecting theological law, Columbus's conquests, Darwinism, the rise of the bourgeoisie, and race) the extent to which it can be accepted is a gamble.[16] In the Turkish context, it has left behind

16 David Scott, 'The Re-Enchantment of Humanism: An Interview with Sylvia Wynter', *Small Axe*, no. 8 (2000): 119–207.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 87 2.09.2022 10:21

a controversial political legacy that created a monolingual, mono-religious, mono-national profile of 'decent' citizenship. No wonder certain newspaper articles or books about the continent of Mu and the Turkish-Mayan connection still circulate – feeding their own cultic circles.

Stories don't disappear; they take on different forms and translate themselves into the politics of the everyday. Those who constructed arguments with lost continents or looked for connections between aliens and high civilisations to provide a missing anchor for white human history and its superiority are still today a source for others, who take such conspiracy theories further to fundamentalise, purify, and save the world. They argue against the climate crisis, they sympathise with alt-right movements, they storm the US Capitol, they don't believe COVID-19 exists and formulate conspiracy theories instead. They vote against migration, for anti-abortion laws, and against LGBTQI rights. They always find each other side-by-side with their reactionary politics, while those who urgently need to reply are stuck looking for the right kind of language to speak, to move and act, to find a conceptual universe in which they can understand each other.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 88 2.09.2022 10:21

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 89 2.09.2022 10:21

Crip Magazine #5
Yayıma hazırlayan | Edited by Eva Egermann
2022

Su-Kefiri | Water-Kefir
Sanatçının izniyle | Courtesy of the artist

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 90 2.09.2022 10:21

Crip Magazine #5
Yayıma hazırlayan | Edited by Eva Egermann
2022

Kapak tasarımı | Cover design,
Crip Magazine #5
Çizim | Drawing: Yevhen Holubientsev/
atelienormalno, (Ukrayna | Ukraine, Mart
| March 2022), Tasarım | Design: Lana
Grahek, Fikir | Concept: Eva Egermann,
2022

Bergen Meclisi'nde "Bedenler Parlamentosu" çerçevesinde gerçekleşen sunum | Presentation at Bergen Assembly in the framework of the 'Parliament of Bodies'
Fotoğraf | Photography: Bergen Assembly, 2019

MICHAEL MARDER

Kom + post

Görünen o ki şeyler çürüyor. Isı, kötü koku, sıvılaşma; tüm duyularımız bu gerçeğe tanıklık ediyor. Fakat bu yalnızca bir yanılsama. Duyusal kanıt düzeyinin altında, çürüme bir tür yeniden oluşma sürecidir. Kompost (kom + post) maddenin var olduğunu olumlar ve tekrar olumlar. İlk olumlama, bakteri, mantar ve böcekler de dahil olmak üzere mikroorganizmaların, oksijen bakımından zengin havanın ve organik kalıntıların kompost yaratma yönündeki ortak faaliyetini içerir. İkinci olumlama ise sessiz ve kademeli bir biçimde yeni oluşumlar için zemin yaratmaktır; geleceği sürdüren geçmiş, başkalaşarak geleceğe dönüşür.

Aynı anda hem bir nesne hem de bir etkinlik olan kompost, ölümü, çürümeyi ve bozulmayı hayatta kalmaya dönüştürerek dini şevkten hiç iz taşımayan bir coşkuyla hayatın yeniden başlamasını sağlar. Öncülüğünü yaptığı yeniden dirilme sıradandır; büyük ölçüde görülmeden kalır, yeraltındadır. Ancak kompostsuz toplum yoktur. Onsuz bir dünya da olamaz.

Biyo-çözünürlük biyolojik yeniden değerlendirilebilirliktir, hayatın yeniden değerlendirilebilmesi, besinini (ve onu canlı kılan şeyi) ölümden sağlayabilmesidir. Tam da işlevsizliğin kıyısına gelmişken faydalı olduklarını kanıtlayan artıkların, kalıntıların, kırpıkların ve artakalanların uygun biçimde düzenlenmesiyle hayatı ölümden besler kompost. Bu düzenleme gelişigüzel olmaktan uzaktır; kompost yığınında nelerin yan yana konulduğu, nasıl bir araya getirildiği önem taşır. Kompost, kayıtsızlığın ve ayrıştırmamanın kural olduğu, maddenin metabolik faaliyetlerinin neredeyse kesintiye uğratıldığı çöpten bu anlamda farklıdır.

Bir düzenleme yöntemi olarak kompostlaştırma aynı zamanda bir kompozisyon biçimidir, varoluşun gramer kurallarını incelikle işlemek, biyo-kimyasal bir dille yazılmış harflerle sözcükleri yan yana dizmek anlamına gelir. Bunların uzamda eklemlenişi her şeyden önce yaşanabilir bir gelecek için anlam taşır. Kompost hakkında bu kısa kompozisyonu yazmakla ben de bir kompostlama işlemine girişmiş oluyorum –fikirler ve simgeleri, ifadeleri, formülleri, deyişleri kompostluyorum. Aynı anlamsal ve fiziksel uzamda, anlaşılır bir referans çerçevesinde bir sayfa veya ekranda bir araya getirilen sözel bir kompozisyon kavrayışın toprakaltı aracılığıyla sindirilmeye, çürüyüp ona karışmaya ve onu beslemeye hazırdır.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 92 2.09.2022 10:21

Fakat her kompostlaşma sürecine mantar veya bakteri kökenli bir başlatıcı gerekir. "Aktifleştirici" veya "hızlandırıcı" da denen bu öğe kompostu olgunlaştıracak tepkime zincirini tetikler. Kompozisyon yazma süreci de bundan farklı değildir. İlk sözcükler, metnin ilk parçaları kavrama becerisini hızlandırma işlevi görür. Okurların yazımı böyle bir ruhla değerlendireceğine inanıyorum. Fungal sözcükler, bakteriyel anlamlar...

Felsefi formülüne bakıldığında kompost düzenleme ve sabrı birleştirir, bir bekleme süresini, yığına eklenen hızlandırıcıya rağmen epey yavaş gerçekleşen dönüşümleri beklemeyi gerektirir. Böylelikle –farklı türlerde bir çeşitlilikler kombinasyonu olan– eşsiz bir yerleştirmeyi aynı ölçüde kendine özgü bir zamanlamayla bir araya getirir. Kompost yığını olduğu yerde durur ama içerdiği malzemenin metabolik faaliyetleri optimum noktaya ulaştığında uzak veya yakın başka bir yere nakledilecek ve oradaki toprağı zenginleştirecektir. Birinci ile ikinci olumlama arasında, kompostlama büyümenin gerçekleşeceği yerler ve zamanların hazırlığıyla meşguldür.

Artık bu sınırlar birbirine sızmaya başladığına –başlangıç sonda özümsendiğine, son yeni bir başlangıca açıldığına– göre sormanın zamanı geldi: Karaladığım bu satırların dönüştüğü kompostu siz nereye, hangi algı topraklarına sereceksiniz? Peki ne zaman yapacaksınız bunu?

Zihnin yaşamı, manzaraları ve toprak örtüsü, denetime (ki buna içgözlem denir) veya planlı zenginleştirmeye toprakta yaşayan emsalleri kadar müsait değildir. Bilinçdışının derinlerine alınan akli kompost ilginç anlarda ruhun tuhaf bölgelerine pay edilir. Beslediği oluşumlar birden ve şaşırtıcı biçimlerde ortaya çıkar, yepyeni içgörüler veya fikirlere yol açan gelişmelerle bağlantısı genellikle kurulamaz. Buna rağmen, ne zaman, nerede düşünürseniz düşünün, işbirliği yaptığımızdan, pek çok görünmez insan ve insandan-öte başkalarıyla ortaklaşa kompozisyonlar oluşturduğumuzdan-kompostladığımızdan emin olabilirsiniz.

Çeviren: **Begüm Kovulmaz**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 93 2.09.2022 10:21

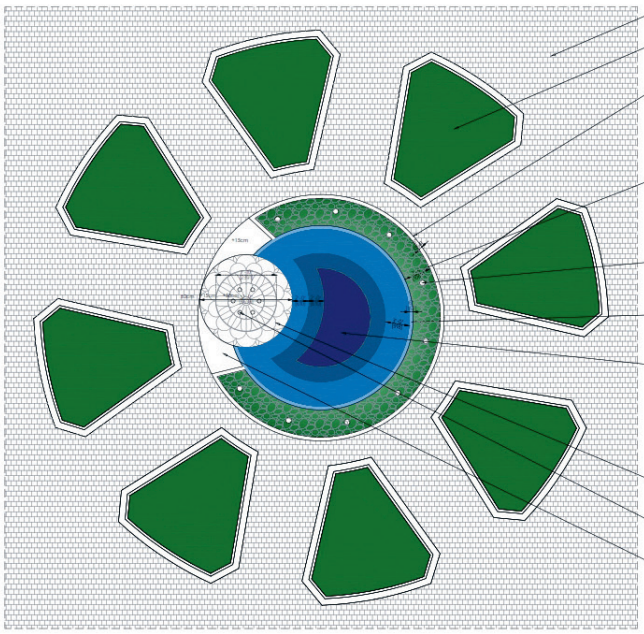

Existing paved pathways

Existing flower beds

15cm wide,15cm high pond periphery wall finished with mosaic tile

Wetland plant trough 106cm wide, 60cm deep (regeneration area)
- the regeneration area filled with pond compost, gravel & drainage pipes dug into it

Drainage pipes laid at c/c equal distances as per the specification by the specialist.

Ledge/retain wall with an infinity edge to retain mud & soil

Depth up to 100cm for "Koi" winter shelter

Two tier deck with marble inlay and engraving
- Bottom tier: 366cm diameter, height 15cm from existing ground level (0cm)
- Top tier: 240cm diameter, height 56cm from existing ground level (0cm)

columns supporting the marble deck fixed underneath it

Extended concrete deck, same level as the bottom tier level, finished with marble top with text engraved

Depth
- up to maximum 50cm
- up to maximum 70cm
- up to maximum 100cm

N

Plan of the Proposed Lotus Pond

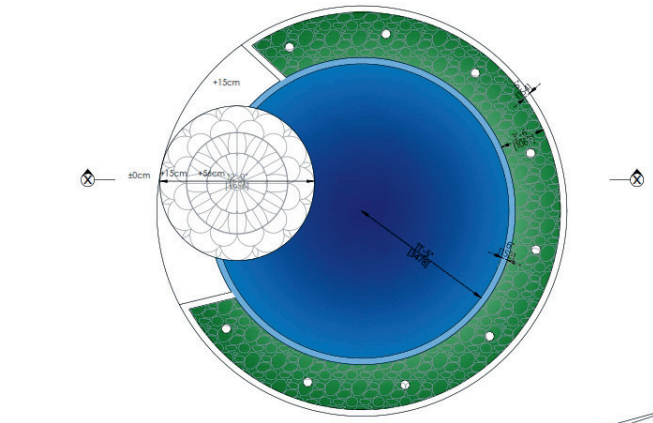

surface finished with marble top

bottom cantilevered tier

plant trough for wetland plants

water channel for natural filtration & circulation

mud, stone & gravel

15cm thick lined concrete bottom

earth

concrete deck supported with concrete columns as per technical specification

Section x - x

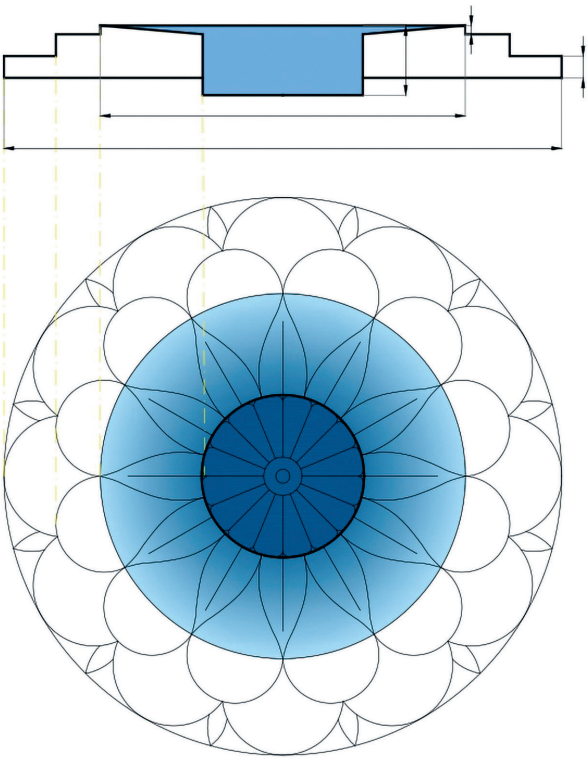

Nelumbo, Lotus çiçekli bir su bahçesi | Nelumbo, an aquatic garden with Lotus
Mariah Lookman
2022

Lotus havuzu çizmek, Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi'nde 17. İstanbul Bienali kapsamında yapılacak havuz için Samurudhika Kulasinghe'nin teknik çizimi | Drawing a lotus pond, technical drawing by Samurudhika Kulasinghe for the pond to be built in Zeytinburnu Medicinal Plants Garden as part of the 17th Istanbul Biennial

SOL ÜSTTE | TOP LEFT
Plan no.4, Samurudhika Kulasinghe'nin teknik çizimi | Plan no. 4, technical drawing by Samurudhika Kulasinghe, 2022

SOL ALTTA | BOTTOM LEFT
Bölüm no. 03, Samurudhika Kulasinghe'nin teknik çizimi | Section no. 03, technical drawing by Samurudhika Kulasinghe, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 95 2.09.2022 10:21

MICHAEL MARDER

Com + post

It seems that things are decomposing. The heat, the stench, the liquefaction – all our senses are testifying to the fact. But it is only an illusion. Beneath the level of sensory evidence, decomposition is a recomposition. Compost (com + post) affirms and reaffirms the positivity of matter. The first affirmation inheres in the collaborative effort of microorganisms, including bacteria, fungi and insects, oxygen-rich air and organic residues in the common task of creating compost. The second affirmation is a silent and gradual creation of ground for new growth, the past sustaining and metamorphosing into the future.

Both a thing and an activity, compost transforms death, rotting, decay into survival, achieving the vibrant recommencement of life without a trace of religious fervor. The resurrection it spearheads is mundane, largely unseen, subterranean. And yet, there is no community without compost. Nor is there a world without it.

Biodegradability is bioregradability, the regradability of life itself, allowed to receive its nourishment (and, hence, that which makes it live) from death. Compost nourishes life from death by way of the appropriate collocation of scraps, of the remainders, the rests, the leftovers that, on the verge of their uselessness, prove to be useful. Their collocation is far from random: what is lying with what, and how, in the compost pile matters. In this sense, compost is different from a dump, where indifference and undifferentiation rule and where the metabolic activities of matter are all but arrested.

As collocation, composting is also a mode of composing, elaborating the grammars of existence, stringing together the letters and words written in a biochemical language. Their articulation in space is meaningful, above all, for a viable future. In composing this short text on compost, I, too, am composting – ideas and symbols, significations, formulations, formulas. Put together in the same semantic and physical space, in an intelligible frame of reference and on a page or on screen, a literal composition is ready to be digested by, to decay into, and to feed the subsoil of comprehension.

Every process of composting requires a fungal or bacterial starter, though. Also called ‘activator’ or ‘accelerator’, it gets the chain of reactions that will

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 96 2.09.2022 10:21

yield compost underway. The process of composing is no different. The first words, the first fragments of text, are accelerators for the faculty of understanding. I trust that readers will accept my writing in this spirit. Fungal words, bacterial meanings ...

According to its philosophical recipe, compost conjugates collocation with patience, an awaiting, a tarrying with transformations that are relatively slow, despite the accelerator added to the pile-up. It thus combines a singular placement – itself a combination of multiplicities of all kinds –with an equally unique timing. The compost pile stays in place in the expectation that, when the metabolic activities of matter within it reach an optimal point, it will be transferred elsewhere, whether close by or far away, enriching the soil there. Between its first and the second affirmations, composting is concerned with the preparation of places and times for the growth to come.

Now that these lines themselves are starting to ooze into each other – the beginning digested in the end; the end opening onto a new beginning – the moment is ripe for asking: where, on which soils of sense, will *you* spread the compost into which my scribbles are turning? And when?

The life, the landscapes, and the soilscapes of the mind are not as available either for inspection (called *introspection*) or for planned enrichment as their earthy counterparts. Received into the depths of the unconscious, mental compost is allocated to strange regions of the psyche at odd times. The growth it nourishes surfaces suddenly and surprisingly, often untraceable to the developments that have culminated in fresh insights or ideas. Still, whenever and wherever you are thinking, you can be sure that we are collaborating, composing-composting jointly with many invisible human and more-than-human others.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 97 2.09.2022 10:21

Sriwhana Spong
Olta var balık yok | A hook with no fish
2017

Film kareleri | Film stills

SAĞDA | ON THE RIGHT
Carlos Casas
Mezarlık | Cemetery
2019

Film kareleri | Film stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 98 2.09.2022 10:21

MARIA PUIG DE LA BELLACASA

Bakımın Yıkıcı Hızı

Bakımı yıkıcı bir müdahale olarak yeniden canlandırmak, belirli dünyaların önem kazanma sürecine dahil olmaktır. İnsan-toprak ilişkilerinde zamansal meselelerin, insan-ötesi teknobilim ve doğa-kültür dünyalarındaki bakımın canlı ağlarının karmaşık müphemlikleriyle yakından ilgilenmek açısından aydınlatıcı bir alan olduğunu gördüm. Bakım zamanının tahmin odaklı, fütürist bilim perspektifiyle birlikte yaşayan, yine de onun tarafından algılanamayan bir kavram olduğu düşüncesindeyim. Bu kitap, bakım zamanının yıkıcı potansiyelini ele alarak sona eriyor ve umarım, bakımın dönüştürücü potansiyelini göz ardı eden dünyalar için farklı düşünme olanakları açıyor.[1]

Bakım ile her zaman genel hatlarıyla, belirli meşgaleler üzerinden ilgilendim. (Bir bakım biçimi her zaman başka bir duruma tercüme edilebilir diye bir şey yok.) Bakım deneyimini sosyal anlamda şekillendirilmiş faillikler olarak değerlendiren feminist materyalist tartışmalar bu anlayış içinde çok önemli bir yer tutar. İnsanlar, ahlaki eğilimlerden ziyade dağınık maddi kısıtlamalar içinde, fiili uygulamalarda ve ilişkisel düzenlemelerde bakım yapmaya "zorunlu" hâle gelir. Açık uçlu bir soru olan *Nasıl bakım yapmalı*? [...] bakım ahlakını belli bir duruma bağlı olarak tanımlar. Niyetler ne kadar iyi olursa olsun, bu anlam arayışı, bakım adı altında gerçekten yapılanları ortaya çıkarmayı gerektiren kritik sorunlar doğuran bir mesele olmaya devam ediyor. Bakım sadece politik, dağınık ve kirli bir konu olmakla kalmayıp birçokları, hele ki teknobilim için tam bir tuzak. Ancak *nasıl bir bakım* diye sorgulamak, bakımın içkin bir yükümlülük olarak etik-politik önemine dair açık bir merak konusu. Dolayısıyla eleştirel bir duruş, kimin kime baktığı, başkaları pahasına hangi bakım biçimlerine öncelik verildiği gibi konulara dikkat çekerken, bu spekülatif düşünce siyaseti, kendi suç ortaklıklarımız ve dahlimizin sıkıntısından sıyrılmaksızın farklı dünyaların bakım konusunda neler yapabileceğini aramaya yönelik bir taahhüt olarak karşımıza çıkar. Feminist bakım anlayışı, "güzel" ilişkiler geliştirebilecek *ayrı* bir konfor alanı olarak bakım edimlerinin değil, günlük yaşamın altyapısı-

1 Bu metin, yazarın *Matters of Care* [Bakım Meseleleri] kitabının "Soil Times" [Toprak Zamanlar] bölümünden yazarın izniyle uyarlanan bir seçkidir. Bkz. Maria Puig de la Bellacasa, *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds* (Minnesota: University of Minnesota Press, 2017), 203-215. –e.n.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 100 2.09.2022 10:21

nı oluşturan bakımın etik-politik önemini vurgular. Masum olmayan düşünce, eleştirel ve spekülatif duruş arasındaki kaçınılmaz karmaşıklık içinde konumlanır: Bakımın ne anlama geldiği, gelmediği ya da gelebileceğine dair cevaplara sahip olduğunu iddia edecek bir konum mevcut değil. Ve böyle dışarıdan bir konumun bulunmayışı, tartışmaya bizim dahlimizin de bir etkisi olduğu anlamına geliyor. Bu kitap böyle istikrarsız bir duruş içinde kalarak, dikkatimizi çok sayıda ontolojik anlamı –yapmak/iş, duygu/his ve etik/politika– bir arada barındıran bakım dünyalarına yöneltmenin, insan-ötesi teknobilim dünyalarında keskin biçimde yeniden yapılandırılırken canlı ve önemli sonuçlar doğuran etik durumlara dahil olmanın yıkıcı ve umut verici bir yolu olduğunu önermektedir.

Böylece insan-toprak ilişkilerine, içine zamansallık ve bakım gibi eklemleri de yerleştirerek bakmak, hem insan-merkezci teknobilimsel gelecek anlayışının zirvede yer alan pozisyonunu eleştirel olarak ifşa eder hem de zaman algılarını zenginleştirerek *bir arada var olan* alternatif zaman alanlarını görünür kılar. Toprakla kurulan, onu bir kaynak, bir ekin deposu olarak gören atadan kalma anlayış ve verimi artırmaya odaklı zamansal perspektif tarafından işgal edilmiş üretimci ilişki biçimi hâkimiyetini koruyor. Bu nedenle tarımsal yoğunlaşmayı ve kimyasal gübrelemeyi artırmanın, tarım işletmeciliği ve devlet politikasına yön verenlerce gelecekteki gıda güvenliği tehlikelerine karşı sunacağı acil çözümlerin başında olması muhtemel gözüküyor. Toprakbilimde kalkınma zorunluluğu etrafında oluşmuş gerilimlerden üretimcilikten ayrılarak toprağın canlı bir kavram olduğu inancına doğru hareket eden ve bununla ilişkili olarak da toprağı insanların da dahil olduğu bir yemek ağının parçası olarak gören, toprakla ilgili hâkim uygulamalara yönelik içeriden sorgulamaların hepsinin altını çizdim. Toprağın zamanlamasına yapılan bu dalışların, mevcut krizin dışında alternatif olarak yer alacak kirlenmemiş bir zamansallıkta var olması imkânsız. Yoğunlaştırılmış bakım zamanı deneyimleri, gelecekçi dürtüleri bozabilir; ancak bunlar teknobilimsel zamandan bağımsız değildir. Bunu takdir etmeyi Chris Kortright'ın GDO'lu pirinç araştırmaları üzerine yaptığı etnografik çalışma sayesinde öğrendim. Kortright, yaratıcı ve yoğun bakım emeği biçimlerinin genetiği değiştirilmiş pirinç bitkisinin gelişimi için çalışan ve ikinci bir yeşile, yani genetiği değiştirilmiş bir devrime hizmet eden bilimsel pratikler içinde nasıl var olduğunu gösteriyor.[2] Bu, çerçevelerin genişletilmesini savunan başka bir bağlam olsa da –*nasıl bir bakım yapılıyor?*– aynı zamanda şuna dikkat çekiyor: İnsani bakımın ötesi, alternatif bir zaman-uzamda bulunmuyor *zira* şu ya da bu şekilde "bakılmak"

2 Chris Kortright, "Filipinler'in Deneysel Alanlarında Emek ve Yaratıcı Dönüşümler Üzerine", On Labor and Creative Transformations in the Experimental Fields of the Philippines", *Doğu Asya Bilim, Teknoloji ve Toplum: Uluslararası Bir Dergi*, no. 7 (2013): 557-578.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 101 2.09.2022 10:21

insanların karşılıklı bağımlılıklarından daha fazlasının söz konusu olduğu şu anki düzensiz, asimetrik ağda yaşayan tüm varlıklar için bir koşul. [...]

Bakım, zaruri bir gündelik eylemdir ve bu boyutuyla, iktidar ve kontrol rejimlerinin kendi gölgesinde dolanıp onu haklı çıkardığı, ahlakçı bir meşrulaştırma hâline gelebilecek, zorlayıcı bir karakter taşır. Feminist çalışmalar, günlük bakım ihtiyaçlarının büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenilen bir yük hâline gelme biçimlerini analiz eder ve tartışır. Daha önce belirtildiği gibi, bu eleştiri, aşağıdaki gibi eko-etik soruların etik-politik ilişkisini temel alır: Ekosistem, "hizmetini" kim ve kimler için sağlar? Yine de, günlük bakım davranışlarındaki farklılıklara eleştirel bir gözle bakmak, özerklik ve kendi kendine yeterliliği ayrıcalıklı kılan dünyalarda ilişkisellikleri sürdürme girişiminde, alternatif duygusal ekolojileri ve somutlaştırılmış trafikleri, uyumsuz zaman perspektiflerini ve çok sayıda muhalif çalışmayı ve bunların yanı sıra da olası bağımlı ilişkileri görünür kılar. Bu alternatifleri vurgulamak, bakım konusunu düşünmek başka dünyaların önem kazanma sürecine katkıda bulunan bir müdahaledir. Bu doğrultuda, hâkim gelecekçi ve yenilikçi kavramları içeriden yeniden işleyebilecek ve ancak alternatif toprak bakımı zamanlamaları içinden algılanabilecek gerilimleri ve dönüşümleri aşağıda betimliyorum. Daha önce uzun vadeli, pratik ve somut düzeylerde hâkim olan teknobilimsel zaman perspektifi olarak tanımladığım, ilerleme odaklı, üretimci, huzursuz gelecekçilik tarafından gereksiz görülen toprağa zaman ayırma yollarını, "bakım zamanı" olarak okuyorum.

Şekillendirilmiş zamanla başlarsak: Bakıma odaklanmak, birbirine bağlı insan-toprak ilişkilerini sürdürme ve geliştirmede söz konusu olan maddi ve duygusal katılımları ortaya çıkarır. Bunlar, farklı ekolojik zaman ölçeklerinin yanı sıra, döngülere göre ayarlamaları, geleceği ve geçmişi şimdiye gömülü bir zamanda dillendirmeyi içerir. Bakım uygulamalarının feminist antropolojileri bu gözlemi destekleyebilir, çünkü bunlar –düzenlilik ve görev tekrarı gerektiren gündelik sıradan bakım– tekrarlayan işlerdir.[3] Çocuklara, evcil hayvanlara, yaşlı akrabalara, bir hobi bahçesine, bir Petri kabındaki hücrelere bakmakla ilgilenen herkes, bakım işinin zaman aldığını ve sıradan olan özel bir tür *zaman yaratmayı* içerdiğini bilir. Bakım, zamanı emen, hayatı idame etmek için gerekli, fakat her günü mümkün olduğunca iyi yaşama olasılığına da temel oluşturan somut edimlerle uğraşmayı zorunlu kılar –kusmuk temizlemek veya hendek kazmak gibi. Duygusal olarak bakım zamanının bu yönü eğlenceli olabilir, ama aynı zamanda çok fazla gezinmeyi ve bakımı yapılan

3 Anne Marie Mol, *Bakımın Mantığı: Sağlık ve Hasta Seçimi Sorunu* (New York: Routledge, 2008); Anne Marie Mol, Ingunn Moser ve Jeannette Pols (der.), *Uygulamada Bakım: Kliniklerde, Evlerde ve Çiftliklerde Tamirat Üzerine* (Bielefeld: transkript, 2010); Vicky Singleton ve John Law, "Ritüel Olarak Aygıtlar: Direnişi Harekete Geçirmek Üzerine Notlar", *Kültür Ekonomisi Dergisi* 6, no. 3 (2013): 259-277.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 102 2.09.2022 10:21

kişinin geçici gereksinimlerine uyum sağlamayı içeren çok yorucu bir süreç de olabilir. Etik ve politik olarak bu iş, işlerinin ekonomik önemi nedeniyle bakıcıları yüksek ahlaki baskı altına sokan sosyoteknik rejimlerde bile en düşük ücretlere maruz bırakılmak suretiyle ihmal edilmektedir.

Bakım zamanı, yerinden edilmiş zamanı uyumlu hâle getirmekle ilgili değildir. [...] Bakım, bir "birlik duygusunu" yeniden kazanmayı amaçlama anlamında holistik olamaz. "Bireyler, toplumlar ve aralarında yaşadıkları insan olmayan varlıklar ve sistemler arasındaki somut, çokyönlü, şefkatli ilişkilerin büyümesini teşvik etme yolundaki gerçek zorlukların anlaşılmasını" gerektirdiği için akıntıya karşı ilerler.[4] Ayrıca, bir bakım biçiminin farklı bir düzenlemede işlemesi gerekmediğinden bir ilişkinin geliştikçe yeniden ayarlanması zorunlu hâle gelecektir. (Örneğin farklı toprak türleri, hatta yılın farklı zamanlarında aynı toprak bile farklı bakım gerektirir.) Toprakların inatçı çeşitliliği göz önüne alındığında, beklenmedik ve belirsizlik bakım işinin bir parçası hâline gelir, çünkü belirli ilişkiler tehlikededir ve bu nedenle makul miktarda "kurcalanma" gerektirir.[5] Ama aynı zamanda, belirli bir bakımın tekrar yapıldığında daha iyi hâle geldiği de doğrudur; bir bilme ilişkisinin özgüllükleri içinde ilerledikçe, bakım *kapsadığı* ölçüde kuvvetlenir. Geleceğin, acilin, hızlı geçiciliğin şimdiyi nasıl askıya aldığından ve sıkıştırdığından daha önce bahsetmiştim. Bakım süresinin geleceği askıya aldığı ve bugünü genişlettiği, onu sayısız ve çoktaraflı taleple yoğunlaştırdığı düşünülebilir. Bakım zamanını diğer zaman ölçeklerinden arındırmak yanlış olur –örneğin, çocuğumun geleceğe doğru büyüdüğünü görmek benim özlemim olabilir ve bu düşünce aynı zamanda ölüm duygusu, korkular ve olası endişelerden, geçmekte olan şimdilerden ve yinelenen, yenilenen bakım işlerinin bize öğrettiği derslerin ağırlığından da etkilenir. Bakım zamanı, geleceği yok sayan ve geçmişi silen bir *kapanın elinde kalan* değildir. Ama insan ölmekte olana umutla ve endişeli bir beklentiyle baktığında ve bakım geçmekte olan şimdiyi, geçmiş pişmanlıkları ve sevinçleri, gelecek planlarını ve birikmiş deneyimlerin keyfine varılmasını gerektirdiğinde bile, acil durum hissi, korku, gelecek tahminleri –ve ağır geçmişlerin– yarattığı gerilim bakım göstermeye odaklanmak için gereklidir. Özellikle endişeli gelecekle ilgili olarak, acil durum ve korku duygularının yanı sıra zamansal projeksiyonları da, günlük bakım için gerekli görevlere odaklanmak ve bunları yerine getirmek için sıklıkla bir kenara bırakmak gerekir. Bu dikkat modu olmadan, bakım her zaman kırılmanın eşiğinde, imkânsız bir görev hâline gelir.

---

4 Roger J. H. King, "Doğayı Önemsemek: Feminist Etik ve Çevre", *Hypatia: Feminist Felsefe Dergisi* 6, no. 1 (1991): 80.

5 Mol vd., *Uygulamada Bakım*.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 103 2.09.2022 10:21

Toprak bakımına geri dönersek; bir tarafta ekolojik döngülerin olasılığı ve tekrarı, gelecekteki beklenmedik olaylar hakkında belirsizlik ve huzursuz endişeyle bir arada var olur. (Kişinin yalnızca hava durumunu, zararlıları, afetleri, iklim değişikliği endişelerini düşünmesi yeterlidir.) Diğer tarafta, güvene ve göreli yaşam süreçlerinin sürekliliğine dayalı bazı beklenen tekrarlamalar da ekolojik bakım ilişkilerinin bir parçasını oluşturur. Beklenmedik durumlarda bile bakım sağlayabilmek, insan ağlarından daha fazlasında yaşayanlar için kaçınılmaz bir içkin yükümlülük olmaya devam eder. Aynı şekilde, idari ve sonuç odaklı zaman kısıtlamalarının baskısı altında olduğumuzda, bakım ilişkileri daha da zorlaşır. Ücretsiz ve ücretli bakıcılar genellikle ödeme yapılmasını veya daha fazla ödenmesini değil, iyi bakım için daha fazla zaman verilmesini ister.[6] Bakım özeni, zamanın süreksizliğinden ve tahmin odaklı, önleyici teknobilime işaret eden şimdinin sıkıştırılmasından belirli ölçüde soyutlanmaya gereksinim duyar. Vaatkâr ve endişeli fütürist teknobilimin risk alma odaklı değerler sistemi, günlük işlerin kalitesini ve sürekliliğini gizler. Bu, muhafazakâr bir zaman kavramını desteklemek değildir; zaman ölçeğine dikkat çekmek, bu ölçeği salt doğrusal, idare tarafından tahmin edilebilir zaman perspektifinden değil, aynı zamanda bunun postmodern karşılığı olan, geleceği belirsizliğin kutsanması olarak başından savan ikiliğin de reddidir. Belirsiz gelecekçilik ve olasılık uçurumunun idealleştirilmesine bakım süresi perspektifinden bakıldığında, bu kahramanca gelecek vizyonunun –beklenti mi yoksa kıyamet mi– sadece, yaşam altyapıları başkaları tarafından idame ettirilenler için hâkim hâle gelip gelmeyeceğini sorabiliriz.

Ayrıca, bakım zamanı üretimci zamana indirgenemez. Teknobilimsel inovasyonun hâkim bakış açısına göre, üretkenlik, pratiklerin "malzemelerin daha az değerli bir durumdan *daha değerli* bir duruma dönüştürülmesi" yoluyla ekonomik katkısını amaçlar.[7] Bakıma yönelik feminist yaklaşımlar, üreme ve yaşamın sürdürülmesi işinin geleneksel olarak kişisel ve biyolojik devamlılıkla özdeşleştirilen ("hayvanlığımıza" daha yakın) ve değer yaratan işlerin yanında marjinal kabul edilen işler olduğunu göstermiştir. Bu süreç, tüm uygulama alanları üretimci mantık tarafından sömürgeleştirildiği için zamansal bir perspektiften okunabilir; bakım zamanı "verimsiz"[8] veya "sadece" üremeye yönelik olarak değersizleştirilir. Bu, ekolojik yaşamın üretilmesi ve sürdürülmesiyle iç içe geçmiş zaman için özellikle önemli görünüyor. Bakımın politik, ekonomik ve sosyal anlamlarını değerlendirmeye katkı sağlayan ekofeminist filozof

6 Amanda Ehrenstein, "Güvencesiz Çalışma Koşullarında Sosyal İlişkisellik ve Duygusal Deneyim: Cardiff'in Sanat Endüstrilerindeki Genç Maddi Olmayan İşçiler Üzerine Bir Çalışma", *Sosyal Bilimler Fakültesi, Cardiff Üniversitesi* (2006).

7 Paul B. Thompson, *Toprağın Ruhu: Tarım ve Çevre Etiği* (New York: Routledge, 1995), 11.

8 Barbara Adam, *Zaman: Temel Kavramlar* (Cambridge: Polity, 2004), 127.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 104 2.09.2022 10:21

Mary Mellor, üretim zamanı açısından "biyolojik zamanın" önemini vurgulayan zaman yaklaşımını ferasetle dillendirir. Mellor için biyolojik zaman, insan vücudunun döngülerinin yanı sıra sağlık ve yaşam döngüsünün gündelik gereksinimlerini (uyku, yemek, boşaltım, barınma ve giyim) temsil eder. "Duygusal zamanla" birlikte hepimizin ihtiyacı olan zaman budur ve bunun bir kısmı sosyal kurumlar ve düşük ücretli işler tarafından üstlenilse de, bu faaliyetlerin altkatmanı hâlâ "özel" dünyaya, Mellor'un ezici çoğunlukla kadınlara yüklenen "dolaysız diğerkâmlık" dediği şeye dayanır. Bu bölünmenin feminist eleştirilerini örnekleyen Mellor, "hızlandırılmış" zamanın –baskın da olsa– üretim dünyası, biyolojik ve ekolojik zamanın gömülmüşlüğünü kadınlar ve diğer bakıcıların yanı sıra daha geniş ekolojiler pahasına görmezden gelebildiği için mümkün olduğunu savunur. Üretimci zaman, "insanların giysilerini arıtılmamış pis suda yıkamak zorunda olmadığı veya temiz su, taze yem veya yakacak odun bulmak için kilometrelerce yürümek zorunda olmadığı ayrı bir zaman algısı olarak görünebilir –insanların ağır alışveriş çantaları ve küçük çocuklarla otobüslerde pusetlerle uğraşmak zorunda kalmadığı, ya da okula gitmek için tehlikeli yollardan geçmeleri gerekmediği bir yer. Yürümeye başlayan bir çocuğun ya da amfizemli yaşlı birinin hızında yürümek zorunda olmadığımız bir dünya." Bakım zamanının yüceltilmesi, geleneksel olarak cinsiyetlendirilmiş bu ayrımı güçlendirmeye devam edecektir. Zanaat ve küçük ölçekli teknolojilere dayalı bir dünya olan üretimciliğin yüklerinden "hepimizin" kurtulacağı umuduna dayalı yeşil ütopyaları eleştirirken Mellor tam da buna dikkat çekiyor. Bunlar genellikle yapılması gereken, ancak üretimciliğe indirgenen veya görünmez olan diğer işleri düşünmez. Mellor için bu zaman algısı, "yüksek hızlı çılgınlık" ile "sürdürülebilirliğin hızı"[9] arasındaki kayıp halka olmaya devam ediyor. Bakım zamanı açısından düşünerek, artık klasik olan bir eleştirinin içgörülerini esnetmiş oluyorum, ancak bu eleştirinin dönüştürücü yıkım potansiyeli devam ediyor. Hâlâ egemen olan üretimci zaman perspektiflerinden, bakım politikası, bakım emeğinin yaşanabilir ve canlı dünyalar yaratmak için önemini ortaya koyuyor. "Bakım zamanı" ile ilgilenerek, yalnızca geleneksel anlamda bakım işi olarak düşünülen işleri değil, yaşamın tüm alanlarında yaşamı idame eden işler için söz konusu olan duygulanım ve etikselliği vurguluyorum. Üretimcilik açısından bakıldığında, ekolojik toprak yaşamının yeniden üretimine, bakımına ve onarımına adanan ve toprakla duygusal ilişkilere giren zaman, boşa harcanan zamandır.

Bu girişimin bir diğer önemli yönü, bakım işinin geleneksel ekonomik kavramlara indirgenmesine direnmektir.[10] Bakımı "verimlilik" standartlarına göre

---

9 Mary Mellor, *Feminizm ve Ekoloji* (Cambridge: Polity, 1997), 261.

10 Hilary Rose, *Aşk, İktidar ve Bilgi: Bilimlerin Feminist Dönüşümüne Doğru* (Cambridge: Polity, 1994).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 105 2.09.2022 10:21

değerlendirmek, bakım pratiklerini takip edilecek ve yönetilecek bir "davranış"a dönüştürür.[11] Bu nedenle, bakımın değerini küçümseyen ve hatta bakım pratiklerini cezalandıran idari kontrol bağlamlarında, bakım eylemleri bir tür direniş olarak bile değerlendirilebilir.[12] Yine de bu, üretimcilik ve özenin zamansallıklarının bir arada var olmadığı ve birbirini yakalamadığı anlamına gelmez. Çağdaş toprak ekolojisi ve yaşayan toprağın alternatif modelleri çerçevesinde, daha önce belirttiğim gibi, toprağın üretkenliğini korumak, yoğun tarımı reddetmek ve toprağın yenilenmesine izin vermek için güçlü bir argümandır. Hatta Kathryn Yusoff'un kışkırtıcı bir şekilde öne sürdüğü gibi, ilişkisel ontolojinin etik özü olan ilişki yaratmak üzerine yapılan vurgunun bir şekilde üretimcilik tarafından yönlendirildiği bile düşünülebilir.[13] Üretimciliğin, alternatif toprak bakımı fikirleri içindeki kalıcı varlığını kabul edip onu yıkıma uğratan zamansal sürtüşmelerde ısrar etmek, bu alternatiflerin hâkim fikirler içinden iletişim kurmasına olanak verir. Bakım faaliyetlerinin üretken veya ekonomik değerini göstermeye odaklanmak, bakımı ayrı bir ideal dünya olarak kabul etmek ve bakımı kaçınılmaz suç ortaklığı nedeniyle topyekûn reddetmek yerine bakım zamanının önemini teyit etmek, bildiğimiz şekliyle üretimci değerler sisteminde küçümsenmiş, ezilmiş ya da basitçe ölçülemeyen bir dizi hayati uygulama ve deneyime dikkat çeker ve endişeli gelecekçiliğin ilerici zaman perspektifi içinde onlara alan açmış olur. Spekülatif bir taahhüt olarak bakım konusunda düşünmek, üretimcilik temelli düzenlemeler altında yaşarken en çok kaybeden insanları ve insan olmayanları kollayarak "güçsüz ötekilerin etik direnişini" destekleyen, ama hâkim zaman algısına tabi bir zorunluluktur.

Son olarak, belki de bunlardan en dönüştürücü olanı toprak için zaman ayırmanın yolları arasından araştırmış olduklarımın ilerici dayatmaya –"yenilik yap ya da yok ol" inancını hâlâ besleyen modern bilimin "geriye gitmeyeceksin" emrine–[14] nasıl karşı geldiğidir. Gerçekten de, sıradan yenilik kavramları içinde gizlenen ilerici ve doğrusal gelecekçilik ruhu, toprak bakımının yeni suretlerinin varlığını zorlukla fark edebilir. Bu nedenle, Jackson'ın belirttiği gibi, dünyanın maddi olarak sürdürülmesi için bakım, onarım ve temizliğin önemini ön plana çıkarmak, teleolojik, ilerici, parlak yenilik ideallerine meydan okumak için bir adımdır. Bakım süresinin üretken amaçlara indirgenemezliği, bu nedenle, yenilikçilikte üretimci tahayyülün gereğinden

---

11 Joanna Latimer, *Bakımın Yürütülmesi: Hemşirelik Uygulamalarını Anlamak* (Londra: Blackwell, 2000).

12 Singleton ve Law, "Ritüel Olarak Aygıtlar".

13 Kathryn Yusoff, "Duyumsanamayan Dünyalar: İlişkisellik Sonrası Etik, Belirsizlik ve İlişkisizlik", *Çevre ve Planlama D: Toplum ve Mekân* 31, no. 2 (2013): 208-226.

14 Isabelle Stengers, "Animizmi Geri Kazanmak", *e-flux* 36 (2012).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 106 2.09.2022 10:21

fazla paye verilen değerini ortaya çıkarmaya da katkıda bulunabilir.[15] Günlük bakım taahhüdü olmadan hiçbir verim, gelişme dolu bir gelecek ve yenilik mümkün değildir.

Teknobilimde bakım ve onarımın önemine odaklanan Steven Jackson, "tartışılmaz duruşu, kültürel değeri ve fiyat biçilmiş ekonomik değeriyle inovasyonu bazı değişim veya süreçlerin zirvesine yerleştiren" türden bir teknoloji tahayyülünün altüst edilmesi gerektiğini savunurken, "[bir bakım biçimi olarak] onarım faklı bir yerde yatar: Süreç ve değerde daha düşük, daha geç veya yenilikten sonra..." diye yazar. Bakım zamanının hem sıkıntılı hem de fütüristik zamansallıklarla bir arada var olduğu yönündeki yaklaşımım, Jackson'ın baskın yenilik ve üretkenlik kavramları arasındaki içsel bağlantıya ilişkin teşhisine benziyor. Jackson, nesnelerin dünyasını sürdürebilmek adına bilgi teknolojilerindeki ve diğer girişimlerdeki yıkımdan kaçınmak ya da bununla yüzleşmek için yapılması gereken iş olarak gördüğü bakım ve onarımın basit dünyasına dikkat çeker. Teknolojiyle yalnızca "işlevsel" değil "ahlaki" bir ilişkiden, "insanların dünyadaki şeylerle çok eski ama düzenli olarak unutularak kurulan bir ilişkiden, yani karşılıklı özen ve sorumluluk ahlakından" söz eder.

"Hem teknoloji alanının kaba işlevselciliği hem de daha geleneksel olarak hümanist ahlak tarafından reddedilen veya unutulan bir olasılığı" kabul etmeye çağırır ve bu nedenle "aldatıcı" olduğunu kabul ettiği bir önerme sunar:

> Bir şeyler dünyasını sevmek, derinden sevmek mümkün mü? Uzun zamandır zayıf bir işlevselcilik alanına emanet edilen nesne kategorileriyle esaslı bir etik, hatta ahlaki ilişkiye girebilir miyiz (teknoloji araştırması ve tasarımının baskın dillerinin çoğunun –"kullanılabilirlik", "maliyetler" vb.– somutlaştırma eğiliminde olduğu bir hata)? Ya nesnelerimizle (ve onlar bizimle) yeni ve farklı dayanışma biçimleri kurabilirsek? Peki ya bilimin burnunun dibinde her gün yaptığımız şey buysa?"[16]

Jackson'ın çağrısı, tamir ve duygulanımsal bir ilişki olarak iki farklı bakımı bir arada tutar ve bizi [...] ihmal edilmiş "şeyler"e özen gösterme politikasına geri getirir. Bu soruları burada, teknobilimde doğa-kültür ilişkilerinin alterbiyo-politikasıyla bağlantısını sorgulamak, bakımın –ekosistem hizmetleri kavramıyla gördüğümüz gibi işlevselcilik ve kullanım açısından güçlü kalmaya devam ettiği– ekolojik zorluk çağında içerdiği onarım ve bakım çalışmalarıyla

---

15 Lucy Suchman ve Libby Bishop, "'İnovasyonu' Kritik Bir Proje Olarak Sorunsallaştırmak", *Teknoloji Analizi & Stratejik Yönetim* 12, no. 3 (2000): 327-333.

16 Steven J. Jackson, "Onarımı Yeniden Düşünmek," *Medya Teknolojileri: İletişim, Maddesellik ve Toplum Üzerine Denemeler* içinde, der. Tarleton Gillespie, Pablo Boczkowski, ve Kirsten Foot (Cambridge Mass.: MIT Press, 2014), 232-233.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 107 2.09.2022 10:21

ilgisini düşünmek için gündeme getiriyorum. Jackson, ilerici düşüncenin meydan okuması olarak kabul ettiği "nostalji" ve "kahramanlık"a düşme olasılıkları nedeniyle önermesini "aldatıcı" olarak görmektedir.[17] İlerici eleştirel düşüncenin geleceğin zamansallığıyla paylaştığı miras tarafından bunların daha da alengirli hâle getirildiğini ekleyebilirim: "Nostaljinin" neredeyse benzersiz bir şekilde suçlayıcı kullanımına katkıda bulunan gerilik korkusu ve daha da önemlisi, aşağıda da ele alacağım gibi, insan dışındaki etik failleri düşünme girişimlerinin tepesinde sallanan insanbiçimcilik suçlaması.

Gerikalmışlık yükü ağır bir mirastır. Daha önce, karmaşık yöntemlerin önemsiz gösterilmesinin, evde-kendin-yap toprak testine nasıl anakronistik bir hava kazandırdığından bahsetmiştim. İnvolusyonlu momentum kavramında başkalaşım (*evolution*) yerine içe kıvrılmanın (*involution*) zikredilmesi, akla gerileme çağrışımları getiriyor gibidir. Toprak topluluğunun bir parçası olmaktan bahsetmek, yaygınlıkla küçümsenen bilimdışı maneviyatçı söyleme yakın görünüyor.[18] Ayrıca bugün kimin etraflıca düşünülmüş ve uzun süreli gözleme ayıracak zamanı var ki? Bu tür bakım biçimlerini sunanlardan, doğayla doğrudan bağlantıların idealize edilmiş geçmişine nostaljik bir özlem duymadıklarını *kanıtlamaları* istenecektir. Ve gerçekten de, teknolojiye ilişkin üretim karşıtı görüşlere yönelik ortak tepkiler, yetersiz kalmaları ya da kendi ayakları üzerinde duramamaları (kârsızlık olarak okuyun) nedeniyle mevcut toplumların karşı karşıya olduğu önemli zorlukların üstesinden gelemeyeceklerine işaret etmektedir: Dünyayı "besleyemezler". Peki, "üretken olmayan" ekolojik bakım zamanı biçimleri için ne tür bir bilim ve teknolojiden söz edebiliriz? Ve bunların gelecekle ve yenilikle ilişkisi nedir?

Geleneksel üretimci-yenilikçi zaman anlayışları, toprak bakımının söz konusu yeni biçimselliklerini açıklayamaz. Bu kavramların bazıları son derece zamansızdır, çünkü ilerici ruhun karşısında kaçınılmaz olarak gerici veya teknobilim öncesi görünecek yenilikçi bilme yollarına başvururlar. Yine de, gıda-ağı-dostu toprak bakım teknikleriyle uğraşan permakültür ve agro-ekoloji uygulayıcıları, bunları inovasyon olarak tanımlarken, bir yandan da uyguladıkları bazı "yeni" teknolojilerin bin yıllık olabileceğini, bazen de çağdaş yerli çevrebilimlerden, atalara dayanan teknikleri entegre ettiğini savlıyor. Bu toprakbilimcinin doğruladığı gibi, bu zamansal brikolaj çağdaş bilimde hiç yoktur diyemeyiz: "Gübrelemenin faydaları, azaltılmış toprak işleme, koru-

17 A.g.e., 232.

18 Maria Puig de la Bellacasa, "Ekolojik Düşünme ve Maddi Maneviyat," *Sınır Nesneleri ve Ötesi: Leigh Star ile Çalışmak* içinde, der. Geoffrey C. Bowker, Stefan Timmermans, Adele E. Clark, ve Ellen Balka, (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2016), 47-68.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 108 2.09.2022 10:21

ma tarımı ve çoktan unutulmuş diğer uygulamalar hakkındaki kadim bilgi ve yerli teknik bilgisi yeniden öğrenilmelidir.[19] USDA gibi kurumlar tarafından önerilen "yeni" uygulamalar, eski teknikleri canlandırmanın benzer modellerini takip ediyor. Bu karma yeniden-öğrenmeleri, endüstri-öncesi manzaraya nostaljik bir dönüşe veya endüstri-öncesi sürdürülemez toprak uygulamalarını görmezden gelen bir duruşa indirgersek anlaşılmaları mümkün olmaz. Bu müdahaleleri, zamansız olarak düşünerek, mevcut zaman kavramına yenilik getiren bir unsur olarak okuyabiliriz. Geçmişte yapılanları, içinde yeni sayılabilecekleri bir bağlama getiriyorlar: Bu anlamda mevcut durumun *içinde* konumlanan yenilikçilerdir. Enüstri devrimlerinin mirasçıları için insan-toprak ilişkilerinin yeniden yapılandırılması, ekolojik geleneğin yeniden yaratılmasının küresel bir çöküşle yüz yüze olduğu bir çağa ve zaman ortamına özgüdür: Üretimciliği test eden, *olası* yaşam koşulları *kadar* tedarik etme sınırlarını da gösteren bir durum. Bu da, toprak tüketicilerinden toprak topluluğu üyelerine kadar tüm insanların kendilerini yeniden şekillendirmesini gerektirir.

Çeviren: **Melis Şeyhun**

19 Rao, *Toprak Biliminin Geleceği, CIP-Gegevens Koninklike Bibliotheek* içinde, der. Alfred E. Hartemink (Lahey Wageningen: IUSS Toprak Bilimleri Birliği, 2006), 116.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 109 2.09.2022 10:21

Yenikapı'nın Müzeleri* | *Yenikapı's Museums
Orkan Telhan
2022

Langa'nın yerel florasını çalışmak | Studying local flora at Langa
Fotoğraf | Photography: Orkan Telhan, 2022

2008'de Yenikapı kazısında bulunan düz ve yuvarlak kireç taşı çakıl ve kaya yığını | A cluster of large flat and rounded limestone cobbles and boulders found at Yenikapı excavation site in 2008
Fotoğraf | Photography: Yenikapı Kazıları Jeo-arkeoloji Çalışma Grubu | Yenikapı Excavations Geoarcheology Working Group, 2008

Müşterekleşme Temelli Mimarlık* | *Commons-based Architecture
atelier d'architecture autogérée
2022

Fransa R-Urban Colombes'da bisiklet tamir atölyesi | Bike repair session at R-Urban Colombes, France.
© atelier d'architecture autogérée, 2014

R-Urban Colombes, Recyclab Fransa'da geri dönüşüm ve ekolojik yapı merkezi | Recycling and eco construction hub, France.
© atelier d'architecture autogérée, 2013

MARIA PUIG DE LA BELLACASA

The Disruptive Pace of Care

Reenacting care as a disruptive intervention is an involvement in the mattering of worlds. I have found temporal matters in human-soil relations to be an illuminative terrain to engage with the complex ambivalences of the living webs of care in the more than human worlds of technoscience and nature-cultures. I have been drawn to think of care-time as that which cohabits but remains imperceptible from the perspective of anticipatory, futuristic science. It is by engaging with care time as disruptive that this book ends, hopefully opening possibilities for thinking with care in worlds that disregard its transformative potential.[1]

I have engaged with care in generic terms as a doing that is always specific (one form of care is not necessarily transposable somewhere else). Feminist materialist discussions of the experience of care as socially embodied agencies have been crucial to this understanding. People become 'obliged' to care in actual practices and relational arrangements, in messy material constraints rather than through moral dispositions. The open question *How to care?* [...] grounds care ethics in situation. This wondering remains a critically troubling question that entails unpacking what is actually done under the name of care, whatever good the intentions. Care is not only political, messy, and dirty; it is a trap for many and not less in technoscience. But asking *how to care* is an open wonder about the ethico-political significance of doings of care as immanent obligation. So while a critical stance can bring attention to such matters as who cares for whom, to what forms of care are prioritised at the expenses of others, a politics of speculative thinking also is a commitment to seek what other worlds could be in the making through caring while staying with the trouble of our own complicities and implications. Feminist visions of care emphasise the ethico-political significance of doings of care that make the substrate of everyday life, not as a *separate* cosy realm where 'nice' relations can thrive. Non-innocent thinking resides in the inevitable entanglement between the critical and speculative stance: there is no posi-

1 An excerpt drawn from the chapter 'Soil Times: The Pace of Ecological Care' with the kind permission of the author. Maria Puig de la Bellacasa, *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds* (Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 2017), 203-215.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 112 2.09.2022 10:21

tion from where to claim having the answer of what as well as possible care means, or not. And that there is not such an outside position also means our involvements have effects. Staying within this unstable stance, this book has proposed, however, that paying attention to the worlds of care, holding together a plurality of ontological meanings – doing/work, affect/feel, and ethics/politics – is a disrupting and hopeful way to be involved with the lively and consequential ethicalities that are being drastically reconfigured in the more than human worlds of technoscience.

And so looking at human-soil relations through the articulations of temporality and care both critically exposes the prioritization of anthropocentric technoscientific futurity and makes visible *coexisting* alternative timescapes, possibly enriching temporal imaginings. Pervaded by soil's ancestral status as a resource, as a crop receptacle, and by a temporality subjected to increase yield, productionist relations to soil remain predominant, and so it is likely that agricultural intensification and increases in chemical fertilisation will be immediate responses by agribusiness and policymakers to future food-security alarms. I have stressed questionings to the dominant treatment of soils from within: from tensions in soil science around the imperative of progress, to moves away from productionism toward conceptions of soil as living, and correlated practices of involvement with soil as a foodweb that humans are part of. These immersions in soil times do not exist in an unpolluted temporality that would sit as alternatives outside the current crisis. Experiences of intensified care time could disrupt the futuristic drive, but they are not disentangled from technoscientific time. I learned to appreciate this through Chris Kortright's ethnographic work on GM rice research. Kortright shows how forms of creative and intense caring labor exist in scientific practices working in the development of genetically modified rice plants destined to serve a second green, genetically modified, revolution.[2] While this is another context that makes the case for an enlargement of frames – *for what is care being done?* – it also shows that more than human care does not exist in an alternative timespace altogether *because* being 'cared; for in one way or another is a condition for all beings living in the currently uneven, asymmetrical web of more than human interdependencies. [...]

Care is a necessary everyday doing, and as such it carries a compelling character that can become the moralistic justification under which regimes of power and control circulate and justify. Feminist work has analysed and contested the ways in which the everyday needs of care became a bur-

2 Chris Kortright, 'On Labor and Creative Transformations in the Experimental Fields of the Philippines', *East Asian Science, Technology and Society: An International Journal*, no. 7 (2013): 557–78.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 113 2.09.2022 10:21

den largely assumed by women. As noted before, this critique grounds the ethico-political relevance of eco-ethical questions such as: Who provides the ecosystem 'service' and for whom? And yet critical attention to discrepancies in the everyday doings of care also makes visible alternative affective ecologies and embodied traffics, disadjusted timescales, and a great deal of oppositional work at stake in attempting to maintaining as well as possible interdependent relationalities in worlds that privilege autonomy and self-sufficiency. Emphasising these alternatives, thinking with care intervenes in the mattering of worlds. In this direction I delineate below tensions and transformations perceived in alternative timescapes of soil care that could be reworking predominant notions of futurity and innovation from within. I am reading ways of making time for soil as 'care time' that is made irrelevant from the perspective of the progress-oriented, productionist, restless futurity that I have identified previously as the predominant technoscientific timescape at epochal, practical and embodied levels.

Starting with embodied time: a focus on care elicits material and affective involvements at stake in maintaining and fostering interdependent human-soil relations. These include adjustments according to cycles, articulating future and past in a presently embedded time, as well as different ecological timescales. Feminist anthropologies of caring practices can support this observation, for they expose labors of everyday mundane maintenance, repetitive work, requiring regularity and task reiteration.[3] Anybody who has been involved in caring for children, pets, elderly kin, an allotment, cells in a Petri dish, knows that the work of care takes time and involves *making time* of an unexceptional particular kind. It requires having to deal with necessary material doings of maintenance that absorb time but ground the everyday possibility of living as well as possible – cleaning up vomit or digging ditches. Affectively, this aspect of care time can be enjoyable, but also very tiresome, involving a lot of hovering and adjusting to the temporal exigencies of the cared for. Ethically and politically this work remains neglected, receiving among the lowest wages, even within socio-technical regimes that put carers under high moral pressure because of the economic importance of their work.

Care time is not about harmonising dislocated time. [… C]are cannot be holistic in the sense of aiming to recover 'a sense of oneness'. It goes in the opposite direction as it requires 'an understanding of *the real difficulties in the way of fostering the growth of concrete, multifaceted, caring relations*

3 Anne Marie Mol, *The Logic of Care: Health and the Problem of Patient Choice* (New York: Routledge, 2008); Anne Marie Mol, Ingunn Moser, and Jeannette Pols, eds., *Care in Practice: On Tinkering in Clinics, Homes, and Farms* (Bielefeld: Transcript, 2010); Vicky Singleton and John Law, 'Devices as Rituals: Notes on Enacting Resistance', *Journal of Cultural Economy* 6, no. 3 (2013): 259–77.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 114 2.09.2022 10:21

among individuals, societies and the nonhuman beings and systems among whom they live'.[4] Moreover, temporal diversity is crucial in tunings and re-adjustments of intensified involvements because one form of care does not necessarily work in a different arrangement, and will need to be readjusted as a relation evolves (e.g., different types of soil will need different care, even the same soil at different times of the year). Given the recalcitrant diversity of soils, unexpectedness and indeterminacy are part of care work because specific relationalities are at stake and therefore need a fair amount of 'tinkering' (Mol, Moser, and Pols 2010).[5] But it is also true that specific care becomes better when it is done again, in the particularities of a knowing relation that thickens as it goes, as it *involves*. I have noted earlier how future, urgent, speedy temporality suspends and compresses the present. It could be thought that care time suspends the future and distends the present, thickening it with myriad multilateral demands. It would be wrong to purify the time of care from other timescales – for instance, it is my yearning to see my child grow into the future and these thoughts are also affected by a sense of mortality, fears and possible anxieties, and of course by the weight of passing-presents and lessons of caring that we are repeating, reenacting. Care time is not a get-it-while-you-can *now*, which ignores the future and obliterates the past. But even when one cares for the dying, with hope and anxious anticipation, even when care is compelled by urgency to enjoy the fleeting present, charged by past regrets and joys and the weight of accumulated experiences, a certain suspension of feelings of emergency, fear, and future projections – and weighty pasts – is required to focus on caring attention. In particular with regard to anxious futurity, feelings of emergency and fear, as well as temporal projections, often need to be set aside in order to focus and get on with the tasks necessary to everyday caring maintenance. Without this mode of attention, care would be an impossible charge, always at the edge of a break.

Coming back to soil care, while the probability and repetition of ecological cycles coexists with uncertainty and restless anxiety about future unexpected events (one only needs to think of weather, pests, disaster, climate-change anxieties), some expected repetitiveness – grounded on trust and reliance on the continuity of relative life processes – is part of ecological relations of care. Taking care, even of the unexpected, remains an unavoidable immanent obligation for those living in more than human webs. Equally, relations of care are made more difficult when we are under the pressures of managerial and

---

4 Roger J. H. King, 'Caring about Nature: Feminist Ethics and the Environment', *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy* 6, no. 1 (1991): 80.

5 Mol et al., *Care in Practice*.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 115 2.09.2022 10:21

output-oriented time constraints. Unpaid and paid carers often ask not so much to be paid, or to be paid more, but to be allowed more time to care well.[6] Caring attention needs a certain abstraction from the discontinuity of time and the compression of the present that marks anticipatory preemptive technoscience. The risk-taking ethos of promissory and anxious futuristic technoscience obscures the quality and persistence of these everyday doings. This is not to promote a conservative notion of time; drawing attention to this timescale is rather a refusal of the binary that dismisses it with regard not only to linear, managerially predictable, conceptions of time, but also to their postmodern counterpart: the consecration of uncertainty. Looking at the idealisation of the abyss of uncertain futurities and possibility from the perspective of care time, we can wonder if this heroic vision of futurity – expectation or doom – can only become dominant for those whose living infrastructures are taken care of by others.

Care time is also irreducible to productionist time. From the dominant perspective of technoscientific innovation, productivity aims at the economic contribution of practices by the 'transformation of materials from a less valued to a *more valued* state'.[7] Feminist approaches to care have shown how the work of reproduction and maintenance of life has traditionally been considered marginal to value-creating work, identified to the personal and biological perpetuation (closer to our 'animality'). This process can be read from a temporal perspective as all spheres of practice are colonised by the productionist logic; care time is devalued as 'unproductive'[8] or 'merely' reproductive. This seems particularly important for time entangled with the reproduction and maintenance of ecological life. Contributing to thinking the political, economic and social meanings of care, the ecofeminist philosopher Mary Mellor insightfully articulated an approach to time that emphasises the importance of 'biological time' with regard to production time. Biological time represents for Mellor cycles of the human body, daily needs (sleep, food, excretion, shelter and clothing) of health and the life cycle. Together with 'emotional time', this is time we all need, and though part of it is assumed by social institutions and underpaid work, the substrate of these activities still relies on the 'private' world, on what she calls an 'immediate altruism' overwhelmingly imposed on women. Drawing upon feminist critiques of this divide, Mellor argued that the world of production as 'speeded-up' time is only possible because some, albe-

6 Amanda Ehrenstein, 'Social Relationality and Affective Experience in Precarious Labour Conditions: A Study of Young Immaterial Workers in the Art Industries in Cardiff', *School of Social Sciences, Cardiff University* (2006).

7 Paul B. Thompson, *The Spirit of the Soil: Agriculture and Environmental Ethics* (New York: Routledge, 1995), 11.

8 Barbara Adam, *Time: Key Concepts* (Cambridge: Polity, 2004), 127.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 116 2.09.2022 10:21

it dominant, are able to ignore biological and ecological time embeddedness at the expense of women and other carers, as well as the broader ecologies. Productionist time can appear as a separate timescape 'in which people do not have to wash their clothes in water full of raw sewage or walk miles to find clean water, fresh fodder or fuelwood. Where people do not have to struggle with heavy shopping bags and small children in pushchairs on and off buses or dash across dangerous roads to get to the school. It is a world that does not have to walk at the pace of the toddling child or the elderly person with emphysema.' Idealising care-time would continue reinforcing this traditionally gendered divide. Mellor notes this as she critiques green utopias based on hope that we 'all' would become free of the burdens of productionism, a world based on craft and small-scale technologies. These often fail to think of other work that needs to be done but is relegated or invisible to productionism. For Mellor, this timescape remains the missing link between 'high speed lunacy' and the 'speed of sustainability'.[9] Thinking with care time, I am prolonging the insights of a critique that is now classic, but its transformative potential remains. Within the still predominant productionist timescapes, a politics of care exposes the impor tance of the work of care for creating livable and lively worlds. Engaging with 'care time', I am emphasising the affectivity and ethicality at stake in life-sustaining doings in all spheres of life – not only those traditionally thought as care work. From the perspective of productionism, time consecrated to the reproduction, maintenance, and repair of ecological soil life, as well as engaging in affective relations with the soil, is wasted time.

Another important aspect of this engagement is resisting the reduction of care work to traditional economic terms.[10] Valuing care by 'efficiency' standards transforms its practice into a managed 'conduct' to be monitored.[11] That is why, in contexts of managerial control that underestimate care's value and even penalise its practice, acts of care can even be considered as a kind of resistance.[12] And yet this is not to say that temporalities of productionism and care do not coexist and capture each other. As I have shown earlier with regard to contemporary soil ecology and alternative models of the living soil, maintaining the very productivity of soil is a strong argument for rejecting intensification and allowing soil renewal. One could even think that the very emphasis in creating relation, the ethical gist of relational ontology, is some-

9 Mary Mellor, *Feminism and Ecology* (Cambridge: Polity Press, 1997), 261.

10 Hilary Rose, *Love, Power, and Knowledge: Towards a Feminist Transformation of the Sciences* (Cambridge: Polity Press, 1994).

11 Joanna Latimer, *The Conduct of Care: Understanding Nursing Practice* (London: Blackwell, 2000).

12 Singleton and Law, 'Devices as Rituals'.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 117 2.09.2022 10:21

how driven by productionism, as Kathryn Yussof provocatively suggests.[13] Acknowledging the persistence of productionism within alternative notions of soil care while insisting on temporal frictions that disrupt it makes these alternatives communicate from within the hegemonic. Rather than focusing on demonstrating the productive or economic value of activities of care, rather than affirming care as an ideal separate world, and rather than rejecting care as unavoidably implicated, affirming the importance of care time draws attention to, and makes time for, a range of vital practices and experiences that remain discounted, or crushed, or simply unmeasurable in the productionist ethos as we know it and within progressive timescapes of anxious futurity. As a speculative commitment, thinking with care is an obligation contingent to a dominant timescape in which it supports 'ethical resistance of the powerless others', by looking out for those, humans and nonhumans, who have the most to lose under productionist-based arrangements.

Finally, perhaps the most disruptive in the ways of making time for soil I have explored is how they transgress the progressive imperative, the 'Thou shall not regress' commandment of modern science[14] that still feeds the 'innovate or perish' credo. Indeed, the implicit mode of progressive and linear futurity in usual conceptions of innovation could hardly recognise these reconfigurations of soil care. That is why, as Jackson noted, foregrounding the importance of care, maintenance and repair to the very material sustaining of the world is a step in challenging teleological, progressive, shiny ideals of innovation. Care time's irreducibility to productive aims could therefore also contribute to reveal the overestimated value of the productionist imaginary in innovation.[15] No output, no growth into the future, no innovation is possible without a commitment to everyday care.

With his focus on the importance of maintenance and repair in technoscience, Steven Jackson calls to disrupt the imaginings of technology that 'locate innovation, with its unassailable standing, cultural cachet and valorized economic value, at the top of some change or process, while repair [as a form of care] lies somewhere else: lower, later, or after innovation in process and worth'. My approach to care time as both troubling and coexisting with futuristic temporalities is kin to Jackson's diagnosis of the intrinsic connection between dominant notions of innovation and productivism. Jackson calls at-

---

13 Kathryn Yusoff, 'Insensible Worlds: Postrelational Ethics, Indeterminacy, and the (K)nots of Relating', *Environment and Planning D: Society and Space* 31, no. 2 (2013): 208–26.

14 Isabelle Stengers, 'Reclaiming Animism', *e-flux* 36 (2012).

15 Lucy Suchman and Libby Bishop, 'Problematizing "Innovation" as a Critical Project', *Technology Analysis & Strategic Management* 12, no. 3 (2000): 327–33.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 118 2.09.2022 10:21

tention to the unsophisticated worlds of maintenance and repair, which he sees as the work needed to avoid or confront breakdown in information technologies and other endeavours to sustain the world of things. He speaks of a relation to technology that is not only 'functional' but 'moral', a 'very old but routinely forgotten relationship of humans to the things in the world: namely an ethics of mutual care and responsibility'.

His plea is for admitting 'a possibility denied or forgotten by both the crude functionalism of the technology field and a more traditionally humanist ethics', and therefore he offers a proposition that he recognizes as 'tricky':

> Is it possible to love, and love deeply, a world of things? Can we bear a substantive ethical, even moral, relationship to categories of objects long consigned to a realm of thin functionalism (a mistake that many of the dominant languages of technology research and design – 'usability', 'affordances' and so on – tend to reify?). What if we can build new and different forms of solidarity with our objects (and they with us)? And what if, beneath the nose of scholarship, this is what we do every day?[16]

Jackson's call keeps together care as maintenance and care as affective relation, and brings us back to a politics of caring for neglected 'things' [...]. I bring up these questions here for their relevance to an alterbiopolitics of nature-cultural relations in technoscience, to the work of repair and maintenance that care involves in an epoch of ecological hardship – where functionalism and use, as we have seen with the notion of ecosystem services, remain strong. Jackson sees his proposition as 'tricky' because of the possibilities of falling into 'nostalgia' and 'heroism' that he recognises as challenges for progressive thought.[17] These, I might add, are made even trickier by the legacy that progressive critical thought shares with the temporality of futurity – a dread of backwardness that contributes to the almost uniquely accusatory use of 'nostalgia'. And, importantly, as I will address below, because of the charge of anthropomorphism that hangs over attempts to think the ethical agencies of other than humans.

The charge of backwardness is a heavy inheritance. I mentioned earlier how the underplaying of sophisticated methods give to DIY soil testing an anachronistic aura. The very invocation of involution rather than evolution in the notion of involutionary momentum seems to bring connotations of

---

16 Steven J. Jackson, 'Rethinking Repair', in *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society*, ed. Tarleton Gillespie, Pablo Boczkowski, and Kirsten Foot (Cambridge Mass.: MIT Press, 2014), 232-233.

17 Ibid., 232.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 119 2.09.2022 10:21

regression. Speaking of becoming part of the soil community seems to come close to commonly depreciated unscientific spiritual talk.[18] And who has time today for thoughtful and protracted observation anyway? Those who offer such modes of care will be asked to *prove* that they are not nostalgic of an idealized past of immediate connections with nature. And indeed, common reactions to antiproductionist views on technology point at their irrelevance or unviability (read unprofitability) to tackle the important challenges facing current societies: they cannot 'feed' the world. So of what kind of science and technology could modes of ecological 'unproductive' care time speak of? And what is their relation to futurity and innovation?

Traditional productionist innovation timelines cannot account for these reconfigurations of soil care. Some of these conceptions are deeply untimely because they invoke innovative ways of knowing that will seem inevitably backwards or pre-technoscientific to the progressive spirit. And yet perma-culture and agroecology practitioners who engage with foodweb-friendly soil-care techniques describe them as innovations – while simultaneously explaining that some of the 'new' technologies that they implement could be a thousand years old, sometimes integrating techniques from contem porary indigenous ecosmologies that claim their ancestrality. This temporal bricolage is not completely absent from contemporary science, as this soil scientist affirms: 'The ancient wisdom and indigenous technical knowledge about benefits of manuring, reduced tillage, conservation farming and other practices abandoned somewhere on the way, need to be re- learnt'.[19] 'New' practices recommended by institutions such as the USDA are following similar patterns of reenact- ing old techniques. These mixed relearnings cannot be understood if we reduce them to a nostalgic return to a preindustrial landscape or one that ignores preindustrial unsustainable soil practices. One can read these interventions as innovative to the current dominant timescape by thinking of them as untimely. They are bringing past doings into a context in which they *become new*; they are innovative *in* the present situation. The reconfiguration of human–soil relations for the inheritors of industrial revolutions is unique to an epoch and timescape where the re-creation of ecological tradition faces global breakdown: a situation that is putting productionism to the test, showing its limits to provide *as well as possible* living conditions, and that requires humans to reconfigure themselves, from soil consumers into soil community members.

---

18 Maria Puig de la Bellacasa, 'Ecological Thinking and Material Spirituality', in *Boundary Objects and Beyond: Working with Leigh Star*, ed. Geoffrey C. Bowker, Stefan Timmermans, Adele E. Clark, and Ellen Balka, (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2016), 47–68.

19 Rao in *The Future of Soil Science, CIP-Gegevens Koninklike Bibliotheek*, ed. Alfred E. Hartemink (Den Haag. Wageningen: IUSS Union of Soil Sciences, 2006), 116.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 120 2.09.2022 10:21

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 121 2.09.2022 10:21

Kırılganlığın Çağrısı* | *The Call of Fragility
Tita Salina & Irwan Ahmett
2022

Semeru Volkanı (Doğu Java) | Semeru Volcano (East Java)
Fotoğraf | Photography: Irwan Ahmett, 2021

Yükselen deniz seviyesi (Jakarta) | Sea level rise (Jakarta)
Fotoğraf | Photography: Irwan Ahmett, 2021

Fısıldayan Oyun Alanı | Whispering Playground
Tarek Atoui
2022

Adalar'da kayıt yapan Éric La Casa'yı gösteren fotoğraf.
| Documentation photo of Éric La Casa recording in Adalar archipelago, Turkey.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 123 2.09.2022 10:21

25 Nisan 2021

Bugün hava gri ve yağmur çiseliyor. Üzerimde garip bir tembellik var, neredeyse tüm sabahı ufaklıkla konuşarak ve okuyarak yatakta geçiriyoruz. İkimiz de dışarı çıkmaya hevesli değiliz. Böylece, rutinimizi bozmamak için öğleden sonra balık pazarına kadar gitmeye karar veriyoruz. Sokaklar neredeyse boş. Balıkçı dostumuz İdris'e doğru yürürken önümüzdeki büyük siyah kapıya bakıyorum ve kendimi Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi'nin zilini çalarken buluyorum.

Arşiv kayıtlarına göre Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi'nin kökleri 16. yüzyıla uzanıyor. Yangınlardan sonra kiliseye 1838'de son biçimini veren kişi Garabet Balyan (1800-1866) olmuş. Yapı 19. yüzyılın ikinci yarısında farklı roller üstlenmiş ve en sonunda dispansere dönüştürülmeden önce bir okula ve yetimhaneye ev sahipliği yapmış. Beyoğlu balık pazarının dar sokağındaki yüksek siyah demir kapının arkasına saklanmış bu kilise, Balyan'ın başyapıtlarıyla, örneğin Dolmabahçe Sarayı ya da Ortaköy Camisi'yle karşılaştırıldığında mütevazı kalıyor. 18. yüzyılın sonundan 19. yüzyılın sonuna dek Balyan ailesinin üyeleri Konstantinopolis'te tarihi öneme sahip pek çok yapı inşa etmiş. Bu Ermeni ailenin işleri olmadan İstanbul'u hayal etmek zor. Belki de imkânsız.

Rüya sabırsızlanıyor ama ben ayak seslerini duyabiliyorum. Bekçi kapıyı açarken hâlâ öğle yemeğini çiğniyor. Yürüdüğümüz avlu Troçki'nin 1929'da kaldığı eski Tokatlıyan Oteli'ne bağlanıyor. Mermer zemine dokunmak istiyorum, sanki taşın dokusunda katman katman birikmiş anıları hissedebilecekmişim gibi. Yıllar önce, hocalarımdan biri kilise zeminine konan mermerlerin Pangaltı Ermeni Mezarlığı'ndan kurtarılan mezar taşları olduğunu söylemişti. 1933-1939 arasında İstanbul Belediyesi ve hükümet mezarlığın arazisini kamulaştırmış. Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi'nin çabalarına rağmen mezarlık yıkılmış ve yerine Gezi Parkı, Divan, Hilton ve Hyatt Regency otelleriyle TRT Radyosu binaları yapılmış. Hatta anlatılana göre, o yıllarda İstanbul'un kent planına yön veren Fransız mimar Henri Prost mezar taşlarından bir kısmını Gezi Parkı'nın merdivenlerinde ve Eminönü Meydanı'nda da kullanmış. 2013'te Taksim Meydanı'nı yeniden düzenlemek için başlatılan kazı çalışmalarında Ermeni mezarlığından kalma 16 mezar taşı daha bulunmuştu.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 124 2.09.2022 10:21

Yani bir açıdan, Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi kentteki en eski Ermeni mirasına sahip: 1560'ta yaşanan salgından sonra kurulan bir mezarlığın taşları. Bekçi yemeğine devam ederken biz etrafı geziyoruz. 24 Nisan 1915'te binlerce Ermeni aydını evlerinden alınıp sürüldüler. Bu daha büyük bir suçun öncüsüydü. Kilisenin avlusunda duruyoruz ve Rüya'ya anlatması zor bir tarih hakkında bir şeyler söylüyorum. Ve tam o anda, adımlarımın beni neden mahallemdeki bu büyük kapıya getirdiğini kavrıyorum.

Eve döndüğümüzde 19 Ocak 2007 tarihinde ofisinin önünde öldürülen Hrant Dink'in 23,5 Nisan başlıklı denemesini bir kez daha okuyorum. Bu metin, taşıması ağır bir duygudan söz etmenin en narin yolu gibi geliyor. Bu hafta size Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi ziyaretimizden bir fotoğraf gönderiyorum.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 125 2.09.2022 10:21

25 April 2021

Today, the weather is grey, and it is drizzling. I feel a strange laziness, and we spend almost all morning in bed with the little one talking and reading. Neither of us is eager to go out. But, to keep to our routine, we decide to walk to the Fish Market in the afternoon. The streets are almost empty. While walking towards our fishmonger friend İdris, I look at the big black door in front of us and find myself ringing the bell of the Surp Yerrortutyun Armenian Church.

According to archival documents, the roots of this church go back to the sixteenth century. After it was burnt in several fires, its final form was given to it by Garabet Balyan (1800–1866) in 1838. It undertook different roles in the second part of the nineteenth century and became home to a school and an orphanage that later transformed into a dispensary. This church, hidden behind a tall black iron door in the narrow street of the Beyoğlu Fish Market, seems relatively modest compared to Balyan's masterpieces, such as Dolmabahçe Palace or Ortaköy Mosque. The members of the Balyan family built plenty of historically significant structures in Constantinople from the late eighteenth century till the end of the nineteenth century. It is hard to imagine İstanbul without the works of this Armenian family. Probably impossible.

Rüya is too impatient to wait. But I can hear footsteps. The guardian opens the door while still chewing his lunch. We walk into the courtyard, which connects to the old Tokatlıyan Hotel, where Trotsky stayed in 1929. I have an urge to touch the marble floor, as if I could feel the memories layered in them. Many years ago, one of my professors said that the marbles placed on the church floor were the tombstones saved from the Pangaltı Armenian cemetery. Between 1933 and 1939, the İstanbul Municipality and the government confiscated the territory of the cemetery. Despite the efforts of the Surp Yerrortutyun Armenian Church, the cemetery was demolished and was replaced by the Gezi Park, Divan, Hilton and Hyatt Regency hotels, and TRT Radio Buildings. It is also said that the French architect Henri Prost, the urban planner of İstanbul in those years, used some of the tombstones for the stairs of Gezi Park and Eminönü Square. In 2013, during excavation work

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 126 2.09.2022 10:21

to reconstruct Taksim Square, 16 gravestones from the Armenian cemetery were unearthed.

So somehow, the Surp Yerrortutyun Armenian Church holds the oldest Armenian heritage in the city: the tombstones from a cemetery that was established after an epidemic in 1560. The guardian continues to eat his lunch while we walk around. Thousands of Armenian intellectuals were taken from their homes and deported on 24 April 1915. It was the precursor to a great crime. We stand in the Church's courtyard, and I talk to Rüya about a history that is difficult to tell. And at that moment, I understand why my footsteps brought me to that big door in my neighbourhood.

When we come home, I read once again Hrant Dink's essay titled 23.5 April, which seems to be the most delicate way to talk about a feeling that is hard to bear.[1] This week I send you a picture of Surp Yerrortutyun Armenian Church from our visit.

e.

1 Hrant Dink (1954-2007) was an Armenian journalist from Turkey, who was shot in front of the *Agos* newspaper office on 19 January 2007. His text, 23.5 April, can be read through the following link: https://hrantdink.org/en/hrant-dink/hrant-dink-articles/785-23-5-april (Accesed on 12 August 2022).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 127 2.09.2022 10:21

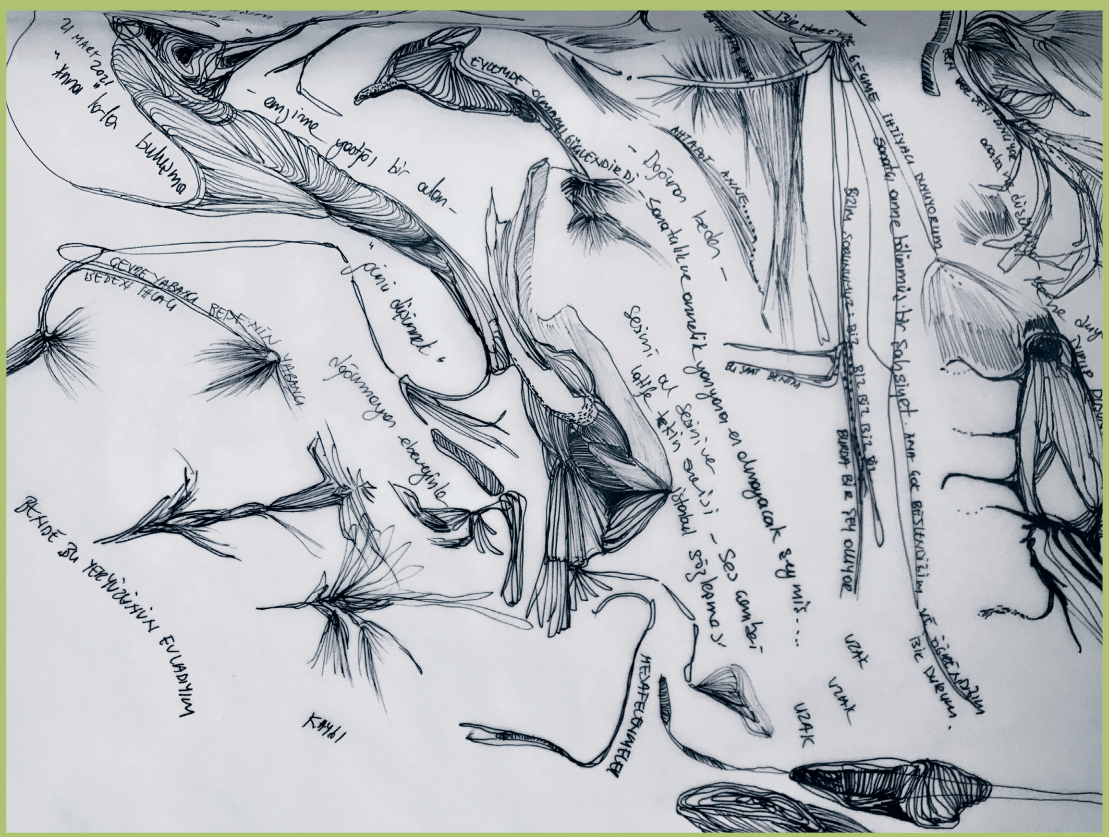

Anne(x)
Yayıma hazırlayan | Edited by Oda Projesi
2022

Bir zoom toplantısında annelik üzerine notlar, Güneş Savaş | Notes on motherhood in a zoom meeting, Güneş Savaş, 2021

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 128 2.09.2022 10:21

Preecha Phinthong Vakfı (PPV) | Preecha Phinthong Foundation (PPF)
Pratchaya Phinthong & Chairat Polmuk
2022

Preecha Phinthong'un kitaplığı |
Personal library of Preecha Phinthong,
Ubon Ratchathani, 2021

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 129 2.09.2022 10:21

NIRWAN AHMAD ARSUKA

Gezici Kütüphane: Gelecek Arayışında

Uzun bir süre, atların bulunduğu ahıra hep gerektiğinden erken gittim. Ata binmeye hazırlanmak, geçmiş şeyleri anma amaçlı kişisel bir merasim hâline geldi. Bir anı var ki ne zaman ata binsem zihnimde capcanlı dans ediyor: Ara sıra dizginleri tutmama izin veren büyükbabamın şefkatli kollarında henüz küçük bir çocukken pirinç tarlası ve ormanın içinden geçerek dağ boyunca yaptığım uzun yolculuk. Dünyaya dair anımsayabildiğim en eski anı bu. Bu uzun yolculuğun ötesinde hatırlayabildiğim tek şey, ana rahminin sıcak karanlığı.

Bu anılar ve onları tekrar yaşama arzusu beni hiçbir zaman terk etmemiş olacak ki –on yıllar sonrasında bile– at sırtında süren uzun yolculuklarla Endonezya'yı boydan boya katediyorum. Durdurulamaz değişimler tarafından silinmeden önce, ülkenin ekvator boyunca uzanan güzelliklerle dolu manzaralarını görmek ve kaydetmek istiyorum. Bu motivasyon ve ayrıca Endonezya'nın bağımsızlığını kutlama arzusu, 17 Ağustos 2014'te, Bağımsızlık Günü'nde başlayan Atla Ekvator Seferi'nin ilk ayağını oluşturuyor.

İki at bana eşlik etti. Biri Endonezyalı melez bir yarış atı, diğeri yerli bir Sandalwood midillisiydi. Modern bir yarış atı ile yaşı ilerleyen bir yerli midilliye art arda binerken, kendimi, dünyanın toynak seslerinin hâlâ duyulabildiği her köşesine beni taşıyan tarihi bir taşıtta hayal ettim. Zaman içinde bir yolculuk, beni insan atalarının dili yaratmaya, mağara duvarlarını boyamaya, atları evcilleştirmeye ve medeniyetinin temellerini atmaya başladığı, tarihöncesi bir döneme götürdü.

Köylerin harika doğal manzaralarının yanı sıra yolculuğu sürdürmemi sağlayan şey, imkânları hayli kısıtlı olduğu hâlde bana yolculuğumda samimiyetle yardım etmek isteyen köy sakinleriydi. Bana aile üyesi gibi davrandılar. Çoğu yaşlıydı, genç olanları da sadece kısa bir sorgulamanın ardından yardımlarını sundu. Küçük çocuklar bizleri karşılarken hep şamatacıydı –bu hoş fakat aynı zamanda endişe verici bir şeydi, çünkü hayvanları sıkıştırmak ve kucaklamakta yarışıyor gibiydiler. Köylüler maddi zenginliğe sahip değil, fakat kesinlikle hayret verici bir manevi zenginliğe sahip. Özellikle yaşlıların içtenliği ve çocukların hep mutlu ve önyargısız kendiliğindenliği, geri ödemem gerektiğini hissettiğim bir borç gibi zamanla birikti.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 130 2.09.2022 10:21

Bir sonraki yolculuğumda daha çok çocukla tanıştıkça gerekli geri ödemenin şekli daha net hâle geldi. Dürüstlükleri, yabancı eğlence kaynakları hakkında son derece bilgili olduklarını fark etmeme yol açtı, fakat kendi memleketlerinin tarihi hakkında az şey biliyorlardı. Çeşitli medya araçları, özellikle radyo ve televizyon yoluyla duydukları uzak diyarlardan birçok hikâye anlatabiliyorlardı –Lionel Messi, Barack Obama veya Yarasa Adam'a aşinaydılar– fakat köylerinin kökenini veya kurucusunun ismini bilmiyorlardı. Kavimlerinin tarihi gibi yerel hikâyeleri dert etmiyorlar gibiydi, çünkü kendi tarihlerine dair eğlenceli şekillerde sunulan güvenilir bilgi azdı. Vatanlarına, vatanlarının nehirlerine ve kuşlarına, acılarına ve hayallerine dair yeterli hikâye bilmeyen çocuklar bu mekânla duygusal ve fikirsel bağlar kurmakta zorlanacaktır. Toprakları ellerinden alınırsa veya tahrip edilirse umursamayacaklardır. Hatta atalarının kültürel mirasını hor görmelerine yol açan bir öfkeye bile kurban gidebilirler.

Ben öğrenciyken kitaplar en sadık dostlarımdı. Kitaplara olan düşkünlüğüm, bağımlılığım öylesine derindi ki, zaman zaman param yetmeyince üniversite kütüphanesinden veya büyük bir kitapçıdan çaldığım olmuştu. Hedeflerim genelde kalın ve pahalı, ithal ciltlerdi –yalnızlığın hapishanesinden kurtarılmak için yalvaran nefis kitaplar. Bir keresinde suçüstü yakalanmıştım. Çılgın gibi sevdiğim kitapları bir gün geri vereceğime ve Endonezya'daki imkânları kısıtlı çocukların çok ciddi ihtiyaç duyduğu kitapları çalmasına gerek kalmayacak bir hayat sağlamak için ne yapabiliyorsam yapacağıma söz verdim.

Daha az şanslı çocuklara kitap ulaştıracağıma dair verdiğim bu sözü, at sırtındaki yolculuğumun sonuna doğru, Endonezya'nın çocuklarının kaliteli okuma malzemelerinden yoksun oldukları hâlde ne kadar parlak olduklarını gördüğümde, tekrar hatırladım. *Pustaka Bergerak* [Gezici Kütüphane Ağı] bu şekilde ortaya çıktı. Gezici Kütüphane, birçok adada ata binmeye devam etme arzusundan doğdu ki, bu daha çok yerde daha çok arkadaşım olsa daha kolay olurdu. Bu, beni atları seven ve kitap dağıtmaya istekli arkadaşlar aramaya yöneltti. Bir Facebook araması beni hafta sonları atlarını ziyaretçilere kiralayıp tur rehberi olarak çalışan bir seyise, Ridwan Sururi'ye götürdü. Kendisi atlara olan sevgisini Orta Java'daki Slamet Yanardağı'nın eteğinde yaşayan komşulara fayda sağlamak için kullanmak konusunda yanıp tutuşuyor.

Atlı kütüphanenin başarısından sonra, bir sonraki doğal adım bu ağı özellikle Endonezya'nın dağınık adalarının kıyılarındaki başka alanlara genişletmekti. Bir kütüphane gemisi inşa etmek için Twitter üzerinden bir davet ortaya attım. Batı Sulawesi'nin zengin denizcilik kültürüne doğmuş yazar meslektaşım Ridwan Alimuddin dahil bazı arkadaşlar bu davete yanıt verdi. Ridwan yardımlarıyla kütüphane gemisinin hayata geçmesinde ve işletilmesinde hayati rol oynadı. Bu gayret özellikle memnun ediciydi, çünkü bu,

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 131 2.09.2022 10:21

kendi topluluğunun ölmekte olan ahşap gemi inşa etme geleneğini yeniden canlandırmasını sağladı. Kültürel bir geleneği tekrar hayata döndürme tutkusu, kütüphane gemisini hayata geçirmek için özel bir itki sağladı. Bu, sanatsal ve kültürel zenginliklerini göstermek isteyen bir topluluk tarafından ortak bir proje olarak kabul edildi ve kendilerini ifade etmeleri için onlara alan sundu. Bu küçük proje, sonunda çok sayıda buluş ve özveri katmanı aracılığıyla birliktelik inşa etmeye ve katılanların baskılanmış yaratıcılıklarını serbest bırakmaya yardımcı olan bir işbirliği hâline dönüştü. Bize, insanların en iyi hâllerini gösterebilmesini sağlayan yerel kültür ve sanat biçimlerine azami saygı içinde daha büyük bir ağ inşa etmemiz için ilham veren de buydu.

Sanat ve kültürün özsaygı ve onuru güçlendirmede anahtar araçlar olması kadar, teknoloji de yeni gelecekleri arayıp dağıtmanın en etkin aracı. Ancak kitaplar gibi, gelecek de her alana eşit şekilde yayılmış değil. Bazı yerlerde, geleceğin gelişi kendisini bir kale gibi kapatan fosilleşmiş, şüpheci bir dünya görüşünce köstekleniyor. İyi bir kitap, geçmişin kapılarını kırarak açan, geleceğin bir elçisi olabilir. Birinden diğerine geçen kitaplar sadece başka bir dönemin elçileri değil, aynı zamanda önem vermenin ve dayanışmanın bir işareti olan hediyelerdir. Endonezya'da genelde başkentten ve diğer büyük şehirlerden daha az zengin, ücra köylere gönderilen kitaplar, vatandaşlara verilen önemin işaretidir. Bizi kitapların ayda bir serbest hareket etmesi için lobi faaliyeti yapmaya iten budur: beraber hayal etme kapasitemizi canlandıran, ulusal çapta, tabandan gelen bir okuryazarlık hareketinin aylık kalp atışı.

Şimdi, Endonezya çapında neredeyse 3.000 merkeziyle Gezici Kütüphane sadece kitap göndermiyor. Kendi ürettiğimiz kripto parayı dolaşıma sokarken ikinci el aletler, eğitici oyunlar ve yazılım da dağıtmak istiyoruz. Üyelerin yeteneklerini ve deneyimlerini sevgi ve dayanışma jetonları aracılığıyla mübadele edebileceği bir DAO (ademimerkeziyetçi otonom örgütlenme) inşa etmeye çalışıyoruz. Sonunda bu DAO, hükümettense sivil toplumca öne sürülen evrensel temel gelir önerilerinden birine doğru evrilebilir. Dayanışma ve sanatsal ifadenin elektronlar hızında hareket edebildiği bir sistem, geleceklerin aranmasını ve dağıtımını çok daha kolay ve keyifli kılacaktır.

Geleceği dağıtma girişimi bizi hâlâ gelişim sancıları içinde olan blokzincir teknolojisinin türbülansı içine çekti. Evet, bu teknoloji bir değer interneti, dayanışma interneti vaat ediyor, ama barındırdığı son derece gerçek, distopik potansiyel de bizi öğrenmeye ve bir kurtuluş ve özgürlük teknolojisinin gelişimine daha özenli şekilde katılmaya zorluyor. Bu süreçte, büyük modernist şair Thomas Stearns Eliot'ın "The Rock" [Kaya] eserinin nakaratlarından birkaç satırı hatırlıyorum:

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 132 2.09.2022 10:21

Yaşamda kaybettiğimiz hayat nerede?
Bilgide kaybettiğimiz bilgelik nerede?
Enformasyonda kaybettiğimiz bilgi nerede?

Eliot'ın sorularının cevapları kesinlikle basit değil. Cevapların hakkını verecek bir anlatım, ciltler alacak dolambaçlı bir nesir gerektirir. Ancak biliyoruz ki yaşam yalnız deneyimlenebilse de, yalnız yaşanmış bir hayat eksik bir hayattır, zeki varlıkların katlanmasının imkânsız olduğu bir hayattır. O hayat ancak başkalarıyla yaşanır ve anlamlandırılırsa geri kazanılabilir. Büyümeye devam eden bilgi, eğer başkaları denklemin dışında bırakılırsa asla bilgeliğe dönüşmeyecektir. Ve bolluk patlaması içindeki enformasyon, başkalarına karşı bilinçli özenin kütle çekimi olmadan hiçbir zaman bilgi hâlinde katılaşmayacaktır. Kitapları ve gelecekleri paylaşmadaki kolektif gönüllü emek, zamanla etrafımda bol bulunan şeylerin ve olayların gerçekten de başkalarının okuması için yazılmaya değer olduğunu görmeme yardımcı oldu; hep savaşan ve yıldızlara doğru büyüyen toprağa düşmüş ve gizli kalmış tohumlar dahil –Zaman içinde.

MP'ye saygılarımla,
Cakarta, Nisan 2022

Çeviren: **Emrah Irzık**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 133 2.09.2022 10:21

Pustaka Bergarak
Nirwan Ahmad Arsuka
2022

Kayık kütüphanesi gönüllüleri, Endonezya | The library boat volunteers, Indonesia
Fotoğraf | Photography: Iwan @ pustakabergerak, 2018

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 134 2.09.2022 10:21

Pustaka Bergarak
Nirwan Ahmad Arsuka
2022

Nektara toplanan arılar misali atı saran, köyün çocukları ve bebeklerini tutan anneler | The village children and the mothers with babies happily swarm around the horse library, like bees feeding on nectar
Fotoğraf | Photography: Asep @ pustakabergerak, 2018

NIRWAN AHMAD ARSUKA

Mobile Library: In Search of Future

For a long time, I would go to horse stall early. Preparing for a horse ride has become a personal rite of remembrance of things past. One memory always dances vividly when I sit astride a horse: the long trek across the mountain through rice field and forest that I took when I was just a toddler in the loving arms of my grandfather, who once in a while would allow me to hold the reins. It is the earliest memory of the world that I can evoke. Beyond that long trek, all I can remember is the warm darkness of the womb.

These memories and the desire to relive them never leave me, even decades later, and have moved me to take much longer horseback trips across Indonesia. I want to see and record the country's beautiful landscapes that stretch across the Equator, before they are erased by unstoppable change. This motive, plus the desire to celebrate Indonesia's independence, underlay the first leg of the Equine Equator Expedition, which started on Proclamation Day, 17 August 2014.

Two horses accompanied me. One was an Indonesian crossbreed racehorse; the other a local Sandalwood pony. Successively riding a modern racehorse and an aging local pony, I imagined myself on board a historical vehicle that carried me to all the corners of the earth where horses' hooves can still be heard, and temporally transported me into a prehistory where human ancestors began composing language, painting cave walls, taming horses and laying the foundations of civilisation.

Apart from the beautiful natural scenery of the villages, what kept me going was that among the residents whose means were so limited, there were those who sincerely tried to help me on my journey. They treated me like a family member. Most were elders, and their young ones only needed a brief enquiry before offering their help too. The little children were always boisterous in greeting us – a pleasant as well as worrying welcome because they seemed to be competing to squeeze and cuddle the beasts. The villagers do not have material wealth, but they certainly have an astonishing immaterial wealth. Their sincerity, especially the elders, and the spontaneity of the children, always happy and unprejudiced, accumulated gradually like a debt that I felt I needed to repay.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 136 2.09.2022 10:21

The form of payment became clearer as I met more children on my next trip. Their honesty made me notice that they were well informed about foreign entertainment sources, but they knew little about the history of their own hometown. They could tell many stories from faraway lands that they hear through various media, especially radio and television – they were familiar with Lionel Messi, Barack Obama or Batman – but they didn't know the origin of their village or the name of its founder. Local stories such as the history of their tribe seemed not as a concern, because there was little reliable information about their own history that was available in entertaining forms. Children without adequate stories of their homeland, its rivers and birds, its pain and its dreams, will find it difficult to build emotional and intellectual bonds with the place. They will not care if the land is taken or spoilt. They may even fall prey to an anger that makes them despise their forebears' cultural legacy.

When I was a student, books were my most loyal friends. Such was my dependence, my addiction to books, that I sometimes stole those I could not afford from the college library or a major bookstore. My targets were mainly thick and expensive, imported volumes – beautiful books that begged to be liberated from the guarded prison of solitude. Once, I was caught red-handed. I promised that one day I would return the books I madly loved and do whatever I could to ensure that underprivileged children in Indonesia did not have to steal the books they badly needed.

This promise to send books to less fortunate children reappeared towards the end of my horseback journey, when I saw the brilliance of Indonesia's children despite their lack of quality reading material. That is how the Mobile Library network (*Pustaka Bergerak*) came about. The Mobile Library was born of a desire to continue riding horses on many islands, which would be easier if I had lots of friends in many places. That led to me seeking friends who loved horses, and were willing to distribute books. A Facebook search led me to Ridwan Sururi, a groom who works on the weekends as a tour guide while renting out his horses to visitors. He has a burning desire to use his love of horses to benefit the neighbours at the foot of the volcanic Mount Slamet, Central Java.

After the success of the horse library, the next natural step was to expand the network to other areas, especially on the shores of Indonesia's scattered islands. Through Twitter, I put out an invitation to build a library boat. A number of friends responded, including Ridwan Alimuddin, a fellow writer born into the rich maritime culture of West Sulawesi. He was instrumental in helping to realise and then run the library boat. This effort was especially gratifying because it enabled his community to revive the dying tradition of wooden boat building.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 137 2.09.2022 10:21

The passion to bring a cultural tradition back to life was a special impetus for realising the library boat. It was accepted as a joint project by a community that wanted to show its artistic and cultural treasures, and gave them space to express themselves. This small project eventually became a collaboration that helped build togetherness and unleash their suppressed creativity through many layers of invention and sacrifice. That's what inspired us to build the larger network, with the utmost respect for local culture and art forms, through which people show the best of themselves.

If art and culture are the key instruments for strengthening self-worth and dignity, then technology is the most potent instrument for seeking and distributing new futures. But like books, the future is not spread evenly in all areas. In some places, the coming of the future is hampered by a fossilised, suspicious worldview, which closes itself off, as in a fortress. A good book can be an ambassador of the future that knocks open the doors of the past. Books that move from one to another are not only ambassadors of a different era, but also a gift, a sign of care and solidarity. In Indonesia, books, which are generally sent from the capital and other big cities to less prosperous, remote villages, are an affirmation of concern for fellow citizens. This is what moved us to lobby for the once-a-month free movement of books. It's the monthly heartbeat of a nationwide, grassroots literacy movement that enlivens our capacity to dream together.

Now, with almost 3,000 hubs across Indonesia, the Mobile Library does not only send books. We also want to distribute second-hand gadgets, educational games and software, while circulating our self-made crypto currency. We're trying to build a DAO (decentralised autonomous organisation) where members can exchange skills and experience with tokens of love and solidarity. Eventually, the DAO might develop into one of the UBI (universal basic income) proposals being put forward by civil society, rather than the government. A system in which solidarity and artistic expression can move at the speed of electrons will make the search for and distribution of futures a lot easier and more enjoyable.

The enterprise to distribute the future has dragged us into the turbulence of blockchain technology, which is still in its formative struggles. This technology does promise an internet of value, of solidarity, but its real dystopian potential forces us to learn and participate more diligently in the development of a technology of liberation and freedom. In this process, I am reminded of a few lines from the great modernist poet, Thomas Stearns Eliot's Choruses from 'The Rock':

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 138 2.09.2022 10:21

Where is the Life we have lost in living?
Where is the wisdom we have lost in knowledge?
Where is the knowledge we have lost in information?

The answers to Eliot's questions are certainly not simple. A proper exposition would require volumes of meandering prose. But we do know that while life may be experienced alone, a life lived alone is a life that is incomplete, a life impossible for intelligent beings to bear. That life can only be reclaimed if it is lived and made sense of with others. Knowledge that continues to grow will never become wisdom if others are left out of the equation. And information that explodes in abundance will never congeal into knowledge without the gravity of purposeful care for others. The collective labour of love in sharing books and futures has gradually helped me to see that the abundant things and events around me are indeed worthy to be written down for others to read, including the fallen and hidden seeds that keep fighting and growing toward the stars – in Time.

With respect to MP
Jakarta, April 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 139 2.09.2022 10:21

Müfredat Dışı* | *Extracurricular
Pathshala South Asian Media Institute
2022

Taslima Akhter'in *Tazreen Fire* işinden |
From Taslima Akhter's work *Tazreen Fire*,
2012

Reetu Sattar'ın *Lost Tune* filminden kare |
Film still from Reetu Sattar's *Lost Tune*, 2018

Lieko Shiga
İnsan Suretinde Bahar* | *Human Spring
2018-19

İçeriden yıkım | Breaking down from the inside

Bugün aynı dün; yarın aynı bugün olacak | Today is the same as yesterday; tomorrow will be the same as today

RUSTOM BHARUCHA

Bir Düşlemden Kırıntılar: Geçmişin Kalıntılarını Günümüzde Kompostlamak Üzerine

Sürmekte olan pandemi kâbusunu normalleştirebilecek ve çok ihtiyaç duyulan kafa dağıtma ve oyalanmayı sağlayabilecek bu düşlem kırıntıları aracılığıyla "günümüzü anlamlandırmak" mümkün olabilir mi?[1] Bir bienalin ne olabileceğini cesurca ve gerektiği üzere yeniden düşünen küratörlerin sunduğu pek çok öneriden biri de buydu. Acımasızca hırpalanan gezegenimize gecikmeli bir şefkatle yaklaşma ve hararetli küresel dayanışma çağrılarına rağmen hâlâ umutsuzca kutuplaştıran "günümüze" odaklanmak yerine, şu an içindeki geçmiş kalıntılarına başvurmak daha iyi bir çözüm olabilir. Kadim bir geçmiş veya Elizabeth Povinelli'nin yerel bilgi geleneklerinin dayanırlığını hatırlatan çarpıcı çıkarımı doğrultusunda "atasal bir şimdiki zaman"[2] değil, bilgi tortuları günümüzde varlığını sürdüren ama henüz "kompostlaşmamış, asimile edilmemiş bir geçmiş burada söz konusu olan.

İstanbul Bienali küratörlerinin önerdiği bu verimli kategori, onların "dağılmış" bir sanat etkinliği yaratımını bir tür kolektif kompostlaşma süreci biçiminde görmemizi gerektiriyor. Takip eden paragraflarda sunacağım bu sürece dair bazı maddi kanıtlar "Temel Politika"yla yakından ilişkili ve dolayısıyla itibarsızlaştırma ve aşağılama anlatılarına öyle sıkı bağlı ki, "Jeopoetika" alanına girmek için fazla sert kaçabilir. Söz konusu kanıtların büyük bölümünün yoğun bir biçimde ötekileştirilenlerin, en aşağıdakilerin, "çıplak hayat"ın[3] belgesiz felaketzedelerinin ve kurbanlarının madun bilgi arşivlerine büyük ölçüde girmediği ortada. Dolayısıyla, Küratöryal Metin'de "geçmişten gelen kaynakları toplamak yerine kullanıma sokma" biçiminde tarif edilen (An)arşivleme ruhuyla, bienaldeki yol arkadaşlarımın bu metni giderek kırılganlaşan sığınağımız diye tarif edebileceğim dünyamızda kendi ihtiyaç-

1 Amar Kanwar, Ute Meta Bauer ve David Teh'e, bu makaledeki temel motifler, özellikle de 17. İstanbul Bienali'nin küratoryal akışlarından çıkardığım ilham verici kavram notları için teşekkür ederim: Haberlerin Başka Araçlarla Sürdürülmesi, Öğrenmenin Yolları, An(arşivleme), Temel Politika—Jeo-poetika, Duyu-ötesi Estetik ve Uzak Geçmiş—Alışılmışın Dışında Kadim Çözümler.

2 Bu yapı, Elizabeth A. Povinelli'nin yazılarında tekrarlanmaktadır. Örnek için bkz. "Jeontogücün Kentsel Niyetleri", *e-flux Architecture*, Mayıs 2019, https://www.eflux.com/architecture/liquid-utility/259667/the-urban-intensions-of-geontopower/ (Erişim 7 Şubat 2022).

3 Giorgio Agamben, *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat* (Stanford: Stanford University Press, 1998).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 142 2.09.2022 10:22

ları doğrultusunda "kompost" hâline getireceği umuduyla aşağıdaki düşlem kırıntılarını bir araya getirdim.

Böylece, önhazırlık yapmadan ve kendimi tekrarladığım için özür dilemeden[4] –tekrar anlatılan her hikâye başka bir anlatıdır– bir kemik tarlasına bakar hâlde buluyorum kendimi. Burada duralım ve ifadeyi tekrarlayalım: bir kemik tarlası. Çok büyük, uçsuz bucaksız denebilecek bir tarla; sanki aynı anda her yerde parlayan ve rengi atmış kemiklere karışan bir ışığın aydınlattığı ufuk çizgisine uzanıyor. Unutulmuş bir savaş alanında –Golgota, Armageddon, Kurukşetra– ölenlerden geriye kalanları andıran bu gerçeküstü manzarada kayda değen insan cesedi değil, insan olmayan varlıkların cesetlerinden geriye kalanlar. Belki de bu kalıntılar, Judith Butler'ın önermesindeki, tam anlamıyla hayatta olduğu söylenemeyecek o iğrenç "yası tutulamaz" insanlardan[5] daha da yası tutulamaz varlıklardır. Farklı bir "yası tutulamaz olanlar" kategorisinden, ölü hayvanlardan söz ediyorum. Hayvanların atık parçalarından oluşan bir yığının içinde yatıyorlar; kemikleri en bağdaşmaz biçimlerde iç içe geçmiş inek, manda, keçi, koyun, deve ve ne olduğu anlaşılmaz başka mahlukların iskelet kalıntılarını birbirinden ayırmak neredeyse imkânsız.

Beni sessizliğe boğan, âciz bırakan bir manzara karşımdaki. İnsan olmaktan bir nebze utanmama yol açıyor.[6] Güneş altında ağarmış kemiklerin her yeri nasıl kapladığını kavramaya çalışırken kemiklerde gerçeküstü görünümlü renkli lekeler fark ediyorum ve bunların plastik kümeleri olduğunu anlıyorum; mavi ve pembe renkleri neredeyse ürkütücü bir keskinlik ve yapaylıkta. Bu hayvanların yem yokluğundan ömürleri boyunca plastik yediğini fark etmek, aynı anda hem acıklı hem tiksindirici; biyo-bozunmaya uğramayan malzeme iskelet kalıntılarının kıyısında köşesinde duruyor. Midelerinde plastikle ölmüşler.

Şimdi Komalda'ya dönelim. Kendisi benim akıl hocam. Yaklaşık üç yıl boyunca destansı ve dolambaçlı bir dille çölde yaşayan halkların hayatı ve maddi kültür gelenekleri hakkında anlattıklarını dinledim.[7] Racastan sözlü

---

4 Bu "hayalde" anlatılan hikâyenin daha önceki versiyonlarıyla ilgili makalemi okuyabilir: "Kemikler ve Süpürgeler Üzerine: Gelecek Tahayyülünü Yeniden Maddeleştirmek" *Üçüncü Metin* 23, no. 5 (2009): 633-41, Iowa Üniversitesi Uluslararası Yazarlık Programı'nın Yunanistan'ın Paros Adası'nda 2006'nın mayısında "Müşterekler" üzerine düzenlediği uluslararası sempozyumdaki sunumu dinleyebilirsiniz. Bkz. https://iwp.uiowa.edu/sites/iwp/files/Bharucha-From_Bones_to_Sky.pdf. (Erişim 7 Şubat 2022).

5 Judith Butler, *Savaş Tertipleri: Hangi Hayatların Yası Tutulur?* (Londra ve New York: Verso, 2016).

6 Burada, Hannah Arendt'in "Alman olmanın utancıyla" ilgili yaptığı bir açıklamaya atıfta bulunuyorum. Bkz. Hannah Arendt, "Organize Suçluluk ve Evrensel Sorumluluk", *Anlamak Üzerine Denemeler 1930-1954* (New York: Harcourt Brace & Co., 1993).

7 Batı Racastan'da yaşan topluluklarla ilgili engin bilgisi akademik ya da disipliner çerçevelere oturtulmamış olsa da Komal Kothari (1929-2004) Hindistan'ın en saygın halkbilimcilerinden ve etnomüzikologlarındandı. Bugün Dünya Müziği çevrelerinde "Racastan Halk Müziği" olarak tanınan müziğin kurucularından biri olarak biliniyor. Geleneksel bilgi sistemlerine geliştirdiği rizomatik anlayışa daha genel bir bakış için bkz. Rustom Bharucha, *Racastan: Bir Sözlü Tarih Çalışması – Komal Kothari ile Sohbetler* (Yeni Delhi: Penguin Books, 2003).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 143 2.09.2022 10:22

tarihini konu alan kitabımızı tamamlamışız; ömrünün son aylarındaki o dönemde çöldeki terk edilmiş bir kumtaşı madeninin kalıntıları üstüne bir müze inşa etmek istiyor. Burada anlattıklarım, ısrarı üzerine onunla birlikte müze alanına gittiğim son buluşmamızdan bazı anılar. Müze yolunda, Jodhpur'dan Jaisalmer'e giden otoyoldaki Arna Jharna kavşağında keskin bir dönüş yapıyoruz ve kemik tarlasını incelemek için duruyoruz.

Görünürde ne bir *arna* (orman) ne bir *jharna* (pınar) var. Yalnızca mafya kontrolündeki madenciliğin paramparça ettiği harap bir manzara uzanıyor karşımızda.

Bir yandan betel cevizini çiğneyen Komalda plastikleri işaret ettiğimde omuz silkmekle yetiniyor. Bu zararlı malzemenin Racastan kırsalına ve Hindistan'ın başka yerlerine yayılması kaygı verecek derecede tanıdık bir hikâye. Bir ara sesini yükselten Komalda, kameralarıyla kemik tarlasına giren ekip üyelerinden kemikleri dikkatle gözlemlemelerini istiyor. Neredeyse bir adli tıp uzmanı gibi ciddiyetle hayvanların boynuz ve toynaklarının yerinde olup olmadığını soruyor. Sonra bana dönüp açıklıyor: "Kemikler tutkal sanayisi ve ilaç endüstrisinde çok para ediyor."

Derken sessizleşiyor... Ve bu anlatıda sıra, Komalda'yı son görüşüm olduğu için zihnimden üzüntüyle katmerlenerek geçen, düşüncelerin düşlemine geliyor. Sizlerle paylaştıklarım ondan farklı zamanlarda, sezgi kırıntıları hâlinde aldıklarım aslında. Bu anlamda düşlemimin matemli bir yanı var ama bundan fazlasını, yıllar içinde ondan öğrendiklerimin pedagojik kristalleşmesini ihtiva eden bir yanı da olduğuna inanmak istiyorum. O günden hatırladıklarımı "kompostlaştırmak" istediğimi söylemek de mümkün.

Kendimi, tuhaf bir tümdengelimci akıl yürütmeyle ve kesin sırasıyla şu olguları fark ederken buluyorum; kemikler ekonomik değer taşıyorsa, toplanmaları gerekiyor. Toplanmaları için önce hayvanın iskeletinden kesilip ayrılmaları lazım. Bunun için cerrahi aletlere benzeyen, kemikleri kesebilecek gereçler gerekiyor. Arkasından kemiklerin bir araya getirilmesi, istiflenmesi ve nakledilmesi lazım. Henüz ciddi bir kaydı tutulmamış tüm bu faaliyetlerin gerçekleşebilmesi için her şeyden önce ihtiyaç duyulan bir gerçek var ki, onsuz kemiklerin toplanması mümkün değil: dokunulmazlar denen insan topluluklarının en mazlumlarının geçimiyle sıkı sıkıya bağlantılı, bu aşağılayıcı, mide bulandırıcı görevi yerine getirmek için harcanan *emek*. Lağım çukurlarını temizleme, hurda toplama ve kentin kenarlarındaki "çöp mahallelerde" hayatta kalmanın yanı sıra yüzyıllardır yerine getirdikleri ve bugüne kadar getirmeye devam ettikleri görev bu.

Kastların aşağılanışını konu alan anlatıların çoğu, toplumsal adaleti teşvik eden yorumlar ve "insan" olmanın anlamı hakkında –uygulamada değil, yalnızca kâğıt üzerinde var olan– yasal normları yürürlüğe koyma ihtiyacı için yapılan

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 144 2.09.2022 10:22

çağrılarla muhtemelen burada sonlanırdı. Komalda ise toplumsal adalet konusunu saran anlatının etik gücünü inkâr etmez fakat kemik toplayıcıların aynı zamanda şarkıcı ve soybilimci olduğunu işaret ederek farkında olmadan durumu daha karmaşık bir hâle getirirdi. Hayvan kalıntılarının enkazını toplama konumuna düşürülen/bu işle görevlendirilenlerin aynı zamanda sözlü soybilim kayıtları ve mitik anlatıları konu alan şarkılar ve ilahilerle hayatın bir kuşaktan sonraki kuşağa nasıl aktarıldığını anlatma yetkisine sahip olması gerçekten haşin bir ironi. Toplum dışına itilip hakir görülenlerin seslerine tüm ailelerin tarihçeleri emanet edilebiliyor ve böylece kozmos hikâyesinin şarkısı söylenebiliyor.

Komalda karşıtlıklardan çok, farklı bilgi kaynakları arasındaki görünüşte rizomatik bağlantılardan yararlanıyordu. Örneğin otlara odaklanarak belli bir düşünme sürecini başlattığında önce otun cinsini söyler ve develerin uzun *sevan* otları arasında yürürken gözden kaybolma eğilimi gösterdiğini anlatırdı. Bu tespit onu sevan otunun yetiştiği yerde sıklıkla *bajra* da (darı) bulunduğu çıkarımına götürür, bunun üzerine bajra yetişen yerde Pabuji sözlü destanı anlatımına eşlik etmekte kullanılan *ravanhattha* (keman) sesini duyma olasılığının da yüksek olduğunu söylerdi. Bunların hepsi bir serbest çağrışım akışını akla getiriyor, zaten Komalda'yı saatler boyunca dinlemek bazen gerçekten de bir nehri dinlemek gibiydi.

Diğer yandan Komalda'nın ayakları yere basan gözlemleri akışın yanında mantıksal bağlar da içerirdi. Dolayısıyla kemik toplayıcıları hakkındaki konuşmalarımızı düşündüğümde, bana onların kimliklerinin "ikili" olduğunu söylediğini anımsıyorum –liberal kimlik politikaları teorisini biçimlendiren çoklu, karma veya melez kimlikler gibi inşalardan söz etmiyordu. Komalda'nın ayrımları çok somuttu– neredeyse monoton. Yani "ikili kimlik" tanımı belli mevsimlerde Racastan'ın belli yerlerinde soybilim uzmanı veya epik şarkı icracısı olarak tanımlanan bir topluluğun bir başka mevsimde Racastan'ın başka bir bölgesinde tebdilen kemik toplayıcı olarak yaşadığı anlamına geliyordu. Kemik toplayıcısı kılığında kimliklerini gizledikleri hâlde bunların aynı topluluk olduğunu nasıl anladığını merak ettiğimde o müthiş gözlem gücünü sergilemişti. Kimliklerini gizleyen kemik toplayıcıların yaşam alanında bir köşedeki müzik enstrümanını fark etmiş ve topluluğun ikili kimliği böylece ortaya çıkmıştı.[8]

Komalda'dan dinlediklerimin çoğunda tarihi veya etnografik kaynaklar bulmak zordu. Ondan parçalar hâlinde edindiğim, kimi zaman belirsiz malumat öbeklerinden ibaret bilgiler bu bakımdan neredeyse cüretkâr biçimde arşiv dışıydı. Dolayısıyla kaynak gösterme ve referans verme yöntemleriyle doğrulanması zor bilgilerdi. Komalda'nın gerçek anlamıyla kendine özgü bir "yaşayan arşiv" olduğuna inanıyorum, fakat onun bilgisine değer biçme, onu

8 Bkz. eserin "ikili kimlikler" bölümü. Bharucha, *Racastan: Bir Sözlü Tarih Çalışması*, a.g.e., 208–214.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 145 2.09.2022 10:22

Racastan folklorunun "yaşlı bilgesine" dönüştürme olasılığı taşıdığı için biraz tehlikeli bir tanım bu. Bilgisini bunun gibi eleştirel olmayan biçimlerde tescillemenin söz konusu bilginin kusursuz olmadığını gözden kaçırmak anlamına geleceğini vurgulamam gerekir, kaldı ki kusurları veya eksikleri bilgisinin derinliğini azaltmıyor.

Belleğin unutkanlığına rağmen bilginin nasıl geri kazanılabileceğini örneklendirmek gerekirse, öncelikle itaatsiz bir belleği teşvik etmek için harcamak gereken çabayı teslim etmek gerekir. "Kompostlaştırma" sanatının sabır gerektirdiğini unutmamalı. Kitabımın "Su"ya dair bölümü için Komalda'ya kuraklıkla ilgili herhangi bir şarkı bilip bilmediğini sorduğumu hatırlıyorum. Racastan bağlamında kuraklık aniden bastıran bir felaket değildir; çöl ekosisteminin alışılagelmiş gerçeklerinden biridir. Fakat Komalda hiç kuraklığı konu alan bir şarkı duymadığını söylemişti. Kuraklık hikâyeleri ve bir dizi *doha* (uyaklı beyitler) vardı, ama kuraklık şarkısı yoktu.

Kuraklıkla ilgili bir şarkı arayışımda –kitabımın ilgili bölümüne "bir son duygusu" vermek yönünde bencilce bir nedenle de olsa– ısrar edip Komalda'yı hatırlaması için zorladım. O zaman, uzak geçmişteki mezarından çıkardığı anda silinip gitmeye başlayan bulanık bir anı sisi içinde, yaşlı bir Bhil kadının müzik enstrümanı eşliği olmadan söylediği olağanüstü bir şarkıyı hatırladı. Şarkıdan geriye melodi veya ritim değil, anlatının çıplak kemikleri kalmıştı: Bu ürkütücü anlatı kuraklık yüzünden mağduriyet çeken insanların bulabildikleri her şeyi yiyip bitirişini anlatır –tüm ekinler, otlar, hayvanlar yenmiştir. Yiyecek hiçbir şey kalmamıştır. Kuraklık kıtlığa dönüşünce insanlar kendi uzuvlarını kesip yemeye başlar. Sonunda açlıktan soluk alamayacak hâle gelen insanlar Ana Tanrıça'ya başvurarak hayatlarını kurtarması için yalvarır.

Ana Tanrıça onları kırsal ekonomide tüccar cemaatinin üyelerinden bir Bania'nın evine götürür ve *ghatti* denen değirmen taşını kaldırır. Mucizevi bir an yaşanır ve taşın altından bulutlar fışkırır, yüzlerce bulut havaya yükselerek göğü kaplar. Yağmur yağmaya başlar, insanlar sevinir. Hikâyenin görünürdeki bu "mutlu son"unu, Ana Tanrıça'nın Bania'yı saçlarından tutup tekrar tekrar havaya kaldırarak cezalandırması takip eder. (Komalda'nın eliyle tanrıçanın bu eylemini taklit edişi hâlâ gözümde canlanıyor.) Bania bırakması için yalvarınca Ana Tanrıça bir manda kurban etmesini şart koşar. Bania kast yasaları ve tabular nedeniyle hayvan öldüremeyeceği için Ana Tanrıça mandanın ottan tasvirini kurban etmesine razı olur ve tasvirin kesilen başından "kanlar akar da akar, her yandan sulara karışır ve sonunda dünyanın tüm suları kandan kararır."[9]

9 Bhil halkına mensup kadının söylediği şarkının hikâyesi şuradan okunabilir: a.g.e., 82–84.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 146 2.09.2022 10:22

Komalda, hikâyeyi "açıklamaya" çalışmadan her zamanki gerçekçi tavrıyla Bania'ların kuraklık dönemlerinde kabile toplumlarını suistimal edebilecek konumda olduğuna dikkat çekmişti. Dolayısıyla, gerçek kuraklık dönemlerinde Garasia gibi halkların "bulutları esir etmesinler" diye Bania'lara ricada bulunması alışılmadık bir durum değildi. Kırsal hayata ait bu kastlar arası sosyal etkileşimin, Bhil kadının değirmen taşının altına bulutları hapseden Bania'yı anlatan şarkısıyla ne ölçüde ilişkili olduğunu söylemek zor. Hikâyenin iki bölümünün –yağmurun yağması ve sonrasında olanlar– Komalda'nın tereddütlü belleğinde iki farklı anlatının simyayla birleştirilmiş hâli olup olmadığını bilmek daha da zor. Racastan'ın sözlü tarihini dinlerken farklı hikâyelere ait parçaların nefes kesici ve gerçeküstü bir güçle nasıl birleştirilebildiğini pek çok kez deneyimledim. Bu simya bir düzeyde "yanlış yorumlama" olarak reddedilebilir, fakat başka bir düzeyde ele alındığında, farklı imge dağarcıklarından gelip çarpışarak yeni imgeler oluşturan bir kolaj gibi yeni yorumlama olasılıkları sağladığı görülecektir.

Bu düşlemin zihnime hâlâ musallat olan ilk imgesine, kemik tarlasına dönecek olursak, İstanbul Bienali küratörlerinin vurguladığı gibi bir "dağılma" olan bu âna dahil edilmemiş görünen eksik halkaya, *emeğe* dikkat çekmek isterim. Küratörler fevkalade bir el çabukluğuyla dağılmış bir "kompostlaşma" eylemini farklı mekânlarda "gözden uzak bir mayalanma" biçiminde tahayyül ediyor. Onların uzamsal tasavvurunun sınırlarını zamansal bir boyutu da içerecek biçimde zorlamak istiyorum. Dolayısıyla, bu şekilde uzaklara yayılan bir kompostlaşmanın tohumlarının yalnızca eşzamanlı bir şimdiki zamanda değil, yüzyılları aşarak gelen muhtelif geçmişlerin günümüzdeki tezahüründe de hayal edilebileceğini öneriyorum. Zamanın geçişini pandemiden daha uzun süre dayanmaya çalıştığımız bu çalkantılı dönemin ötesine esnetmek, emekle şarkı arasındaki kayıp halkayı ortaya çıkarmanın yollarından biridir.

Bu düşlemin ilk bölümünde, ezilenlerin kemik toplama emeğiyle bir arada var olan şarkıların arşivlenmemiş olabileceğini kabul etmiştim. Fakat belki benzer şarkılar Hindistan'ın başka bölgelerinde, hatta dünyanın farklı yerlerinde yankılanmayı sürdürüyordur. 12. yüzyılda Hindistan'ın güney eyaletlerinden Karnataka'da söylenen, *bhakti* (takva) coşkusuna bulanmış böyle bir dizi şarkının varlığına tanıklık edebilirim. Bu şarkıları söyleyenler toplum dışına itilmiş toplulukların en aşağı kasttan ve damgalanmış olanlarıydı, aralarında marangozlar, sucular, çığırtkanlar, fahişeler, sığırtmaçlar ve ayakkabı tamircileri vardı. Bu ötekileştirilmiş zanaatkârlar ve işçiler, çiçeklenmiş yaratıcılıklarıyla yüzlerce *vachana*'nın –tanrının ziyadesiyle kişiselleştirilmiş tecessümlerine atıfta bulunan, kısa, neredeyse şifreli diyaloglar– bestelenmesine katkıda bulundular. Zanaatkâr-şairlerin dimağın-

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 147 2.09.2022 10:22

dan çıkan *vachana*'ların her birinde çalışma eylemleri ilahi vahiylere zemin oluşturur.[10]

Sosyal bilimlerde, emek teorisinin mevcut sınırlarını zorlayan, baştan sona şaşırtıcı, şiir formundaki bu tanıklıklarda emekle şarkı arasındaki temel ilişkinin somut kanıtları bulunabilir. Kemik toplayanların malzemesi kemikse, ayakkabı tamircilerinin ana malzemesi deridir. İkisi de hayvan derisi yüzmek, satmak veya işlemden geçirip ayakkabı yapmak için bir hayvan leşinin etini ayırmak gibi ortak becerilere sahip olmak zorundadır. Fakat hayvan ölüleriyle yakın temas hâlinde olmalarını gerektiren en aşağılayıcı insan emeği alanlarında çalışmaları tanrıyla kendi koşullarına göre kurdukları ilişkiyi ilan etmelerini engellemez.

12. yüzyılda Karnataka'da yaşayıp farklı zanaatlarla uğraşan, *bhakti* diline kendi madunlara özgü ferasetlerini ve seslerini akıtan zanaatkârlardan birinin, ayakkabıcı Dhoolaiah'nın *vachana*'sını dinleyin şimdi:

> Öküz derisini herkes deler
> Dikkatle.
> Öküz derisini deler herkes
> Kayıtsızlıkla.
> Ama benim deldiğim
> Ölü öküzün derisidir.
> Deriyi kesip açarım
> Ve dürüst insanlar giyer çarıkları
> Bana göstermelerini beklerim
> Beyhudeliği
> Siz hepiniz gidin kendi yolunuza
> Benim yolum
> Şehvet, toz ve duman efendisinin yoludur,
> Yeter bu kadarı bana.[11]

Yüzyıllar önce yazılan ve okuryazarlık gibi temel bir haktan mahrum bırakıldığı hâlde bu mahrumiyete insanüstü mücadeleyle, kendini gerçekleştirme arayışıyla karşı koyanlar tarafından söylenen çok sayıda şarkının kısacık bir örneğidir bu. Günümüzde hâlâ söylenen ve dünyanın her yerindeki ezilenlerin kültürlerinde daha iyi bilinmesi gereken *vachana*'larda, bu şarkıların söylenmesi için harcanan, eşi benzeri görülmemiş bir emek epistemolojisiy-

---

10 Karnakata'daki *bhakti* hareketinin arka planı ve geniş bir yelpazedeki *vachana*'ların çevirisi için bkz. H. S. Shivaprakash, *Rudra'ya İbadet Ediyorum: Vachanalar* (Yeni Delhi: Penguin Books, 2010).

11 A.g.e., 91.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 148 2.09.2022 10:22

le karşılaşıyoruz. Emekle şarkı arasındaki ilişkisellik öyle bütünleşmiş ki, bu şarkıları hem maddi hem dönüşümsel düzlemde emekten ayırmanın mümkün olmadığı söylenebilir. Yüceltme olduğu kadar emeğin içkin tecessümüdür bu şarkılar.

Geçmişin bu tür kalıntılarını insanlığın yaşam dayanağı niteliğindeki uzun dönemli yatırımların imgesel takviyeleri olarak görüyorum. Geleceğin zeminini beslemek için geçmişin katmanlarını şimdiki zamanda "kompostlaştırma" olasılığını işte bu takviyeler barındırıyor.

Çeviren: **Begüm Kovulmaz**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 149 2.09.2022 10:22

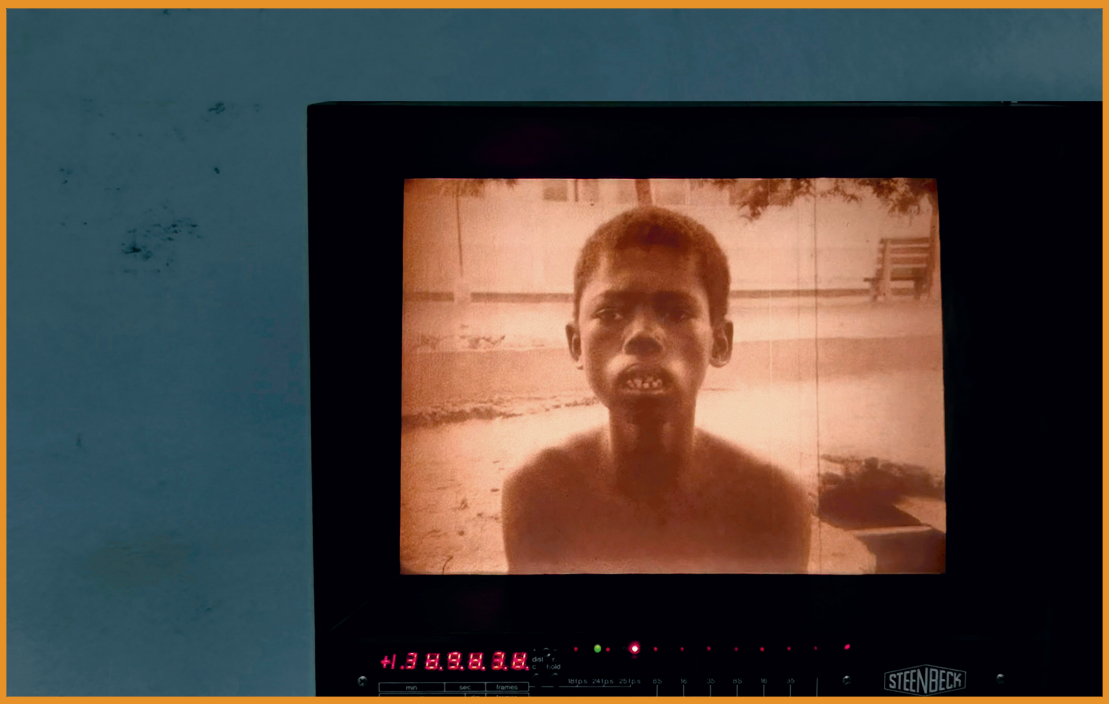

Catarina Simão
Mücadeleleri Birleştirelim, yoksa | Union of Struggles, otherwise
2014

Steenbeck ekranında hasar değerlendirmesi için "Manjacaze" görüntülerini izlerken | Viewing of *Manjacaze* footage on Steenbeck screen for damage evaluation.
Fotoğraf | Photography: Catarina Simão, 2021

"Tempo de Luta"'dan (1967) görüntüler | Footage from "Tempo de Luta" (1967)
Catarina Simão'nun *Effects of wording* filminden alınmış ekran görüntüleri | Screenshot taken from *Effects of wording* by Catarina Simão, 2014

Christian Nyampeta
İstanbul'da Akşam Okulu: Siyah Edebiyatın Ses Arşivleri | École du soir in Istanbul: Archives sonores de la littérature noire (Sound Archives of Black Literature)
2022

Çiçek çizim atölyesinden bir resim, Siyah Edebiyatın Ses Arşivleri dinleme oturumu, Kassel, Almanya | A drawing from a flower drawing workshop, listening session of Sound Archives of Black Literature, Kassel, Germany 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 151 2.09.2022 10:22

RUSTOM BHARUCHA

Fragments of a Reverie: On Composting Remnants of the Past in the Present

In these fragments of a reverie, which could be normalising the ongoing nightmare of the pandemic, providing some much-needed diversion and distraction, is it possible to 'make sense of our times'?[1] This is one of the many suggestions offered by the curators of this brave and necessary re-envisioning of a biennial. Instead of turning to 'our times', which are hopelessly divisive, despite strenuous pleas for global solidarity and belated kindness to our brutalised planet, it might be better to invoke remnants of the past in the present. Not so much an ancient past, or an 'ancestral present',[2] to invoke Elizabeth Povinelli's striking invocation of the endurance of indigenous knowledge traditions, but an unassimilated past whose residues of knowledge continue to live in the present but which have yet to be 'composted'.

This fecund category offered by the curators of the Istanbul Biennial compels us to look upon their creation of a 'dispersed' art event as a process of collective composting. What I offer in the following paragraphs is some material evidence of this process through an engagement with 'Elemental Politics', so anchored in a narrative of degradation and humiliation, that it may be too fierce to enter the realm of 'Geopoetics'. Clearly, much of this evidence has never quite entered the archives of subaltern knowledge of the acutely marginalised, the lowest of the low, the undocumented survivors and casualties of 'bare life'.[3] In a spirit of 'Anarchiving', therefore, as defined by the curators in their Curatorial Statement, as 'mobilising the resources of the past by way of use, rather than collection', I collate the following fragments of a reverie in the hope that their configuration will enable my fellow travellers in the Biennial to 'compost' this text for their own needs in our increasingly fragile shelter of the earth.

---

1 My thanks to Amar Kanwar, Ute Meta Bauer, and David Teh for their inspirational concept note, from which I have drawn the key motifs in this essay, especially from the curatorial streams of the 17th Istanbul Biennial: The Continuation of News by Other Means; Ways of Learning; Anarchiving; Elemental Politics—Geopoetics; Trans-sensory Aesthetics and Far Past—Unorthodox and Ancient Solutions.

2 This construct recurs in Elizabeth A. Povinelli's writings. See, for instance, 'The Urban Intensions of Geontopower', *e-flux Architecture*, May 2019, https://www.e-flux.com/architecture/liquid-utility/259667/the-urban-intensions-of-geonto-power/ (Accessed 7 February 2022).

3 Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (Stanford: Stanford University Press, 1998).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 152 2.09.2022 10:22

So, with no preliminaries, and with no apologies for repeating myself[4] – each story, retold, is another narrative – I find myself staring at a field of bones. Let us pause here and repeat the phrase: a field of bones. A field so large, almost limitless, that it stretches into the horizon where all one can see is an omnipresent glare, the glare converging with the discoloured bones. In this surreal vista of what resembles the remains of the dead in some forgotten battlefield – Golgotha, Armageddon, Kurukshetra – it is not the human dead that registers but the remains of the nonhuman dead that stare us in the face. These remains are, perhaps, even more 'ungrievable' than what Judith Butler has posited in her formulation of those abject humans who are not, strictly speaking, alive.[5] I am referring to a different category of the 'ungrievable': dead animals. They exist in a multitude of spare animal parts, in which one can barely discern the skeletal remnants of cow, buffalo, goat, sheep, camel, and other unrecognisable creatures, whose bones are hopelessly mangled together in the most incongruous juxtapositions.

It is a humbling sight that reduces me to silence. It also makes me somewhat ashamed of being human.[6] As I take in the omnipresence of the bones bleached under the sun, I notice that there are surreal patches of colour in the bones, which turn out to be clusters of plastic, their blues and pinks almost eerily strident and synthetic. It is at once profoundly sad and loathsome to realise that these animals have eaten plastic in their lifetimes, in the absence of fodder, and this non-biodegradable material remains in the crevices of their skeletal remains. They die with plastic in their stomachs.

I turn to Komalda at this point. He is my mentor. I have spent almost three years listening to him talk in an epic, circumlocutory manner on the material traditions and life practices of communities living in the desert.[7] We have completed our book on the oral history of Rajasthan and he is at a stage, in the last months of his life, when he wants to build a museum of the desert on the remains of an abandoned sandstone mine. What I narrate here is some

---

4 Earlier iterations of the story narrated in this 'reverie' can be read in my essay 'On Bones and Brooms: Re-Materialising the Imaginary of the Future', *Third Text* 23, no. 5 (2009): 633–41, and in a presentation at an international symposium on 'The Commons', organised by the International Writing Program, The University of Iowa, in Paros, Greece, May 2006. See https://iwp.uiowa.edu/sites/iwp/files/Bharucha-From_Bones_to_Sky.pdf.

5 Judith Butler, *Frames of War: When is Life Grievable?* (London and New York: Verso, 2016).

6 Here, I refer to a statement by Hannah Arendt in reaction to 'the shame of being German'; cf. Hannah Arendt, 'Organized Guilt and Universal Responsibility', *Essays in Understanding 1930–1954* (New York: Harcourt Brace & Co., 1993).

7 Komal Kothari (1929–2004) was one of India's most respected folklorists and ethnomusicologists, even as his profound knowledge of communities living in Western Rajasthan was not framed within academic or disciplinary frameworks. He is widely known as one of the founders of what is today recognised as 'Rajasthani folk music'in World Music circles. For a broader perspective on his rhizomatic understanding of traditional knowledge systems, read Rustom Bharucha, *Rajasthan: An Oral History – Conversations with Komal Kothari* (New Delhi: Penguin Books, 2003).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 153 2.09.2022 10:22

memories of our last meeting when I accompanied him, at his insistence, to the museum site. En route to the museum, on the highway leading from Jodhpur to Jaisalmer, we take a sharp turn on the crossroads of Arna Jharna. And that's where we stop the car to survey the field of bones.

No *arna* or forest in sight, no *jharna* or spring. Just a devastated landscape torn apart by Mafia-controlled mining. In this torn landscape, a field of bones.

Munching his betel-nut, Komalda shrugs his shoulders as I point out the plastic to him. The narrative surrounding this noxious material and its proliferation in the countryside of Rajasthan and elsewhere in India is only too ominously familiar. At some point, Komalda raises his voice and asks the members of the team, who have entered the field of bones with their cameras, to observe the bones carefully. Almost with a forensic intensity, he asks them to check if the horns and the hooves of the animals are intact. He then turns to me and explains, 'Bones are worth a lot of money in the glue and pharmaceutical industries.'

At this point, he becomes silent, and what follows in this narrative is the reverie of what passed through my mind, which is layered by my sadness that this was the last time that I met Komalda. What I am sharing with you is what I have received from him in fragments of insight at different points in time. In this sense, there is an elegiac quality to the reverie, but more than that, as I would like to believe, there is a kind of pedagogical crystallisation of what I learned from him over the years. One could say that I am attempting to 'compost' the memories of that day.

With a strangely deductive logic, I find myself noting the following facts in a precise order: If bones have an economic value, they need to be collected. In order to be collected, they first need to be severed from the larger skeletal remains of the animal. For this purpose, tools are needed to sever the bones, rather like surgical instruments. And then, the bones have to be assembled, piled up and transported. In all these activities, for which no rigorous documentation is yet available, there is one reality that needs to be foregrounded and without which this collection of bones could not take place at all: the *labour* involved in this degrading and nauseating task, which is inextricably linked to the livelihood of the most downtrodden of untouchable communities. This is the task that they have been doing for centuries, and this is the task that they continue to do to this day, along with cleaning manholes, scavenging and surviving on the outskirts of cities in 'garbage settlements'.

Most narratives focusing on the humiliation of caste would probably end here with exhortations for social justice and the need to implement constitutional norms on what it means to be 'human': norms that exist only on paper, but not in practice. Komalda would not deny the ethical force of the narrative

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 154 2.09.2022 10:22

surrounding social justice, but he would inadvertently complicate it by pointing out that bone-collectors are also singers and genealogists. It is a harsh irony, indeed, that those who have been relegated/delegated to gathering the detritus of animal remains are also those who are entitled to sing about how life is passed on from one generation to the next through the singing and chanting of oral genealogies and mythic narratives. Those who are despised as outcasts are also the ones to whose voices the histories of entire families can be entrusted and the story of the cosmos can be sung.

Komalda worked less with contradictions than with seemingly rhizomatic connections between different bodies of knowledge. If he began a particular process of thinking by focusing on grass, for instance, he would then go on to specify what kind of grass it is, and how camels are likely to disappear while walking through the high-growing *sevan* grass. This would then lead him to say that where the sevan grass grows, that's where one would be most likely to find *bajra* (millet), and where bajra grows that's where one is bound to hear the sound of the *ravanhattha* (fiddle) that is specifically used for the telling of the oral epic of Pabuji. All of this sounds like a flow of associations, and indeed, on listening to Komalda for hours on end, one sometimes got the impression that one was listening to a river.

But, with flow, there was also disjunction in Komalda's down-to-earth observations. Therefore, as I recall our conversation on bone-collectors, I remember him telling me that they have 'dual identities' – not multiple or mixed or hybrid identities, the constructs that have shaped the theorisation of liberal identity politics. Komalda was very concrete – almost prosaic – in his distinctions. So, 'dual identities' meant that in certain seasons, in particular locations of Rajasthan, a community would be identified as genealogists or singers of epic songs, but this same community, in another season, in a different part of Rajasthan, would be living incognito as bone-collectors. I was curious to know how he had recognised that they were one and the same community if they were hiding their identities as bone-collectors, and that's where his phenomenal observation came into focus. He pointed out how one 'such community's dual identity was revealed to him, when he noticed a musical instrument lying in the habitat of bone-collectors living incognito.[8]

In much of what I heard from Komalda, it would be hard to find historical or ethnographic references. As such, the knowledge that I received from him, in bits and pieces, in occasionally inconclusive nuggets of information, was almost defiantly non-archival. It is a knowledge, therefore, that is hard to verify through citations and references. In a very real sense, I do believe that

8 See the section on 'dual identities' in Bharucha, *Rajasthan: An Oral History*, op. cit., 208–214.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 155 2.09.2022 10:22

Komalda was his own 'living archive', even as it is somewhat dangerous to make such a statement because it seems to valorise his knowledge and transform him into a 'wise old man' of Rajasthani folklore. Any such idealisation of his knowledge in an uncritical register, I would emphasise, fails to recognise that knowledge is imperfect, albeit no less profound for being so.

To provide one example of how knowledge can be retrieved against the oblivion of memory, one needs to acknowledge the effort that goes into prodding a recalcitrant memory. Let's keep in mind that the art of 'composting' requires patience. I remember my conversation on the chapter in my book dealing with 'Water' when I asked Komalda whether he was aware of any songs relating to drought. Drought is not a sudden calamity in the Rajasthan context; it is a habitual reality in the context of a desert ecosystem. But Komalda acknowledged that he had never heard of a song relating to drought. There were stories of drought, and a cluster of *dohas* (rhymed couplets) about drought, but no songs.

Persisting in my search for at least one song on drought – for no less selfish reason than to find a 'sense of ending' to my chapter – I urged Komalda to remember. And then, from what seemed to be a haze of memory that was disappearing even as he was exhuming it from the distant past, he recalled an extraordinary song that had been sung to him by an elderly Bhil woman without any musical instrument. Of this song, what remains is not the melody or rhythm but the bare bones of the narrative itself: a terrifying narrative in which people suffering from a drought have eaten everything that is available – all grains, all grasses, all animals. Nothing remains to be eaten. As the drought becomes a famine, the people begin to cut off and eat their own limbs. Eventually, with no respite in their state of hunger, they accost the mother goddess and beseech her to save their lives.

At this point the mother goddess takes them to the house of a Bania, a member of the trading community in the rural economy, where she lifts the upper stone of the *ghatti*, or grindstone. And in a miraculous moment, what gets released from its confined space are clouds, hundreds of clouds that float into the air and darken the sky. This results in a downpour of rain and people are happy. What appears to be a 'happy ending' to the story is followed by what could be called the chastening of the Bania by the Mother Goddess, who lifts him up by the hair, over and over again. (I can still see Komalda miming the gesture with his hand.) The Bania pleads to be freed, whereupon the Mother Goddess tells him that she will be satisfied only if he sacrifices a buffalo. Since he is unable to kill an animal on account of his caste rules and taboos, the Mother Goddess settles for the sacrifice of a grass effigy of the buffalo, from whose severed head 'the blood flowed and flowed, mixing with

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 156 2.09.2022 10:22

the water everywhere, and gradually, the entire waters of the earth became dark with blood.'[9]

Without attempting to 'interpret' the story, Komalda pointed out to me in his matter-of-fact way how Banias are in a position to exploit tribal communities during periods of drought. Therefore, during actual periods of drought, it is not uncommon for communities like the Garasia to plead with Banias not to 'capture the clouds'. It is hard to say to what extent this detail of inter-caste social interaction in rural life can be related to the song of the Bhil woman, in whose narrative the Bania imprisons clouds under the grindstone. It is even harder to know whether the two parts of the story – before the downpour of rain and after it – were somehow alchemised in Komalda's faltering memory from two different narratives. I had many such experiences in listening to his oral history of Rajasthan, when I could sense how fragments from different stories could be combined with an electrifying, yet surreal force. At one level, this alchemy can be dismissed as a 'misreading', but, at another level, it yields new possibilities of interpretation, rather like a collage whose distinct images from different image repertoires can collide to create a new meaning.

Returning to the first image of this reverie, which continues to haunt me – the field of bones – I would call attention to the missing link of *labour* that seems to be elided in this moment of 'dispersal', as highlighted by the curators of the Istanbul Biennial. In a marvellous sleight-of-hand, they envision the act of dispersed 'composting' in the form of 'invisible fermentation' in several different locations. I would like to push the limits of their spatial imaginary to include a temporal dimension as well. Therefore, I would suggest that the seeds of such far-flung composting can be imagined not just in one simultaneous present, but in several pasts in the present, cutting across centuries. By stretching the passage of time beyond this tumultuous moment in which we attempt to outlast the pandemic, this is one way of unearthing the missing links between labour and song.

In the first part of this reverie, I acknowledged that the songs of the downtrodden that coexist with the labour of bone collection, may not be archived. But perhaps, similar songs may continue to resonate in different regions of India, and perhaps, in the world at large. I am in a position to acknowledge one such body of songs from the southern state of Karnataka in India from the twelfth century, steeped in the fervour of *bhakti* (devotion), whose singers from the lowest and most stigmatised of outcast communities, included carpenters, water-carriers, town-criers, prostitutes, cowherds, and cobblers. In an efflorescence of creativity, these marginalised artisans and workers

9 The narrative of the story sung by the Bhil woman can be read in ibid., 82–84.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 157 2.09.2022 10:22

contributed to the composition of hundreds of *vachanas* – short, almost cryptic, dialogues addressed to highly personalised incarnations of god. In each of these *vachanas* from artisan-poets are inscribed individual acts of labour, which provide the ground for divine revelation.[10]

In this altogether startling body of poetic evidence that pushes the existing limits of theorising labour in the social sciences, one can find concrete evidence of the visceral relationships between labour and song. If bone-collectors deal with bones, cobblers deal with leather. Both of them share the skills involved in skinning animals and tearing the flesh from a carcass in order to sell it or cure it to make footwear out of it. However, their immersion in the most degrading forms of human labour involving close contact with dead animals does not prevent them from asserting a relationship with god on their own terms.

Listen now to Dhoolaiah, the cobbler, sing one of the many *vachanas* of diverse artisans from twelfth-century Karnataka, who infused the language of *bhakti* with their own subaltern insights and voices:

> Everyone pierces the hide of cattle
> With awareness.
> Everyone pierces the hide of cattle
> In forgetfulness.
> But I pierce the hide
> Of dead cattle.
> I cut away the hide
> And the truthful ones put sandals on
> I expect them to show me
> Emptiness
> Take your paths, all of you
> Mine is the path
> Of the master of lust, dust and smoke,
> That is enough for me.[11]

This is just a glimpse of a spectrum of songs from hundreds of years ago, sung by those who were denied the basic right to literacy, but who countered their deprivation through ceaseless struggle and a search for self-realisation. In these *vachanas* that continue to be sung to this day, but which need to be

10 For a background on the *bhakti* movement in Karnataka and translation of a wide spectrum of *vachanas*, see H. S. Shivaprakash, *I Keep Vigil of Rudra: The Vachanas* (New Delhi: Penguin Books, 2010).

11 Ibid., 91.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 158 2.09.2022 10:22

so much better known across the cultures of the oppressed, one encounters an unprecedented epistemology of labour that has gone into the utterance of these songs. So embedded is the relationality between labour and song, that one could say that these songs cannot be separated from labour at both material and transformative levels. The songs are not so much a sublimation as an immanent embodiment of labour.

I view such remnants of the past as an imaginary supplement to long-term investments in the sustenance of the human. In this supplement lies the potentiality of 'composting' layers of the past in the present for nurturing the ground of the future.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 159 2.09.2022 10:22

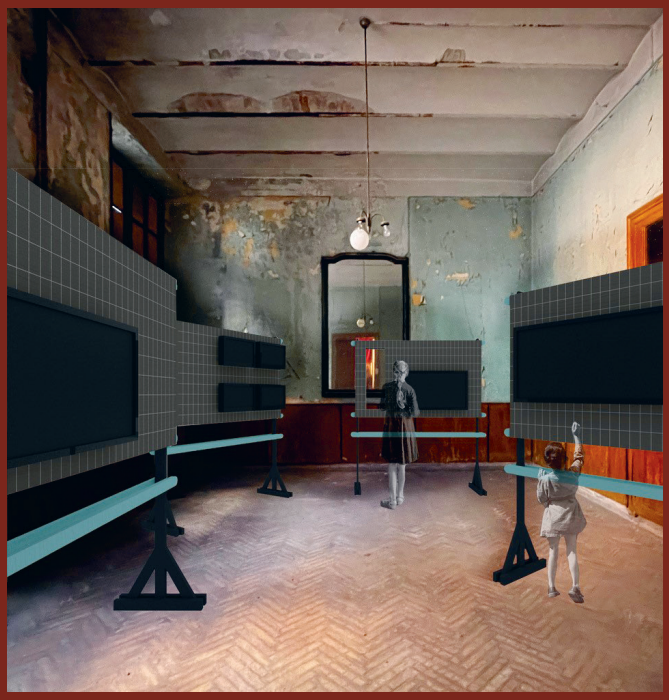

Angela Melitopoulos
Ana Soyundan B - Yeryüzünü Kaplamak | Matri Linear B - Surfacing Earth
2020

Avustralya'da Kuzey Bölgesi'nde Tjikala'daki çöl ve Nita Fergusson'un yaptığı resmi gösteren film kareleri | Film stills showing the desert and painting by Nita Fergusson, Tjikala, Northern Territory, Australia.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 160 2.09.2022 10:22

İtaatsizlik Arşivi [Ders Bitti] | Disobedience Archive [Ders Bitti]
Marco Scotini & Can Altay
2022

17. İstanbul Bienali'nde yer alan *İtaatsizlik Arşivi* için yerleştirme eskizleri, Merkez Rum Kız Lisesi, Beyoğlu | Central Greek High School for Girls, Beyoğlu, installation sketches for Disobedience Archive at the 17th Istanbul Biennial

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 161 2.09.2022 10:22

10 Ekim 2021

Bu hafta çok üşüyorum. Hava genel olarak gri ve şiddetli bir rüzgâr var. Gazetelere göre tüm Türkiye'de pastırma yazı yaşanıyor, İstanbul hariç. Gergin bir hafta —Gezi davası cuma günü yeni biçimiyle tekrar başlıyor. Ağustos ayında, Osman Kavala'nın mahkemesini erteleyip Gezi ve Çarşı davalarını birleştireceklerini, toplam sanık sayısının 52'ye yükseldiğini duyurdular. İçlerinden sadece biri hâlâ hapishanede. Geçtiğimiz hafta Osman Bey'in doğum günüydü. Bir uçakta gözaltına alındığında 60 yaşındaydı. Gaziantep'ten dönüyordu. Suriye sınırındaki bu kentte Goethe Enstitüsü ile birlikte bir proje yürütüyorlardı. Polisler onu almak için uçağa girdiler. Ellerini kelepçelediler. Şimdi 64 yaşında ve son mektuplarından alıntı yapan bir gazete yazısından öğreniyoruz ki yağmurun sesini dinlemeyi özlemiş.

Bu hafta, neredeyse iki yıl aradan sonra iki sanatçıyı kentimizde konuk ediyoruz. Bunun uyandırdığı yaşam enerjisi ancak bu düzeydeki bir insani etkileşimle canlı hâle geliyor.

Rüya'nın her gün okuldan eve kaygıyla geldiğini görebiliyorum. Toplumsal ilişkilere aşırı derecede maruz kalmakla boğuşuyor. Kimi zaman okumak kimi zaman konuşmak onu sakinleştirmeye yardımcı oluyor.

Cuma sabahı Rüya'yı okula bırakırken ondan duruşma için bize iyi şanslar dilemesini istiyorum. Sonra, Tom Tom Kaptan Sokağı'nın sessizliğinden Gezi davasının görüldüğü Çağlayan Adliyesi'ne doğru yola çıkıyorum. Bir grup insan dışarıda bekliyoruz. COVID-19 kısıtlamaları nedeniyle içeriye girmemiz mümkün değil. Duruşma bir saat geç başlıyor. İlk bölüm serbest bırakılmayı talep eden Çarşıcıların savunmalarıyla sona eriyor. Hâkim bu taleplerini geri çeviriyor. Öğle yemeğinden sonra Kavala'nın avukatları savunmalarını yapıyor. Ardından Kavala hapiste tutulmasının saçmalığını olabilecek en şiirsel biçimde tekrarlıyor. Çağlayan'a Silivri'deki hücresinden bağlanıyor.

Bizlerse bir kafede oturup bizi bu yaşamda bir araya getiren ortak projeler hakkında konuşuyoruz. En son, 2018'de İran'a bir gezi düzenlenmişti. Aynı yıl İranlı sanatçılarla gerçekleştirdiğimiz bir atölye Osman Bey ile birlikte yaptığımız son etkinlikti. Ondan bir hafta sonra tutuklandı. Şimdi nihayet iyi haberler alacak olmanın umuduyla gülümsüyoruz, gülüyoruz. 2004-2009 arasında çalıştığım Bilgi Üniversitesi'nden kimi akademisyenleri başka bir

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 162 2.09.2022 17:40

masada otururken görüyorum. Gezi davasının sanıklarına destek vermek için buradalar. Beni bugün olduğum kişi yapan tüm bu insanlar zor zamanlardan geçiyor. Benim tek yaptığım orada gölgede oturmak ve çay bardaklarında biraz olsun sıcaklık bulmaya çalışmak. Duruşma sürerken Çağlayan'dan ayrılıyorum. Eve geri dönme zamanı.

Kafeden sonra ayaklarım beni mahkeme binasının önündeki meydana geri getiriyor. Birkaç gazeteci kameralarıyla bekliyor. Büyük bir bariyer meydanı ikiye bölüyor. Bariyerin köşesine konumlanan yüzlerce güvercin görüyorum. Zırhlı araçların çevresinde dolanıyorlar. Onları seyretmeye başlıyorum. Ağır mahkeme dosyaları taşıyan iki adam yanımda durup yaşlı bir adamdan kuş yemi satın alıyor. Dilek tuttuktan sonra yemleri havaya atıyorlar, kuşlar bir anda beraberce havalanıyor. Bu beklenmedik hareket beni gülümsetiyor. Sırt çantama yöneliyorum, önümdeki polis ileriye bir adım atıyor. Birbirimize bakıyoruz. Yaşlı adamdan yem almak için çantamdan bozuk para çıkarıyorum. Birkaç saniye sonra kuşlar etrafımda uçuşuyor. Naif bir mutluluk hissediyorum. Hava çok rüzgârlı ama olduğum yerden ayrılamıyorum. Fotoğraf çekmeye başlıyorum. Başka bir polis arabasından inerek el hareketleriyle durmamı işaret ediyor. Kameram kuşlarla oynayan bir çocuğa dönüyor. Osman Bey'in hapishanenin avlusundaki güvercinleri betimlediği mektupları geliyor aklıma. Ve ona gönderdiğimiz son kartpostalı hatırlıyorum –İstanbul'dan bir güvercin.

Ne yazık ki hâkim tutukluluğunun devamına karar veriyor, bir sonraki duruşma kasım ayında olacak. Gezi davası duygusal bir direnişe dönüyor ve ben olumlu sonuçlanmayacağından çok korkuyorum. Rüya'nın Silivri'ye gönderdiği ilk çizimlerden bugüne dört yıl geçti, Osman Bey'in onun için soyut bir kişi olarak kalabileceğinden endişe duyuyorum.

Hafta sonu boyunca öfkeliyim. Ruhumu saran karanlık bulutların tek çaresiyse Rüya ile birlikte yaptığımız uzun bir yürüyüş. Pazar günü öğleden sonra İstiklal'in korkunç kalabalığına rağmen dondurma yemek için Tünel'e doğru yürüyoruz. Onu trafiğe kapalı bu caddeyi sarmalayan tüm arka sokaklara götürüyorum. Belki de ona verebildiğim tek şey sevebilme yetisini göstermek.

Bu hafta Osman Bey'e gönderdiğimiz kartpostalın resmini ve onun geçtiğimiz yılki doğum günü için seçtiği bir şarkıyı gönderiyorum –"Gracias A La Vida".

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 163 2.09.2022 17:40

10 October 2021

This week I feel very cold. The sky is mainly grey, and there is a strong wind. The newspapers report that an Indian summer is taking place all over Turkey, except for İstanbul. It is a tense week – the Gezi trial re-starts in its new form on Friday. In August, while postponing Osman Kavala's trial, they announced that the Gezi and Çarşı cases would be combined, making 52 defendants. And only one of them is still in prison. Last week was Osman Bey's birthday. He was 60 when he was taken into custody in an aeroplane. He was returning from Gaziantep, a city on the Syrian border of Turkey, where a project with the Goethe Institute was held. Cops came onto the plane to take him. They used handcuffs. Now, he is 64, and we learn from a newspaper article that quotes his last letters that he misses listening to the sound of rain.

This week, we welcome two artists to town after almost two years. It awakens a vital energy that only comes alive with this level of human interaction.

I can see that Rüya is coming back from school feeling anxious every day. She is struggling with over-exposure to sociality. Sometimes reading, sometimes talking, helps her to calm down.

On Friday morning, before I take her to school, I ask her to wish us luck for the trial of the day. Then, from the quietness of Tom Tom Kaptan street, I move ahead to Çağlayan, where the Gezi trial is being held. I join a group of people waiting outside. Due to COVID-19 restrictions, it is not possible to enter. The hearing starts one hour later. The first part ends with the defences of the Çarşı people, who request release. The judge declines their wishes. After lunch, first, the lawyers of Kavala make their defences. Then, Kavala describes the absurdity of his imprisonment in the most poetic way possible. He is connecting to Çağlayan from his cell in Silivri.

We sit in a tea shop, talking to each other about joint projects that bring us together in this life. A trip to Iran was held in 2018, where a workshop with Iranian artists was the last event we had with Osman Bey. He was arrested one week later. Now, we smile, we laugh, hoping that finally there will be good news. I see some scholars from Bilgi University, where I worked between 2004 and 2009, sitting at another table. They are there to support other defendants of the Gezi trial. All these people, who made me who I am today

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 164 2.09.2022 10:22

are passing through hard times. And the only thing I do is sit here in the shade and try to find some warmth in tea glasses. While the trial is continuing, I leave Çağlayan. It is time to go back home.

After the tea shop, my feet bring me back to the square in front of the courtroom. A few journalists are waiting with their cameras. A significant barrier divides the square in half. In the corner, I see hundreds of pigeons hanging around the armed vehicles. I watch them. Two men with heavy court files stop next to me and buy some bird food from an older man. After they've made a wish, they throw the food into the air, and all the birds fly up for it together. This sudden movement makes me smile. I take off my backpack. The policeman in front of me takes a step towards me. We look at each other. I take some coins to buy food from the man. After a few seconds, the birds are flying around me. I feel a naive happiness. It is too windy, but I can't leave my place. I start taking some pictures. Another policeman gets out of the car and gestures for me to stop. My camera moves towards a child who is playing with the birds. I remember the letters of Osman Bey, where he carefully described the pigeons in the courtyard of the prison. And I recall the last postcard that we sent to him – a pigeon of İstanbul.

Unfortunately, the judge decides that Osman Bey must remain in prison, and the next hearing will be in November. The Gezi trial turns into an emotional protest, and I am terrified that it will not have a positive end. It has been four years since Rüya sent drawings to Silivri Prison, and I am worried that Osman Bey might remain an abstract subject to her.

During the weekend, I feel angry. And the only remedy to the dark clouds surrounding my soul is a long walk with Rüya. Despite the horrifying crowd of İstiklal, we walk down to Tünel to have ice cream on Sunday afternoon. I take her to all the tiny streets embracing this pedestrian way. My only gift to her might be to show her the capacity of love.

This week, I am sending you the image of our postcard to Osman Bey and a song that he selected for his birthday last year – 'Gracias A La Vida'.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 165 2.09.2022 10:22

Chikako Yamashiro
Çamur Adam* | *Mud Man
2017

Film karesi | Film still

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 166 2.09.2022 10:22

Migrant Ecologies Projects
{senin yemin şarkı söyleyebiliyorsa, avcı elbet gelecektir} Yaprakların Arasındaki Gölgeler Gibi | {if your bait can sing the wild one will come} Like Shadows Through Leaves
2021

Film kareleri | Film stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 167 2.09.2022 10:22

ÇİĞDEM BUĞDAYCI

Büyülen(me)mişin Aşk Şarkısı

"İhtiyar oluyorum... İhtiyar..."[1]
Kırışıp elden ayaktan düşeceğim
ve ak bir kefen sarınacağım cesedime.
Akbabalara yem olmasam bile, ağaçlara gübre olacağım çok geçmeden...
Bu yüzden midir kemiklerimin sızlaması ilkbahar geldiğinde, takatsızlığın vücudumu kaplaması?
Ağaçlar benim çürüyüşümün kuvvetiyle mi canlanıyor?
Onların dirilişleri, çözülüp bir ağacın parçası olacağım zamana mı hazırlıyor beni?
Büyüyüp ulu ve azametli olur muyum acaba, nazlı bir rüzgârda salınırken yapraklarım, güneşe çevirip başımı, dallarımda cıvıldayan kuşları ağırlayarak?
Sert gövdem parelenip üzerimde oturasın diye mobilyaya mı dönüştürülür?
Belki de su yumuşatır beni; üzerinde kara harflerin dereler gibi aktığı bir sayfa pürüzsüz, ak kâğıt olurum. Okursun benden, benimle, benim yüzümden.
Arzuladığın dünyaların hepsini ihtiva edeceğim; gelecek hayallerini fısıldayacağım kulağına hafifçe.
Fakat yine de kendimi çöp tenekesinde bulacağım günün birinde, buruşturulup parçalanmış bir hâlde.
Geçmişteki tüm parıltımı yitireceğim.
Ah, nasıl da yaşamak istiyorum! Bir de şarkımı (ebediyet şarkısını) söylemek!
Sesimin boş uzamı kaplamasını işitmek istiyorum.
Heyhat! Boş yere ah ediyorum.
Öyle olsa da derdime bir çare diliyorum.
Bak, kalbim kan revan.

O karanlık sokakta elinde kandille dolaşan sen misin?
Beni mi arıyorsun?
Her yanındayım. Seni çevreliyorum.
Bu coşkun boşlukta hiçbir zıtlık bulunmaz.
Kanatlarını çırptığını gördüm, karanlıktı ve de soğuk,

1 T. S. Eliot, "J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı" (1915).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 168 2.09.2022 10:22

Yedi vadiyi aşarak uçtuğunu gördüm,
Tereddüt ve şüphe ettiğini gördüm,
Yanıp kül olduğunu ve yeniden doğduğunu gördüm,
Gizli arzularını gördüm.
Dostum, yaralanmışsın sen.
Hiçliğin okları yaralamış seni.
Ölümlü yaraların bu yolculuğa hazırlamış seni.
Gel, dostum,
Sesimi takip et.
Neyi unuttuğunu getir hatırına:
Senin hikâyen benim, seninki de bizim.
Gel birbirimize katışalım ki yeniden ezeli ağaç olalım.
Gel ölelim beraberce, senle ben...
Ölmeyecek kanatlar çıkarmak için,
Göğün yükseklerine uçalım,
ve aşkın ateşine dalalım diye.

Safi hayal oyunu bu.
Sen yoksun,
Ancak ben varım.
Biz Bir değiliz.
Benim dünyam bütün ve somut.
Işık falan, biz zaten sahibiz.
Yalnızca sahtekârlar konuşur böyle şeylerden.
Ya gecedir ya da gündüz, ya siyahtır ya da beyaz.
Yine de etrafım hayaletlerle dolu.
Aradığım ve kaybettiğim mutluluğun yasını tutuyorum.

Bir varmış, bir yokmuş.
Başlangıçsızlıkta
Bu yeni başlayan bir yolculukmuş.
Sahilsiz ummanda,
Ancak bir katredir bu.
Büyüyü boz, derunundaki defineyi keşfet.
Hayret içinde hayrettir bu.
Eve dönen yolu tekrar bulabilir misin?
Neyin büyüleyici inleyişini işitebilir misin?
Hayret ormanını görebilir misin?
Gülün baş döndüren ıtırını koklayabilir misin?

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 169 2.09.2022 10:22

Aşk bahçesinin bülbülü olup da Sevgili'nin dikenlerine dokunmaya cesaret eder misin?
Bülbülün şarkısına kulak ver:
Âşığım güle ben,
Tatlı şarkılar şakıyarak baştan çıkarmaya çalışırım onu,
Ona sarılmaktır dileğim,
Güzelliğine meftunum onun,
Büyüleyici şarabını tadarım,
Dikenleri etimi parçalayıp yakut renkli canımı meydana sererken.

Parlaklığı ara.
Sevgili olmadan hayat nedir ki?
Cezbeder
Simurg'un tek bir tüyü.
Güzellik olmadan aşk ne ola?
Gördüğün ne varsa Simurg'un bir aksidir.
Kuşları izleyerek haber verdi zaten kâhin:
Yeise düşme,
Başı sonu olan bir masal değil,
Kafiyesi hayret olan bir aşk şarkısıdır bu.
Doğrul! Muktedir sensin!
Yoldan kaçınma.

Ah, görüyorum ben de otuz kuşun göğün yükseklerinde uçuşunu!
Düştüğüm yerden yükseleceğim,
ve yaşayanların şarkısını söyleyeceğim,
Yüksek ve temiz bir sesle.
Duyacaksınız çağrımı
Gökler gümbürderken,
Mahrem hücrelerinizde.

Ateşe atlayan bir pervane olamasam da,
Ölümümü bağrıma basacağım
Ki karanlıkta kılavuzlasın beni.
Yükseklere erişmeye azmeden bir şarkı olsun bu.
Dua edin ki savaşayım.

Çeviren: **Gökdemir İhsan**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 170 2.09.2022 10:22

ÇİĞDEM BUĞDAYCI

The Love Song of the (Dis)enchanted

'I grow old... I grow old...'[1]
I shall wrinkle and crawl,
And wear a white cloth over my corpse.
If not food for vultures, I shall soon become a fertiliser for trees...
Is that the reason my bones ache when spring comes, and exhaustion sweeps over my body?
Do the trees revive from the strength of my deterioration?
Is their resurrection preparing me for the time I decompose and become part of a tree?
Would I grow up to be tall and mighty, waving my leaves in the gentle breeze, gazing up at the sun, hosting chirping birds on my branches?
Would my stout body be hacked to pieces, turned into furniture so that you may sit on me?
Perhaps water will soften me; I will turn into a sheet of white, smooth paper on which black letters flow in streams. You will read from me, with me, through me.
I shall contain all the worlds you desire; I shall softly whisper your future phantasies.
Yet, one day, I will end up in the garbage, torn and battered.
I shall lose all my past glamour.
Ah, how I want to live! And chant my song (the song of eternity)!
I want to hear my voice contain the empty space.
Alas, I sigh in vain.
Yet I desire a remedy for my ailment.
See, my heart bleeds.

Is that you there on the dark street with a lamp in your hand?
Are you looking for me?
I am all around you. I surround you.
No opposition exists in this exuberant emptiness.

1 T. S. Eliot, 'The Love Song of J. Alfred Prufrock' (1915).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 171 2.09.2022 10:22

I have seen you flap your wings, in the dark, in the cold,
I have seen you fly over seven valleys,
I have seen you hesitate and doubt,
I have seen you burn to ashes and born anew,
I have seen your secret desires.
My friend, you are wounded.
The arrows of nothingness hurt you.
Your mortal wounds prepare you for the journey.
Come, my friend,
Follow my voice.
Remember what you have forgotten:
Your story is mine and yours is ours.
Let us fold ourselves into each other and grow back into the primordial tree.
Let us die then, you and I...
To grow wings that do not die,
So that we fly high in the sky,
And jump into the fire of love.

This is mere phantasmagoria.
You do not exist,
But I do.
We are not One.
My world is solid and concrete.
Light and all, we already have it.
Only impostors speak such language.
It is either day or night, black or white.
Yet, all around me are ghosts.
I mourn for the happiness sought and lost.

Once there was, once there was not.
This is a journey that has just begun
In beginninglessness.
In the ocean without a shore,
It is a mere droplet.
Break the spell, find the treasure in your depth.
It is a wonder in wonder.
Can you find the way back home?
Can you hear the enchanting sigh of the reed flute?
Can you see the wood of bewilderment?
Can you smell the dazzling fragrance of the rose?

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 172 2.09.2022 10:22

Do you dare to become the nightingale in the garden of love and touch the thorns of the Beloved?
Harken to its song:
I am in love with the rose,
I woo her singing sweet songs,
I want to embrace her,
I am captivated by her beauty,
I sip her enchanting wine,
While her thorns tear my flesh, revealing my ruby-coloured life.

Look for the dazzlement.
What does life mean without a Beloved?
A mere feather of Simurgh
Mesmerises.
No love exists without beauty.
Everything you see is a shadow of Simurgh.
The augur has already taken the auspices:
Do not despair,
This is not a tale with a beginning and an end,
But a love song that rhymes in wonder.
Stand up! You have all the might!
Do not avoid the Way.

Ah, I too see the thirty birds fly high in the sky!
From my dismayed state, I shall rise,
And chant the anthem of the living,
Loud and clear.
You will hear my call during heavy thunderstorms in your hidden closet.

If not a moth that jumps into fire,
I will cherish my death,
And make me guide in the dark.
Let this be a song that strives to reach that height.
And pray, I fight.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 173 2.09.2022 10:22

Sriwhana Spong
Bu Ağaç Bana Ait! | This Tree is Mine!
2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 174 2.09.2022 10:22

Abbas Kiyarüstemi
Arkadaşımın Evi Nerede? | Khane-ye doust kodjast?
1987

Film kareleri | Film stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 176 2.09.2022 10:22

Kuşlar Ne Düşünüyor? | What Are The Birds Thinking?
İKSV Alt Kat, Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Hisar Okulları, Öğretmen Ağı, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi Öğrenme Programları ve Today at Apple işbirliğiyle | İKSV Alt Kat in collaboration with Education Reform Initiative (ERG), Hisar Schools, Teachers Network and Suna and İnan Kıraç Foundation Pera Museum Learning Programmes and Today at Apple
2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 177 2.09.2022 17:40

GREG DVORAK

Dalgacıklar, Mercan Adaları ve Meddücezirlerin Girdapları: İnsanlığı Birbirine Okyanusla Yeniden Bağlamak

Vücudunuzun yüzde altmış ila doksanı sudan oluşur. Bu bakımdan su, benim vücudum dediğiniz nispeten kararlı bir yapı şeklinde bireyleşmiş bir varlıktır. Ama suyun karasal dünyamızın batmasını engellemeye dönük başka mantıkları, başka modellemeleri ve araçları da vardır. Su bilhassa bir bağlantı biçimidir. Nasıl ki okyanus akıntıları güneş ışığını, balık sürülerini, ayrıştırılmış plastik adacıklarını gezegenin bir denizinden diğerine taşıyorsa, sudan oluşan bedenlerimiz de maddi bir mecra işlevi görür.
—Astrida Neimanis[1]

Terlerken, ağlarken içimizden tuzlu sular sızar, o yüzden biliriz ki okyanus gerçekten de kanımızdadır bizim.
—Teresia Teaiwa[2]

Dalgalar ve Dünyalamalar

Çocukluğum Soğuk Savaş sırasında Pasifik Okyanusu'nun ortasındaki küçük bir adada geçtiği için, insanlar denizin ortasındaki yalıtılmış bir kaya parçası üzerinde, dünyadan kopuk bir biçimde büyümenin nasıl bir şey olduğunu sorar dururlardı. Ama okyanus kıyısında büyüyen çoğu insan gibi ben de kendimi hiç yalıtılmış hissetmemiştim. Aksine lagünlerin ötesindeki başka uzak yerleri, sonsuzca uzanan ufku ve yıldızların ötesini görebiliyordum. Okyanus beni bırakın evrenden koparmayı, ona daha da sıkı bağlıyordu. Ada her şeyden uzak küçücük bir yer gibi değil, sınırsız ve muazzam bir yer hissi veriyordu.

Sırasıyla İspanya, Almanya, Japonya ve Amerika imparatorlukları tarafından sömürgeleştirilip işgal edilerek halkının elinden koparılıp alınan Marshall Adaları üzerindeki bir ABD askeri üssünde yaşayan bir çocuk olarak benim memleketim, mercan ve betondan inşa edilmiş, tropikal sıcaktan korunmak için yapılmış, kenar mahallelerdekilere benzer küçük bir havalandırma sis-

1 Astrida Neimanis, "Hidrofeminizm: ya da Bir Su Kütlesi Olmak Üzerine", Henriette Gunkel, Chrysanthi Nigianni ve Fanny Söderbäck, der. içinde, *Vefasız Kız Çocukları: Feminist Düşünce ve Pratikte Gelecek Kavramlarını, Bedenleri ve Öznellikleri Harekete Geçirmek* (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 86.

2 Teresia Teaiwa, alıntılayan Epeli Hau'ofa, "İçimizdeki Okyanus", *Çağdaş Pasifik*, Sayı 10, no. 2 (1998): 392.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 178 2.09.2022 10:22

teminin olduğu, üzerine hindistancevizi ağaçları, havuzlar, bir golf sahası ve askeri altyapı tesislerinin serpiştirildiği bir yerdi. Aldığım Amerikan eğitimi, bana Kuzey ve Batı'nın Güney ve Doğu'ya, büyük kara parçalarının su kütlelerine üstün olduğunu öğretti. İçinde yaşadığımız füze deneme üssü, II. Dünya Savaşı'nda yaşanan korkunç çarpışmalar ve ABD'nin 1950'ler boyunca bu adalarda yürüttüğü nükleer denemelerin üzerine kuruluydu ve buralarda yaşayan Marshall halkı bu süreçte topraklarından çıkarılıp gündelik hizmetçilere ve tamircilere dönüştürülmüştü. Her şeye rağmen, üzerinde yaşadığım mercan adalarının büyüklüğü –bunlardan Kwajalein dünyanın en büyük mercan adasıdır– henüz küçük bir çocukken bile beni, daha geniş açıdan bakıldığında Amerikalıların oradaki küstah varlığının şiddetini ve geçiciliğini fark etmeye, insanlıkla ve bir bütün olarak dünyayla çok daha saygılı bir ilişki kurmanın bir yolunu bulmaya çağırıyordu.

Suyun jeo-poetiği bizleri mütevazılaştırarak birleştirme potansiyeline sahiptir. Efsanevi Tongalı filozof Epeli Hau'ofa'nın meşhur sözleriyle, okyanus "uzak bir denizdeki adalar"dan oluşmaz, o daha ziyade dinamik bir "adalar denizi"dir, öyle ki ulusların ve ekonomilerin o saçma ve bölücü dilinin ötesine geçerek tüm insanlığı birbirine bağlayan da odur.[3] Ayrıca bizler doğası itibarıyla akışkan varlıklarız. Hidrofeminist filozof Astrida Neimanis ve Banaba-Fijili şair-tarihçi Teresia Teaiwa'nın yukarıdaki pasajlarda hatırlattığı gibi, yaşamın bütünü okyanuslardan kaynaklanmakla kalmaz, damarlarımızdaki sıvının gelgitleri de suyun yeryüzündeki küresel dolaşımını yansıtır. Su bizi sürekli olarak kendimize ve birbirimize geri getirir.

"Dalgalar" koronavirüs pandemisinin yükselip alçalan dalgasıyla birlikte son birkaç yıldır küresel bilincimizde önemli bir yer kazandı. Mecazen, demokratikleşme, popülizm, milliyetçilik, militarizm dalgalarını da düşünüyoruz. Daha devinimsel bir anlamda alırsak, Tonga takımadalarının yakınındaki Hunga Tonga-Hunga Ha'apai denizaltı volkanının devam eden patlamaları, geçen yıl Pasifik adalarında çok sayıda insanın yaşamını olumsuz etkileyerek, Okyanusya'nın tamamına kelimenin tam anlamıyla iri iri dalgalar yaydı. Tokyo'da yaşayan biri olarak 2011 yılında Doğu Japonya'da yaşanan, gözle görülür tahrip edici dalgalarıyla 20.000 insanın ölümüne yol açmanın yanı sıra, Fukushima Daiichi nükleer enerji tesisinden görünmez ama tehlikeli radyasyon dalgalarının yayılımına sebep olarak on binlerce insanı başka yerlere göç etmeye zorlayan Büyük Tsunami'nin hatırası hâlâ aklımda. Oysa bir denizcinin bakış açısından, dalgalar hem yakın hem uzak yerlerin yankılarıdır –dünyayı anlamlandıran ve insanın yeni varış noktalarına hangi yoldan gideceğini ya da başladığı yere hangi yoldan geri döneceğini bulması olarak yorumla-

3 Epeli Hau'ofa, "Adalar Denizimiz", *Okyanus Biziz: Seçilmiş Eserler* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2008), 31.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 179 2.09.2022 10:22

nabilecek sıvı titreşimlerdir. Okyanusyalı yerli pek çok araştırmacının, şairin ve sanatçının vurguladığı üzere, adalıların denizcilik pratikleri ve okyanus felsefesi, güçlü dünyalamalardır –sömürgeciliğin çözülüşünün, bölgeyi yeniden düşünmenin ve gücü yeniden düzenlemenin epistemolojileridir. Örneğin Marshall Adaları'ndan denizci Alson Kelen, "adaların" nasıl da çokboyutlu olduğunu açıklar. Marshall dilinde, "ada" veya "mercan adası" olarak çevrilen *aelōñ* sözcüğünün, akıntılara ve akışlara atıf yapan *ae* sözcüğü ile "yukarı" olan her şeye atıf yapan *lōñ* sözcüğünden oluştuğunu ortaya koyar. Sözcük, kavramsal olarak, deniz tabanının, yeryüzünün, bitkilerin, yaratıkların, suyun, gökyüzünün, evrenin tamamını kapsar; dolayısıyla etrafı denizle çevrili yalıtılmış ayrı bir yeri değil, bütüncül bir dünyayı anlatır. Keza Chamoru-Pohnpei Pasifiği üzerine araştırmalar yapan Vince Diaz'ın anlattığına göre, Caroline Adaları'nın *paafu* olarak bilinen denizcilik bilgisi sistemi, yıldızların ve diğer gökcisimlerinin doğuşu ve batışından yararlanarak okyanusun iki veya daha çok sayıdaki önemli bölgesinden geçen rotaların bir haritasını sunar. *Paafu*, Batı denizcilik sistemlerinde olduğu gibi bölgenin anayönleri temelinde, hiyerarşiler ve Ötekileştirmelerle işlemez. Aksine *paafu ilişkiselliğin* bir haritasını sunar ve onun mantığında, sadece iki veya daha fazla varış noktası arasındaki değil, insanlar, önemli olaylar ve karadaki diğer işaretler arasındaki ilişkilerin de üçgenleri oluşturulur.

Takımadalara özgü bu dünyalama biçimlerini, Batını bir bilgi birikimini ortaya sermek adına değil, sudan oluşan gezegenimizin sayısız düğüm noktası arasında gidip gelmenin ve bunları birbirine bağlamanın daha iyi bir yolunu önerebilmek umuduyla paylaşıyorum. Sözgelimi, Matt Matsuda "Pasifik"i engin ve tanımsız bir okyanus olarak değil, "yerel-ötesiciliğin çoklu alanları olarak, doğrudan bağlantıların gerçekleştiği ve okyanusa dayanan tarihlerle ilişkilendirildiği, birbirine bağlanmış belirli yerler olarak" tanımlar.[4] Gerçekten de Okyanusya halkları ve dünyanın her yerinde kıyılarda ya da adalarda oturanlar açısından su, çoklu yerellikleri birbirine doğrudan bağlayan bir yoldur ve jeo-politikayı aşan bir melezlik sunar.

Tarihlerin (Oryant)asyonunu Bozmak[5]

İstanbul da, yerelin ötesine geçerek Boğaz yoluyla pek çok denize ve başka sulara eklemlenmiş bir deniz bölgesidir; bu diğer denizler ve sular da "Asya" ve "Avrupa" dediğimiz bölgelerdeki belirli topluluklara bağlanmış durumda-

4 Matt Matsuda, *Pasifik Dünyaları: Denizlerin, Halkların ve Kültürlerin Tarihi* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 5.

5 Yazar, "orient" sözcüğünün hem "yön vermek, yöneltmek, yönünü ayarlamak" hem de "Doğu, Doğu'ya özgü olan, oryantal" anlamlarına gönderme yapıyor. –ç.n.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 180 2.09.2022 10:22

dır. Küresel gücün kesişen iki tarafını aynı anda görmeye izin veren böyle bir görüş noktasından, Batı ile Doğu şeklindeki ikici anlatıların bize uzun zamandan beri dayatmakta olduğu ötekileştirmeyi çok daha iyi gözlemleme imkânı bulabiliriz. Sonuçta, Edward Said'in yazılarında onca eleştirdiği Oryantalizm, Avrupalıların Osmanlı İmparatorluğu ve Ortadoğu'ya yönelik küçültücü ve fetişleştirici bakış açısının ta kendisi değil midir?

Doğulaştırma ve Batılaştırma, Kuzeyleştirme ve Güneyleştirme'nin beraberinde getirdiği marjinalleştirmelerin çatışma ve zarar vermeyle bağlantılı olmaması imkânsızdır. Rusya'nın Ukrayna'yı insafsızca işgal etmesinden iklim değişikliği krizi karşısındaki duyarsızlığa ve bunun yol açtığı adaletsizliğe, pandemi sırasında görünür hâle gelen, sağlık alanındaki büyük eşitsizliklere kadar, son süreçte yaşadığımız bütün olaylar da bunu doğruluyor. Benzer şekilde, yeryüzünün en geniş bölgesi olan Okyanusya, servetlerine servet katmak için onun kaynaklarını bölüşme arayışındaki kâşifler, tüccarlar, askerler ve misyonerlerin geçici hevesleri uğruna çok uzun zamandır bölük pörçük ediliyor. 1521'de İspanya adına dünyanın etrafını denizden dolaşma girişiminde başarısız olup, yanlış yere bu büyük okyanusu "keşfetme" payesi verilen gaddar ve acımasız kaptan Ferdinand Magellan "Mar Pacifico" terimini uydurduğunda bölgenin önemini ve büyüklüğünü hafife alma eğiliminin de başlatıcısı olmuştu. Magellan'ın bu okyanusu adlandırmak için "pasifik" sözcüğünü kullanması aslında sinik bir anlam taşıyordu –pastoral huzur fantezilerinden ziyade kaptanın Güney Amerika'dan Guam'a geçerken haftalarca süren yolculuk sırasında ayak basacak hiçbir kara parçası bulamaması ile mürettebatının alışılmadık derecede sakin denizlerde olaysız geçen çetin yolculuğuna gönderme yapıyordu.

Büyük Okyanus'un Batılılar tarafından çizilen haritaları, "nesias (nezya)" mirasını yarattı –Polinesia (Polonezya), Melanesia (Melanezya), Micronesia (Mikronezya). Hepsinin sonundaki "nesia (nezya)" eki, Avrupalı kâşiflerin ve sömürgecilerin yerli halka yönelik ırkçı sapkınlıkları ve fantezilerine dayanıyordu. Haritacılar, Polonezyalıları "soylu yabaniler" imgesiyle romantikleştirmiş; Melanezyalıları sırf koyu renkli oldukları için ve haklarında yarattıkları algı yüzünden (sırf beyaz işgalcilere karşı başarıyla mücadele ettikleri ve Hıristiyanlığa uzun süre direndikleri için) katil barbarlar olarak adlandırmış; Pasifik'in ekvator bölgesinde ve kuzeyindeki "küçük adalar"da yaşayan ve ilk iki kategoriye uymayan bütün diğer halklar içinse küçümseyici "Mikronezyalılar" terimini uydurmuşlardı. Pasifik'teki çoğu yer ulusal egemenliğini çoktan ilan etmiş olsa da Amerika, Japonya, Avustralya, Fransa, İngiltere ve Çin iktidarlarının üst üste binmiş hegemonyalarının halen yükü altındadır.

Oryantalizm, Avrupa-Asya ayrımının çok ötesine uzanan bir olgudur, zira bu boyun eğdirme tarihleri küresel bir nitelik taşır. Aslında Avrupalıların Türk

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 181 2.09.2022 10:22

halkını Ötekileştirmesi ile Pasifik adalarında yaşayan yerli halkların sömürgeciler tarafından egzotikleştirilmesi ve sömürülmesi arasında garip bağlantılar vardır. Bugün Almanya'da, Türkiye'den gelen göçmenlere, 1960'larda yaygın kullanılmaya başlayan aşağılayıcı ve ırkçı bir tabirle, bazen "Kanake" deniyor.[6] Terimin kökeni Avrupa veya Asya değil Pasifik adalarıdır ve eskiden olduğu gibi şimdi de hâlâ olumlu bir anlamı vardır. Hawaii dilinde bugün bile *kānaka* "insan varlığı"[7] anlamına gelen yaygın bir ifadedir. Peki bu sözcük nasıl oldu da Türk göçmenlerle ilişkilendirildi?

Pasifik adalarının sömürgecilik sonrası tarihiyle ilgilenen bir araştırmacı olarak bu terimi ve geçirdiği rahatsız edici evrimi uzun süredir merak ediyordum. 19. yüzyıl boyunca çalışmak için Kuzey Amerika'ya giden Hawaililer beyaz patronları tarafından Kanaka olarak adlandırılmaya başlamış, sözcük daha sonra Pasifik kökenli bütün işçileri nitelendirmek için kullanılmıştır.[8] Kanaka, en kötü şöhretini, 1840'lardan itibaren Vanuatu, Solomon Adaları, Yeni Gine, Yeni Kaledonya ve diğer adalardan insanların kandırılarak ve kaçırılarak, çalıştırılmak üzere Avustralya'daki plantasyonlara götürüldüğü alçakça bir pratik olan karatavukçuluk (*blackbirding*) bağlamında kullanılan, siyah karşıtı bir ifade olarak kazanmıştır. Küresel köle ticaretinin Pasifik'te geçen bu daha az bilinen biçimi, 1840'lardan itibaren, Güney Denizi adalarında yaşayan 62.000 yerliyi Avustralya'daki plantasyonlarda çalışmaya zorlamış ve Queensland sömürgesinin "Kanakaland" ismiyle anılmasına neden olmuştur.[9]

Daha sonra bu sözcük Almanlar tarafından Okyanusya'daki sömürgeci girişimlerinde kullanıldı. Japon İmparatorluğu ise, I. Dünya Savaşı'nın ardından Mikronezya'da *Nanyō Guntō* (Güney Denizi) sömürgelerini kurduğunda, Japon yöneticiler ve antropologlar, Kuzey Okyanusya'nın engin denizlerinde Marshall, Chuuk, Kosrae, Pohnpeia, Carolinia, Palau ve diğer adalarında yaşayan halkları, "ilkel" olarak niteledikleri ve *Kanaka-zoku* olarak adlandırdıkları tek bir ırk altında topladılar. Yeni Kaledonya'nın Yerli halkı bu terimi yeniden kendine mal edip 1970'lerden itibaren kendilerini iftiharla *Kanak*, uluslarını ise *Kanaky* olarak adlandırdılar. Avrupa'da ise bugün halen "beyaz-olmayan" "Güneyli" işçileri tanımlamak için kullanılan sözcük, sömürgeciliğin ve travmanın ağırlığını taşıyor. Türk göçmenlerin hiçbir adalı geçmişine sahip olma-

---

6 Matthias Heine, "Wie "Kanake" zum rassistischen Hasswort wurde" ['Kanake' Nasıl Irkçı Bir Nefret Kelimesi Hâline Geldi?], *Welt*, 18 Nisan 2016. https://www.welt.de/kultur/article154409100/Wie-Kanake-zum-rassistischen-Hasswort-wurde.html, (Erişim 20 Şubat 2022).

7 Mary Kawena Pukui ve Samuel H. Elbert, *Hawaiice Sözlük: Hawaiice-İngilizce İngilizce-Hawaiice Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Baskı* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 1986).

8 Greg Dvorak, *Mercan ve Beton: Japonya, Amerika ve Marshall Adaları Arasında Kwajalein Mercan Adası'nı Hatırlamak* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2018).

9 A.g.e., 75–76.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 182 2.09.2022 10:22

salar da Alman sömürgeciliğinin bu acımasız mirasını taşıyor olmaları, Pasifik adalarındaki yerli halkların Avrupa'nın zenginleşmesi ve modernleşmesi amacıyla kullanılmasının ve istismar edilmesinin, bugün halen nasıl Küresel Kuzey'in Küresel Güney'in halklarını Oryantalleştirmeyi, ötekileştirmeyi ve sömürmeyi sürdürmesinin bir modeli olarak hizmet ettiğini ortaya koyan yerel-ötesi bir örnektir. Bu örnek, viral ırkçılık da dahil, fikirlerin denizleri aşarak nasıl göç edebildiği ve başkalaşabildiğinin ve bu yıkıcı tarihleri tanımamızın ne kadar önemli olduğunun da bir kanıtıdır.

Mercan ve Kompost

Bir yandan yapısal şiddete dair bu travmatik mirasları hatırlarken, bir yandan da hepimizin içindeki Okyanusyalılığın farkına varmak, hep birlikte yerel-ötesi bağlantılara nasıl itibar kazandırabileceğimize, Kuzey-Güney, Doğu-Batı sınırlarını ve ikiliklerini nasıl kuirleştirebileceğimize, iyileşme ve beslenme olanaklarını nasıl ortaya çıkarabileceğimize dair bir diyaloğun önünü açabilir. Antroposenin geleceği, iklim değişimi devam ettiği için sularıyla bizi yutup bir çırpıda yok edecek bir okyanusu fethedeceğimiz için değil, okyanusu sudan gelen ortak mirasımızın "sıradanlığının bir parçası olarak" tanımaya acilen ihtiyacımız olduğu için okyanusa dayanan bir gelecektir.[10] Tıpkı Yerlilerin binlerce yıldır Okyanusya'da dolaşmakta olan bilgisi gibi, bu mirası tanımak da, geçişler ve karşılıklı bağlantıların yanı sıra gezegende birlikte yaşadığımız yoldaşlarla türler arası bir yakınlığın küresel olarak değerli kılınmasını ve geri kazanılmasını gerektirir. Bu süreci "belirmekte olan strateji" (*emergent strategy*) olarak adlandıran adrienne maree brown, bizi "özlemini duyduğumuz adil ve özgür dünyaları somutlaştırma kapasitemizi artıracak şekillerde bilerek değişmeye" çağırıyor.[11]

Benim araştırmamda, göç ve genişleme yoluyla –küresel dalgalar ve akıntılar yaratarak, fikir, etki, yaşam ve ölüm katmanlarının üzerine sürekli yeni katmanlar ekleyerek– bu belirişin (*emergence*) en güzel örneğini sunan organizma, mercandır.[12] Mercan resifleri hem beliriş paradigmasının hem de bugün içinde bulunduğumuz kırılgan durumun bir simgesidir. Çok uzak mesafelerdeki küçücük mercan poliplerinden yontulmuş dev yapılar olan mercan resifleri, çelişkiden ve çeşitlilikten doğan dirimsellik ve köklü tarihler üzerine sömürgeci olmayan bir biçimde yeniden düşünmenin insan-merkezci olmayan bir modelidir. Mercan soybilimsel ama antihiyerarşiktir, tıpkı insanlar gibi,

---

10 Elizabeth DeLoughrey, *Antroposen Alegorileri* (Durham: Duke University Press, 2019), 136–38.

11 adrienne maree brown, *Acil Strateji: Değişimi Şekillendirmek, Dünyaları Değiştirmek* (Chico, California: AK Press, 2017), 3.

12 Dvorak 2018, 18–32 ve Dvorak, "Güney Pasifik Adaları: Çağdaş Okyanusya'da Kimlik ve Sanat Üzerine Bazı Düşünceler", *E-flux Journal* #112, 2020.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 183 2.09.2022 10:22

o da Akdeniz, Arap Denizi, Karadeniz, Hint, Pasifik ve Atlantik okyanuslarının devasa enginliklerini kateder. Mercan, sadece cesur Okyanusyalıların ve yön bulabilen diğer yerlilerin geçişlerinin değil, aynı zamanda yerleşimcilerin, sömürgecilerin, askerlerin, misyonerlerin, tüccarların, mahkûmların ve zorla çalıştırılan işçilerin çalkantılı ve kaotik akışlarının da simgesidir. Derin zamana ait bahçeler ve mezarlıklar olan resifler, yerel-ötesi bağlantılarla başka resiflere ve başka zamanlara bağlı kültür anıtları ve arşivleridir. Denizbilimciler gerçekten de bir resifin başka bir resifi nasıl doğurduğunu, sözgelimi, Kuzey Okyanusya'daki saat yönündeki akıntıların Marshall Adaları'ndaki mercanları nasıl Pohnpei ve Chuuk resiflerini doğurmak zorunda bıraktığını, bu resiflerin de Palau ve Filipinler'deki resiflerin ataları olduğunu anlatırlar. Demek ki mercanlar bölmek ve fethetmek yerine, karşılıklı olarak yararlı olacak biçimlerde bağlantılar ve ilişkiler kurar. İngilizcede mercanların "kolonileştirdiğinden" bahsederiz, oysa onun doğası tam anlamıyla dekolonizasyondur – yerelleşme ve uyarlama yoluyla geri kazanım, direniş, dinamizm ve güçtür.[13]

Atalarının iskelet kalıntılarını çözerek, ufalayarak, beyazlatarak, yeniden üreterek kendini bu kalıntıların üzerine bina eden mercan oluşumları, bu bakımdan kendini sürekli yenileyen ormanları ve tarlaları andırır; buna karşılık mercan bir hayvandır, kendi kaderine doğru yüzer. Mercanın hafızası da vardır, insanlığın hırsları ve kibrinin ötesinde, türler arasındaki, kara ile deniz arasındaki yeryüzü hareketlerinin ve geçişlerin dönemlerini hatırlar. Sömürgelerimizin sınırlarını, kalelerimizin ve şehirlerimizin duvarlarını geçiciymiş gibi gösteren tarihleri hatırlar. Mercan, ulus devlet ve imparatorluk kurgularımızın yanı sıra sömürgecilik öncesi dönemin halklarının egemenliğini de hatırlar. Ama bizler gezegenimizin sıcaklığını sorumsuzca artırmaya devam ettiğimiz için, mercan resiflerinin küresel olarak endişe verici düzeylerde beyazlaştığını ve yok olduğunu biliyoruz. Dinozorlar yok olurken mercanlar hayatta kalmıştı, önceki iklim felaketlerinde ise tek tek ölmüşlerdi. O hâlde biz yaşarken yok olmaya başlayan mercanların yeniden ortaya çıkması, hatta insanlığın soyu tükendikten çok sonra tekrar gelişip serpilmesi imkânsız değil.

Böyle minyatür bir ihtişama sahip olan mercanlardan, kültür toprağını beslemek ve çok daha bağlantılı, düşünceli ve saygılı dünya görüşleri oluşturmak üzere Antroposeni nasıl "kompostlayabileceğimiz" konusunda neler öğrenebiliriz? Bedenlerimizde ve dünyanın bütün okyanuslarında akan sudan, sonu gelmez ötekileştirmelerimizi aşmak için neler öğrenebiliriz? Okyanus ötesi güzergâhları hatırlayarak, kırılgan sınırları nasıl yıkabilir, jeopolitik haritalarımızdaki keskin sınırları nasıl bulanıklaştırabiliriz? Yüzümüzü hepimizde ortak olan okyanuslara, tüm gezegene ait olan bu geçmişlere ve geleceklere

13 Bu paragrafın bazı bölümleri Dvorak, 2020'den uyarlandı.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 184 2.09.2022 10:22

yeniden dönerek, bu meddücezirlerin girdaplarına kapılmadan suların üzerinde birlikte seyretmenin bir yolunu bulabiliriz.

İthaf

Bu yazıyı, trajik bir şekilde vakitsizce sonlanan ömrünün son yıllarında Türkiye'yi derinden sevmiş, Japonya üzerine çalışmalar yapan önemli bir araştırmacı olan dostum Romit Dasgupta'nın (1964-2018) anısına ithaf ediyorum. Avustralya'nın Perth şehrine göç eden Hint bir ailenin çocuğu olan Dasgupta'nın Türklerin tarihine ve günümüzdeki gerçekliklerine duyduğu ilgi muhtemelen bunlarla kültürel bir bukalemun olarak kendisi arasında hissettiği yakınlıklardan kaynaklanıyordu. Dasgupta'nın da yaşamı ve mirası Asya, Avrupa ve Okyanusya arasında birçok tarihin ve çelişkili güzergâhın bir kesişimiydi. Romit bu dünyalar arasında tutkuyla köprüler kurmaya çalıştığı yaşamı ve araştırmalarıyla her bakımdan yerel-ötesi bir gezgindi. Ona dostluğu ve yol göstericiliği için minnettarım.

Çeviren: **Münevver Çelik** ve **Sinem Özer**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 185 2.09.2022 10:22

Charles Lim Yi Yong & Simryn Gill
Yakınsama Bölgesi | Zone of Convergence
2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 186 2.09.2022 10:22

Renato Leotta
CONCERTINO per il mare (Deniz için KONÇERTİNO | CONCERTINO for the Sea)
2022

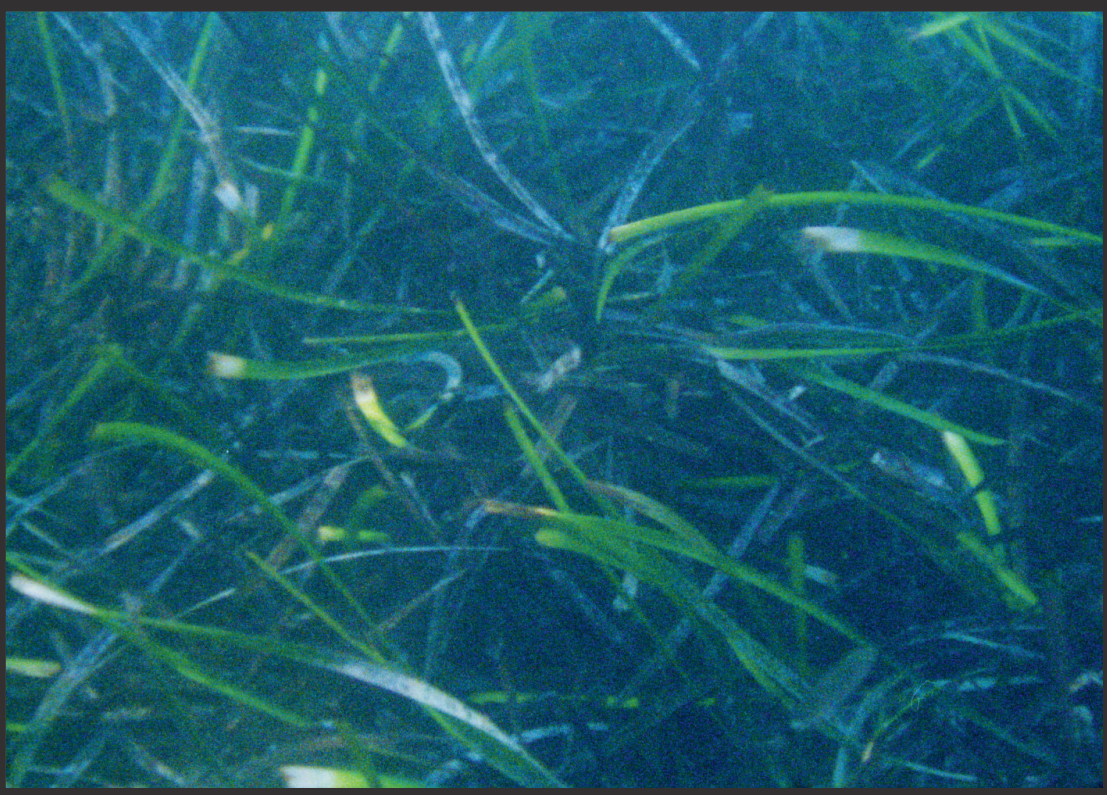

GREG DVORAK

Ripples, Reefs, and Turbulent Tides: Reconnecting Humanity through the Ocean

Sixty to ninety percent of your bodily matter is composed of water. Water, in this sense, is an entity, individualized as that relatively stable thing you call your body. But water has other logics, other patternings and means of buoying our earthly world, too. Not least, water is a mode of connection. Just as oceanic currents convey the sun's warmth, schools of fish, and islands of degraded plastic from one planetary sea to another, our water bodies serve as material media.
—Astrida Neimanis[1]

We sweat and cry salt water, so we know that the ocean is really in our blood.
—Teresia Teaiwa[2]

Waves and Worldings

Having spent my childhood years during the Cold War on a small island in the centre of the Pacific Ocean, people used to ask me what it was like to grow up cut off from the world on an isolated chunk of rock in the middle of the sea. But like most people who grow up beside the ocean, my experience was quite the opposite of isolation. I could see other distant places across the lagoon, all the way to the horizon, and beyond to the stars. The ocean linked me to the universe, rather than separating me from it. I experienced a boundless, enormous sense of place, not a tiny and remote existence.

As a kid living on a US military base on land that had been wrested from the people of the Marshall Islands, colonised and occupied by successive empires – Spanish, German, Japanese and American – my hometown was hewn from coral and concrete, a little slice of simulated suburbia air-conditioned to withstand the tropical heat, interspersed with coconut palms, pools, a golf

1 Astrida Neimanis, 'Hydrofeminism: or on Becoming a Body of Water', in Henriette Gunkel, Chrysanthi Nigianni and Fanny Söderbäck, ed., *Undutiful Daughters: Mobilizing Future Concepts, Bodies and Subjectivities in Feminist Thought and Practice* (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 86.

2 Teresia Teaiwa, quoted in Epeli Hau'ofa, 'The Ocean in Us', *The Contemporary Pacific*, Vol. 10, no. 2 (1998): 392.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 188 2.09.2022 10:22

course and military infrastructure. My American education would teach me to privilege the North and West over South and East, continental landmasses over bodies of water. The very existence of the missile-testing base where we lived was predicated on vicious battles of World War II and the sixty-seven nuclear tests the United States conducted in these islands through the 1950s, displacing Marshallese people from their homelands and relegating them to the status of day-labouring maids and repairmen. And yet, the enormity of the vast reefs where I lived – Kwajalein, the largest atoll on earth – invited me, even as a little boy, to recognise the violence and impermanence of the Americans' arrogant existence there in the greater scheme of things, and to seek a more respectful way of relating to humanity and the world at large.

The geo-poetics of water have the potential to humble and unite us. Oceania, as legendary Tongan philosopher Epeli Hau'ofa famously wrote, is not made up of 'islands in a far sea', but is rather a dynamic 'sea of islands', in which the ocean links all humanity together beyond the trivial and divisive language of nations and economies.[3] We are also inherently fluid beings – as hydrofeminist philosopher Astrida Neimanis and Banaban-Fijian poet-historian Teresia Teaiwa remind us in the passages above: not only did all life originate in the oceans, but the ebbs and flows of liquid through our veins mirror the global circulation of water around Earth. Water perpetually brings us back to ourselves and each other.

'Waves' have been prominent in our global consciousness over the past few years, with each rising and ebbing phase of the coronavirus pandemic. Figuratively, we think, too, of waves of democratisation, populism, nationalism, militarism. In a more kinetic sense, in the past year, the ongoing eruption of the Hunga Tonga-Hunga Ha'apai submarine volcano near the Tongan archipelago has destabilised the lives of countless Pacific Islanders while literally sending massive ripples throughout the entirety of Oceania. As a resident of Tokyo, I am still haunted by the 2011 Great Eastern Japan Tsunami, whose phenomenally destructive waves caused the deaths of nearly 20,000 people and resulted, too, in the emission of invisible but damaging waves of radiation from the Fukushima Daiichi nuclear power plant that forced tens of thousands to flee elsewhere.

Seen from the perspective of an oceanic navigator, however, waves are echoes of places near and far – liquid vibrations that make sense of the world and can be interpreted to find one's way to new destinations or back to one's place of origin. As many Indigenous scholars, poets and artists from Oceania have emphasised, Islander practices of navigation and ocean philosophy are

3 Epeli Hau'ofa, 'Our Sea of Islands,' in *We Are the Ocean: Selected Works* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2008), 31.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 189 2.09.2022 10:22

powerful worldings – epistemologies for decolonisation, rethinking region, and re-orienting power. Marshallese navigator Alson Kelen has explained, for instance, how islands are multidimensional. He explains how the Marshallese word *aelōñ*, which is translated as 'island' or 'atoll,' is composed of ae, referring to currents and flows, and lōñ, which refers to all that is 'above.' It is conceptually inclusive of the entirety of seafloor, earth, plants, creatures, water, sky, cosmos – a holistic world, not a compartmentalised place isolated by the sea. Likewise, as Chamoru-Pohnpeian Pacific studies scholar Vince Diaz explains, the Carolinian navigation knowledge system known as *paafu* is one that maps pathways across the ocean between two or more meaningful sites via rising and setting stars and other celestial bodies. *Paafu* does not work like Western navigational systems with their cardinal directions, hierarchies and Otherings based on region; rather, it is a mapping of *relationality,* and within its logic, not only are the relationships between two or more destinations triangulated, but so are the relationships between people, significant events and other markers on land.

I share these archipelagic ways of worlding not as esoteric chunks of knowledge, but rather in the hope of proposing a better way of engaging across and between the myriad nodes of our water planet. For instance, Matt Matsuda defines 'the Pacific' to mean not a vast and undefined ocean but rather 'multiple sites of trans-localism, the specific linked places where direct engagements took place and were tied to histories dependent on the ocean.'[4] Indeed, for the people of Oceania and coastal or island dwellers worldwide, water provides a direct path between multiple localities, and a hybridity that transcends geopolitics.

Dis(Orient)ating Histories

Istanbul, too, is a maritime place, trans-locally articulated through the Bosphorus to myriad seas and other bodies of water that, in turn, connect with specific communities throughout the regions to which we commonly refer as 'Asia' and 'Europe.' And yet, from such a vantage point, straddling this intersection of global power, we are better placed to observe the othering that binary narratives of East and West have long imposed on us. As Edward Said so critically wrote, Europeans' have historically taken a pejorative and fetishising 'Orientalist' view of the Ottoman Empire and the Middle East.

The marginalisations that come with Easting and Westing, Northing and Southing are inevitably tied to conflict and harm. This has become apparent

4 Matt Matsuda, *Pacific Worlds: A History of Seas, Peoples, and Cultures* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 5.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 190 2.09.2022 10:22

most recently in events ranging from Russia's ruthless invasion of Ukraine to the apathy and injustice we see around the climate-change crisis, or the massive health disparities that became visible during the pandemic. Likewise, Oceania, the largest region on earth, has long been carved up by the whims of explorers, traders, soldiers and missionaries who sought to divide its resources for their own enrichment. Ferdinand Magellan, the cruel and ruthless captain falsely credited with having 'discovered' this great ocean in his failed attempt to circumnavigate the globe for Spain in 1521, began a trend of trivialising the importance and magnitude of this region when he coined the term 'Mar Pacifico.' Magellan's use of 'pacific' to name this ocean was, in fact, cynical – referring less to idyllic fantasies of peacefulness than to his inability to find land anywhere in his weeks-long crossing from South America to Guåhan (Guam), combined with his crew's uneventful and arduous passage through unusually calm seas.

Western mappings of the Great Ocean created the legacy of the 'nesias' – Polynesia, Melanesia, Micronesia – based purely on the racialised perversions and fantasies of European explorers and colonists regarding local people. Mapmakers romanticised Polynesians as 'noble savages,' invented the term Melanesians for other Pacific Islanders because of the darkness of their skin and a perception of them as being murderous barbarians (simply because they successfully fought white invaders and resisted Christianity for so long), and coined 'Micronesians' as a belittling term for all the miscellaneous people from leftover 'small islands' of the equatorial and northern Pacific that didn't fit into the prior two categories. Though most Pacific places are sovereign nations today, they are still burdened by the overlapping hegemonies of American, Japanese, Australian, French, British and Chinese power.

Orientalism is a phenomenon that reaches far beyond the Europe-Asia divide, and these histories of subjugation are global. Indeed, the European othering of Turkish people is uncannily entangled with the colonial exoticisation and exploitation of Pacific Islanders. In Germany today, migrants from Turkey are sometimes called 'Kanake,' a derogatory and racist slur that came into widespread usage in the 1960s.[5] This term originates not from Europe or Asia, but from the Pacific Islands, where its meaning was and still is completely benign. In the Hawaiian language, even today, *kānaka* is a common expression that means 'human beings.'[6] So how did this word come to be associated with Turkish migrants?

---

5 Matthias Heine, 'Wie "Kanake" zum rassistischen Hasswort wurde' [How 'Kanake' Became a Racist Hate Word], *Welt*, 18 April 2016. https://www.welt.de/kultur/article154409100/Wie-Kanake-zum-rassistischen-Hasswort-wurde.html, (Accessed 20 February 2022).

6 Mary Kawena Pukui and Samuel H. Elbert, *Hawaiian Dictionary: Hawaiian-English English-Hawaiian Revised and Enlarged Edition* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 1986).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 191 2.09.2022 10:22

As a scholar of postcolonial Pacific Islands history, I have long wondered about this term and its troubling evolution. Hawaiian men who went to work in North America during the nineteenth century began to be called Kanaka by their white bosses, and this later came to signify any labourer of Pacific heritage.[7] Kanaka was most notoriously used as an anti-Black expression in the context of blackbirding, the despicable practice of deceiving and kidnapping human beings from Vanuatu, Solomon Islands, New Guinea, New Caledonia, and other islands to labour on plantations in Australia, beginning around the 1840s. This lesser-known, Pacific iteration of the global slave trade forced over 62,000 South Seas Islanders to work on plantations throughout Australia, earning Queensland the moniker 'Kanakaland.'[8]

Later, the word would be used by Germans in their colonial enterprises in Oceania, and when the Japanese Empire established its Nanyō Guntō (South Seas) colonies in Micronesia after World War I, Japanese administrators and anthropologists conflated Marshallese, Chuukese, Kosraeans, Pohnpeians, Carolinians, Palauans and other Islanders from throughout the vastness of Northern Oceania into one monolithic race that they described as 'primitive' and referred to as *Kanaka-zoku*. And while the Indigenous population of New Caledonia reclaimed the term, referring to themselves proudly as *Kanak* and their nation as *Kanaky* starting in the 1970s, in Europe today, the word still refers to 'non-white' labourers from the 'South' and bears the heavy weight of colonialism and trauma. That Turkish migrants who have no Islander heritage bear this cruel legacy of German colonialism is a trans-local example of how the use and abuse of Pacific Islanders in order to enrich and modernise Europe still serves as a template for the Global North's continued Orientalising, othering and exploitation of people from the Global South. It is also evidence of how ideas, including viral racism, migrate and metamorphise so fluidly across the seas – and how urgent it is that we acknowledge these histories of harm.

Coral and Compost

Remembering these traumatic legacies of structural violence and exploitation while shifting to an awareness of our shared Oceanhood can open up a conversation about how we all might better honour trans-local connections, queer the borders and binaries of North and South, East and West, and uncover possibilities of healing and nurturing. The future of the Anthropocene

7 Greg Dvorak, *Coral and Concrete: Remembering Kwajalein Atoll Between Japan, America, And The Marshall Islands* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2018).

8 Ibid., 75–76.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 192 2.09.2022 10:22

is an oceanic one, not in the sense of conquering an ocean that threatens to devour and submerge us as climate change persists, but in our urgent need to recognise the 'oceanic ordinary' of our shared watery heritage.[9] Like the Indigenous knowledge that has circulated in Oceania for thousands of years, this entails a global honouring and reclamation of crossings and interconnections, as well as interspecies kinship with our fellow planetary inhabitants. Referring to this process as 'emergent strategy,' adrienne maree brown calls for us to 'intentionally change in ways that grow our capacity to embody the just and liberated worlds we long for.'[10]

In my own research, the organism that most exemplifies this emergence through migration and accretion – riding global waves and currents and forming layer upon layer of ideas, influences, lives and deaths – is coral.[11] The coral reef is symbolic of both that paradigm of emergence and the fragile state in which we find ourselves today. Hewn from minuscule polyps over great distances to form colossal structures, it is a non-anthropocentric model for a decolonial way of rethinking vitality and deep histories born of contradiction and diversity. Coral is genealogical but anti-hierarchical, crossing, like people, tremendous expanses around the Mediterranean, Arabian and Black Seas, the Indian, Pacific and Atlantic oceans. It symbolises the crossings of not only brave Oceanian and other Indigenous wayfinders, but also the turbulent and chaotic flows of settlers, colonists, soldiers, missionaries, traders, prisoners and forced labourers. Deep-time gardens and graveyards, reefs are monuments and archives of cultures, trans-locally linked to other reefs and other times. Indeed, oceanographers speak of how one reef begets another – how the clockwise currents of Northern Oceania, for instance, compel the coral of the Marshall Islands to give birth to the reefs of Pohnpei and Chuuk, which in turn are the ancestors of their counterparts in Palau and the Philippines. Thus, coral connects and relates in mutually beneficial ways, rather than dividing and conquering. In English, we say that coral 'colonises,' but in fact its very nature is that of decolonisation – reclamation, resistance, dynamism, strength through localisation and adaptation.[12]

Building upon the skeletal detritus of their ancestors, decomposing, crumbling, bleaching, regenerating, coralline formations are not unlike perpetually renewing forests and fields; yet coral is an animal – it swims to its destination.

---

9 Elizabeth DeLoughrey, *Allegories of the Anthropocene* (Durham: Duke University Press, 2019), 136–38.

10 adrienne maree brown, *Emergent Strategy: Shaping Change, Changing Worlds* (Chico, California: AK Press, 2017), 3.

11 Dvorak 2018, 18–32 and Dvorak, 'S/pacific Islands: Some Reflections on Identity and Art in Contemporary Oceania,' *E-flux Journal* #112, 2020.

12 Parts of this paragraph have been adapted from Dvorak 2020.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 193 2.09.2022 10:22

Coral has memory: it remembers epochs of earthly movement and crossings beyond the whims and hubris of humanity, between species, between land and sea. It remembers histories that make the boundaries of our colonies, the walls of our fortresses and cities seem temporary. Coral remembers, too, the sovereignty of pre-colonial peoples, along with all the fictions of our nation-states and empires. We know that coral reefs are bleaching and dying out globally at alarming rates as we continue to irresponsibly heat our planet. But corals outlived the dinosaurs and have died off in previous climate catastrophes – it is not beyond the realm of possibility that the corals set to disappear in our lifetimes may also re-emerge, and even thrive, long after humanity has become extinct.

How might coral, in all its miniature magnificence, teach us about 'composting' the Anthropocene to nurture cultural soil and more connected, reflective, respectful worldviews? How might the water that flows through our bodies and all the world's oceans teach us to overcome our endless othering? How might we subvert the brittle borders, smudge the boundaries on our geopolitical maps by remembering transoceanic trajectories? Reorienting ourselves to the oceans we share, to these planetary pasts and futures, we may yet find a way to navigate these turbulent tides together.

Dedication

I dedicate this essay to the memory of my late friend Romit Dasgupta (1964–2018), an influential Japan studies scholar who fell deeply in love with Turkey in the final years of his tragically short life. The child of Indian immigrants to Perth, Australia, Dasgupta's fascination with Turkish histories and contemporary realities seemed to stem from the resonances he felt with his complexity as a sort of cultural chameleon, whose life and heritage crisscrossed multiple histories and contradictory trajectories between Asia, Europe and Oceania. Romit was in every sense a trans-local navigator whose life and work compassionately bridged these worlds, and I am grateful for his friendship and mentorship.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 194 2.09.2022 10:22

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 195 2.09.2022 10:22

Yee I-Lann
Harunan Motol (Tekne Merdiveni | Boat's Ladder)
2021

Üretim süreci | Work in progress.
Fotoğraf | Photography: Darwisa Omar, 2021

Taloi Halvini
Çağrıya Cevap Ver | Answer to the Call
2021

İtalya, Venedik, Chiesa di San Lorenzo, Ocean Space'ten yerleştirme görüntüsü, TBA21-Academy koleksiyonu. | Installation view at Ocean Space, Chiesa di San Lorenzo, Venice, Italy, 2021, collection of TBA21-Academy.

Fotoğraf | Photography: gerdastudio

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 197 2.09.2022 10:22

6 Şubat 2022

Rüya'nın okulu tatildeyken evde geçirdiğim üç günün ardından içimde tuhaf bir his oluştu. Cuma günü mesaimi bitirdikten sonra para çekmek için dışarı çıktım. Hava çoktan kararmıştı ve soğuktu. Galatasaray'a yürüdüm ve para çekme makinesinin önündeki kuyruğa girdim. Caddenin gürültüsü içinde kafamda yoğun düşünceler esmeye başladı. Paramı cebime koyduktan sonra eve gitmek yerine İstiklal Caddesi'nin kalabalığına karıştım. İnsanların arasından hızla geçip ilk sokaktan sağa dönerek kendimi Beyoğlu'nun karanlığına bıraktım. Labirente benzeyen bu sokaklarda yürürken içimde başımı belaya sokmak için güçlü bir istek duydum. Karanlıkta ıssız yerleri yoklamak hiç doğru gelmese de yolumdan dönemiyordum. Bir zamanlar torbacıların arasına girmeden önce insanların paralarını ayakkabılarının içine sakladıkları Abdullah Sokak'ta buldum kendimi. Şimdi aklıma gelen bu sahne sanki 1990'lardan kalma bir filmi andırıyordu. Soğuktan donmuş bir hâlde Taksim Meydanı'na yürüdüm, ayaklarım beni Gezi'nin merdivenlerine götürdü. Banklarda oturan birkaç kişi görsem de park neredeyse bomboştu. Parkın bir yanından öbür yanına doğru yürürken içgüdüsel bir biçimde, parkın sonundaki Boğaz'ı az da olsa gören kafeteryaya gittiğimi fark ettim. Bir parça tadilat geçirmiş, ama hâlâ yerinde durduğunu görünce rahatladım. İçeriye girdim ve bir çay istedim. Burada oturan iki belediye işçisi birbirlerine işlerini sevip sevmediklerini soruyordu. Sıcak bardağımı alıp dışarıya çıktım. Tüm masalar boştu. Sandalyelerden birini konduğu yerden alıp denize doğru çevirdim. Zifiri karanlık olsa da Boğaziçi Köprüsü'nün ışıklarını seçebiliyordum. Hava o an orada durmak için çok soğuktu. Ama oturmaya devam ettim. Bir süre sonra her şeyin düzleşmeye başladığını, geçmiş, şimdi ve geleceğin birbirine dolandığını hissettim ve korkunç şeylerin oluşuna tanıklık ettim. Çay bardağını donmuş ellerimle tutarak son bir yudum aldım. Parkı yeniden, yaşlı gözlerle geçtim. Bu kez, yeşil alanın bir kısmını işgal eden polis barikatlarının yakınında öpüşen bir çift çıktı karşıma. Gezi Parkı'nı arkamda bırakıp kendimi tekrar İstiklal'in kalabalığına attım. Demir Kafe halen açık mı acaba diye bakmaya karar verdim. Ama onun yerinde kiç bir restoran gördüm. Beyoğlu'ndaki en sevdiğim yerlerden biri olan Mis Sokak artık hiç tanıdık gelmiyordu. Böylece, hızlı adımlarla yürüyerek ara yollara daldım. Claire Denis'nin 2002 tarihli

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 198 2.09.2022 17:40

filminden bir şarkının ['Gözlerime bak, her gün bela görürsün'] kafamda sürekli dönüp durmasına engel olamıyordum. Artık hiçbir şey hissedemeyecek hâle gelene kadar etrafta dolanmak istiyordum ki telefonum çaldı. Rüya eve dönüp onlarla birlikte bir film izlemek isteyip istemediğimi sordu. Yetişmeye çalışacağımı söyledim. Ama sözümü tutmam kolay değildi. Böylece, yolumu uzatarak balık pazarı sakinlerinin yakından tanıdığı Nevizade'ye uğradım. Salgın sürecinde neredeyse tüm barlar el değiştirdi. İki yıl kapalı kalan efsanevi kulüp Peyote'ye doğru hızla yürüdüm. Kapısını açık görünce hiç düşünmeden kendimi içeri attım. Giriş katında bir DJ kabini kuruluydu ve biri barı toparlıyordu. Merdivenlerin ışığını yanık görünce terasa çıktım. Kim bilir daha önce bu hareketi kaç kere yaptım ve yolun sonunda sevdiğim biriyle karşılaştım. Şimdi terasta kimseler yoktu. Sadece genç bir çocuk sandalyeleri yerleştiriyordu. Kendisini barın yeni işletmecisi olarak tanıttı, orada 2009'dan beri garsonluk yapıyormuş. Ağır boya kokusunun altında sohbet ettik. Peyote'yi yeniden açtığı için gururluydu ve kendi zamanının bir mitini canlandırmayı umuyordu. Çıkmadan önce giriş katının bir fotoğrafını çektim. Genç DJ yanıma gelerek şunları söyledi: "Burası hakkında hikâyeler duyardık, bir kardeşimiz burada çılgın müzisyenlerle takıldıklarını söyledi, adam şimdi 44 yaşında ve avukatlık yapıyor, inanabiliyor musun?"

O gece çok geç uyudum, güneş doğmadan uyandım ve pazar çantamı alıp dışarı çıktım. Beni Bomonti'ye götüren otobüse bindiğimde yine o tuhaf his belirdi içimde: Şiddetli bir kaybolma arzusu. Telefonumu kontrol ettim, pili bitmek üzereydi. O yüzden telefonumu kapattım ve Maurice Blanchot'dan bir alıntıyı hatırladım: "Kaybolmak için ne yapacağız?"

Bu hafta yeni Peyote'nin bir fotoğrafını gönderiyorum.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 199 2.09.2022 17:40

6 February 2022

After spending three days at home while Rüya's school was on holiday, I had a strange feeling – an urge to disappear. When I finished work on Friday, I went out to get some cash. It was already dark and cold. I walked to Galatasaray and waited in line for the cash machine. Surrounded by the loud noise of the street, dense thoughts were thundering in my head. And once I had put the money in my pocket, I headed into the crowd of İstiklal Street instead of going back home. I walked fast among the people, took the first right turn, and let myself fade into the darkness of Beyoğlu. While walking around in those streets, resembling a labyrinth, I had an intense intimation of trouble. Looking for deserted places in the dark didn't seem right, but I couldn't turn back from my path. I ended up at Abdullah Sokak, where people used to hide their cash in their shoes before entering this street full of pushers. It seemed like a movie scene from the 1990s. Frozen with cold, I kept on walking to Taksim Square, and my feet led me to the stairs of Gezi. I saw a few people sitting on the benches, but the park was almost empty. While walking from one side to another, I realised that I was going intuitively to the tea house at the end of the park, where you could see a glimpse of the Bosporus. A little refreshed, I felt relieved to find the place still standing there. I went inside and got a tea. Two municipality workers were sitting inside, asking each other if they liked their jobs. I took my warm glass and went outside. All tables were empty. I turned one of the chairs towards the sea. Even if it was pitch dark, I could recognise the light of the Bosporus Bridge. It was too cold to be there, but I remained sitting. After a while, I felt like everything started to flatten. Past, present and future intertwined, and I witnessed terrible things happening. I held the tea glass with my frozen hands and took a final sip. And I passed by the park again with wet eyes. This time I met a couple kissing near the police barricades, invading a portion of the green area. Leaving Gezi Park behind, I threw myself back into İstiklal's crowd. I decided to check if Demir café was still open. But I saw a kitsch restaurant in its place. Mis Sokak, one of my beloved destinations in Beyoğlu, seemed unfamiliar now. So I walked with quick steps, diving into narrow pathways. I couldn't stop a song repeating in my head ('Look into my eyes, you see trouble every day'), from the

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 200 2.09.2022 10:22

soundtrack of Claire Denis' film from 2002. I wanted to wander around all night until I stopped feeling, but my phone rang. Rüya asked if I would come back home to watch a film with them. I said I would try. But it was not easy to keep my word. I prolonged my route and checked Nevizade, a place well-known for its locals in the fish market. Almost every bar had changed hands during the pandemic. I moved faster towards Peyote, a legendary club that had been closed for two years. When I saw its doors open, without thinking, I stepped inside. There was a DJ set on the ground floor, and the barmaid was arranging bottles and glasses. The lights on the stairs were on, so I went up to the terrace. I am not sure how many times I have done this and met someone I loved at the top of the stairs. Now, the rooftop was empty. A young man was setting out chairs. He introduced himself as the new administrator of the bar, who had been a waiter there since 2009. We talked under the heavy smell of paint. He was proud to re-launch Peyote and hoped to revive the mythical bar. Before going out, I took a picture of the ground floor, and the DJ said to me, 'We've heard the stories about this place. A brother told me that he used to hang out here with crazy musicians, and now he's 44 and a lawyer. Can you believe it?'

I went to sleep very late that night, woke up before sunrise, took my market bag, and went out. When I got on the bus to Bomonti, I had the same strange urge to disappear. I checked my phone, and the battery was about to die. So I turned it off, remembering a quote from Maurice Blanchot: 'What will we do to disappear?'

This week, I am sending you a picture of the new Peyote.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 201 2.09.2022 10:22

Payal Kapadia
***Hiçbir Şey Bilmediğimiz Bir Gece* |**
A Night of Knowing Nothing
2021

Film karesi | Film still

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 202 2.09.2022 10:22

Anamika Haksar
Ghode Ko Jalebi Khilane Le Ja Riya Hoon (Atımı Jalebi Yemeye Götürmek | Taking the Horse to Eat Jalebis)
2018

Film karesi | Film still

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 203 2.09.2022 10:22

RUTH MCDOUGALL

Belirli Bir Yer

Gençken bana kitaplar verilmişti ve başlangıçta sözün var olduğu söylenmişti. Bedenimle ruhumun üzerinde oluştuğu kumluk banliyö arazisi, beton, bakımlı çimen ve derli toplu çalılarla kaplıydı. Benim için çoğunlukla eve girerken geçilecek bir alandan ibaretti, fakat babamı o dünyada bulmak için dışarı çıktığımızda beni ve kız kardeşlerimi önüne katıp çalıdan çalıya dolaştırırdı. Okaliptüs yapraklarını kırıp bitkinin yoğun aromasını havaya salar, dalları kaldırıp çiçek çelenklerini emen arıları gösterir, her bitkinin uzun Latince adını ezberden tekrarlamamızı isterdi.

Büyüdüğüm zaman, beni bu şekilde besleyen Güney Avustralya kumluklarının Kaurnaların elinden alındığını öğrendim.[1] Yabancı adlarını hâlâ ezbere sayabildiğim keten bitkisi ve yapraklar yüzyıllardır Kaurna kadınları tarafından dokunuyor, ipe dönüştürülerek Yertabulti bölgesinin bir zamanlar bereketiyle bilinen besin kaynaklarını toplamakta kullanılan çanta ve ağların yapımında kullanılıyordu. Çocukluğun sahillerinin ötesine yolculuk ettiğim o dönemde, pek çokları gibi ben de bu bilgiyi epey hafife aldım. Uzak ufuklara odaklandım, hareket etmeyi ve uyum sağlamayı öğrendim, taşıması kolay kitaplara ve sözcüklere döndüm. Ta ki bir gün eve dönmeye ihtiyaç duyduğumu anlayana kadar. Peki bu ne anlama geliyordu?

Bugün, Avustralya ve Asya-Pasifik halklarının büyüklerini ve sanatçıları dinleyip onlardan öğrenmekle geçen uzun yıllardan sonra, çiftçi-şair Wendell Berry'nin sözleri yankılanıyor:

Bir yerde dur ve binlerce yıl devam edecek o yeri öğrenme sürecini başlat.[2]

Bir yere ait olma duygusu, birlikte çalıştığım çoğu sanatçıda karşılaşıp fark ettiğim bir aidiyet. Bunları yazarken, Bougainvilleli sanatçı Taloi Havini'nin 2014'te yaptığı bir konuşmada atası Raphael Bele'nin sözlerini tekrarlayışını hâlâ duyabiliyorum:

---

1 Kaurna halkının toprakla ve Güney Avustralya'daki Port Adelaide bölgesinin zengin ve çeşitli eko-bölgesiyle güçlü bir manevi bağı vardır. Bu topraklar üzerindeki egemenliklerinden hiçbir zaman feragat etmemişlerdir.

2 Wendell Berry'nin "Evin yeri" adlı konuşması, alıntılayan Naomi Klein, *Yeşil Yeni Düzen Üzerine (Ateşli) Fikirler* (New York City: Simon & Schuster, 2019), 83.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 204 2.09.2022 10:22

> Bougainvilleliler için toprak elinizin üstündeki deri gibidir. Onu miras alırsınız, aldığınız hâliyle veya daha iyi durumda çocuklarınıza bırakmak görevinizdir.[3]

Sanatçı Simryn Gill'in büyüdüğü "Malacca Boğazı sahilinde bir palmiyeye dönüşmek" fotoğraflarını da zihnimde canlandırabiliyorum. Palmiye de Gill gibi başka bir yerden gelmiş olmasına rağmen, bu imgeler göçmenlerin toprakta ve toprakla yaşamaya uzun süreli adanmışlıklarıyla bir yer üzerinde nasıl hak iddia edebileceğini soruyordu.

Ne yazık ki, iki sanatçının çalışmalarından da Asya-Pasifik'te pek çok bölgenin neyin nasıl yapıldığı konusundaki komünal bilgiye asla saygı duymayan büyük ölçekli "küresel" şirketler tarafından yıkıma uğratıldığını öğreniyoruz. Bölgemizdeki çevresel sürdürülebilirlik niteliği taşıyan küçük ölçekli çiftlikler, köyler ve geçim tarımının yerini tek türlü tarım, tomrukçuluk, mineral madenciliği, turizmi geliştirme çalışmaları ve benim büyüdüğüm yere benzeyen, giderek genişleyen toplu konutlar alıyor. Üstelik bu değişikliklere öncülük eden hükümetler ve dev şirketler toplumsal bağların korunmasının önüne geçip toprak verimliliği, su canlılığı, balık stokları ve hava kalitesi gibi doğal sermayeyi tahrip ettikleri gibi manevi sermayeyi de etkin biçimde yıkıma uğratıyor.

Bu zorluklar karşısında sanatın nasıl bir rol oynayabileceğini düşünürken, yakın zamanda sanatçılar Latai Taumoepeau, Rosanna Raymond ve Kathy Jetñil Kijiner'le konuştum. Sanatın aktivizmle ilişkisi üzerine uzun uzun tartışırken Taumoepeau şöyle dedi:

> Çalışmanıza devam edersiniz –toprağınız için, halkı da kapsayan, ait olduğunuz yer için yaptığınız çalışmaya. Bunların hepsine. Ben yalnızca bir yerin uzantısı olan o minik kompost tanesi olmak istiyorum.[4]

Bir yer için doğanın ve yöre halkının ritimleri doğrultusunda çalışma düşüncesini, Martha Atienza'nın doğduğu ve yaşadığı Filipinler'deki Bantayan Adası'nın balıkçı halkıyla birlikte yarattığı video projeleri hakkında konuşmasını dinlerken de güçlü biçimde algılıyorum. Ailesini ve yöre halkını denizcilik ve balıkçılık üzerine yerel bilginin etkinleştirilmesi sürecine dahil eden Atienza, toplumda bilgeliğin toprakta verimliliğin birikmesi gibi çoğaldığını

---

3 Raphael Bele, "Bougainville Arazi Krizi", alıntılayan Moses Havini ve Rikha Havini *Bougainville: Özgürlük İçin Uzun Mücadele* (Surry Hills, NSW: New Age Publishers for the Bougainville Freedom Movement, 1999), 12.

4 Kathy Jetñil-Kijiner, Rosanna Raymond ve Latai Taumoepeau, '*Ha*'da: Pasifik'te Kültürel Aktivizm (Yuvarlak masa),'*Asya Pasifik Sanat Yazıları 18*, 13 Haziran 2021, https://apap.qagoma.qld.gov.au/cultural-activism-in-the-pacific/ (Erişim 3 Ağustos 2022).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 205 2.09.2022 10:22

teslim ediyor. Yerel sosyal ilişkileri canlandırmak suretiyle bilgiyi geri kazanma ve ötekileştirilmiş geçmişleri paylaşma odaklı yaratıcı platformlar oluşturarak aşırı avlanma, hatalı atık yönetimi ve toprak konusundaki anlaşmazlıklarla mücadelede topluluğa güç veren müşterek bir gurur anlayışı inşa ediyor.

Benzer biçimde, Endonezyalı ikili Tita Salina ile Irwan Ahmett yaşadıkları ve çalışmalarını sürdürdükleri Java'nın kuzey sahiline "ait olan" insanlara, jeolojik oluşumlara, mimarilere, inançlara ve hikâyelere özen göstererek çalışıyorlar. Her yıl bu kıyı bölgesinde zorlu yürüyüşlere çıkan Salina ile Ahmett, kendilerini uzun süreler boyunca insan topluluklarının ve yerlerin ritimlerine kaptırıyor, kıyı kuşağının özgüllüğünü, halkını ve tarihini aktarabilmelerini sağlayan ilişkiler inşa ediyorlar.

1996'dan beri Brisbane'deki Jagera ve Turrbal'da yaşıyor, günlerimi geniş Okyanusya'nın enginliğinden sanatçılar ve topluluklarla çalışmakla geçiriyorum. Sanat ile toprağın sanat ile hayat gibi özünden bağlantılı olduğunu onlardan öğrendim. Yaratıcılık da bahçedeki bitki çoğaltma çelikleri ve onları ekmek için gereken bilgelik gibi kuşaktan kuşağa aktarılır. Hemen her zaman kolektiftir. Yeni ifade etme ve topluluk inşa etme biçimleri yaratmak için kadim bilgiler ve uygulamaları güncel olanlarla çapraz tozlaştırma düşüncesi önemli ölçüde destek görse de işbirliği, danışma, uzlaşma ve adanmışlık gerektiriyor. Bir yere ait olmak gibi, bu ilişkilere ne kadar özen gösterirseniz, o ölçüde ait olursunuz.

Çeviren: **Begüm Kovulmaz**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 206 2.09.2022 10:22

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 207 2.09.2022 10:22

Adlaw Sang Mananagat
(Balıkçılar Günü | Fisherfolks Day)
Martha Atienza
2022

Filipinler'de, Bantayan Adası'nda Balıkçılar Günü | Fisherfolks Day, Bantayan Island, Philippines. Fotoğraf | Photography: Rey Bayon-on Pacio, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 208 2.09.2022 10:22

Filipinler'de, Bantayan Adası'nda Balıkçılar Günü |
Fisherfolks Day, Bantayan Island, Philippines. Fotoğraf |
Photography: Martha Atienza, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 209 2.09.2022 10:22

RUTH MCDOUGALL

A Specific Place

When I was young, I was given books and taught that in the beginning was the word. The sandy, suburban plot on which my body and spirit were formed was covered with cement, manicured grass and neat shrubs. It was largely a space to pass through on my way inside, except that, when we ventured out to find him in that world, my father would march my sisters and me from shrub to shrub. Breaking leaves to release the eucalyptus's intense aroma, and lifting branches to reveal bees suckling garlands of blossom, he would have us recount the long Latin names of each species.

When I grew up, I discovered that the sandy land in South Australia that had sustained me had been taken from the Kaurna.[1] The flax and leaves whose foreign names I could still recite had for centuries been twined by Kaurna women into string for bags and nets to collect the once abundant foods of Yertabulti. Like many, I held this knowledge somewhat lightly as I travelled beyond the shores of childhood. I focused on faraway horizons and learned to move and adapt, returning to books and words that could be easily carried. Until, one day, it became clear that I needed to go home. But what did that mean?

Today, after many years of listening to and learning from elders and artists here in Australia and the Asia-Pacific, the words of farmer-poet Wendell Berry resound:

> Stop somewhere and begin the thousand-year-long process of knowing that place.[2]

The sense of belonging to a place is something that I have come to recognise in many of the artists with whom I work. As I write, I can still hear Bougainville artist Taloi Havini at a talk in 2014 recounting the words of her elder, Raphael Bele:

---

1 The Kaurna people have a strong spiritual realationship with the land, and the rich and diverse eco-zone of the Port Adelaide region in South Australia. Their sovereignty over this land was never ceded.

2 Wendell Berry lecture on 'Homeplace', cited in Naomi Klein, *The (Burning) Case for a Green New Deal* (New York City: Simon & Schuster, 2019), 128.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 210 2.09.2022 10:22

> For Bougainvilleans, land is like the skin on the back of your hand. You inherit it, and it is your duty to pass it on to your children in as good condition as, or better than, that in which you received it.[3]

In my mind's eye I can also see photographs of artist Simryn Gill 'becoming a palm tree along the Straits of Malacca' where she grew up. Though the palm, like Gill, had come from elsewhere, these images nevertheless ask how migrants, through their long commitment to living on and with the land, also make claims to place.

Sadly, what we learn from the work of both artists is that many locales in the Asia-Pacific are being destroyed by large-scale 'global' corporations, which have no respect for community knowledge of what works there. Throughout our region, environmentally sustainable small-scale farms, villages and subsistence agriculture are being replaced by mono-agriculture, logging, mineral extraction, tourism development and sprawling housing estates like the one on which I grew up. Furthermore, the governments and giant corporations spearheading these changes undermine the maintenance of community ties, destroying moral capital as effectively as they have the natural capital of soil fertility, water vitality, fishing stocks and air quality.

Wondering what role art can play in the face of these challenges, I recently talked to artists Latai Taumoepeau, Rosanna Raymond and Kathy Jetñil Kijiner. During long discussions around the relationship of art to activism, Taumoepeau said:

> You continue on with that work – that work for your land, for your place, which people are part of. All of these things. I just want to be that little grain of compost that is the continuation of place.[4]

The idea of working for a place in accordance with the rhythms of nature and community is something I that strongly resonates when I listen to Martha Atienza speak about the video projects that she creates with the fisherfolk of Bantayan Island in the Philippines, where she was born and continues to live. Involving her family and community in the activation of local knowledge around navigation and fishing, Atienza acknowledges that wisdom accumulates in the community much as fertility does in the soil. Stimulating local

---

3 Raphael Bele, 'The Bougainville Land Crisis', cited in Moses Havini and Rikha Havini *Bougainville: The Long Struggle for Freedom* (Surry Hills, NSW: New Age Publishers for the Bougainville Freedom Movement, 1999), 12.

4 Kathy Jetñil-Kijiner, Rosanna Raymond and Latai Taumoepeau, 'In the ha: Cultural activism in the Pacific (Roundtable),' *Asia Pacific Art Papers 18*, 13 June 2021, https://apap.qagoma.qld.gov.au/cultural-activism-in-the-pacific/ (Accessed 3 August 2022).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 211 2.09.2022 10:22

social relations, she provides creative platforms for recovering knowledge and sharing marginalised histories, building a collective sense of pride that empowers that community in their struggles against overfishing, waste mismanagement and conflicts over land.

Indonesian duo Tita Salina and Irwan Ahmett work in a similar way, attentive to the people, landforms, architectures, beliefs and stories that 'belong' to the North coast of Java where they live and work. Undertaking gruelling annual walks along this seaboard, Salina and Ahmett immerse themselves over long periods in the rhythms of community and place, building relationships that enable them to communicate the specificity of this coastline, its people and history.

Rooted since 1996 on Jagera and Turrbal land in Brisbane, I spend my days working with artists and communities in and from the vast expanse of Oceania. From them I have come to learn that art and land, like art and life, are intrinsically linked. Creativity is passed, like garden cuttings and the wisdom required to plant them, from generation to generation. It is almost always collective. While there is much support for cross-pollinating ancient knowledge and practices with contemporary ones, to create new ways of expressing and building community, this requires collaboration, seeking counsel, negotiation and commitment. Like place, the more you care for these relationships, the more you belong.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 212 2.09.2022 10:22

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 213 2.09.2022 10:22

Bayrak Projesi (2006-devam ediyor)* | *Flag Project (2006-ongoing)
Arahmaiani

Endonezya, Magelang'daki Borobudur Tapınağı'ndaki performanstan tarihi belirtilmemiş bir görüntü | Undated documentation from performance at Borobudur Temple, Magelang, Indonesia

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 214 2.09.2022 10:22

Zip Zap Sirk Okulu* | *Zip Zap Circus School
Ângela Ferreira
2022

2002'de Tom Mulcaire küratörlüğünde, Foreshore, Cape Town'daki Institute of Contemporary Art in Cape Town'da gerçekleşen sergisinde yer aldığı hâliyle Zip Zap Sirk Okulu (2000-2022) | Zip Zap Circus School (2000-2022), seen here on the foreshore in Cape Town, 2002. Commissioned by the Institute of Contemporary Art, Cape Town; curated by Tom Mulcaire. Fotoğraf | Photography: Ângela Ferreira, 2002

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 215 2.09.2022 10:22

ZOZAN PEHLİVAN

Yaylalardan Baraj Göllerine: Türkiye'de Ekolojik Kırım

Diyarbekir kalesinden notlar ve Adiloş bebenin ninnisi
Ahmed Arif

Açar,
Kan kırmızı yediverenler
Ve kar yağar bir yandan,
Savrulur Karacadağ,
Savrulur zozan...
Bak, bıyığım buz tuttu,
Üşüyorum da
Zemheri de uzadıkça uzadı,
Seni, baharmışın gibi düşünüyorum,
Seni, Diyarbekir gibi
Nelere, nelere baskın gelmez ki
Seni düşünmenin tadı...
[...]
Hamravat suyu dondu,
Diclede dört parmak buz,
Biz kuyudan işliyoruz kaba - kacağa,
Çayı, kardan demliyoruz.

Modern Türkiye şiirinin önemli kalemlerinden şair Ahmed Arif 1927'de Diyarbakır'da doğdu. Arif'i Nâzım Hikmet, Attilâ İlhan ya da Ece Ayhan gibi Türkiye şiirinin diğer büyük ozanlarından ayıran özelliklerinden biri içinde doğup büyüdüğü coğrafyanın toprağıyla, diliyle, kültürüyle kurduğu muazzam bağdır. Şiirlerini Türkçe kaleme alsa da Ahmed Arif'i örneğin Attilâ İlhan'dan ayıran nokta içine doğduğu toplumu ve tarihsel coğrafyasını, o coğrafyanın kendine has dilini ve kültürünü şiirine taşımasıdır. Girişte alıntıladığımız şiirinde öne çıkan temalar da coğrafyaya, ekolojik çeşitliliğe, mevsimsel değişimlere, günlük hayata dair.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 216 2.09.2022 10:22

Bu bağlamda, Ahmed Arif'i çağdaşı Attilâ İlhan'dan ayıran en önemli özelliği Kürt bir anne ve Türkmen bir babanın Diyarbakırlı çocuğu olarak şiirinde Kürtçe ve Türkçeyi ustalıkla birlikte kullanabilmesinde. "*Savrulur Karacadağ, / Savrulur zozan*" dizelerindeki *zozan*, yaylanın Kürtçedeki karşılığıdır. Bahsi geçen Karacadağ tarihsel olarak bölgenin en önemli yaylaklarından biridir. Eski bir volkanik dağ olan Karacadağ'ın eteklerinde yüz binlerce koyun ve keçi otlar, bu verimli yaylalar bölgenin sosyoekonomik açıdan güçlü ahalisini oluşturan Kürt aşiretlerinin de uğrak yeridir. Güneydeki Mezopotamya Ovası'nın kırk dereceyle kavrulduğu yaz aylarında Karacadağ yaylakları aşiretler ve keçi-koyun sürüleri için çöldeki vaha gibidir. Efil efil esen rüzgâr, usulca eriyen karların beslediği küçük gölcükler, şifalı otlar ve yabani kır çiçekleriyle bezeli yaylaklar yeryüzündeki cennettir. Bu ekolojik nişin bölgedeki konargöçer Kürt ahali için ehemmiyetinin farkındadır Ahmed Arif. Dahası, ekolojinin ve üretim biçimlerinin Diyarbakır'daki günlük hayatı, kültürü ve dolayısıyla da Arif'in kullandığı dili nasıl biçimlendirdiğini görürüz. O nedenledir ki, yayla yerine *zozan*'ı kullanır. Çünkü coğrafya ve dil hemhaldir. Biri diğerinden ayrı düşünülemez.

Arif'in "*Açar, / Kan kırmızı yediverenler / Ve kar yağar bir yandan, / Savrulur Karacadağ, / Savrulur zozan*" dizeleri Diyarbekir'in içinde bulunduğu bölgenin tarihsel coğrafyasının da tahayyülüdür. Kan kırmızı yediverenlerin açtığı uçsuz bucaksız Diyarbakır Ovası'nı, bahara aldırmadan devam eden kar yağışının altındaki Karacadağ'ı ve eteklerindeki yaylakları Ahmed Arif hemhal olmuş dağlar, ovalar ve yaylalar olarak görür. Arif'in üçlü panorama (*the landscape triology*) olarak yaptığı Diyarbakır betimlemesini daha da genişletmek mümkün.[1]

Arif'in üçlü panoraması 1515'te Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil edilen ve tarihsel olarak Osmanlı Kürdistan'ı olarak isimlendirilen, bugünkü modern Türkiye'nin doğu ve güneydoğu vilayetlerinin neredeyse tamamını içine alan bir ulu dağlar ve yaylalar ülkesi. Bu yüksek ülke İtalya yarımadasından daha büyük bir coğrafi alanı kaplar. Tarih boyunca, bu toprakların meşe, ardıç ve diğer orman örtüsüyle bezeli dağlarından doğan Fırat ve Dicle nehirleri derin ve sarp vadileri aşıp menderesler çizerek buğday, pirinç, tütün, pamuk ve binbir çeşit ekinle bezeli geniş ovalarını suladı. Fırat ve Dicle sadece tarımsal ürünlere can vermiyor, bölgede tarımdan da önemli bir gelir kaynağı olan hayvancılığa dayalı konargöçer ekonomi için de hayati bir rol oynuyordu. Bölgenin kurak ve yarı kurak ikliminde yüksek yaylaklar ile alçak düzlükler arasında göç eden konargöçer ahali ve onların milyonlarca sürü hayvanı "ikiz

1 Mevcut kitap taslağımda, Osmanlı Kürdistanı'nın dağlarını, ovalarını ve otlaklarını tanımlamak için "peyzaj üçlemesi" kavramını kullanıyorum.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 217 2.09.2022 10:22

nehirlerin" suyuyla hayat buluyordu.[2]

Bu çokkatmanlı ekoloji ve onun çevresinde şekillenen toplumsal yapı 20. yüzyıl başlarından itibaren kapsamı gün geçtikçe genişleyen insan yapımı projelerle tamamen değişmiş bulunmakta. Bu yüksek ülkenin bütün ormanları, yaylaları, ovaları, derin vadileri, nehirleri, köyleri ve hatta binlerce yıllık antik kentleri devletin ve sermayedarların ekolojik aygıtlarınca zincire vurulmuş durumda.[3]

Çevre tarihçisi olarak yaptığım girizgâh niteliğindeki bu betimleme romantik kaygılarla kaleme alınmadı. Niyetim, izleyen bölümde ayrıntılarıyla ele alacağım değişim ve dönüşümün boyutunu ve bunun ne tür toplumsal, siyasal ve iktisadi motivasyonlarla yapıldığını vurgulamak. Şiirsel ve edebi bir okumayla, sadece yaşanmakta olan asırlık ekokırımın modernist ve teknokratik yönlerini ortaya çıkarmakla kalmayacağım, ayrıca teknokratik ulus-devletin kullandığı çevre merkezli politik enstrümanların ve devletin tasavvur ettiği sosyal mühendislik biçiminin de altını çizeceğim. Bu bağlamda, metin boyunca bir yandan tarihçiliğin gerektirdiği metodolojik ve teorik yaklaşımı benimserken bir yandan da etnografik perspektifle yaşanan ekokırımın yüksek ülke ahalisi üzerindeki toplumsal, çevresel, kültürel, dilsel ve dolayısıyla düşünsel etkilerini irdelemeye çalışacağım. Böylece ekoloji, yerlilik (*indigeneity*), yerlilerin kadim bilgi biçimleri (*indigenous knowledge*) ve bunların ehemmiyeti gibi temalar ışığında organize edilen 17. İstanbul Bienali'ne tarihçi kimliğim ve perspektifimle katkıda bulunma arzusundayım.

Arşivdeki Belgelerden Bugüne: Türkiye'de Göçebelik, Ekoloji ve Ekokırım

Tarih boyunca konargöçer topluluklar yerleşik ahali ve yerleşik devletlerin resmi tarihçileri ve bürokratları tarafından marjinal aktörler olarak tanımlanmıştır. Kuzey Afrikalı büyük tarihçi ve sosyolog İbn Haldun sahip oldukları sosyokültürel üstünlüklere ve grup birliğine verdikleri moral değerlere rağmen, konargöçerlerin er ya da geç yerleşik uygarlıklar karşısında çözülmeye uğrayacağını ifade eder. İbn Haldun'un geç ortaçağda geliştirdiği bu yaklaşım erken modern ve modern dönemde de olduğu gibi korundu. Doğudaki Çin İmparatorluğu'ndan Hindistan'daki sömürge Britanya İmparatorluğu'na, oradan Osmanlı ve Amerikan imparatorluklarına değin (sosyoekonomik yapılarını hayvancılığa dayalı toplumsal gruplar olarak tanımlayabileceğimiz)

---

2 "İkili nehirler", Faisal Husain'in kullandığı bir terim. Bkz., Faisal Husain, *Sultan'ın Nehirleri: Osmanlı İmparatorluğu'nda Dicle ve Fırat* (Oxford: Oxford University Press, 2021).

3 Zozan Pehlivan, Cudi'deki Yangın ve Orman Yangınlarının Ekolojik, İdeolojik, Siyasal ve Tarihsel Boyutları: Türkiye'nin Kürt Çevresini Tahrip Etmesi, söyleşiyi yapan Anıl Olcan, 30 Eylül 2020, https://www.jadaliyya.com/Details/41791 (Erişim 14 Ağustos 2022).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 218 2.09.2022 10:22

konargöçerler yerleşik devlet nosyonu tarafından bertaraf edilmesi gereken gruplar olarak görülmüştür. Bu tepeden bakan yaklaşımın izlerini imparatorluklardan geriye kalan binlerce arşiv belgesinde kullanılan dilde görebiliriz.

Belgelerde kâh "medeniyetsiz", kâh "şiddet eğilimli", kâh "geri kalmış", kâh "köylü ve nizam düşmanı" gruplar olarak tanımlanan konargöçerlerin tarihini yazmak tarihçi için hayli meşakkatli bir iştir. Tarihçi bunu yaparken farklı yaklaşımlar ve perspektifler geliştirerek âdeta belgeleri tersyüz edip değerlendirmek zorundadır. Böylesine bir okuma iki sebeple hayatidir: Belgenin neyi yazdığı kadar neyi yazmadığını görebilmek ve devlet adamlarının ve kâtiplerinin önyargılarla ürettiği bilgiyi yeniden üretmenin önüne geçmek. Tarihçi böylece bir yandan verilen bilginin neyi içerdiğine ve neyi içermediğine vâkıf olurken bir yandan da belgelerde anlatılan olaylar zincirindeki tarafların birbiriyle ilişkilerini ve içinde bulundukları fiziksel çevrenin koşullarının beşeri yaşama yansımalarını daha iyi kavrayabilir. Böylece, tarihçi belgenin niyet ettiğinin de ötesine geçerek ekolojinin gündelik hayatı etkileme biçimlerini, yereldeki pratikleri ve bu pratiklerin ehemmiyetini bütün çıplaklığıyla görebilir. Böylesine tarihsel materyalist bir yaklaşım konargöçer topluluklara dair devlet arşivlerinde bulunan belgelerin niyet etmediği, ama bir şekilde betimlediği koşulları görmemizi olanaklı kılar. Bu tarz bir tarihsel okuma ve yaklaşım konargöçerler için alternatif bir tarihyazıcılığını mümkün kılar.

Ekolojik koşullara dayanan konargöçerliği ve konargöçerleri yalnızca devletle kurdukları ilişkilenme biçimleri üzerinden kategorik bir siyasal tarih nosyonuyla okumak eksik bir tahkik olur. Eksiklik sadece geçmiş anlatısını etkilemez, aynı zamanda geçmişten bugüne gelen değişimin ekolojik, ekonomik ve toplumsal boyutlarını görmemizi de engeller. Bu durumu 19. yüzyıl Osmanlı Kürdistan'ını mesken tutan konargöçerleri ve son iki yüzyılda deneyimledikleri ekolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim üzerinden irdelemek mümkün. Böylesine uzun erimli (*longue durée*) bir tarihsel okumayla konargöçerlerin, milyonlarca sürü hayvanının mesken tuttuğu yüksek yaylalar ve alçak kışlakların son iki yüzyılda deneyimlediği değişimi gözler önüne serebiliriz. Dahası, bu değişimin farklı yönlerini görebilir, sebep olduğu toplumsal, kültürel ve duygusal kırılmaları ve travmaları anlayabiliriz. Başka bir deyişle, uzun erimli çevresel tarih perspektifini kullanarak derinlikli bir toplumsal okuma yapmak mümkün.

19. yüzyıl Osmanlı Kürdistan'ında nüfusları beş yüz bin ila bir milyon arasında değişen Arapça ya da Kürtçe konuşan konargöçerler yaşıyordu. Bu grupların, sayıları sekiz ila on milyon arasında değişen küçük ve büyükbaş hayvan sürüleri vardı. Hayvancılığa ve göçebeliğe dayalı bu ekonomik sistem Osmanlı İmparatorluğu'nun doğudaki önemli gelir kaynaklarından birini teşkil ediyordu. Konargöçerler, 19. yüzyılda Anadolu, İstanbul, Mısır ve Suriye'ye

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 219 2.09.2022 10:22

her yıl yüz binlerce canlı hayvan, pastırma, revgan-ı sade ve deri ihraç etmenin yanı sıra İngiltere, Fransa, Avusturya ve diğer Avrupa ülkelerine yönelik de yün, tiftik, mazı (modern kimya endüstrisinin gelişmesinden önce deri ve boyama endüstrisinde kullanılan önemli bir hammadde) ve kitre (mobilya endüstrisinde katılaştırıcı olarak, ilaç endüstrisindeyse çeşitli amaçlarla kullanılan önemli bir hammadde) gibi önemli ticaret kalemlerinin üreticisiydi.

Ticaret emtiasının ehemmiyetinin yanı sıra bu bölge aynı zamanda 19. yüzyılda emperyalist rekabetin çok yoğun olduğu bir coğrafyaydı. Rusya Çarlığı'nın sıcak denizlere açılma hayali, Britanya İmparatorluğu'nun Güneydoğu Asya'daki en önemli sömürgesi olan Hindistan'a giden yolun güvenliği ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bu emperyalist rekabet ortamında egemenliğini ve toprak bütünlüğünü koruma etrafında şekillendirdiği politikaları gibi birçok emperyal iddia, muazzam miktarda arşiv malzemesinin de geriye bırakılması sonucunu doğurdu. Bu nedenle, Britanya İmparatorluk Arşivi'nde bu bölgenin flora ve faunasının yanı sıra konargöçerlerin ve sürü hayvanlarının bu zengin biyo-çeşitliliğe ve ekolojiye entegre olma biçimlerini görebiliyoruz. Kurak ve yarı kurak iklimin hâkim olduğu coğrafyada kuzeydeki yüksek yaylalar ile güneydeki alçak kışlaklarda biten ot türlerini, bunların yağışlar ve sıcaklık değerleriyle gösterdiği değişimleri ve miktarlarını, sosyoekonomik yapı içindeki anlamlarını görebiliyoruz. Dahası, konargöçerlerin bu kırılgan ekolojik sisteme ne denli bağlı olduğunu, sıcaklık ve yağış rejimindeki herhangi bir değişimin bütün bir yapıyı zayıflatma ve hatta ortadan kaldırabilme potansiyeline sahip olduğunu görebiliyoruz. Nitekim, önceki çalışmalarımda da gösterdiğim üzere, 19. yüzyılın ikinci yarısında sıklık ve yoğunluk dereceleri artan kuraklık ve aşırı soğukların bu coğrafyada yaşayan konargöçerleri ve hayvanlarını perişan ettiğini biliyoruz.[4]

Elbette, konargöçerleri perişan eden sadece iklimsel ve çevresel koşullar değildi. Yukarıda da belirttiğim gibi, imparatorlukların ve daha sonra ulus devletlerin zapturapt altına almaya çalıştığı toplumsal grupların başında gelir konargöçerler. Siyaset teorisyeni ve tarihçi James C. Scott'un vurguladığı üzere, sürekli bir biçimde "yerleşik, vergilendirilebilen, askere alınabilen ve dahası kolaylıkla erişilebilen/kontrol edilebilen sadık tebaalar" tasavvur eden modern devlet aklı için sürekli hareket hâlinde olan, vergi verme ya da askere alınma konusunda köylü sınıfların aksine yükümlülüklerini yerine getirmemekte ısrar eden göçebeler büyük bir sorundur.[5] Bu nedenle, çoğunlukla zor

4 Zozan Pehlivan, "'Çöl ve Ekilen'in Ötesinde: Osmanlı Diyarbekiri'nde Köylüler, Çobanlar ve İklim Krizleri, 1840-1890" (Kingston, Ontario: Queen's University, 2016); Zozan Pehlivan, "El Niño ve Göçebeler: Geç Dönem Osmanlı Kürdistanı'nda Küresel İklim, Yerel Çevre ve Pastoralizmin Krizi" *Doğu'nun Ekonomik ve Toplumsal Tarihi Dergisi* 63, no. 3 (2020): 316–56.

5 James C. Scott, *Yönetilmeden Yaşama Sanatı: Güneydoğu Asya Yaylalarının Anarşist Tarihi* (New Haven: Yale University Press, 2009), 65.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 220 2.09.2022 10:22

ve şiddet yoluyla iskân edilmeye çalışılırlar. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren modern devlet sınırlarının belirginleşmesi ve devlet aygıtlarının kontrol mekanizmalarının genişlemesiyle birlikte devletin konargöçerler üzerinde tahakküm ve zor politikaları daha genişledi. Tarihçi Cengiz Orhonlu'nun "çoban ve saban arasındaki rekabet" olarak özetlediği Osmanlı iskân siyaseti konargöçerleri gerekirse zor kullanarak yerleşik hayata geçirmek üzerine kuruluydu.[6]

Bu politika 19. yüzyıl boyunca da devam etti. Çukurova'daki Türkmen ve Kürt aşiretlerinin Ahmed Cevdet Paşa başkanlığındaki Fırka-i Islâhiyye (1865-1866) tarafından konargöçerlerin çadırlarının (evlerinin) yakılması suretiyle zorla iskânları o dönemin en trajik zorla iskân örneklerinden biridir.[7] Daha sonra da Osmanlı Kürdistan'ında zorla iskân siyaseti devam etmiştir. Zorla iskân küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarına besleyici otlar ve çayırlar bulma gayesiyle kuzeydeki yüksek yaylalar ile güneydeki alçak kışlaklar arasında yıl boyunca gidip gelen konargöçerler için âdeta ölüm fermanıdır. Hayvan sürülerinin güdülmesi için gerekli otlak alanlarının yerleştirildikleri bölgelerde bulunmamasıyla sürünün küçülme süreci başlar ve zamanla sürü ya tamamen ortadan kalkar ya da yalnızca birkaç hayvan varlığını sürdürür.[8]

Zorla iskân siyasetiyle birlikte ortadan kalkan sadece büyük hayvan sürüleri değildir. Yukarıda da vurguladığımız gibi, göçebe insan toplulukları, hayvan sürüleri ve ekoloji birbiriyle yoğun etkileşim içindedir. Bu üçlü grup içinde herhangi bir faktörün ve aktörün değişimi bütün ekolojik sistemi, insan ve hayvan topluluklarının bu ekolojik dünyayla kurduğu toplumsal, kültürel, dilsel ve duygusal ilişkilenme biçimlerini ve sürecini doğrudan etkiler. Dolayısıyla, zorla iskân hayvan sürülerinin dışkılama, eşeleme ve bilumum fiziksel hareketlerle toprak ve bitki örtüsünde yarattığı hareketlenmenin ortadan kalkmasıyla toprağın verimsizleşmesine ve buna paralel olarak da çayır ve otlaklarda biten ot cinslerinin azalmasına sebep olur. Ayrıca, göçebelerin birbirleriyle ve fiziksel çevreyle kurdukları toplumsal bağların çözülme süreci de başlar. Dahası, coğrafya ve ekolojinin insan ve toplum hafızasını, düşünme biçimlerini, bilgi türlerini, günlük dili, duygu ve hayal dünyasını şekillendirme gücünden kaynaklı olarak topyekûn bir değişim başlar. Yerli göçebe topluluklar için yok oluşun başlangıcıdır bu.

---

6 Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987), 37.

7 Osmanlı'nın Kilikya'daki yerleşikleştirme çabaları ve bunun acımasız sonuçları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Chris Gratien, *Yerleşilmemiş Ova: Son Dönem Osmanlı Sınırlarının Çevresel Tarihi* (Stanford: Stanford University Press, 2022).

8 Pehlivan, "'Çöl ve Ekilen'in Ötesinde", 113–68.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 221 2.09.2022 10:22

Bahsi geçen bölgedeki yerli göçebe toplulukların bertaraf edilme süreci 21. yüzyılda hız kazandı. Büyük Cihan Harbi sonrası dağılan çokkültürlü, çokdilli Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine kurulan Türkiye ulus devleti, Suriye ve Irak'taki manda rejimleriyle birlikte çizilen modern sınırlar bu coğrafyanın kadim toplulukları olan konargöçerler için hayatı daha da zorlaştırdı. Yeni ulus devletler ve beraberinde yeniden çizilen modern sınırlarla birlikte, konargöçerlerin Türkiye kesiminde kalan yüksek yaylaklar ile Irak ve Suriye tarafında kalan alçak kışlaklara erişimi yasaklandı. Dahası, 1925-26'da modern Türkiye'deki vilayet sınırlarının ve idari teşkilatın yeniden düzenlenmesiyle, yerli göçebelerin ta ortaçağdaki Akkoyunlu kanunnamelerinden beri sahip olduğu mera ve otlaklar ellerinden alınıp tasarruf hakları civardaki yerleşik köylülere verildi. Bu durum göçebeliğin çözülme sürecini daha da hızlandırdı. Bir yandan tarihsel olarak sahip oldukları meralar ve otlaklar ellerinden alınıp mülksüzleştirildiler, bir yandan da toplumsal aidiyetleri ve coğrafyayla kurdukları ilişkilenme biçimleri değişime zorlandı.

Türkiye'nin doğu ve güneydoğu vilayetlerinde Kürtçe konuşan yüz binlerce konargöçer için 20. yüzyılın başından itibaren yaşanan bu süreç birkaç noktadan ötürü önemliydi: Toplumsal aidiyet duygusunun zayıflaması, fiziksel coğrafya ve ekolojiyle şekillenen düşünme biçimlerinin değişmesi, yerli bilginin yeni nesillere aktarılma ve yeni bilgi üretme sürecinin sekteye uğraması, yerli dilinin ve bilgisinin kullanım pratiğinin ortadan kalkması ve nihayetinde toplumsal hafızanın kaybı ve bütün bir Kürtçe konuşan göçer nüfusun köksüzleştirilmesi ve mülksüzleştirilmesi.

Devlet eliyle ekoloji merkeze konarak uygulanan bu politika 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Dicle ve Fırat nehirleri üzerine inşa edilen onlarca baraj inşaatıyla Kürt göçerlerin mülksüzleştirilme ve köksüzleştirilme siyasetinin ikinci dalgasını getirdi. Bu dalgayı Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel iskân siyasetinden ayıran temel bir nokta var: Devletin ekolojiyi merkeze alarak toplumsal mühendislik planını devreye sokması. Bu planın en önemli parametresi bölgedeki derin akarsu vadileri ve oyukların baraj gölleriyle doldurulması neticesinde aşiretlerin göç rotalarının kesintiye uğratılması. Göç rotaları sulara gömülen konargöçerler verimli otlakların olduğu yüksek yaylalara erişmek için alternatif güzergâhlar bulmaya zorlandı. Ancak, böylesine yüksek bir ülkede alternatif göç rotaları bulmak pek de kolay bir iş değil. Derin ve sarp vadiler ve kayalıklar konargöçerler ve hayvanları için sadece fiziksel tehlikeler arz etmiyor, aynı zamanda yeni göç rotalarının kendileri ve hayvanları için yeterince su ve otlak içerip içermediğinin, var olan otlakların zehirli ya da zararlı ot türlerini içerip içermediğinin bilinmezliği bu süreci daha da zorlaştırıyor. Bilinen göç rotalarının sulara gömülmesi ve yeni göç rotalarının bulunma süreci bölgedeki göçerler için çatışma veya gerilim

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 222 2.09.2022 10:22

kaynağıdır. Gruplar arası gerginliklerin bir diğer kaynağı yaylak alanlarının azalmasıyla rekabetin kızışması. Kısıtlı kaynaklara erişim sıkıntısı, güvenlik endişesi ve gruplar arası çatışma olasılığı gibi sebeplerden ötürü, konargöçer nüfus günden güne azaldı.

Bugün, Türkiye'nin doğu vilayetlerinde, devletin ekoloji merkezli toplumsal mühendislik planlarına rağmen, inatla göçebeliğe devam eden gruplar hâlâ mevcut. Fakat, devletin *ekolojik aygıtları* olarak tanımladığım politikalar sonucu bu grupların sayısı da gitgide azalıyor. Devletin en önemli ekolojik aygıtlarından biri bu grupların sosyoekonomik varlıkları için hayati önem taşıyan yaylaları güvenlik bölgesi ilan ederek erişimi kısıtlamak. Yaylalara erişimin yasaklanması hayvan sürülerinin yetersiz beslenmesi, hayvansal üretimin azalması, hayvanların zayıf düşmesi, hastalıklara karşı savunmasız kalması demek. Yukarıda da değindiğim gibi, göçebelik hayvancılığa dayalı bir sosyoekonomik sistem. Dolayısıyla, göçebeliği hayvan sürülerinden bağımsız düşünmek mümkün değil. Devlet güvenlik gerekçesiyle çok az sayıda kalan Kürt göçebenin yaylalara erişimini yasaklayarak toplumsal mühendislik planını devreye sokmakta. Kendi kendine yeterli olmayan, sürüleri zayıflayan bu gruplar nihayetinde tarihsel üretim biçimlerinden vazgeçerek Türkiye metropollerinin çeperlerine ucuz ve niteliksiz işgücü olmaya akacaktır. Bu yolculuk aynı zamanda bu grupların coğrafi aidiyetlerinin kaybolması, toplumsal bağların çözülmesi, kadim bilgi biçimlerinin ve hafızanın silinmesi yolculuğudur. Barajlar üzerinden devam eden ekokırım aynı zamanda bir toplumsal kırımdır.

Türkiye'de ekokırım yalnızca su rezervuarlarının ve hidroelektrik barajların inşası yoluyla gerçekleştirilmemektedir. Milenyumun ilk on yılından bu yana, devletin ideolojik aygıtları ile kâr odaklı neoliberal politikalar arasındaki işbirliği, devletin yerli halklarin içinde yaşadığı çevreye saldırısının yoğunluğunu artırmış ve süregiden bir ekokırıma yol açmıştır. Zararlı ekolojik politikaların, yoğun ağaç kesiminin, devasa maden projelerinin, maden ocaklarının ve orman yangınlarının artışıyla, bu ekokırım yerli halkları hedef alan bir kültür kırıma dönüşmüştür.

Çeviren: **Nazım Hikmet RIchard Dikbaş**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 223 2.09.2022 10:22

Atıf Akın
Mutant Zaman | Mutant Time
2022

Sanatçının izniyle | Courtesy of the artist

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 224 2.09.2022 10:22

Çamuralem | Wallowland
Cooking Sections
2022

Arnavutköy'de Manda Festivali'nin yapılacağı alan.
| Location of the Buffalo Festival in Arnavutköy.
Fotoğraf | Photography: Melisa Bal, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 225 2.09.2022 10:22

ZOZAN PEHLİVAN

From Highland Pastures to Reservoirs: Ecocide in Turkey

Notes from Diyarbakır Fortress and the Lullaby for Baby Adiloş
Ahmed Arif

They bloom,
Blood red roses
As snow falls,
And Karacadağ mountain sways,
And the highlands sway …
See, my moustache is frozen,
And I feel the chill, too
The dead of winter lingers on and on,
I think of you as springtime,
I think of you as Diyarbekir,
So much it can triumph over
The taste of thinking of you.
[…]
The Hamravat stream is frozen solid
Four inches of ice cover the River Tigris,
For our pots and pans, we draw water from the well,
And brew our tea with snow water.

A leading figure in modern poetry of Turkey, Ahmed Arif was born in Diyarbakır in 1927. A significant quality that distinguishes him from other great modern poets such as Nâzım Hikmet, Attila İlhan or Ece Ayhan, is the tremendous connection he establishes with the land, language and culture of the region in which he was born and grew up. Ahmed Arif wrote his poems in Turkish, however, what sets him apart, for instance, from Attila İlhan, is the way in which he brings into his poetry the society he was born into, its historical landscape and the unique language and culture of his land. The themes that stand out in the poem I quote as an epigraph to this essay, for example,

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 226 2.09.2022 10:22

are those of landscape, ecological diversity, seasonal change and everyday life.

Another significant characteristic that distinguishes Ahmed Arif from Attila İlhan is his masterful use, as a child born in Diyarbakır to a Kurdish mother and Turkmen father, of both Kurdish and Turkish in his poetry. The word *zozan*, which he uses in the line '*Savrulur Karacadağ, savrulur zozan*' (And Karacadağ mountain sways/And the highlands sway), for example, is the Kurdish word for highlands (the Turkish word is *yayla*). Karacadağ is home to some of the most important highland pastures of the area. It is an ancient, inactive volcano, and hundreds of thousands of sheep and goats graze along its slopes. These fertile pastures are also frequented by Kurdish pastoralists that form the socio-economically powerful folk of this region. During summer months, when the Mesopotamian plain to the south faces scorching temperatures above 40 degrees Celsius, the Karacadağ pastures are like an oasis in the desert for these pastoralists and their herds of goats and sheep. Pastures rippling in the gently blowing breeze, dotted with healing herbs and wild flowers, interspersed with small lakes created by the quietly melting snow, form a true paradise on earth. Ahmed Arif was aware of the importance of this ecological niche for the nomadic Kurdish population in the area. In his work, we see how ecology and the means of production shape everyday life and culture in Diyarbakır and thus, the language that he uses. This is why he favours the word *zozan* over *yayla*: here, land and language live within each other; it is impossible to imagine one without the other.

Arif's lines 'They bloom, / Blood red roses / As snow falls, / And Karacadağ mountain sways, / And the highlands sway…' also provide a vision of the historical geography of the area in which Diyarbakır is located. He perceives the landscape as a communion of mountains, plains and pastures. The snow falls on Karacadağ mountain, regardless of the dawn of spring in the summer pastures along its skirts on the boundless Diyarbakır plain, where blood-red roses bloom.[1]

It is possible to extend Arif's description of Diyarbakır as a tripartite panorama to Turkey's eastern and south-eastern provinces as a whole, a country of great mountains and highlands incorporated within the borders of the Ottoman Empire in 1515 and historically described as Ottoman Kurdistan. This high country covers a geographical area larger than the Italian peninsula. Throughout history, the rivers Euphrates and Tigris – flowing from forests of oak, juniper and other tree species through steep, deep valleys, watering fields of wheat, rice, tobacco, cotton and myriad other crops – have also

1 In my current book manuscript, I use the concept of 'landscape trilogy' to describe the mountains, plains and pastures of Ottoman Kurdistan.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 227 2.09.2022 10:22

played a vital role in the region's nomadic pastoral economy, once an even greater source of its income than agriculture. The waters of the 'twin rivers' provided the life source of the nomadic population that migrated between highland pastures and lowland plains in the arid and semi-arid climate of the region, and their millions of livestock.[2]

This multi-layered ecology and the social structure that took shape around it have now completely changed due to human-made projects, the scope of which has widened since the early twentieth century. All the mountains, highlands, plains, deep valleys, rivers, villages, and even millennia-old ancient cities of this high country have since been shackled by the 'ecological apparatuses', as I labelled, of the state and investors.[3]

I have not written this introductory description with romantic or literary concerns, but as an environmental historian. My intention is to emphasise the scale of the ecological transformation that I will present in detail in the following section, and the kind of social, political and economic motivations that have guided it. Through a poetic and literary reading, I will not only reveal the modernist and technocratic aspects of an ongoing, century-old ecocide, but also highlight the environment-centred political instruments employed by a technocratic nation-state and the kind of social engineering that state envisions. In this context, I seek to adopt the methodological and theoretical approach required by historiography, while from an ethnographic perspective, probing the social, environmental, cultural, linguistic and therefore intellectual impact of the ecocide that has targeted the highland people. In this way, I wish to contribute with both my identity and my perspective as a historian, to a Biennial attending to themes of ecology, indigeneity and indigenous knowledge.

From Archival Documents to the Present Day: Nomadism, Ecology and Ecocide in Turkey

Throughout history, nomadic communities (groups whose socio-economic structure is based on livestock breeding) have been defined as marginal actors by the official historians and bureaucrats of sedentary states. The great North African historian and sociologist Ibn Khaldun stated in the late Middle Ages that, despite their socio-cultural superiorities and the moral value they ascribe to group unity, nomadic societies are sooner or later bound to dis-

2 'Twin rivers' is a term used by Faisal Husain. See, Faisal Husain, *Rivers of the Sultan: The Tigris and Euphrates in the Ottoman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2021).

3 Zozan Pehlivan, Wildfires in Mount Cudi and the Ecological, Ideological, Political, and Historical Dimensions of Forest Fires: Turkey's Destruction of the Kurdish Environment, interview by Anıl Olcan, 30 September 2020, https://www.jadaliyya.com/Details/41791 (Accessed 14 August 20022).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 228 2.09.2022 10:22

solve against sedentary civilisations, a belief echoed by early modern and modern thinkers. From the Chinese Empire in the east to the colonial British Empire in India and the Ottoman and American empires, nomads, as well as other itinerary groups, were perceived by the sedentary state as groups that needed to be eliminated. We see the mark of this condescending approach in thousands of archival documents that remain from these empires.

Writing the history of nomads who are described in such documents as 'lacking in civilisation', 'inclined to violence', 'backward' and 'enemies of the peasants and social order' is an arduous task. The historian must develop different approaches and perspectives and, in a sense, 'invert' such documents in order to interpret them. Such a reading is vital for two reasons: first, to see what the document omits as much as what it chooses to include; and second, to prevent the reproduction of the kind of knowledge produced by officials and clerks of the state. The historian thus grasps what the knowledge provided contains and does not contain, and can better comprehend both the relationships between the parties in the events described by the documents, and the impact on human life of the physical environmental conditions in which they found themselves. This enables the historian to go beyond the intention of the document, to see clearly how ecology impacts everyday life, and the importance of local practices. This historical materialist approach helps us to see the conditions of nomadic communities that state archives do not intend to reveal but somehow unwittingly describe – a reading that enables an alternative historiography of nomads.

A reading of nomadism as a lifestyle dependent on ecological conditions, based on a political history only informed by nomads' relations with the state, would produce an inadequate investigation. That lack would not only affect narratives of the past, but would also prevent us from seeing the ecological, economic and social aspects of changes that continue from the past to the present. These deficits are exemplified by the case of the nomads who inhabited nineteenth-century Ottoman Kurdistan and the ecological, economic, social and cultural changes they have since experienced. Through such a *longue durée* historical reading, we might address the changes endured by nomads, millions of livestock and the highlands and lowlands they inhabit, over the last two centuries. Moreover, this allows us to see different aspects of this change and understand the social, cultural and emotional ruptures and traumas it has entailed. In other words, a *longue durée* environmental history should yield an in-depth sociological reading.

Between five hundred thousand and one million Arabic and Kurdish-speaking nomads lived in nineteenth-century Ottoman Kurdistan. These groups kept herds of small and large cattle that numbered from eight to ten

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 229 2.09.2022 10:22

million. Their economy, based on livestock breeding and nomadism, formed a significant source of income in the eastern Ottoman Empire. Ottoman Kurdistan exported hundreds of thousands of livestock each year, as well as *pastırma* (a type of seasoned, air-dried, cured beef), *revgan-i sade* (clarified butter) and leather to Istanbul, Egypt, Syria and Anatolia. The region also produced important commercial items for export to Britain, France, Austria and other European countries, including wool, angora, *mazi* (a raw material used in the leather and dye industry before the development of modern chemistry) and gum tragacanth (used as a stiffener in the furniture industry and for various purposes in the pharmaceutical industry).

The region was also a site of intense strategic rivalry. Competing imperialist claims such as Tsarist Russia's dreams of reaching 'warm water' ports, the British Empire's desire to secure the path to India, its most important colony in Asia, and the policy of the Ottoman Empire to protect its sovereignty and territorial integrity, led to the accumulation of an amazing amount of archival materials. Hence, we can find in the British Imperial Archives not only the region's flora and fauna, but the ways in which nomads and livestock integrated with this rich biodiversity and ecology. We can survey the species of herbs that grew in the highlands in the north and the lowlands in the south, across arid and semi-arid lands; the changes they underwent according to precipitation and temperature; and their meaning within the socio-economic structure. We can assess how dependent nomads were on this fragile ecological system, and how changes in temperature or rainfall had the potential to weaken and even dissolve this structure. Thus, as I have demonstrated previously, we know that in the last quarter of the nineteenth century, periods of increasingly frequent and intense drought and extreme cold brought ruin to nomads and their livestock in this area.[4]

Yet, it was certainly not only climatic and environmental conditions that were to blame. Nomads were first and foremost among the social groups that empires, and then nation-states, sought to subjugate. As political theorist and historian James C. Scott underlines, for the mind of the modern state that imagines loyal subjects 'fixed in space, legible, taxable, conscriptable, and close at hand', the nomads – constantly on the move and by contrast with the peasant classes, persistent in their reluctance to pay taxes or be enlisted – constituted a great problem.[5] Therefore, they were often made to settle

---

4 Zozan Pehlivan, 'Beyond "the Desert and the Sown": Peasants, Pastoralists, and Climate Crises in Ottoman Diyarbekir, 1840-1890' (Kingston, Ontario: Queen's University, 2016); Zozan Pehlivan, 'El Niño and the Nomads: Global Climate, Local Environment, and the Crisis of the Pastoralism in Late Ottoman Kurdistan', *Journal of Economic and Social History of the Orient* 63, no. 3 (2020): 316–56.

5 James C. Scott, *The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia* (New Haven: Yale University Press, 2009), 65.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 230 2.09.2022 10:22

by force and violence. From the second half of the seventeenth century on, as modern state borders became more clearly delineated and state control mechanisms expanded, policies of force and domination targeting the nomads also broadened. Summarised by historian Cengiz Orhonlu as the 'competition between the shepherd and the plough', Ottoman settlement policy was based on coercing nomads into sedentary life, by force if necessary.[6]

This policy continued throughout the nineteenth century. The tragic forced settlement of Turkoman and Kurdish tribes in Çukurova/Cilicia, under the direction of Ahmed Cevdet Paşa's Fırka-i Islahiye (Rehabilitation Division), was implemented by the burning of nomads' tents (their homes).[7] The policy of forced settlement continued in Ottoman Kurdistan, a veritable death warrant for the nomads who travelled year-round between highlands in the north and lowlands in the south to find nutritious forage and meadows for their livestock. If there were no pastures in the areas in which they were forced to settle, the herd decreased in size, and over time were either decimated or disappeared altogether.[8]

It was not only herds that disappeared with the policy of forced settlement. As emphasised above, nomadic human groups, livestock herds and the ecology exist in comprehensive interaction. A change that occurs to any actor or factor has direct impact on the entire ecological system, the social, cultural, linguistic and emotional forms, and the interaction humans and animals have with their ecological universe. Forced settlement meant that movement across the land and plant cover stimulated by the defecation, grubbing and physical activities of livestock herds disappeared. The land lost its fertility, and saw a corresponding decline in herb species growing in the meadows and pastures. The bonds that nomads established with each other and with their physical environment also began to unravel, triggering a transformation. Geography and ecology powerfully shape humans' personal and social memories, ways of thinking, knowing and communicating, and their emotional and imaginary worlds. This is the beginning of annihilation for local nomadic communities.

The elimination of local nomadic groups in the aforementioned region has gathered pace in the twenty-first century. Modern borders drawn with the emergence of the Turkish nation-state and mandate regimes in Syria and Iraq – supplanting the multi-cultural, multi-lingual Ottoman Empire dis-

---

6 Cengiz Orhonlu, *Settlement of Tribes in the Ottoman Empire* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987), 37.

7 For more on Ottoman sedentarisation effort in Cilicia and its brutal consequences, see Chris Gratien, *The Unsettled Plain: An Enviromental History of the Late Ottoman Frontier* (Stanford: Stanford University Press, 2022).

8 Pehlivan, 'Beyond 'The Desert and the Sown', 113–68.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 231 2.09.2022 10:22

solved in the aftermath of the First World War – made life even more difficult for the ancient nomadic communities. With the new states and national borders, their access to highlands that remained part of Turkey and to low winter areas that became part of Iraq and Syria was prohibited. Following the reorganisation of provincial borders and modern Turkey's administrative systems in 1925–26, the meadows and grasslands that local nomads had held in common since the medieval period were taken from them and their land tenures handed to local, sedentary villagers. This accelerated the unravelling of the nomadic lifestyle. On one hand, they were dispossessed of the meadows and pastures they had historically held; on the other hand, their forms of social belonging and their relationship to the land was also forcibly changed.

From the early twentieth century on, this process was decisive for hundreds of thousands of Kurdish-speaking nomads in Turkey's eastern and south-eastern provinces due to a number of factors: the weakening of the sense of social belonging, the change in ways of thinking shaped by physical geography and ecology, the interruption of local knowledge production and transmission to new generations, the disappearance of the local languages and their knowledge, and ultimately, loss of social memory and the deracination and dispossession of the Kurdish-speaking nomadic population.

The state's environment-centred policy continued in the second half of the twentieth century, when dozens of dams were constructed on the Tigris and Euphrates rivers – a second wave of dispossession and deracination targeting Kurdish nomads as well as peasants and town dwellers. What fundamentally distinguished this wave from the Ottoman Empire's historical settlement policy was the introduction of a social-engineering plan with ecology at its centre. The pivotal measure of this plan is the interruption of tribal migratory routes as a result of the filling of deep river valleys and gullies with dam reservoirs. Their migration routes buried under water, nomads were forced to discover alternative trajectories in order to reach the highlands. However, it is not an easy task to find alternative migratory routes in a country of such high altitudes. Steep valleys and rocky terrain not only pose physical dangers for nomads and herds, but not knowing whether new routes possess adequate water and pastures, or whether pastures contain poisonous or harmful species of herbs, made the process even more difficult. The submersion of known migratory routes and discovery of new ones are a source of tension and conflict for the region's nomads. Another source of tension between groups is the increase in competition as the highland pastures diminish. Difficulty in accessing scarce resources, security concerns and the possibility of conflict between groups have driven a steady decline of the nomadic population.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 232 2.09.2022 10:22

Yet in Turkey's eastern provinces, despite the state's environment-centred social-engineering plans, there are still groups that persist with their nomadic lifestyle. As a result of the state's ecological apparatuses, their number is constantly decreasing. One of the state's key 'ecological apparatuses' involves the official declaration of the highlands, so vital to these groups' socio-economic existence, as security zones, which entails the restriction of access. This spells malnutrition for livestock herds, decreases in animal production, and the languishing of animals rendered defenceless against disease. As a socio-economic system based on livestock breeding, nomadism is impossible to imagine without herds. Prohibiting access to highlands by the few remaining Kurdish nomads on the pretext of security, the state is in fact implementing its social-engineering plan. When they are no longer self-sustained and their herds weaken, these groups will abandon their historical means of production and flow towards the peripheries of Turkey's metropolitan centres as cheap and unskilled labour. This journey will also degrade their geographical association, dissolve social ties and erase ancient forms of knowledge and memory.

In Turkey, the ecocide is not solely perpetrated through the construction of reservoirs and hydro-power dams. Since the first decade of the millennium, the collaboration between the state's ideological apparatus and profit-oriented neoliberal policies have increased the intensity of the state's assault on the indigenous environment leading to a continuous ecocide. With the increasing implementation of detrimental ecological policies, intensive logging, massive mining projects, quarries of pit mines and frequent forest fires, this ecocide has become a sociocide targeting the indigenous people of the region.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 233 2.09.2022 10:22

Yerinden Edilme Hâli: Dolaşık Topografyalar | State of Displacement: Entangled Topographies
Topolojik Atlas | Topological Atlas
2022

Bu "yamalı dünya", anaakım haritalama platformlarının bağlamdan koparılmış bakışına karşın kısmi, bileşik ve konumlu görüşlere öncelik veren alternatif bir dijital haritalama ve arşiv platformunun maketidir. | The 'patchy globe' is a mock-up for an alternative digital mapping and archival platform that privileges partial, composite and situated views over the disembodied gaze of mainstream mapping platforms.
Görsel | Image: Yelta Köm, 2020

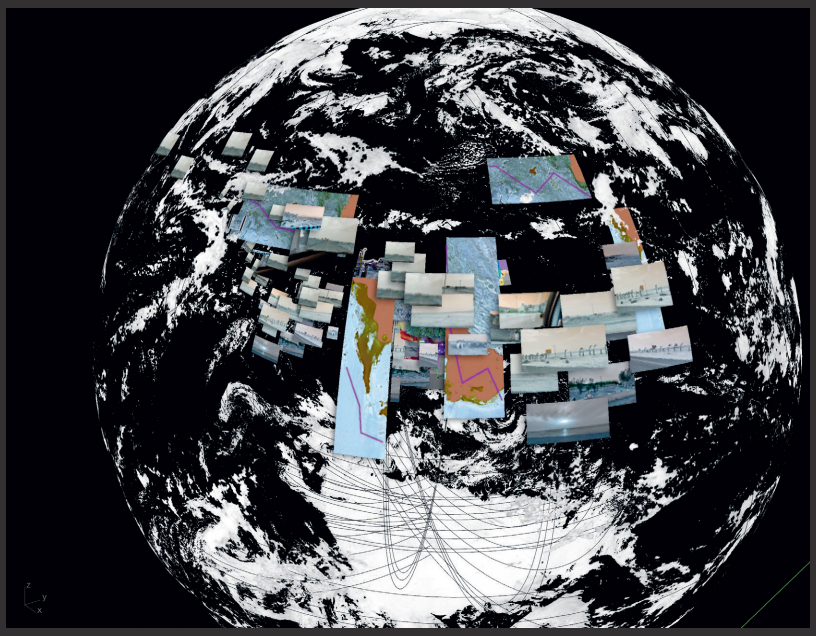

AŞAĞIDA | BOTTOM
İran - Pakistan sınırındaki gayriresmi petrol ticareti Zamyaad/Zambad kamyonetleriyle yapılıyor. İran'da üretilen bu araçlar ucuz, güçlü ve sınırda vergiden muaf olarak hareket edebiliyor. | Informal oil trade across the Iran-Pakistan border relies on Zamyaad/Zambad pickup trucks. These Iranian produced vehicles are cheap, robust and duty-free in the border area.
Görsel | Image: Hafeez Jamali, 2020

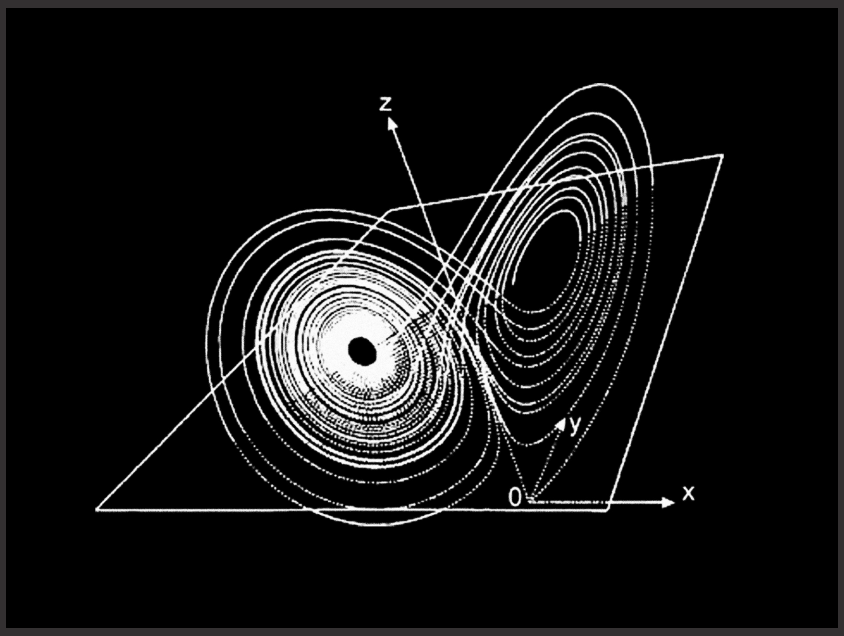

Kiklop* | *Cyclope
Carlos Casas
2022

ÜSTTE | TOP
Kaotik akışlar diagramı | Diagram of chaotic flows
Carlos Casas, 2022

ALTTA | BOTTOM
İtalya'daki Predappio kasabasında yer alan Uzun Boru Deneyleri Uluslararası İşbirliği Merkezi'ndeki (CICLoPE) laboratuvarda yürütülen araştırma sürecinden fotoğraf. | CiCloPE The Centre for International Cooperation in Long Pipe Experiments, Predappio, Italy. Research photography of the Laboratory
Fotoğraf | Photography: Carlos Casas, 2022

20 Şubat 2022

Rüya'nın hafif geçirdiği COVID nedeniyle bir hafta kapalı kaldıktan sonra nihayet pazar günü uzun bir yürüyüşe çıkıyoruz. Güzergâhımız Fatih'in Zeyrek ve Çarşamba mahalleleri, kentin en eski ve en muhafazakâr bölgeleri. Merkezi konumuna ve zengin Bizans mirasına karşın, bunca yıl içinde buraya geldiğim zamanlar 10'u geçmiyor. Doksanlı yılların ortalarından hatırladığım, gazetelerde çıkan, uzun saçları ya da siyah kıyafetleri yüzünden bölgede dayak yiyen rockçılara ilişkin haberler. Bu metinler okuyucularına yabancıların istenmediği içine kapanık bir mahalle tarif ediyordu. Ama şimdi burada olmak için güçlü bir motivasyonum var: Falafel ve humusuyla tanınan bir Suriye restoranı. Savaşın başlangıcından bugüne Suriyelilerin çoğu Fatih çevresine yerleşti. Bunun sonucunda dükkânlar ve restoranlar el değiştirdi, kamusal alandaki Türkçe egemenliği de adım adım kayboldu.

Bir gece önce, sevgili hocam Murat Belge'nin kıymetli *İstanbul Gezi Rehberi*'ni elime alıyor ve Zeyrek bölümünü okumaya başlıyorum. AKP dönemi öncesi 1990'larda yazılmış bu kitap başka bir gerçeklik sunuyor. Onun metni anıtların ve kalıntıların tarihini anlatırken onların o günkü durumlarından da söz ediyor. Böylece bu nostaljik kitabı gezimiz için çantama atmaya karar veriyorum.

Rüya dışarı çıkacağı için çok sevinçli. Ben durana kadar benimle birlikte yürümeye hazır. İlk durağımız, Bizans döneminde Hıristiyanların en büyük ikinci dini yapısı olan Zeyrek Camisi. 12. yüzyılda yapılan Pantokrator Manastırı yan yana kurulmuş üç kiliseden oluşuyor. Konstantinopolis'in alınışından kısa süre sonra yapı camiye dönüştürülüyor ve adı değiştiriliyor. Hangisi daha iyi emin olamıyorum: Belge'nin anlattığı hâliyle harabe ama özgün bina mı, yoksa büyük ölçüde özgünlüğünü yitirmiş ama işler durumdaki bu yenilenmiş hâli mi? Manastır yapısından kalma sütunlar ve mozaik parçaları zar zor görünüyor, halıyı kaldırdığımızdaysa 1118'den kalma özgün mozaik zemini fark ediyoruz. Orijinal yapıdan geriye kalan parçalardan biri, taş raflardan yapılmış küçük bir kütüphane. Ona usulca dokunuyorum ve soğukluğu içimi titretiyor.

Pantokrator'u geride bırakıp Fatih Camisi'ne doğru yürüyoruz. Yolumuzun üzerinde bölgeyi korumaya alan UNESCO projesinin metal tabelasını görüyorum. Neredeyse yıkılacak ahşap bir evin önünde zar zor ayakta duruyor.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 236 2.09.2022 17:40

Fatih Camisi 1463-1470 arasında, Aziz Havari Kilisesi'nin bulunduğu yere inşa edilmiş. Ama 1766'daki büyük depremde yıkılmış ve yapı son hâlini 18. yüzyılda almış. Döneminin en önemli medreselerden biri olan cami büyük bir alana yayılıyor. Dışarıda bir protestocu grubu var. Caminin avlusuna sokakların aksine bir sessizlik hâkim. Burada bir çocuk şeker dağıtıyor, biz de plastik torbasından çok sayıda çikolata alıyoruz. Çevrelerini selvi ağaçlarının sardığı incelikle oyulmuş mezar taşları arasından yürürken D'Aronco'nun tasarladığı bir Art Nouveau mezar görüyoruz. Mimarın kentin pek çok bölgesine dağılmış öbür eserleri gibi bu zarif yapı da terk edilmiş.

Fatih'in dar sokakları çok renkli. Etrafa ilgiyle bakıyor ve öğlen vakti hazırlanan yemeklerin ağır kokusunu içimize çekiyoruz. Buuzecedi'nin önünde sıra var. Araya girip bekleme listesine adımızı yazdırırken muhtemelen oradaki tek yabancıların biz olduğumuzu biliyorum. Rüya biraz daha sabretsin diye onu caddenin karşısındaki kırtasiyeciye götürüyorum. Nerede olursak olalım, kurşunkalemlere, dolmakalemlere ve defterlere bakmak bizi sakinleştiriyor. Beş dakika sonra birinin adımı çağırdığını duyuyorum. Bu küçük restoran beni Kahire'deki günlerimize geri götürüyor. 2000'li yılların ortalarında Antakya'ya yaptığımız geziler sırasında Halep'e hiç gitmediğimiz için pişmanlık duyuyorum. Yemeğimizi Suriyeli ailelerle birlikte yiyoruz. Rüya Arap rakamlarını anlamaya çalışıyor ve tüm bu insanların neden İstanbul'da olduğunu soruyor. Ona kendisi doğmadan birkaç yıl önce başlayan ve milyonlarca kişiyi evsiz bırakan savaşı hatırlatıyorum. Ayrıca farklı bir ülkede yeni bir yuva inşa etme gayretlerini de. Aynı gece, Asser Khattab'ın "Neden Suriye Hakkında Yazmayı Bıraktım" başlıklı denemesini okurken bu sözlerimi yeniden düşünüyorum.

Fatih'teki son durağımız mahalledeki yangından sonra 20. yüzyılın başında keşfedilen, 5. yüzyıldan kalma Kıztaşı [Markianos Sütunu]. Bulunmadan önce bir evin bahçesinin içinde kalıyormuş. Tarihçilere göre aynı bölgede başka taşların da olması gerek ama muhtemelen günümüze ulaşamamışlar.

Eve dönüş yolunda Saraçhane'ye yöneliyoruz. Bu arkeolojik bölge bana acı veriyor. Etrafa dağılmış Roma sütun başlıklarını asfalt çevreliyor. Fatih'te geçen bir günün bir şekilde geçmişe ilişkin genel yaklaşımımıza işaret ettiğini hissediyorum: Yıkabiliyorsan yık, olmuyorsa sil, o da olmuyorsa önemsizleştir.

Evde geçirdiğimiz yedi günden sonra on kilometre yürümek bizi yoruyor. Saraçhane'den en yakındaki otobüs durağına gidiyoruz. Durağın hemen yanında, Bedri Rahmi'nin (1911-1975) bir mozaiği var. Kötü durumda da olsa onu hâlâ İMÇ'nin duvarlarında görmek beni sevindiriyor.

Bu hafta yürüyüşümüzden bir fotoğraf gönderiyorum.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 237 2.09.2022 10:22

20 February 2022

After a week of confinement due to Rüya's light COVID, we finally take a day-long walk on Sunday. Our destination is the Zeyrek and Çarşamba neighbourhoods in Fatih, one of the city's oldest and most conservative districts. Despite its central location and rich Byzantian heritage, I have probably been there no more than ten times in all these years. I remember the newspapers from the mid-90s reporting that rockers had gotten beaten up in the area due to their long hair and dark clothes. Those articles suggested a reserved neighbourhood where strangers are unwanted. But now I have a strong motivation to go there, a Syrian restaurant well-known for its falafels and hummus. Since the beginning of the war, many Syrians have settled around in Fatih. As a result, the shops and restaurants have changed hands, and the domination of the Turkish language in public space has gradually disappeared.

The night before, I got my beautiful *İstanbul Guide* from my dear professor Murat Belge and started reading the Zeyrek chapter. The book, written in pre-AKP[1] times in the 1990s, represents a different reality. Belge's text explains the history of monuments and ruins and outlines their conditions at that time. So I decided to put this nostalgic book in my bag for our journey.

Rüya is delighted to go out. She is ready to walk with me until I stop. We take our first move to Zeyrek Mosque, which used to be the second-largest religious structure for Christians in the Byzantium period. Built in the twelfth century, the Monastery of the Pantocrator consisted of three churches built side by side. Shortly after the conquest of Constantinople,[2] it was transformed into a mosque and the name changed. I am not sure if it is better to see the old, original structure, as Belge described it, or this renovated version, which has mostly lost its authenticity. Pieces of the original columns and mosaic are barely visible, and under the carpet, we can identify the original mosaic floor from 1118. One of the remaining parts of the original structure is a small library made of stone shelves. I silently touch it and tremble at its coldness.

Leaving Pantocrator behind, we walk towards Fatih Mosque. On our way,

1 Adalet ve Kalkınma Partisi (Justice and Development Party).

2 In 1453.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 238 2.09.2022 10:22

I see a metal sign indicating the UNESCO project to protect the zone. It is barely standing, in front of a wooden house about to fall down.

Fatih Mosque was built on the site of the Church of the Holy Apostles between 1463 and 1470. However, the big earthquake in 1766 destroyed the original structure, and it took its final form in the eighteenth century. It occupies a large area and was one of the essential *medrese* (schools) of its times. Outside the mosque, there is a noisy group of protesters, in sharp contrast to the peaceful courtyard inside. A kid is distributing candies, and we get multiple chocolates from his plastic bag. There is a cemetery within the site, and while walking around the beautifully carved tombstones mingled with cypress trees, we see an Art Nouveau tomb that D'Aronco designed. Like his other works around the city, this graceful structure has been neglected.

The small streets of Fatih are colourful. We look around with wonder and breathe the heavy smell of food being prepared for lunchtime. We see a line in front of Buuzecedi. When I step in to add our names to the waiting list, we seem to be the only strangers here. To make little Rüya more patient, I take her to the stationary shop on the other side of the street. It is always soothing to check out pencils, pens and notebooks, wherever we are. After five minutes, I hear someone calling my name. This small restaurant brings me back to our days in Cairo. I regret that we never travelled to Aleppo during our trips to Antioch in the mid-2000s. We have our meal together with Syrian families. Rüya is trying to understand the Arabic numbers and questions why all these people are here in İstanbul. I remind her about the war that happened a few years before she was born that left millions homeless. And how they diligently built new homes in a different land. That night, while reading Asser Khattab's essay, titled 'Why I Stopped Writing About Syria', I reconsider my earlier words.

Our last stop in Fatih is *Kıztaşı* (The Column of Marcian) from the fifth century, which was discovered in the early twentieth century after a fire in the neighbourhood. Before then, it was in the garden of a private house. Historians say there might have been others in the same area but they have not survived.

On our way home, we head towards Saraçhane. This archaeological site gives me agony. Asphalt frames the capitals of the Roman columns dispersed around. I feel like a day in Fatih indicates our general approach to the past: If you can, demolish; if not, erase; if not, de-emphasise.

We are tired out by walking ten kilometres after spending seven days at home. From Saraçhane, we go to the closest bus station. Next to the bus stop, I recognise a mosaic work by Bedri Rahmi (1911–1975). Even if it is in bad shape, I feel relieved to see it still on the walls of İMÇ, a commercial zone built in the 1950s.

This week I am sending you a picture from our walk.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 239 2.09.2022 10:22

Mantı Postası* | *Dumpling Post
Hrant Dink Vakfı ve 23,5 Hrant Dink Hafıza Mekânı | Hrant Dink Foundation and 23.5 Hrant Dink Site of Memory
2022

2019'da düzenlenen Kayseri Mantı Festivali. | Kayseri Dumpling Festival organised in 2019.
Fotoğraf | Photography: Hrant Dink Vakfı | Hrant Dink Foundation, 2019

"Yasak" eskiz çalışması |
Sketch for 'Forbidden'
Eskiz ve Fotoğraf | Sketch and Photography: Ohannes Şaşkal
2022

Saniyede 20 Dalganın Altında Geriye Doğru Koşmak* | *Running Backwards Below 20 Waves Per Second
Green Papaya Art Projects
2022

Green Papaya'da, Zoom üzerinden düzenlenen son uluslararası etkinlikte panelist Vim Nadera ve Papaya'nın sosyal medya yöneticisi Yuji de Torres. | The last international event held in Green Papaya Extension via Zoom Webinar, with panel discussant Vim Nadera and Papaya social media manager Yuji de Torres.
Fotoğraf | Photography: Norberto Roldan, 2021

Hassas Sesler Sözlüğü* | *Dictionary of Sensitive Sounds
Evrim Kavcar & Elif Öner
2022

Çalışma süreci | Ongoing process

JOHN BELL

2022'de Ekmek ve Kuklalar

Peter Schumann'ın kurduğu Bread and Puppet Theater [Ekmek ve Kukla Tiyatrosu], 1963'ten beri zorlu bir projeye adanmış durumda: Geleneksel ve bazen modern-öncesi sanat, dans, müzik ve kukla performansı teknikleri aracılığıyla izleyicilere nerede olduğumuzu, çevremizde neler olduğunu, başka ne olabileceğimizi düşünme fırsatı sunan modern etkinlikler, ritüeller ve tiyatro prodüksiyonları yaratmak. Peter Schumann'ın eşi ve partneri Elka Schumann'la (1935–2021) birlikte başlattığı proje yerel, ulusal ve uluslararası bir destekçiler topluluğunun çabası ve aktif desteğiyle yoluna devam ediyor.

Seksen yedi yaşındaki Schumann farklı kesimlerden eski ve yeni kuklacılarla işbirliği yapıyor. Torunu yaşında yetenekli sanatçıların oluşturduğu küçük bir kumpanyayla, çocuklar, gençler, ebeveynler ve emekliler gibi her yaştan toplum gönüllüleriyle çalışıyor ve bir zamanlar kumpanya üyesi olan (benim gibi) eski Bread and Puppet Tiyatrosu mezunları, güncel dünyayı konu alan eski/yeni kukla gösterisi gelenekleriyle bağ kurmak için tekrar tekrar kumpanyaya dönüyor.

Bread and Puppet Tiyatrosu'nun 1960'larda New York'ta yolunu çizmeye çalıştığı başlangıç döneminde tiyatronun performanslarını etkinlikler, şehir merkezindeki tiyatrolar ve o dönemki sanat dünyası gibi bağlamlar ve mekânlardan uzaklaştıran Schumann, gösterileri dışarıda –sokaklarda, kaldırımlarda, parklar ve çocuk bahçelerinde– sergilemeyi tercih ederek topluluk oluşturmak diye nitelendirilebilecek bir çabayla seyircisiyle farklı ilişkiler kurmaya odaklandı. Günlük şehir hayatından hikâyeler anlatan *crankie performance scrolls*,[1] Manhattan'da Porto Rikoluların oturduğu mahallelerdeki yüksek kiraları protesto eden sokak gösterileri, Vietnam Savaşı'nı imgeci metaforlarla açıklayan sokak tiyatrosu kukla performansları ve özellikle New York'taki ve Washington, D.C.'deki savaş karşıtı protestoların parçası olan, bu savaşın ölümcül etkilerini gündeme getiren kukla geçit törenleri, Bread and Puppet Tiyatrosu'nun o dönemde ABD'deki diğer sanat üretimlerinden farkını –hem tiyatro hem sanat dünyalarının dışında kaldığını– belli etti.

Bu tanım, Bread and Puppet'ın kukla sirki, Ucuz Sanat, toplu geçit alayı,

1 Rulolara sarılarak bir mekanizmayla döndürülen resimlerden oluşan geleneksel bir gösteri aleti. –ç.n.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 242 2.09.2022 10:22

İsa'nın çilesini konu alan tiyatro oyunları, sokak tiyatrosu, geçit törenleri ve gösterileri gibi eski kuklacılık, sanat ve performans yöntemlerinin yeni versiyonlarını geliştirdiği sonraki on yıllarda da geçerliliğini korudu. 1970'lerde ve 80'lerde aktif bir uluslararası turne programıyla desteklenen Bread and Puppet (özellikle yurtdışında) büyük beğeni toplayarak normalde tiyatroya gitmeyen izleyicilerden ve kumpanyanın kendine üs olarak seçtiği eyalet Vermont'un sakinlerinden güçlü bir izleyici kitlesi oluşturdu. 1975'ten beri Glover, Vermont'taki çiftliğinde her yaz kapsamlı bir açık hava gösterisi düzenleyen tiyatro, bir yandan da ABD'de ve yurtdışında turnelerine devam etti. Amerikan kültür sahnesinde işlevini göz seviyesinin altında sürdüren, sanat ve tiyatro dünyaları tarafından nadiren anılan ve referans gösterilen tiyatro, güçlü üretkenliğini korumayı sürdürüyor.

2020'de, COVID-19 yayılmaya başladığında turnede olan Bread and Puppet kumpanyası Mart ayında (karakışın ortasındaki) Vermont'a dönerek bir tür "koza" yaşantısına geçip son derece yerel gösteriler hazırlamaya ve sunmaya başladı. Aynı zamanda yoğun bakım hemşiresi olan kuklacı Clare Dolan tarafından tasarlanan COVID protokolleri kapsamında açık hava sirkleriyle gösterilerini yaz boyunca sergilemeyi sürdüren kumpanya, ABD'de 2020 yılı boyunca düzenli temsil veren tek tiyatro kumpanyası oldu.

Görünen o ki Peter Schumann'ın tiyatro pratiği İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'daki göçmenlik deneyimini, modern hava bombardımanı uygulamalarını ve göçmenlik döneminde yaşadığı köyün sakinlerinin Baltık Denizi kıyısından topladığı cesetleri temel alıyor. Bu travma, Schumann ve ailesinin içinde yetiştiği modern topluma ait ekipmanların yokluğunda, komün fırınında pişen çavdar ekmeğiyle beslenerek yaşayabilmesi gibi hayatta kalma dersleri de içeriyor.

ABD'ye geldiğinde ülkenin savaş sonrası orta sınıf kültürüyle karşılaşan Schumann, paylaşacak ilginç bir bakış açısı olduğunu fark etti. Kuklaların televizyonda ve filmlerde çocuklara eğlenceli, öğretici hikâyeler anlatmak ve ürün satmak için kullanılabileceğini fark eden Jim Henson'dan farklı bir yaklaşımla, Schumann topluluklar ve bireylerin ucuza, hızla, kimseye ihtiyaç duymadan, ellerine geçen her türlü malzemeyle kendi hikâyelerini yaratabileceği görüşündeydi. 2022 yılında onu harekete geçiren yine sanatın, ekmek ve kukla gösterilerinin mümkün olan en basit ve dolaysız yöntemlerle yapılabileceği, insanları fikirlerle besleyip destekleyebileceği düşüncesidir. Elka Schumann, Bread and Puppet Müzesi'ni tanıttığı ünlü turlarından birinde, müze girişi yakınındaki ekmek fırınının önemini anlatırken, tiyatronun ürettiği ekmeğin de kukla gösterilerinin de besleyici değerinin sindirilebilmesi için iyice çiğnenmesi gerektiği benzetmesini yapmıştı.

Çeviren: **Begüm Kovulmaz**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 243 2.09.2022 10:22

Annals of Object Performance
June 24 ·

Political mask performance in public space: The Guerrilla Girls.

George Lange
June 24 ·

When decisions are being made to make life so much harder and unnecessarily dangerous...we need to look to our most bad ass fearless artists to wake us up. Free access for women to control and protect their bodies. Free choice to marry whoever you love. Freedom to live peacefully away from guns.
My photo of the VERY bad ass Gorilla Girls in NYC for Vogue.

Annals of Object Performance
September 3, 2021 ·

Theatre-Rites
September 3, 2021 ·

An unusual #PuppetOfTheWeek today... Several amazing artists from the DRC have turned the trash on their streets into treasured costumes & drawing attention to important topics in their country. These living sculptures were showcased last week at Kinact - Rencontres Internationales de Performeurs Festival KinAct #TrashToTreasure

We're using the waste in the world's oceans as inspiration for our next project in Vienna. Watch this space...

Some of the DRC artists: Kabaka, Lioyolo, Kalenga Kabangu Jared, Falonne Mambu

Annals of Object Performance
June 21 ·

'Floating Earth' by artist Luke Jerram.Credit...Chris

https://www.nytimes.com/.../inflation-global-food...

'Floating Earth' by artist Luke Jerram. Christopher Furlong/Getty Images

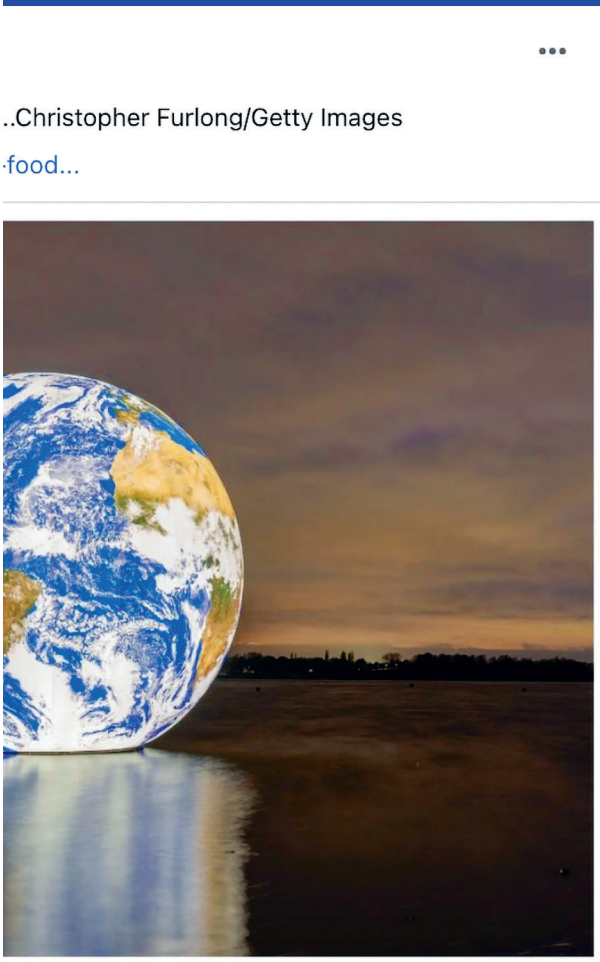

Nesne Performansının Yıllığı: Kuklacılık, Sokak Performansı ve Eylemcilik | Annals of Object Performance: Puppetry, Street Performance, and Activism
John Bell
2022

Ekran görüntüleri | Screenshots
2020, 2021, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 246 2.09.2022 10:22

Çarşaf Resimleri* | *Bedsheet Paintings
Bread & Puppet Theater
2022

Çarşaf resimleri | Bedsheet paintings

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 247 2.09.2022 10:22

JOHN BELL

Bread and Puppets in 2022

Since 1963, Peter Schumann's Bread and Puppet Theater has been involved in a challenging project: using traditional and sometimes pre-modern techniques of art, dance, music and puppet performance to create modern events, rituals and theatre productions that allow audiences to think about where we are, what is happening around us, and who we think we could be. The project he started with his wife and partner Elka Schumann (1935–2021) continues with the efforts and active support of a local, national and international community of collaborators.

Now 87, Schumann works with a mélange of old and new puppeteers: a small company of inspired artists the age of his grandchildren; community volunteers ranging from children to teenagers, parents and retirees; and scores of ex-Bread and Puppeteers (like me), once company members and now alumni, who come back repeatedly to connect to this new/old tradition of making puppet shows about our current moment.

At the beginnings of Bread and Puppet Theater's trajectory in New York City in the 1960s, Schumann decided to step away from the contexts and sites of Happenings, downtown theatre, and the art world of that time, to make performances outdoors – in streets, sidewalks, parks and playgrounds – that created different kinds of relationships with audiences, in what could be called efforts to identify community. These events – including crankie performance scrolls telling stories of daily life in the city; neighbourhood street parades protesting high rents in Puerto Rican neighbourhoods in Manhattan; street-theatre puppet shows using imagistic metaphors to explain the Vietnam War; and, most notably, parade spectacles with puppets showing the lethal effects of that war as part of anti-war protests in New York and Washington, D.C. – marked Bread and Puppet Theatre as different from other aspects of US art-making of the time: as an outsider to both theatre and art worlds.

That definition remained in the following decades, as Bread and Puppet continued to develop new versions of old methods of puppetry, art and performance, including the idea of puppet circus, Cheap Art, community pageantry, passion plays, street theatre, parades and processions. Supported by an active international touring schedule in the 1970s and 80s, Bread and Puppet

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 248 2.09.2022 10:22

received acclaim (mostly from abroad), and built a strong audience among those who don't normally go to the theatre, as well as citizens of the company's new home state of Vermont. Since 1975, the theatre has developed its own sophisticated outdoor summer spectacle on its farm in Glover, Vermont, and continued touring across the US and abroad. In terms of American culture, it functions beneath the surface, rarely mentioned or referenced by the art and theatre worlds, but still producing enormous amounts of work.

In 2020 the Bread and Puppet Theater was on tour when COVID-19 spread. The company returned to Vermont in March (still deep winter there), lived as a 'pod' and began making and performing shows extremely locally. That summer, the company managed to perform its outdoor circuses and pageants within COVID protocols designed by Clare Dolan (a puppeteer who is also an intensive-care nurse), thus making it the only theatre company in the US to perform regularly throughout 2020.

Peter Schumann's theatre practice, one realises, is based on his experiences as a refugee in Germany during World War Two, of modern aerial bombardment, and the bodies that the inhabitants of his refugee village retrieved on the shore of the Baltic Sea. This trauma also included lessons of survival, such as the fact that Schumann and his family could live without the appurtenances of modern society with which they had grown up, and instead subsisted on rye bread baked in a communal oven.

Coming to the US and its post-war middle-class culture, Schumann realised that he had an interesting approach to share. While Jim Henson had realised that puppets on television and in film could tell entertaining and educational stories to children and sell products, Schumann had the idea that groups and individuals could create their own stories cheaply and immediately, all by themselves, with whatever materials they might be able to find. This, in 2022, is what animates him still: the idea that art, bread and puppet shows can be created in the most simple and direct manner possible, and that they can nourish people with ideas and sustenance. In one of Elka Schumann's famous tours of the Bread and Puppet Museum, while explaining the importance of the bread oven near the museum entrance, she offered the metaphor that the theatre's bread and its puppet shows both need to be chewed on so that their sustenance can be taken in.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 249 2.09.2022 10:22

CAMPESINOS

Nguyễn Trinh Thi
Panduranga'dan Mektuplar* | *Letters from Panduranga
2015
Film kareleri | Film stills

SOLDA | ON THE LEFT
Marta Rodriguez & Jorge Silva
Çiftçiler* | *Campesinos
1975
Film Kareleri | Film Stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 251 2.09.2022 10:22

DAVID HARVEY

Çevrenin Doğası: Toplumsal ve Çevresel Değişimin Diyalektiği

Bugün "doğa" ve "çevre" gibi sözcükler etrafında oluşan çatışma alanı, sırf semantik bir mesele olmak bir yana, "siyasal meselelerin bilincine varıldığı ve kavgasının verildiği" ideoloji alanında yaşanan bir siyasal çatışmanın öncephesidir. Kavganın sebebi, "doğa" ve "çevre" gibi sözcüklerin, tam da müphemlikleri sebebiyle çok çeşitli şekillerde yorumlanmaya açık bir genelliği ve evrenselliği yansıtmasıdır. "Çevre", etraftaki her şey, daha doğrusu bir varlığın etrafındaki, o varlığın belli bir andaki durumu için *önem arz eden* her şeydir. Daha yalın bir şekilde söylemek gerekirse, bir varlığın "konumlanmışlığı" ile kendi içsel koşulları ve ihtiyaçları, çevrenin tanımlanmasında, önem kriterleri büyük değişiklik gösterse bile, etraftaki koşullar kadar rol oynar. Ne olursa olsun her birimiz bir "çevre" içinde konumlanmış hâldeyizdir, bu yüzden de hepimiz bir "çevre meselesi"nin ne demek olduğuna dair belli bir fikir sahibiyizdir.[1]

Ne var ki son yıllarda "çevre meseleleri"ni olası anlamların belirli bir altkümesiyle sınırlandırma yönünde kaba bir eğilim oluştu. Bu eğilimin odak noktası, insan faaliyeti ile (a) bu faaliyeti destekleyen biyo veya ekosistemin durumu veya "sağlığı", (b) bu ekosistemin hava, su, toprak ve manzara gibi spesifik nitelikleri, (c) hem yeniden üretilebilir hem de tükenebilir varlıklar dahil olmak üzere, insan faaliyetinin "doğal kaynak altyapısı"nın gerek niceliği gerek niteliği arasındaki ilişkidir. Gelgelelim ılımlı biyo-merkezci yorumlar bile, bu eğilimin benimsediği "doğa" ile "kültür" arasındaki örtük ayrıma oldukça yerinde bir itiraz getirir. Bunun sonucu olarak, *çevre*ye yönelik dışsal ve çoğunlukla idari bir yaklaşım benimseyen "çevreciler" ile insan faaliyetlerinin doğayla tümleşik olduğunu düşünen "ekolojistler" arasında oluşan ayrım, gitgide siyasal bir çekişme konusu hâline geliyor.[2]

Her halükârda, "doğal" dediğimiz şeylerin büyük bir kısmının, en azından yerkürenin yüzey ekolojisi ve atmosfer düşünüldüğünde, insan faaliyetiyle önemli ölçüde değişikliğe uğramış olduğu düşüncesi giderek daha fazla kabul

1 Bu seçki 17. İstanbul Bienali Kataloğu için David Harvey'in izniyle David Harvey, "The Nature of Environment: Dialectics of Social and Environmental Change," *Socialist Register* 29, (1993) referanslı metinden uyarlanmıştır. –e.n.

2 Bkz. Andrew Dobson, *Yeşil Politik Düşünce* (Londra: Unwin Hyman, 1990).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 252 2.09.2022 10:22

görüyor.[3] Böyle olunca da, inşa edilmiş kentsel çevreler ile insan eliyle dönüştürülmüş kırsal, hatta ücra bölgeler arasındaki ayrım, kır ile kent arasındaki uzun bir geçmişi olan ideolojik ayrımın özel bir tezahürü olması bir yana bırakılırsa, keyfi bir ayrım gibi görünüyor.[4] Ama ekolojik retoriğin büyük bir kısmına hâkim olan kent karşıtı eğilimin altında da bu ayrımın yattığını düşünürsek, onun ideolojik gücünü göz ardı etmemiz bizim aleyhimize dönüyor. [...]

Metnin geri kalanında, "çevre meseleleri"ni, bu terime sınırlarını son derece belirgin bir biçimde çizerek atfettiğimiz anlama göre anlamlandırmaya çalışan bir teorik konum geliştirmeyi deneyeceğim. [...]

Para Değerleri

"Doğa"ya para değerleri atfedebilir miyiz? Diyelim ki yapabiliriz, o zaman nasıl ve neden? Doğaya para değeri biçilebileceği üç şekilde savunuluyor:

(1) Para, hepimizin günlük pratiklerimizde çevremizin önemli ve çok yaygın yönlerine değer biçmemizin aracıdır. Bir metâ satın aldığımız her seferde, üretimde ve tüketimde kullanılan doğal kaynaklara veya önemli çevresel özelliklere para değeri atfedildiği (ya da bunun kadar önemli bir olgu olarak, sıfır fiyatlı "bedava mallar"a para değeri *atfedilmediği*) bütün o para ve metâ işlemleri silsilesine biz de katılmış oluruz. Hepimiz (ekolojik bir bilinçle hareket ediyor olalım ya da olmayalım) gündelik pratiklerimizle "doğa"ya para değeri biçilmesi sürecine ortak oluruz.

(2) Para bugün sahip olduğumuz, herkesçe anlaşılmış olan *evrensel* tek değer ölçüsüdür. Hepimiz para kullanıyoruz ve hepimiz paranın ne anlama geldiğine dair hem pratik hem de zihinsel (bir tür) kavrayışa sahibiz. Para isteklerimiz, ihtiyaçlarımız ve arzularımızın yanı sıra seçimlerimizi, tercihlerimizi ve –özel olarak "doğa"ya biçtiklerimiz de dahil– değerlerimizi başkalarına iletmemize yarar. Farklı ekolojik projelerin (barajlar inşa etmekten vahşi yaşamı veya biyo-çeşitliliği koruma önlemleri almaya kadar) kıyaslanabilirliği, bir projenin diğerinden daha savunulabilir olup olmadığını değerlendirmeyi sağlayacak (örtük veya kabul görmüş) ortak bir ölçünün tanımlanmasına bağlıdır. Paranın tatmin edici veya evrensel kabul gören bir alternatifi henüz icat edilmedi. Marx'ın da dikkat çektiği gibi para, kullanım değerlerinin, insan arzularının ve ihtiyaçlarının yanı sıra öznel anlamların şaşılası derecede çokboyutlu ekosistemik dünyasını herkesin anlayabileceği ortak bir nesnel paydaya indirgeyen bir düzleyici ve bir kiniktir.

(3) İçinde yaşadığımız bu belirli toplumda para toplumsal iktidarın (tek ol-

---

3 George Perkins Marsh, *İnsan ve Doğa* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1965). William L. Thomas, der., *Dünyanın Çehresinin Değişmesinde İnsanoğlunun Rolü* (Şikago: Chicago University Press, 1956). Andrew Goudie, *Doğal Çevre Üzerindeki İnsan Etkisi* (Oxford: Basil Blackwell, 1986).

4 Raymond Williams, *Ülke ve Şehir* (Londra: Chatto and Windus, 1973).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 253 2.09.2022 10:22

masa da) temel dilidir ve paranın diliyle konuşmak demek bu iktidarın sahiplerinin takdir edebildiği ve anladığı bir dille konuşmak demektir. Çevre meseleleri konusunda eyleme geçmek genellikle yalnızca problemi herkesin anlayabileceği evrensel terimlerle (örneğin paranın terimleriyle) dile getirmeyi değil, iktidarı elinde tutanları ikna edebilecek bir sesle konuşmayı da gerektirir. "Ekolojik modernleşme" söylemi tamamen çevre meselelerini kârlı bir girişim olarak sunma çabasının bir parçasıdır.[5] Çevreci ekonomi de çevre meselelerini gündeme taşımanın kullanışlı ve pragmatik bir aracıdır. Memleketi Georgia'da sulak arazilerin korunması kanununun çıkarılması için mücadele eden ama sulak arazilerin devlet ekonomisi açısından yararlarına makul ama oldukça keyfi para değerleri biçene kadar duymazlıktan gelinen E. P. Odum'u anmak isterim.[6] Odum'un bu hamlesi, parlamentoyu erken sayılabilecek bir tarihte geniş sulak arazilerin korunması için kanun çıkarmaya ikna etti. Siyasi etki yaratabilmenin çevre meselelerini kaba parasal terimlerle ifade edebilme gücüne bağlı olduğunu gayet açık biçimde gösteren benzer başka örnekler de mevcuttur. (Örneğin, Margaret Thatcher'ın 1988'de birdenbire bir nebze de olsa yeşil siyasete çark etmesi gibi.) [...]

Böyle bir prosedürün zorlukları saymakla bitmez:

1. Sözgelimi, para nedir? Paranın kendisi ölü ve durağandır, değer ölçüsü olarak niteliklerini toplumsal bir süreç yoluyla edinir. Marx, parayı ortaya çıkaran toplumsal mübadele süreçlerinin, paranın toplumsal olarak gerekli emek zamanın bir *temsili*, fiyatın ise "değerin parasal adı" olduğunu gösterdiği sonucuna varır. Gelgelelim bu süreçler her zaman çelişkilidir, bu yüzden para, toplumsal emek olarak değerin daima kaygan ve güvenilmez bir temsilidir. Madeni paraların ayarının düşürülmesi, belli yerlerde ve dönemlerde enflasyon oranının aşırı artması, spekülatif çılgınlıklar, bütün bunlar değerin bir temsili olarak paranın son derece istikrarsız olabileceğini gösterir. Para, "yalnızca alabileceği şeyin değeridir" deriz, hatta mübadele edilen diğer her şeye içkin olan birtakım toplumsal nitelikleri paraya yüklercesine "paranın değeri"nden bahsederiz. Üstelik para birçok biçime bürünerek karşımıza çıkar –gümüş ve altın, semboller, sikkeler, madeni paralar, kâğıt paralar [...]. Ayrıca tarihte, resmi para birimleri itibar kaybettiği için, çikolata, sigara ve başka maddi ürünlerin para olarak kullanıldığı dönemler de olmuştur. "Doğa"nın veya "çevresel mal ve hizmet akışlarının" değerini bu şekilde belirlemek, "sabit fiyatları", "fiyat deflatörleri"ni hesaplamaya dönük karmaşık yöntemlerle

---

5 Maarten A. Hajer, "Çevresel Performans İncelemesi Politikaları", *Çevresel hedeflere ulaşmak: çevresel performans incelemesi kavramı ve uygulaması,* der. Erik Lykke (Londra: Bellhaven Press, 1992). Albert Weale, *Kirliliğin Yeni Politikaları* (Manchester: Manchester University Press, 1992).

6 Bkz. James G. Gosselink, Eugene Pleasants Odum, R.M. Pope, *Gelgit Bataklığının Değeri* (Baton Rouge: Center for Wetland Resources, Louisiana State University, 1974).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 254 2.09.2022 10:22

ve para birimlerinde çarpıcı bir dalgalanmanın görüldüğü bir dünyada sabit döviz kurlarını hesaplamaya yönelik yüce girişimlerle ancak kısmen giderilebilecek ağır sorunlara yol açar.

2. Varlıklara, sunulan mal ve hizmet akışlarıyla fiilen ulaşılan piyasa fiyatlarından bağımsız bir biçimde, keyfi parasal değerler biçmek kadar zor bir şey yoktur. Sraffa'nın uzun zaman önce gördüğü üzere, bu yöntem ekonomik değer biçmeyi, ulaşılan fiyatın bağımsız değerini belirlemeye çalıştığımız varlığın para değerinin tek göstergesine dönüştüğü bir totolojiye mahkûm eder. Piyasa fiyatlarındaki hızlı değişimler, varlıkların değerinde de hızlı değişimleri beraberinde getirir. İnşa edilmiş çevredeki sabit sermayenin son yıllarda muazzam bir biçimde değersizleşmesi (boş fabrikalar, antrepolar vb.), emlak piyasasındaki çöküşün etkilerini bir tarafa koysak bile, varlıkların değerini piyasa davranışlarına ve koşullarına göre belirlemenin nasıl aşırı dalgalanmaya yol açtığını gözler önüne serer. Bu ilke piyasa ekonomilerinde "doğal" varlıkların değerinin belirlenmesine de taşınır. (Teksas'taki bir petrol kuyusunun 1973-75 arasında yaşanan petrol kıtlığı sırasındaki değeri ile 1980'de yaşanan petrol bolluğu sırasındaki değerini kaşılaştırın.) Böyle parayla ölçülmüş (gerek insan eliyle inşa edilmiş gerekse doğal olarak ortaya çıkan) sabit bir sermaye varlığı stokunu devretme girişimi hâliyle güvenilmez bir girişim olarak görünecektir.

3. Belirli şeyler için para cinsinden fiyatlar belirlenir ve bu fiyatlar mübadele edilebilir varlıkları gerektirir, özel mülkiyet hakları ise bu varlıklara göre belirlenecek ya da türetilecektir. Bu, varlıkları parçası oldukları herhangi bir ekosistemin dışına çıkarılabilir şeyler olarak düşündüğümüzü gösterir. Örneğin balığa, yüzdüğü sudan bağımsız bir değer biçebileceğimizi varsayarız. Bu mantığa göre, bütün bir ekosistemin para cinsinden değeri, bütünle atomistik bir ilişki içinde olduğu varsayılan parçalarının toplamları ancak eklene eklene hesaplanabilir. Oysa çevreyi, parçaları değiştirilebilen Kartezyen bir makine gibi değil de organik, ekosistemik ve diyalektik olarak kurulan bir şey olarak gördüğümüzde[7] para değerini biçmek için yapılan bütün bu hesaplamalar çöker. Gerçekten de para değerini biçmek için gösterilen bu çaba, bizi doğal dünyanın nasıl kurulduğuna dair tamamen Kartezyen-Newtoncu-Lockeçu ve bazı bakımlardan "ekoloji karşıtı" bir ontolojiye sevk eder.

4. Para değeri biçme belli bir zamansal ve mekânsal yapı varsayar. Zamansal yapı, mevcut değerin gelecekteki iskontolu bir kazanç akışı varsayılarak hesaplandığı bir fiyat düşürme prosedürüyle tanımlanır. Üzerinde kesinkes uzlaşılmış iskonto kuralları yoktur ve çevreyle ilgili literatür, çevresel nitelik-

7 Richard B. Norgaard, "Çevre Ekonomisi: Evrimsel Bir Eleştiri ve Çoğulculuğun Savunması", *Çevre Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 12 (1985): 382-94.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 255 2.09.2022 10:22

lerle ilişkili iskonto pratiklerinin savunuları kadar eleştirileriyle de doludur. Gerçekleşen faiz oranlarındaki dalgalanma ve örneğin kamusal projeler için belirlenen faiz oranlarının keyfiliği değer biçmeyi daha da zorlaştırır. Üstelik böyle bir değer biçme, ancak varlıklar mübadele edilebiliyorsa anlamlıdır, bu yüzden de örneğin okyanustaki veya atmosferdeki enerji akışlarının gelecekteki değerini düşürmek tamamen mantıksızdır. Çok farklı ekolojik süreçlere bağlı, çoklu ve genellikle düzçizgisel olmayan zaman mefhumları da ciddi problemler doğurur. Örneğin, insanların zaman tercihlerine dair bir şey keşfetmek (ya da en azından bunlar hakkında makul iddialarda bulunmak) mümkün olsa da ekosistemlerde işleyen çoklu zamansallıklar genellikle bambaşka bir türdendir.[8] Kaliforniya sularındaki sardalye nüfusunun (düzçizgisel olmayan) üreme döngüsünü örnek olarak gösterir –sardalyeler "ekolojik dalgalanma"ya her birinin "her kuşağın en az bir yıl içinde yavrulamasına imkân tanıyacak kadar uzun yaşaması" sayesinde uyum sağlamıştır. Balıkçılar "sardalye sürülerini doğal tamponlarından yoksun bırakınca" sardalye nüfusu birden azalır. Elbette risklere ve belirsizliğe karşı geliştirilecek makul politikalar ve uygulamalarla böyle bir sonucun doğmasının önüne geçilebilirse de, şu bir gerçek ki bu tür ekolojik tutumların tanımladığı zamansallık, ekonomik hesaplamalarda kullanmayı alışkanlık hâline getirdiğimiz düzçizgisel, ilerlemeci ve oldukça Newtoncu zaman anlayışıyla uzlaşmaz bir karşıtlık içindedir. Bir tür değer biçme yönteminin geliştirilebileceği düşünülse bile, köklü ahlaki sorunlar çözülemeden kalır, zira Goodin'in de belirttiği gibi "geleceği aldatmak bizim için ekonomik açıdan verimli" olabilirse de, "böyle yapmamız" "gelecek kuşaklara adaletsiz davranmak anlamına geleceğinden" yanlış olacaktır.[9] Bu ve başka nedenler yüzünden, (Goodin'in tabiriyle) "yeşil değer teorisi" iskonto uygulamalarıyla uzlaşmaz bir karşıtlık içindedir. Derin ekolojist Naess'in dediği üzere, "Geleceğe gösterdiğimiz alaka sonsuza varmalıdır."[10]

5. Mülkiyet düzenlemeleri çok çeşitli biçimler alabilir. Bu düzenlemeler, sözgelimi, sulak arazilerin etkin şekilde korunması veya arazi kullanım denetimlerinin söz konusu olmasına bağlı olarak büyük farklılıklar gösterir. Çağdaş çevre politikasının ağırlıklı görevi, özel mülkiyet haklarını elinde tutanları bu hakları çevreye yararlı olacak, hatta piyasadaki iskonto oranlarının dayattığından daha uzun vadeli zamanları dikkate alacak şekilde kullanmaya razı ya da ikna edecek bir düzenleyici çerçeve tasarlamaktır. Bu teorik, hukuki ve siyasi problem ne kadar zorlayıcı olursa olsun, yine de çevrenin yeterince

---

8 Arthur F. McEvoy, "Etkileşimli Bir Doğa ve Kültür Teorisine Doğru: Kaliforniya Balıkçılık Endüstrisinde Ekoloji, Üretim ve Biliş" *Dünyanın Sonu,* der. Donald Worster (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 222.

9 Robert E. Goodin, *Yeşil Politika Teorisi* (Cambridge: Polity, 1992).

10 Arne Naess, *Ekoloji, Toplum ve Yaşam Tarzı* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 127.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 256 2.09.2022 10:22

açık bir yapıya sahip olduğunu, bu sebeple de çevresel ürünler ile bireyselleştirilmiş mülkiyet hakları arasındaki ilişkiye dair belli bir maliyet-fayda argümanının oluşturulabileceğini kabul eder. Velhasıl para değerleri biçme arayışı, bizi ekosistemin insan eylemine ancak keyfe keder seçilmiş ve dayatılmış bir fiyat yapısı veya düzenleyici rejim vasıtasıyla içselleştirilecek bir "dışsallık" olarak gören bir dünya görüşüne mahkûm bırakır. Hardin'in "müştereklerin trajedisi"[11] tezinde, bireysel olarak elde ettikleri faydayı olabildiğince artırmanın peşinde koşan bireysel kullanıcıların belli bir ortak kaynağı kullanırken bu kaynağı aşırı kullanımdan dolayı sonunda yok ettiğini öne sürmesine imkân veren düşünme biçimi de tam olarak budur. Görünüşte ikna edici olan bu argüman, yalnızca bireysel faydayı artırmaya yönelik davranış modelinin uygunsuz olduğu görüldüğünde değil, bugün üstenci bir tavırla "doğaya saygı" dediğimiz şeyin geleneksel kullanımlara, dini inançlara, tabulara vb. içselleştirilmiş bir şey olduğu toplumlar kadar ekosistemlerde de gözlemlediğimiz üzere, içsel ile dışsal arasındaki keskin ikilik ortadan kalktığı anda da çöker.[12]

6. Bu problemler ışığında bakıldığında, para değeri biçmenin onu özü itibarıyla *ekoloji karşıtı* kılan, düşünce ve eylem alanını araçsal bir çevre yönetimiyle sınırlandıran bir yanı olduğu sonucuna varmamak işten bile değildir. Çevre ekonomisinin (hem teoride hem de pratikte) asıl meselesi, kaynaklara/çevreye değer biçerken aşırı dar bir mantıktan kaçınmak ve fiyatlandırılmamış varlıklara para değerleri atfetmenin yollarını aramak olsa da, dünyanın düzenlendiğine ve değerlendirildiğine dair (son derece hatalı olabilecek) kendi kurumsal ve ontolojik varsayımlarının sınırlarından kaçamaz.

7. Son olarak para, insanın istekleri, arzuları, tutkuları ve değerlerinin gücünü ve çokkatlı karmaşıklığını temsil etmeye pek de uygun bir araç değildir. "Paranın kendi doğasında, fahişeliğin özüne ait olan bir şey görürüz," der Simmel,[13] Marx da[14] bu fikri onaylar. Freud daha da ileri giderek, parayı kirli ve pis bir şey ("kirli para" ve "kirli servet" yaygın kullanılan ifadelerdir) olarak tanımlama eğilimimizi fark eder. "İnsanların en değer verdikleri şey ile en değersiz buldukları şey arasındaki karşıtlığın … altının özellikle dışkıyla özdeşleştirilmesine yol açmış olması mümkündür," diye yazan Freud, altını dönüştürülmüş dışkı, burjuva mübadele ilişkilerini ise anüsün yüceltilmiş ritüelleri olarak ele alarak Viktoryen okurlarını şaşkına çevirir. Dostu Ferenczi, para "ışıl ışıl parlatılmış, kokusuz ve kurumuş dışkıdan başka bir şey değildir," diye

---

11 Garrett Hardin, "Müştereklerin Trajedisi", *Bilim* 162 (1968): 1243-48.

12 Bonnie J. McCay ve James M. Acheson, der, *Müşterekler Sorunu: İnsan Kaynaklarının Kültürü ve Ekolojisi* (Tucson: The University of Arizona Press, 1987).

13 Georg Simmel, *Paranın Felsefesi* (Londra: Routledge ve Kegan Paul, 1978), 377.

14 Karl Marx, *Grundrisse* (Harmondsworth: Penguin, 1973).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 257 2.09.2022 10:22

yazar.[15] İnsan yaşamına yaşam boyu elde edilen iskontolu kazanca göre, "doğa"ya ise para cinsinden değer biçilmesinde (sözgelimi, yeryüzünde yaşamaya devam etmelerine izin verilen türler olarak, boz ayı ve benekli baykuşun akıbeti) ahlaki veya etik açıdan sorgulanabilir ya da düpedüz kabul edilemez bir şey olduğunu teslim etmek için Freud ve Ferenczi kadar ileri gitmemize gerek yok.

Bu son bakış açısından, kapitalizm temel bir ahlaki kusurdan mustariptir: Para diğer bütün imgelem biçimlerini (dini, geleneksel dini otorite vb.) gölgede bırakır ve bunların yerine, renksiz, kokusuz ve temsil ettiğini varsaydığı toplumsal emeğe kayıtsız olduğu için ayırt edici hiçbir imgesi olmayan bir şeyi ya da böyle bir imgesi varsa da kir, pislik, dışkı ve fahişeliği çağrıştıran bir imgeyi geçirir. Bunun sonucunda kapitalist toplumun kalbinde ahlaki bir boşluk, değerin toplumsal kimlik üzerinde asla gücü olmayan renksiz bir öz-imgesi yaratılmış olur. Para, toplumsal bağın veya alışılagelen anlamıyla topluluğun (Marx'ın kastettiği anlamda, *gerçek* topluluk bile olsa) bir imgesini sunmaz ve temel değer sistemi olarak, insanın en sıradan umutlarını ve beklentilerini bile ifade etmeyi başaramaz. Parayı gündelik yeniden üretimimizi sağlamak için isteriz, bu bakımdan para gerçekten de topluluğa dönüşür, ama ahlaki tutkulardan veya insani anlamlardan yoksun bir topluluktur bu.
[...]

Ekososyalizm

Sosyalist çevrelerde, çevreciliği bir orta sınıf veya burjuva meselesi olarak görme, sıfır büyümeye ve tüketimi kısıtlamaya dair önerilere aşırı şüpheyle yaklaşma yönünde açık bir eğilim olsa da,[16] ekososyalizmi uygulanabilir bir siyasi proje hâline getirmeye yetecek kadar alanda buna yetecek kadar örtüşme vardır. (Bu gerçi anaakım sosyalist hareketlerin pek çoğunda hâlâ görece minör bir eğilimlidir.) İş sağlığı ve güvenliği gibi çevre meseleleri işçileri çok yakından ilgilendirdiği gibi, pek çok ekoloji grubu da çevre problemlerinin, "üretim teknolojisi tercihinin yalnızca piyasadaki kâr payını artırmaya dönük özel çıkarlara göre belirlenmesini şart koşan kapitalist ilkeye bağlanabileceğini"[17] kabul ediyor. Ekolojik bir aklıselim yaratmak istiyorsak, "toplumsal adalet için mücadele etmek zorundayız," diyor Haila ve Levins.[18] Bu ise, üretim

---

15 Ernest Borneman, der., *Paranın Psikanalizi* (Londra: Urizen Books, 1976), 86.

16 İyi bir özet için bkz. T. Benton, "Marksizm ve doğal sınırlar: Ekolojik bir eleştiri ve yeniden yapılandırma" *Yeni Sol Yazıları*, 178 (1989), 52.

17 Barry Commoner, *Gezegenle Barışmak* (New York: Pantheon, 1990), 219.

18 Yrjö Haila ve Richard Levins, *İnsanlık ve Doğa: Ekoloji, Bilim ve Toplum* (Londra: Pluto Press, 1992), 251.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 258 2.09.2022 10:22

teknolojisi ve üretim araçlarının toplumsal kontrolü, birçok çevre sorununun temelinde yatan, kapitalist sistemin "birikim amacıyla birikim, üretim amacıyla üretim" ilkesinin denetim altına alınması ve "insanlığın geleceğinin küçücük bir azınlık keyifli bir yaşam sürerken çoğunluğun acı çekmesi üzerine inşa edilemeyeceği"nin kabulü anlamına gelir.[19] Bu yaklaşım, çevre meselesini sosyalist bir yörüngeye sağlamca yerleştirir. Ekolojik bir kriz olduğunu kabul eden sosyalistler sosyalizme giden ikinci bir yolun mümkün olduğunu ileri sürer:[20] Sınıf çelişkilerinden ziyade üretimin toplumsal örgütlenişi ile üretimin (ekolojik) koşulları arasındaki çelişkileri vurgulayan bir yoldur bu. Çevre krizine bütünlüklü, kalıcı ve toplumsal olarak adil çözümler ancak sosyalist bir toplumda bulunabileceği için, sosyalizmin zorunlu olduğu bir bakıma yadsınamayacak bir gerçektir.

Ekofeminizm

Doğa mı yetiştirme mi sorusunun en derinlemesine tartışıldığı yer feminist hareket olmuştur ve ekofeminizmde çevre-ekoloji meselelerinin feminist siyasetle nasıl ilişkilendirileceğine dair pek çok farklı görüş mevcuttur. Radikal ekofeminizmde, örneğin, kadınların değersizleştirilmesi ve küçümsenmesinin doğanın değersizleştirilmesi ve küçümsenmesine derinden bağlı olduğu düşünülür. Buna verilmesi gereken siyasi yanıt, kadınlar ile doğa arasındaki ilişki ağlarını yadsımak yerine, ritüeller ve sembolizmin yanı sıra bir ihtimam, yetiştirme ve üreme etiği geliştirerek yüceltmektir. Bu denklemde feminizm ekolojiden daha fazla olmasa bile onun kadar ön plandadır, ekolojik problemlere yönelik çözümlerin belli feminist ilkelerin kabulüne bağlı olduğu düşünülür.

Ademimerkeziyetçi Komüniteryanizm

Dobson'a göre, çağdaş ekolojik hareketlerin birçoğu otoriter çözümlerden ilkesel olarak uzak durur ve "tartışmaların yürütüldüğü, ele alınan siyasi ve toplumsal meselelerin yelpazesinin mümkün olduğunca geniş tutulduğu ve bu meselelerde herkesin açık rızasının istendiği ve alındığı radikal bir katılımcı toplum biçimini savunur."[21] Bu hareketlerin benimsediği siyaset genellikle, anarşist çizgide yapılandırılmış özgücüne dayanan bir topluluk fikrinden[22] ilham alır; Bookchin, Goldsmith gibi yazarlar ve (Alman Yeşiller Partisi dahil) daha başkaları, ölçekleri bakımından doğaya "daha yakın" olabilecek bu

19 Haila ve Levins, *İnsanlık ve Doğa,* 227.

20 Bkz. James O'Connor, "Kapitalizm, Doğa, Sosyalizm: Kavramsal Bir Giriş", *Kapitalizm, Doğa, Sosyalizm* 1 (1988), 11-38.

21 Andrew Dobson, *Yeşil Politik Düşünce,* 25.

22 Timothy O'Riordan, *Çevrecilik* (Londra: Pion, 1981), 307.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 259 2.09.2022 10:22

tür özerk topluluklarda hâkim olması gereken toplumsal ilişki biçimini açıklamaya çalışır. Eşitlikçilik, hiyerarşik olmayan örgütlenme biçimleri, yaygın ve yerel güçlendirme ve karar alma süreçleri genel siyasi norm olarak öne sürülür.[23] Belli bir biyo-bölgecilikle birleştirilmiş ademimerkezileşme ve topluluğun güçlendirilmesi, doğayla yabancılaşmış ilişkiye ve toplumsal ilişkilerdeki yabancılaşmaya getirilebilecek en etkili çözüm olarak görülür.

Ana hatlarıyla sunduğum bu farklı ekolojik siyasetlere, çevre-ekoloji meselelerinin veya bunların gerektirdiklerinin son derece belirli toplumsal amaçlar için gündeme getirildiği, hiç olmadığı kadar kapsamlı ve çok daha karmaşık tek taraflı savunma biçimlerini de eklemeliyiz. Örneğin, gerek fon bulmak gerek dikkat çekmek isteyen bilim insanları, çevrenin durumu kadar bilimin politik ekonomisi ve sosyolojisini de yansıtan çevre meselelerini ortaya koyabilirler. Biyolojik çeşitliliği korumak için acilen önlem almak gerektiği üzerine yazan, Kraliyet Derneği araştırma programı profesörlerinden Robert May,[24] örneğin, (fiziğe nazaran) taksonomiye yeterince fon ayrılmaması kadar bu meselenin öneminin nasıl tanımlanacağı ya da ele alınacağına da odaklanır. Bir yandan bilimsel bilgisizlik hangi meselelerin ya da çözümlerin önemli olduğunu doğru bir şekilde tanımlamanın önünde engel oluşturur, öte yandan sürekli daha fazla fon talep etmek bazen haklı olarak şüphe uyandırmaktadır. Jacks ve Whyte,[25] çok daha fırsatçı bir başka örnekten bahseder. 1939 yılında, bu son derece saygın iki toprakbilimci Afrika'daki toprak erozyonunu ciddiyetle ele alırken şöyle söyler:

> Yerli üreticilerin bir ölçüde Avrupalı lordlara bağımlı olduğu feodal bir toplum biçimi, Afrika'nın gelişiminin mevcut aşamasında toprak ihtiyacının karşılanmasına genel anlamda en uygun toplum biçimi olarak görünüyor. Afrika'nın bunun için bir mücadele verilmeden feodalizmi kabullenmesi beklenemez; İngiliz Afrika'sının kimi bölgelerinde bu, umut vaat eden Dolaylı Yönetim deneyiminin yükünden kurtulmayı gerektirecektir; diğer yerlerde ise yerlileri emeklerinin karşılığı olan maddi durumunu iyileştirme özgürlüğü ve fırsatlarının bazılarından mahrum bırakmak anlamına gelecektir. Öte yandan erozyonun başlıca nedeni olan, erozyonu kontrol etme araçlarına ve becerisine sahip olan bu aynı insanların toprağın sorumluluğunu almasına da imkân tanıyacaktır. Yerliler arası rekabet korkusundan arındırılmış bir özçıkar duygusu, bu sorumluluğun toprağın yüce çıkarları için yerine getirilmesini sağlayacaktır. Günümüzde yerli halklara dair güdülen hümanist kaygılar, Avrupalıları

23 Guy Dauncey, *Çöküşten sonra: Gökkuşağı ekonomisinin ortaya çıkışı* (Basingstoke: Green Print, 1988).

24 Robert May, "Dünyada kaç tür yaşıyor?" *Scientific American*, Ekim (1992): 18-24.

25 Graham Vernon Jacks ve Robert Orr Whyte, *Yok Olan Topraklar* (New York: Doubleday, 1939), 261-2.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 260 2.09.2022 10:22

> toprak üzerinde elde edebilecekleri hâkimiyeti kazanmaktan alıkoyuyor. İnsanlık daha yüce bir ideal olabilir, ama toprak bir egemene ihtiyaç duyar; madem beyaz adam bu pozisyonu üstlenmiyor, siyah adam ise zaten üstlenemiyor, o zaman bunu onların yerine, sonunda beyazları da toprakla birlikte sürecek olan erozyon süreciyle bitki örtüsü yapacaktır.

Bu hem duygusuz hem ürkütücü cümleler, çevre adına, bir yandan "başkaları"nın haklarına nasıl da her türlü kısıtlamanın getirilebileceğini, diğer yandan sorunu kontrol altına almayı sağlayacak bilgiye ve yüksek teknolojiye sahip olduğu varsayılanların nasıl haklara kavuşabileceğini (ve sorumluluk yükleneceğini) gözler önüne seriyor. Bugün yalnızca çok küçük bir azınlık bu kadar küstah olma cüretini gösterebilecek olsa da, Dünya Bankası'nın argümanlarında, hatta ilerici bir görünümü olan Brundtland raporunda dahi bu düşünme biçiminin güçlü bir izi vardır. Gezegenin esenliği adına, çevresel bozulmayı önlemenin sürdürülebilirliği adına başkalarının kaynaklarını kontrol altına alma çabasını, küresel çevrenin nasıl yönetileceğine dair Batılı pek çok öneride daha ilk bakışta bile görebilirsiniz. Tam da bu potansiyelin fark edilmiş olması, gelişmekte olan ülkelerin Batı'dan gelen her türlü çevrecilik biçimine karşı hayli direnmesine yol açıyor.

Çevre-ekoloji meseleleri ne zaman salt bir estetik soruna dönüşse benzer mevzular gündeme geliyor. Örneğin 1970'te *Fortune* dergisinin çevre konulu özel sayısında, ABD'deki kent merkezlerinin, çevre kalitesini (genellikle kullanıcı dostu olan, ağaç sıraları ve su kenarlarından oluşan mekânlar olarak tasavvur ediliyordu) öncelikli amacı olarak tanımlayan, bugün "postmodern" diyebileceğimiz bir doğrultuda yeniden geliştirilmesi çok güçlü bir şekilde savunulmuştu. Wilson'ın dediği gibi, günümüz "doğa kültürü"nün tamamı, son derece gelişkin ve ısrarla pazarlanan bir zevktir.[26]

Kinik bir gözlemci, çevre meseleleri tartışmasının, toplumsal ve politik projeleri bir ekolojik kriz heyulası yaratarak gündeme getirmenin ya da doğanın dayattığı zorunluluğun otoritesine başvurarak çözümleri meşrulaştırmaya çalışmanın örtülü bir yolu olduğu sonucuna varabilir. Bense bir şekilde daha geniş bir sonuca varmak istiyorum: Bütün ekolojik projeler (ve argümanlar) aynı zamanda siyasi-ekonomik projelerdir (ve argümanlardır) ya da tersi. Ekolojik argümanlar asla toplumsal olarak nötr olmadığı gibi, sosyopolitik argümanlar da asla ekolojik olarak nötr değildir. Öyleyse çevre-ekoloji meselelerini nasıl ele alabileceğimizi daha iyi anlamak istiyorsak, ekoloji ile siyasetin karşılıklı ilişkisine daha yakından bakmamız zorunludur.

Çeviren: **Münevver Çelik** ve **Sinem Özer**

---

26 Alexander Wilson, *Doğanın Kültürü: Disney'den Exxon Valdez'e Kuzey Amerika Peyzajı* (Oxford: Basil Blackwell, 1992).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 261 2.09.2022 10:22

Boğatepe Gelecek Sözleşmesi / Boğatepe Charter of Futures
INLAND
2022

Kars Boğatepe'de saha çalışması ve çobanlarla sohbet. | Field visit and exchange with shepherds, Boğatepe. Kars, 2021

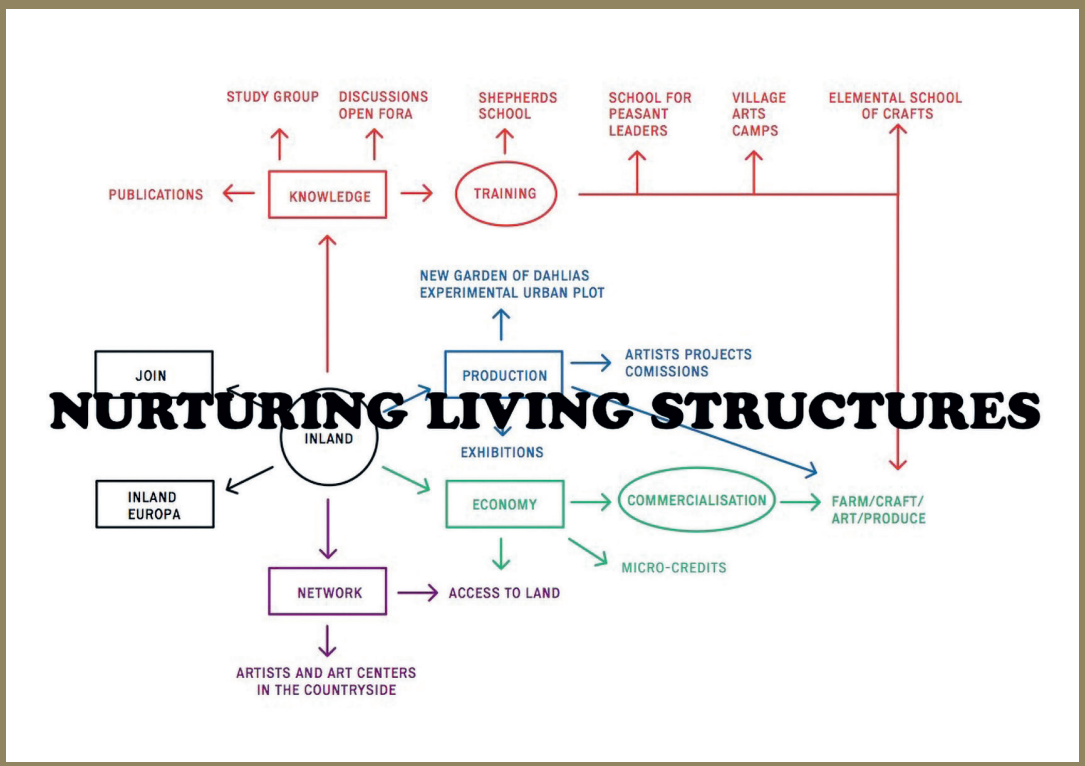

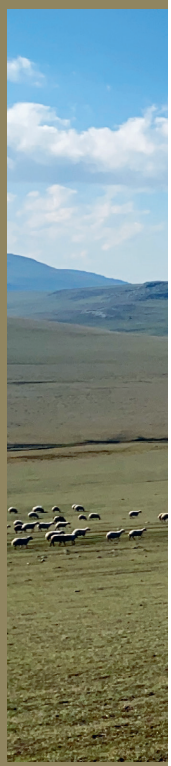

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 262 2.09.2022 10:23

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 263 2.09.2022 10:23

DAVID HARVEY

The Nature of Environment: The Dialectics of Social and Environmental Change

The contemporary battleground over words like 'nature' and 'environment' is more than a matter of mere semantics; it is a leading edge of political conflict, albeit in the realm of ideology where 'we become conscious of political matters and fight them out'. The fight arises precisely because words like 'nature' and 'environment' convey a commonality and universality of concern that is, precisely because of their ambiguity, open to a great diversity of interpretation. 'Environment' is whatever surrounds or, to be more precise, whatever exists in the surroundings of some being that is *relevant* to the state of that being at a particular moment. Plainly, the 'situatedness' of a being and its internal conditions and needs have as much to say about the definition of environment as the surrounding conditions themselves, while the criteria of relevance can also vary widely. Yet each and every one of us is situated in an 'environment' and all of us therefore have some sense of what an 'environmental issue' is all about.[1]

Over recent years a rough convention has emerged, however, that circumscribes 'environmental issues' to a particular subset of possible meanings, primarily focusing on the relationship between human activity and (a) the condition or 'health' of the bio- or ecosystem that supports that activity (b) specific qualities of that ecosystem such as air, water, soil and landscapes and (c) the quantities and qualities of the 'natural resource base' for human activity, including both reproducible and exhaustible assets. But even mildly biocentric interpretations would quite properly challenge the implicit division between 'nature' and 'culture' in this convention. The consequent division between 'environmentalists' who adopt an external and often managerial stance towards the *environment* and 'ecologists' who view human activities as embedded in *nature*, is becoming politically contentious.[2]

In any case, there is increasing public acceptance of the idea that much of what we call 'natural', at least as far as the surface ecology of the globe

1 This selection is edited for the 17th Istanbul Biennial catalogue with permission from David Harvey, from David Harvey's 'The Nature of Environment: Dialectics of Social and Environmental Change' published in *Socialist Register* 29, (1993).

2 See Andrew Dobson, *Green Political Thought* (London: Unwin Hyman, 1990).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 264 2.09.2022 10:23

and its atmosphere is concerned, has been significantly modified by human action.[3] The distinction between built environments of cities and the humanly-modified environments of rural and even remote regions then appears arbitrary except as a particular manifestation of a rather long-standing ideological distinction between the country and the city.[4] We ignore the ideological power of that distinction at our peril, however, since it underlies a pervasive anti-urban bias in much ecological rhetoric. [...]

In what follows I shall try to establish a theoretical position from which to try and make sense of 'environmental issues' in the rather circumscribed sense that we now attribute to that term. [...]

Money Values

Can we put money values on 'nature' and if so how and why? There are three arguments in favour of doing so:

(1) Money is *the* means whereby we all, in daily practice, value significant and very widespread aspects of our environment. Every time we purchase a commodity, we engage with a train of monetary and commodity transactions through which money values are assigned (or, equally importantly, *not* assigned to zero-priced 'free goods') to natural resources or significant environmental features used in production and consumption. We are all (no matter whether we are ecologically minded or not) implicated in putting monetary valuations on 'nature' by virtue of our daily practices.

(2) Money is the only well-understood and *universal* yardstick of value that we currently possess. We all use it and possess both a practical and intellectual understanding (of some sort) as to what it means. It serves to communicate our wants, needs, desires, as well as choices, preferences and values, including those to be put specifically upon 'nature', to others. The comparability of different ecological projects (from the building of dams to wild-life or biodiversity conservation measures) depends on the definition of a common yardstick (implicit or acknowledged) to evaluate whether one is more justifiable than another. No satisfactory or universally agreed upon alternative to money has yet been devised. Money, as Marx noted, is a leveller and cynic, reducing a wondrous multidimensional ecosystemic world of use values, of human desires and needs, as well as of subjective meanings, to a common objective denominator that everyone can understand.

---

3 George Perkins Marsh, *Man and Nature* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1965). William L. Thomas, ed., *Man's Role In Changing the Face of Earth* (Chicago: Chicago University Press, 1956). Andrew Goudie, *The Human Impact on The Natural Environment* (Oxford: Basil Blackwell, 1986).

4 Raymond Williams, *The Country and the City* (London: Chatto and Windus, 1973).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 265 2.09.2022 10:23

(3) Money in our particular society is *the* basic (though by no means the only) language of social power and to speak in money terms is always to speak in a language that the holders of that power appreciate and understand. To seek action on environmental issues often requires that we not only articulate the problem in universal (i.e. money) terms that all can understand, but also that we speak in a voice that is persuasive to those in power. The discourse of 'ecological modernisation' is precisely about trying to represent environmental issues as profitable enterprise.[56] Environmental economics is also a useful and pragmatic tool for getting environmental issues on the agenda. I cite here E. P. Odum's struggle to gain wetland protection legislation in his home state of Georgia, which fell upon deaf ears until he put some plausible but rather arbitrary money values on the worth of wetlands to the state economy.[7] This persuaded the legislature to formulate, at a relatively early date, extensive wetland protection legislation. There are enough parallel instances (e.g. Margaret Thatcher's sudden conversion to a shade of green politics in 1988) to make it quite evident that political clout attaches to being able to articulate environmental issues in raw money terms. [...]

The difficulties with such a procedure are legion.

1. What, for example, is money? Itself dead and inert, it acquires its qualities as a measure of value by means of a social process. The social processes of exchange that give rise to money, Marx concluded, show that money is a *representation* of socially necessary labour time, and price is 'the money name of value'. But the processes are contradictory and money is therefore always a slippery and unreliable representation of value as social labour. Debasement of the coinage, extraordinary rates of inflation in certain periods and places, speculative rages, all illustrate how money can itself be seriously unstable as a representation of value. Money, we say, 'is only worth what it will buy' and we even talk of 'the value of money', which means that we vest in whatever is designated as money some social qualities inherent in everything else that is exchanged. Furthermore, money appears in multiple guises – gold and silver, symbols, tokens, coins, paper [...]. There have, furthermore, been historical instances when formal moneys have been so discredited that chocolate, cigarettes, or other forms of tangible goods become forms of currency. To assess the value of 'nature' or 'the flow of environmental goods and services'

---

5 Maarten A. Hajer, 'The Politics of Environmental Performance Review', *Achieving Environmental Goals: The Concept And Practice of Environmental Performance Review,* ed. Erik Lykke (London: Bellhaven Press, 1992).

6 Albert Weale, *The New Politics of Pollution* (Manchester: Manchester University Press, 1992).

7 See James G. Gosselink, Eugene Pleasants Odum, R.M. Pope, *The Value of the Tidal Marsh* (Baton Rouge: Center for Wetland Resources, Louisiana State University, 1974).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 266 2.09.2022 10:23

in these terms poses acute problems that have only partial recompense by way of sophisticated methods of calculation of 'constant prices', 'price deflators' and noble attempts to calculate constant rates of exchange in a world of remarkable currency volatility.

2. It is difficult to assign anything but arbitrary money values to assets independently of the market prices actually achieved by the stream of goods and services that they provide. As Sraffa long ago observed, this condemns economic valuation to a tautology in which achieved prices become the only indicators we have of the money value of assets whose independent value we are seeking to determine. Rapid shifts in market prices imply equally rapid shifts in asset values. The massive devaluation of fixed capital in the built environment in recent years (empty factories, warehouses, and the like) to say nothing of the effects of the property-market crash illustrates the intense volatility of asset valuation depending upon market behaviours and conditions. This principle carries over into valuing 'natural' assets in market economies (consider the value of a Texas oil well during the oil scarcity of 1973-5 versus its value in the oil glut of 1980). The attempt to hand on a constant stock of capital assets (both humanly constructed and naturally occurring) measured in such money terms, then, appears an unreliable enterprise.

3. Money prices attach to particular things and presuppose exchangeable entities with respect to which private property rights can be established or inferred. This means that we conceive of entities as if they can be taken out of any ecosystem of which they are a part. We presume to value the fish, for example, independently of the water in which they swim. The money value of a whole ecosystem can be arrived at, according to this logic, only by adding up the sum of its parts, which are construed in an atomistic relation to the whole. This way of pursuing monetary valuations tends to break down, however, when we view the environment as being constructed organically, ecosystemically or dialectically[8] rather than as a Cartesian machine with replaceable parts. Indeed, pursuit of monetary valuations commits us to a thoroughly Cartesian-Newtonian- Lockeian and in some respects 'anti-ecological' ontology of how the natural world is constituted.

4. Money valuations presume a certain structure to time as well as to space. The temporal structure is defined through the procedure of dis-counting, in which present value is calculated in terms of a discounted flow of future benefits. There are no firmly agreed-upon rules for discounting and the environmental literature is full of criticism as well as defenses of discounting prac-

---

8 Richard B. Norgaard, 'Environmental Economics: An Evolutionary Critique and a Plea for Pluralism', *Journal of Environmental Economics and Management* 12 (1985): 382-94.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 267 2.09.2022 10:23

tices in relation to environmental qualities. Volatility in actual interest rates and the arbitrariness of interest rates assigned on, for example, public projects makes valuation peculiarly difficult. Such valuation, furthermore, only makes sense if assets are exchangeable so that discounting the future value of, say, the state of energy fluxes in the ocean or the atmosphere is totally implausible. The multiple and often non-linear notions of time that attach to different ecological processes also pose deep problems. While, for example, it might be possible to discover something about human time preferences (or at least make reasonable assertions about them), the multiple temporalities at work in ecosystems are often of a fundamentally different sort. McEvoy[9] cites the case of the (non-linear) reproductive cycle of sardine populations in Californian waters – the sardines adapted to 'ecological volatility' by individually 'living long enough to allow each generation to breed in at least one good year'. The stock suddenly collapsed when fishing 'stripped the stock of its natural buffer'. Of course, sensible policies and practices with respect to risk and uncertainty might have avoided such an outcome, but the point remains that the temporality defined by such ecological behaviours is antagonistic to the linear, progressive and very Newtonian conception of time we characteristically use in economic calculation. But even supposing some sort of valuation can be arrived at, profound moral questions remain, for while it may be, as Goodin[10] points out, 'economically efficient for us to shortchange the future', it might well be 'wrong for us to do so' because it 'would amount to unjust treatment of future generations'. For this, and other reasons, 'green value theory' (as Goodin calls it) is deeply antagonistic to discounting practices. 'The concern for the future should add up towards infinity', writes the deep ecologist Naess.[11]

5. Property arrangements can be of various sorts. They look very different under conditions of, say, strong wetland preservation or land-use controls. It is the task of much contemporary environmental policy to devise a regulatory framework with which to cajole or persuade those holding private property rights to use them in environmentally benign ways, perhaps even paying attention to longer time horizons than those that the market discount rate dictates. Challenging though this theoretical, legal and political problem may be, it still presumes the environment has a clear enough structure so that some kind of cost-benefit argument concerning the relation between

---

9 Arthur F. McEvoy, 'Towards An Interactive Theory of Nature and Culture: Ecology, Production and Cognition in The California Fishing Industry', *The Ends of the Earth,* ed. Donald Worster (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 222.

10 Robert E. Goodin, *Green Political Theory* (Cambridge: Polity, 1992).

11 Arne Naess, *Ecology, Community and Lifestyle* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 127.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 268 2.09.2022 10:23

environmental goods and individualised property rights can be constructed. Appeal to money valuations condemns us, in short, to a world view in which the ecosystem is viewed as an 'externality' to be internalised in human action only via some arbitrarily chosen and imposed price structure or regulatory regime. This is precisely the mode of thinking that allowed Hardin[12] to articulate the thesis of 'the tragedy of the commons' in which individual users of some common resource, seeking to maximize their individual utility, ultimately destroy that resource through overuse. Persuasive though that argument is on the surface, it breaks down not only when the model of individual utility maximizing behaviour is inappropriate, but also as soon as the sharp dichotomy between internal and external disappears, as occurs within ecosystems as well as in societies in which what we now rather patronisingly call 'respect for nature' is internalised in customary usages, religious beliefs, taboos, and the like.[13]

6. It is hard in the light of these problems not to conclude that there is something about money valuations that makes them inherently *anti-ecological,* confining the field of thinking and of action to instrumental environmental management. While the point of environmental economics (in both its theory and its practice) is to escape from a too-narrow logic of resource/environmental valuations and to seek ways to put money values on otherwise unpriced assets, it cannot escape from the confines of its own institutional and ontological assumptions (which may well be erroneous) about how the world is ordered as well as valued.

7. Money, lastly, hardly satisfies as an appropriate means to represent the strength or the manifold complexity of human wants, desires, passions and values. 'We see in the nature of money itself something of the essence of prostitution', says Simmel[14] and Marx[15] concurs. Freud took things even further, picking up on our penchant to describe money as something dirty and unclean ('filthy lucre' and 'filthy rich' are common expressions). 'It is possible the contrast between the most precious substance known to men and the most worthless ... has led to the specific identification of gold with faeces', he wrote, and shocked his Victorian readers by treating gold as transformed excrement, and bourgeois exchange relations as sublimated rituals of the anus. Money, wrote his friend Ferenzci, 'is nothing other than odourless, dehydrated filth that has

---

12 Garrett Hardin, 'The Tragedy of the Commons', *Science* 162 (1968): 1243-48.

13 Bonnie J. McCay ve James M. Acheson, ed.s, *The Question of The Commons: The Culture and Ecology of Human Resources* (Tucson: The University of Arizona Press, 1987).

14 Georg Simmel, *The Philosophy of Money* (London: Routledge and Kegan Paul, 1978), 377.

15 Karl Marx, *Grundrisse* (Harmondsworth: Penguin, 1973).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 269 2.09.2022 10:23

been made to shine'.[16] We do not have to go so far as Freud and Ferenzci to recognise that there is something morally or ethically questionable or downright objectionable to valuing human life in terms of discounted lifetime earnings and 'nature' (for example, the fate of the grizzly bear and the spotted owl as species allowed to continue to dwell on earth) in monetary terms.

Capitalism is, from this last standpoint, beset by a central moral failing: money supplants all other forms of imagery (religion, traditional religious authority and the like) and puts in its place something that either has no distinctive image because it is colourless, odourless and indifferent in relation to the social labour it is supposed to represent or, if it projects any image at all, connotes dirt, filth, excrement and prostitution. The effect is to create a moral vacuum at the heart of capitalist society – a colourless self-image of value that can have zero purchase upon social identity. It cannot provide an image of social bonding or of community in the usual sense of that term (even though it is the *real* community in the sense that Marx meant it) and it fails as a central value system to articulate even the most mundane of human hopes and aspirations. Money is what we aspire to for purposes of daily reproduction, and in this sense it does indeed become the community; but a community empty of moral passion or of humane meanings. [...]

Ecosocialism

While there is a definite tendency in socialist circles to look upon environmentalism as a middle-class and bourgeois issue and to regard proposals for zero growth and constraints on consumption with intense suspicion[17] there are enough overlaps in enough areas to make ecosocialism a feasible political project (though it is still a relatively minor current within most mainstream socialist movements). Some environmental issues, such as occupational health and safety, are of intense concern to workers, while many ecological groups accept that environmental problems can be 'traced back to the capitalist precept that the choice of production technology is to be governed solely by private interest in profit maximization of market share.'[18] If we want ecological sanity, assert Haila and Levins,[19] 'we have to struggle for social justice'. This means social control of production technology and the means

16 Ernest Borneman, ed., *The Psychoanalysis of Money* (London: Urizen Books, 1976), 86.

17 For a good summary see T. Benton, 'Marxism and Natural Limits: An Ecological Critique and Reconstruction', *New Left Review*, 178 (1989), 52.

18 Barry Commoner, *Making Peace with the Planet* (New York: Pantheon, 1990), 219.

19 Yrjö Haila and Richard Levins, *Humanity and Nature: Ecology, Science and Society* (London: Pluto Press, 1992), 251.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 270 2.09.2022 10:23

of production, control over the 'accumulation for accumulation's sake, production for production's sake', a capitalist system that lies at the root of many environmental issues, and a recognition that 'the future of humanity simply cannot build on pleasant life for a few and suffering for the majority.'[20] This places the environmental issue firmly within the socialist orbit. Those socialists[21] who accept that there is an ecological crisis, then argue that a second route to socialism is available; one that highlights the contradiction between the social organisation of production and the (ecological) conditions of production, rather than class contradictions. The necessity for socialism is then in part given because only in such a society can thorough, enduring and socially just solutions be found to the environmental crisis.

Ecofeminism

The nature-nurture controversy has been nowhere more thoroughly debated than in the feminist movement, and in ecofeminism we find a diverse set of opinions on how to connect the environmental-ecological issue with feminist politics. In radical ecofeminism, for example, the devaluation and degradation of nature is seen as deeply implicated in the parallel devaluation and degradation of women. The political response is to celebrate rather than deny the web-like interrelations between women and nature through the development of rituals and symbolism as well as an ethic of caring, nurturing and procreation. In this equation, the feminism is as prominent, if not more so, than the ecology, and solutions to ecological problems are seen as dependent upon the acceptance of certain kinds of feminist principles.

Decentralised Communitarianism

Most contemporary ecological movements, Dobson[22] argues, eschew authoritarian solutions on principle and 'argue for a radically participatory form of society in which discussion takes place and explicit consent is asked for and given across the widest possible range of political and social issues'. Their politics generally derive inspiration from the self-reliant community modelled on anarchist lines'[23] and writers like Bookchin, Goldsmith and a host of others (including the German Green party) have tried to articulate the form of social relations that should prevail within such self-reliant communities

---

20 Haila ve Levins, *Humanity and Nature,* 227.

21 See James O'Connor, 'Capitalism, Nature, Socialism: A Theoretical Introduction', *Capitalism, Nature, Socialism* 1 (1988): 11-38.

22 Andrew Dobson, *Green Political Thought,* 25.

23 Timothy O'Riordan, *Environmentalism* (London: Pion, 1981), 307.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 271 2.09.2022 10:23

that could become, by virtue of their scale, 'closer' to nature. Egalitarianism, non-hierarchical forms of organisation and widespread local empowerment and participation in decision-making are usually depicted as the political norm.[24] Decentralisation and community empowerment, coupled with a certain degree of bioregionalism, is then seen as the only effective solution to an alienated relation to nature and alienation in social relationships.

The array of ecological politics I have here outlined must be supplemented, however, by an ever vaster and much more complex array of special pleading, in which environmental/ecological issues or requirements are invoked for very particular social purposes. Scientists, for example, hungry for funding as well as for attention, may create environmental issues that reflect as much about the political-economy and sociology of science as they do about the condition of the environment. Robert May,[25] a Royal Society Research Professor writing on the evident urgency of taking measures to conserve biological diversity, focuses, for example, as much on the underfunding of taxonomy (relative to physics) as on how to define the importance of, or deal with, the issue. While on the one hand scientific ignorance is clearly a barrier to proper identification of what the relevant issues or solutions might be, the perpetual claims for more funding sometimes deservedly provoke scepticism. Jacks and Whyte[26] provide another and even more insidious example. Writing in 1939, these two highly respected soil scientists, deeply concerned about soil erosion in Africa, argued that:

> A feudal type of society in which the native cultivators would be to some extent tied to the lands of their European overlords seems the most generally suited to meet the needs of the soil in the present state of African development. Africa cannot be expected to accept feudalism without a struggle; in parts of British Africa it would mean jettisoning the promising experiment of Indirect Rule; everywhere it would mean denying to the natives some of the liberty and opportunities for material advancement to which their labours should entitle them. But it would enable the people who have been the prime cause of erosion and who have the means and ability to control it to assume responsibility for the soil. Self-interest, untrammelled by fears of native rivalry, would ensure that the responsibility was carried out in the ultimate interests of the soil. At present, humanitarian considerations for the natives prevent Europeans from winning

24 Guy Dauncey, *After the Crash: The Emergence of The Rainbow Economy* (Basingstoke: Green Print, 1988).

25 Robert May, 'How Many Species Inhabit the Earth?' *Scientific American*, October (1992): 18-24.

26 Graham Vernon Jacks ve Robert Orr Whyte, *Vanishing Lands* (New York: Doubleday, 1939), 261-2.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 272 2.09.2022 10:23

> the attainable position of dominance over the soil. Humanity may perhaps be the higher ideal, but the soil demands a dominant, and if white men will not and black men cannot assume the position, the vegetation will do so, by the process of erosion finally squeezing out the whites.

Both blunt and startling, this statement illustrates how, in the name of the environment, all kinds of restrictions should be put upon the rights of 'others' while conferring rights (and obligations) on those who supposedly have the knowledge and the high technology to control the problem. While few would now dare to be so blatant, there is a strong strain of this kind of thinking in World Bank arguments and even in such a seemingly progressive document as the Brundtland report. Control over the resources of others, in the name of planetary health, sustainability of preventing environmental degradation, is never too far from the surface of many western proposals for global environmental management. Awareness of precisely that potentiality stimulates a good deal of resistance in developing countries to any form of environmentalism emanating from the West.

Similar issues arise whenever the environmental-ecological issues get converted into a purely aesthetic question. The special issue of *Fortune* devoted to the environment in 1970, for example, contained a strong argument for the redevelopment of the downtowns of the US, along what we would now call 'postmodern' lines, invoking environmental quality (usually depicted as user-friendly and as tree-lined or waterfront spaces) as its primary goal. The whole contemporary 'culture of nature' as Wilson[27] calls it, is a very cultivated and hard-sold taste.

A cynical observer might be tempted to conclude that discussion of the environmental issue is nothing more than a covert way of introducing particular social and political projects by raising the spectre of an ecological crisis or of legitimising solutions by appeal to the authority of nature-imposed necessity. I would want, however, to draw a somewhat broader conclusion: all ecological projects (and arguments) are simultaneously political-economic projects (and arguments) and vice versa. Ecological arguments are never socially neutral any more than socio-political arguments are ecologically neutral. Looking more closely at the way ecology and politics interrelate, then, becomes imperative if we are to get a better handle on how to approach environmental/ecological questions.

---

27 Alexander Wilson, *The Culture of Nature: North American Landscape From Disney to the Exxon Valdez* (Oxford: Basil Blackwell, 1992).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 273 2.09.2022 10:23

Silent University Oryantasyon Programı* | *The Silent University Orientation Programme
Ahmet Öğüt & Silent University
2022

Yerinden Edilme Hâli: Dolaşık Topografyalar | State of Displacement: Entangled Topographies
Arazi Araştırma Kolektifi | Arazi Assembly
2022

Arazi Kolektifi Lice'de | Arazi Assembly in Lice
Fotoğraf | Photography: Prof. David Harvey, 2015

Ezdi Kadın bostanında, Diyarbakır, Çınar Geçici Ezidi Kampı | Ezdi Kadin in her vegetable garden, Çınar Temporary Ezidi Camp in Diyarbakır
Fotoğraf | Photography: Pelin Tan, 2015

13 Mart 2022

Duygusal bir enkaz gibiyim. İki haftadır, komşudaki savaş çocukluk korkularımı yeniden gün yüzüne çıkarıyor. Bunca yıl boyunca Balkan Savaşları'nın gölgesinin beni hiç bırakmadığını görüyorum. Duygusal çalkantıların ardından bedenimin farklı yerlerinde fiziksel acılar kendini gösteriyor. Bir gün göğsümde bir ağrı hissediyorum, ertesi gün karnımda, organlarıma girip çıkan tekinsiz bir duygunun izlerini takip ediyorum. Ve her gece karanlık rüyalarla bölünüyor.

Pazartesi günü Rüya öğretmeninin Anadolu yakasındaki eski bir opera binasında gerçekleşecek konserini izlemek için ısrar ediyor. Dışarısı bu kadar soğukken beş ayrı taşıta binmeye pek hevesli değilim. Ama yine de onun heyecanına karşı koyamıyorum ve akşam 7 gibi evden çıkıyoruz. Yağmur altında Süreyya Operası'na varıyoruz ve program başlamadan birkaç dakika önce balkondaki yerimizi alıyoruz. Rüya hayretle çevresine bakıyor, salonda oturan herkesi inceliyor ve derin derin nefes alıyor. Bir saat sürecek performans başladığında kendimi çello ve piyanonun sesinde kaybolmaya bırakıyorum. Elimi Rüya'nın sırtına koyuyorum ve başka biriyle benim aramda sürekli büyüyen sevgiyi hissediyorum. Bu fiziksel temas, bu küçük insanla paylaştığım her âna beni geri fırlatan bir geçide dönüşüyor. Yavaş yavaş müziğin kurduğu güvenli ortama yerleşiyorum ve bana duygusal yük olan tüm düğümler çözülmeye başlıyor. Sessizce ağlarken, bir kez daha, bir çocuğa sadece koşulsuz sevginin sağlayabileceği güvenlik duygusu hakkında düşünüyorum. Benim kısa yaşamımı doldurmuş teyzemi hatırlıyorum. Onu geri getirebilmek için bir fırsatım olsaydı her şeyi geride bırakabilirdim. Ama, Rüya'nın varlığı kasvetli günlerde dayanılmaz gibi gelen yalnızlıktan kurtulmak için bir nimet. Işıklar tekrar yandığında hızlıca yüzümü siliyor ve gözlerimi gözlüklerimin ardına gizliyorum. Montlarımızı giyerken beni geçmişteki farklı anlara taşıyan geçit kayboluyor. Eve dönüş yolunda müziğin travmatik deneyimler üzerindeki benzersiz etkisini düşünüyorum. Bienalde eşlik ettiğim projelerden biri aracılığıyla müzik terapisi hakkında bir şeyler öğrenmeyi iple çekiyorum.

8 Mart Salı günü polis Taksim bölgesini gün ortasında kapatıyor. İşten çıktığımda çevik kuvvetin yığdığı barikatları görüyorum. Taksim ve Şişhane metro duraklarına erişimi engelliyorlar. Binlerce polis ve çevik kuvvet her türlü toplanmayı durdurmak için sokakları kesiyor. Metro çalışmadığından otobüsler tıklım

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 276 2.09.2022 10:23

tıkış. Kadın yürüyüşüne karşı alınan bu saldırgan önlemlerden herkes şikâyet ediyor. Akşam Teşvikiye'den Taksim'e dönmeye çalışıyoruz. Rüya'ya yürümeyi teklif ediyorum, o da üzerimize düşen yağmur damlalarına rağmen sevinçle kabul ediyor. Harbiye'ye kadar sakin sakin gidiyoruz. Planım onu Gezi'den geçirip Cihangir'e götürmek ve yürüyüşe katılmak. Ancak şaşkınlıkla görüyorum ki caddenin her bir köşesi tutulmuş ve sekiz yaşındaki bir çocuğun "eve gitmemiz lazım" sözleri bile bariyerleri kaldırmaya yetmiyor. Gezi'den Taksim'e doğru turistler için ayrılmış dar bir koridordan yürüyoruz. Rüya meydanın neden bomboş olduğunu ve bariyerlerin arasındaki bu klostrofobik geçitten yavaşça geçmeye çalıştığımızı anlamıyor. Taksim Meydanı'na vardığımızda silahlı her şeyin sayısı üçe katlanıyor. Karanlıkta turistlerin ve müptelaların arasından geçerek istikrarlı bir şekilde ilerliyoruz. İstiklal'e sızmak için son bir deneme daha yapıyorum ama nafile. Tarlabaşı'nın ortasında Rüya tüm bu silahlı insanlardan korktuğunu söylüyor; sanki bir çizgi roman kahramanıymışım gibi hissetmeye çalışarak ona her şeyin düzeleceğini söylüyorum. Belki de kendimi daha büyük bir hakikate inandırmak için, dramatik bir edayla, Beyoğlu'nda olduğumuz sürece endişelenmesini gerektirecek bir şey olmadığını, çünkü oradaki her sokağı ve geçidi avucumun içi gibi bildiğimi anlatıyorum. Sonra kendimden emin bir biçimde, son yirmi beş yıl içinde bu sokaklarda günün her saatinde yürüdüğümü ekliyorum. Bir aradan sonra onu çok daha rahatlamış görüyorum, nihayet bir polis barikatını aşarak evimize gidiyoruz.

Perşembe günü İstanbul Valiliği beklenen kar fırtınası nedeniyle okulları ve resmi kurumları tatil ediyor. Çağrıya uyuyoruz ve kentin yarısı evlerinde kapalı kalıyor –son iki yılda davranışlarımızda ne büyük bir değişiklik oldu. Beklenen kar cumartesi gecesi geliyor. Rüya'yı arkadaşından almak için çıktığımda Ömer Hayyam Caddesi'ni tamamen karla kaplı buluyorum. Eve yürürken Rüya beyazlığa bakarak, "Anne, Kuzey Kutbu böyle görünüyor olmalı," diyor. Karşılık olarak bir kartopu yapıp ona atıyorum. Sonra, tepeye doğru koşup evimizin yanındaki küçük sokakta yere yatıyoruz. İki yaşına bastığından beri sürekli birlikte yatıp kar tanelerinin üzerimize düşüşünü seyrettiğimiz yer burası. Ânın verdiği aşırı sevinçle yaşama yeniden bağlandığımı hissediyorum.

Gelecek pazartesi Gezi davasının son duruşması yapılacak. Savcı Osman Kavala ve Mücella Yapıcı için müebbet, ötekiler için de 20 yıl hapis istiyor. Durumun saçmalığı 2020'deki bir önceki mahkemenin son gününü hatırlatıyor bana. Nihayet iki yıl sonra, arkadaşlarımıza yakın durabileceğimiz bir mahkeme salonunda olacağız ve umarım bu kez gerçekten iyi haberler alacağız.

Bu hafta Beyoğlu'ndan kadın yürüyüşüne çağrı yapan posterlerin bir fotoğrafını gönderiyorum.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 277 2.09.2022 10:23

13 March 2022

I feel like an emotional wreck. For two weeks, the war happening next door has unearthed my childhood fears. I see that the shadow of the Balkan Wars has never left me in all these years. Physical pain appears in different parts of my body following the emotional turbulence. One day I feel a pain in my chest, the next day, in my stomach; I follow the traces of an uncanny feeling going in and out of my organs. And every night is interrupted by dark dreams.

On Monday, Rüya insists on going to her teacher's concert in an old opera house on the Asian side of İstanbul. I am reluctant to take five different vehicles while it's so cold outside. However, I can't resist her enthusiasm, so we leave the house around 7 pm. We arrive in Süreyya Opera House under the rain and take our seats on the balcony a few minutes before the programme starts. She looks around with wonder, examines everyone sitting in the hall and breathes deeply. When the hour-long performance begins, I let myself get lost in the sounds of cello and piano. I put my hand on Rüya's back and feel the ever-growing love between another human being and me. That physical contact is a portal that throws me back to every shared moment with this little person. Gradually I place myself in the safe environment that musical notes construct, and all the knots that emotionally burden me start to untie. While weeping silently, once again, I find myself thinking about the feeling of safety that only unconditional love can provide for a child. I think about my aunt, who used to be everything in my life. I would leave it all behind if I had a chance to bring her back to life. But Rüya's presence is a gift to recover from the solitude that seems unbearable on gloomy days. When they turn the lights on, I quickly clean my face and hide my eyes behind my glasses. While we are putting on our coats, the gateway that brought me to many past times disappears. On our way back home, I review the unique effect of music on traumatic experiences. And I feel eager to learn about music therapy through one of the projects I am assisting in the biennial.

On Tuesday 8 March, police shut down the Taksim area around midday. I see special forces unloading the barricades when I go out from work. They close the subway stations in Taksim and Şişhane. Thousands of police and special forces block the streets to stop any gathering. Buses are full of people, since

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 278 2.09.2022 10:23

the subways don't work. Everyone is complaining about this aggressive action towards the women's march. In the evening, we try to go back from Teşvikiye to Taksim. I suggest to Rüya that we walk home, and she joyfully agrees, despite the raindrops falling on us. Until Harbiye, we go quietly. I plan to take her through Gezi and pass from Cihangir to join the march. However, I am shocked to see that every small street is blocked, and even the eight-year-old kid saying 'We need to go back to our home' is not enough to open the barriers. From Gezi to Taksim, we walk along a narrow passage left for tourists. Rüya doesn't understand why the square is empty, or why we are moving so slowly in this claustrophobic passage built between the barriers. When we arrive at Taksim Square, everything armed triples. In the dark, we pass by tourists and druggies, progressing steadily. I make some final attempts to sneak into İstiklal; however, it is useless. In the middle of Tarlabaşı, Rüya says that she is afraid of all these armed people. I try to act like a comic hero and reassure her that all will be fine. Maybe to make myself believe a bigger truth, I tell her dramatically that as long as we are in Beyoğlu, she doesn't need to be worried because I know all the streets and passages here like the back of my hand since I have walked them every hour in the last 25 years. After a pause, I see that she is much more relaxed, and we pass by a final police barricade before getting to our home.

On Thursday, the governorship of İstanbul closes down the schools and public offices because a snowstorm is expected. We obey this call, and half of the city stays closed in their houses — such a drastic change in our behaviour in the last two years. The expected snow comes on Saturday night. When I go out to pick up Rüya from her friend's house, the street of Ömer Hayyam is full of snow. Rüya stares at the whiteness and says, 'Mom, the north pole probably looks like this.' I make a snowball and hit her in return. Then, we run up on the hill and lie down on the small street next to our house. It is where we've always lain down together to watch the snowflakes falling upon us since she was two. The extreme joy of the moment makes me feel connected to life again.

Next Monday will be the last hearing of the Gezi trials. The public prosecutor is asking for a life sentence for Osman Kavala and Mücella Yapıcı and 20 years of prison for the others. The absurdity of the situation reminds me of the last day of the previous trial in 2020. Finally, after two years, we will be back in a courtroom to stand by our friends and community, and hopefully, this time, we will have positive news.

This week I am sending you a picture from Beyoğlu showing the posters for the women's march.

e.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 279 2.09.2022 10:23

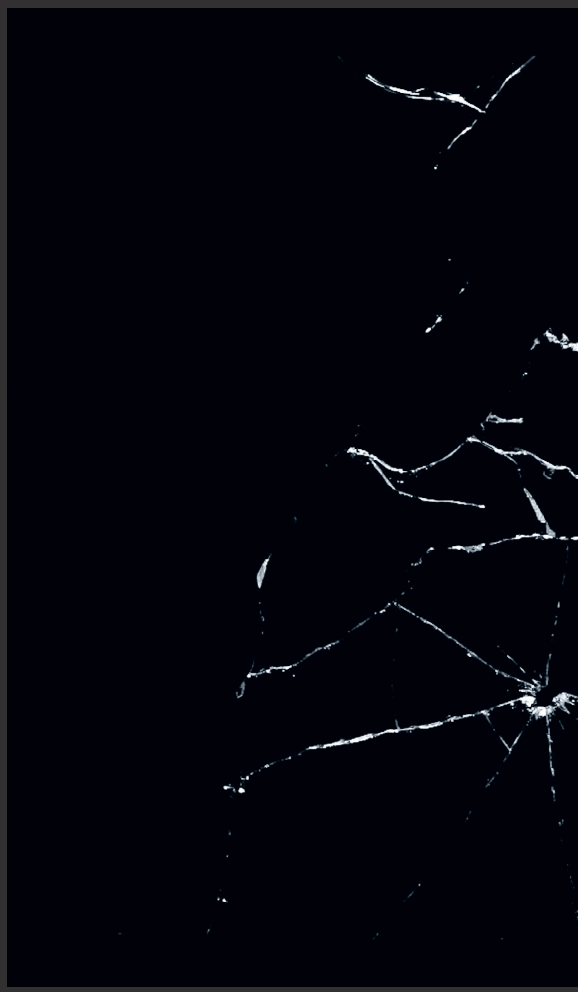

Araya Rasdjarmrearnsook
Büyük Zamanların Mesajı: Şehrin Hikâye Anlatıcıları (Deliler) | Great Times Message: Storytellers of the Town (The Insane)
2006

Deliler'den video görüntüleri | Video stills from *The Insane*

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 280 2.09.2022 10:23

Gülsün Karamustafa
Emniyetsiz* | *Insecure
2022

Video görüntüsü | Video still

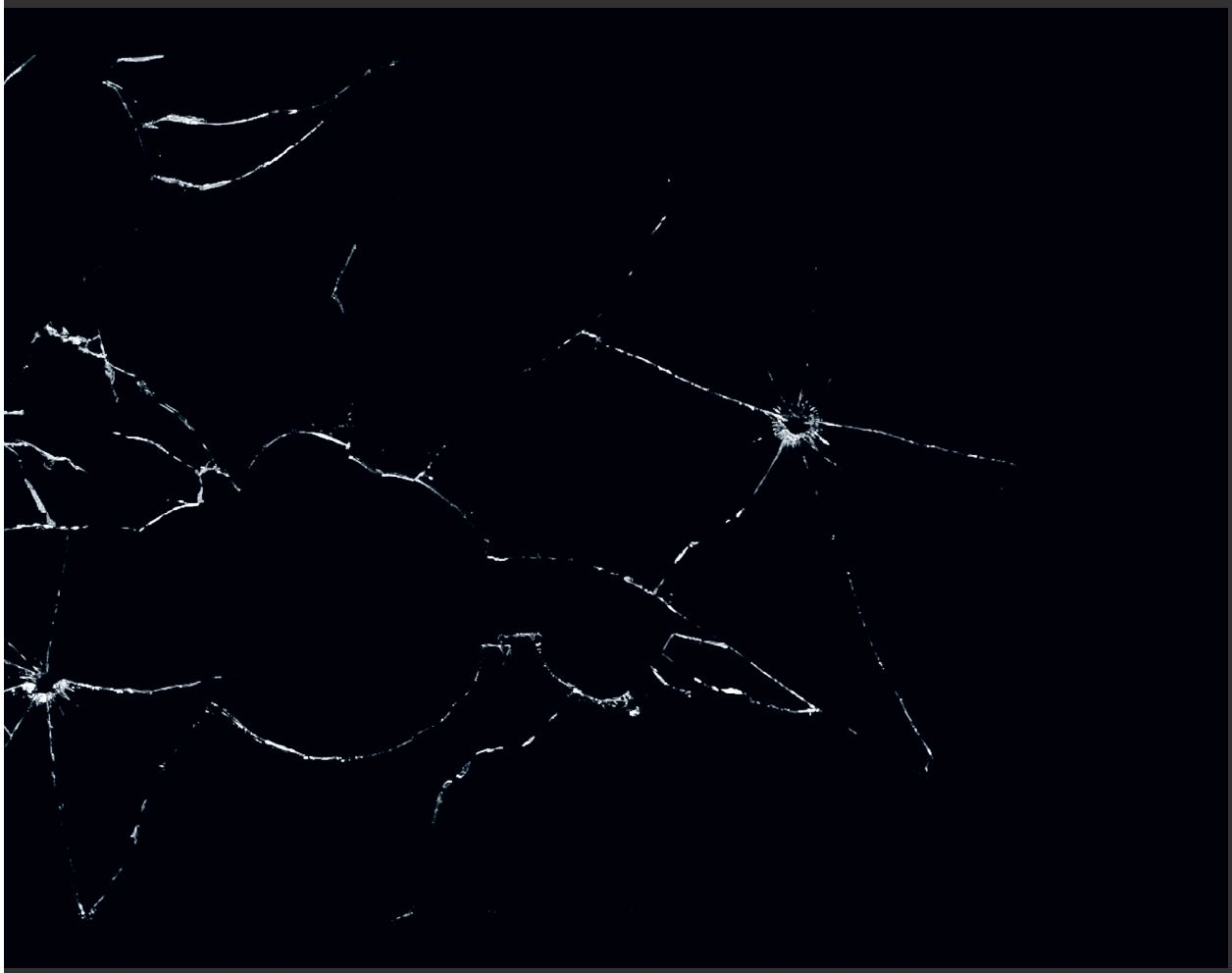

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 281 2.09.2022 10:23

AMAR KANWAR

Şairlere Not: Şiir—Hattı

Bir süredir yapay zekâ tarafından kontrol edilen, zihinleri dijital olarak manipüle eden ve piyasa tarafından düzenlenen fikirler, hisler ve arzular manzarasında, ben artık kim olabilirim? Gerçekten düşündüğüm şeyi mi düşünmekteyim, yoksa bu kişi ben değil miyim? İçsel kendiliklerimizi ve kendiliklerimizin dış dünyayla olan ilişkisini nasıl anlayabiliriz? İnsan gündelik olayları, bir kente, bölgeye ya da uluslara dair haberleri nasıl kavrar? İnsanların, toplulukların, dillerin, doğal sistemlerin, yaşama ve var olma biçimlerinin çoklu kaybolușlarıyla nasıl ilișkilenir?

Șairlerin zihin dünyaları ve sözcükleri, bir araya gelebilmemize ve düșünmenin, zayıflamış duyularımızı yeniden konumlandırmanın ve kavrayışımızı yeniden canlandırmanın başka yollarını bulmamıza yardımcı olabilir mi? Bu akıl oyununu tersyüz edip haberleri yeni baștan hayal edebilir miyiz? Günlük gazetelerin büyük șirketler, hükümetler, siyasi partiler ve ideolojik projeler tarafından değil de șairler tarafından yazılıp tasarlandığını hayal edebilsek özgürleșen șey ne olurdu?

Bir sabah gazetesi hayal edin; mısralardan olușan bir manșeti var, siyah ve beyaz, ama manzum yazılmış satırlar. Sözcüklerin nasıl kümeleneceğini hayal edin. Yıldızlar ve kuşlar tarafından anlatıldığı hâliyle hakikat. Çevirisini ekmek, deșifresini kız evlatlar yapmış.

Suskunlukların çarpışmasını hayal edin, arının balını ve iğnesini, yaslar içindeki ölüm ilanını. Geceyi gündüz, gündüzü gece olarak hayal edin, Ay'ı șahit, Güneș'i doktor olarak. Hemșireleri editör, șairleri muhabir, köy ozanını ise haftanın ombudsmanı olarak. Hainleri âșıklar olarak hayal edin, kanun kaçaklarını babalar, firarileri șairler olarak. Șiirin gelecekteki bir savaș suçları mahkemesinde delil olarak resmi sunumunu hayal edin.

Konușan perdeler, hikâye anlatıcısı sefertasları hayal edin. Sütunların kâselere ve satırların köpeklere dönüștüğünü hayal edin. Dağ köpekleri, nehir köpekleri, fabrika köpekleri, kanalizasyon köpekleri, ağaç köpekleri

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 282 2.09.2022 10:23

ve mutfak eviyesi köpekleri. O grinin rengini hayal edin. Şiirin günün haberleri olarak resmi sunumunu hayal edin.

Türkiye'den 15 güncel şairi, İstanbul Bienali'nin bir parçası olarak, 2021 yılı boyunca her ay bir şiir yazmaya davet ederek, yukarıdaki düşünce ve sorularla deneyler yapma ve karşılıklar bulma çabasına giriştik. Ayrıca çoktandır aramızda olmasalar da, sözcükleriyle bizimle her zamankinden çok daha güçlü bir şekilde konuşan geçmiş zamandan iki şairi de bu kapsamda bienale davet ettik.

Umuyoruz ki bu şiirler bir kitap aracılığıyla, internet ve sosyal medya aracılığıyla, kitapçılar, restoranlar, üniversiteler, otobüs durakları ve canlı okumalar gibi pek çok form alan bir yayılım süreciyle ve çeşitli kamusal ve kişisel mekânlarda gerçekleşecek canlı okumalarla İstanbul Bienali sırasında, öncesinde ve sonrasında kamuya ulaşmanın yollarını bulacak.

Çeviren: **Erdem İlgi Akter** ve **Süreyyya Evren**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 283 2.09.2022 10:23

AMAR KANWAR

A Note to Poets: Poetry—Channel

Over a period of time, in an AI controlled, digitally mind manipulated and market choreographed landscape of ideas, desires and feelings – who might I be anymore? Do I think what I think or perhaps it's not me anymore? How would we understand our inner self and its relationship with the outside world? How does one understand the day's events, the news of the city, the region or of nations? How does one relate to the multiple disappearances of people, communities, languages, natural systems, ways of living and being?

Could the poet's mind and words help us come together and find other ways of thinking, relocating senses that have been attenuated, so as to comprehend again? Could we subvert the mind game and re-imagine the news? What would get liberated if we could imagine the morning newspaper written and conceived by poets rather than corporations, governments, political parties and ideological projects?

Imagine the morning newspaper, headlines in couplets, black and white but in verse. Imagine that constellation of words. Truth as told by the stars and birds. Translated by bread and transcribed by daughters.

Imagine the clash of silences, the sting and honey of the bee and the lamenting obituary. Imagine night as day and day as night, the moon as witness and the sun a doctor. Nurses as editors, poets as reporters and the village balladeer the week's ombudsman. Imagine traitors as lovers, outlaws as fathers and renegades as poets. Imagine the formal presentation of poetry as evidence in a future war crimes tribunal.

Imagine talking curtains and storyteller tiffin boxes. Imagine columns becoming cups and rows becoming dogs. Mountain dogs, river dogs, factory dogs, gutter dogs, tree dogs, and kitchen sink dogs. Imagine the colour of that grey. Imagine the formal presentation of poetry as news of the day.

As part of the Istanbul Biennial, we began an effort to experiment with and respond to the above thoughts and questions by inviting fifteen contem-

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 284 2.09.2022 10:23

porary Turkish poets to write a poem every month throughout 2021. We also invited two poets of the past, long gone but with words that speak to us even more powerfully today than they did before.

We hope their poetry finds its way into the public in a multi-form process of dispersal – through a publication, through the internet and social media, through bookshops, restaurants, universities, bus stands and also live readings at multiple public and personal venues, before, during and after the Biennial.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 285 2.09.2022 10:23

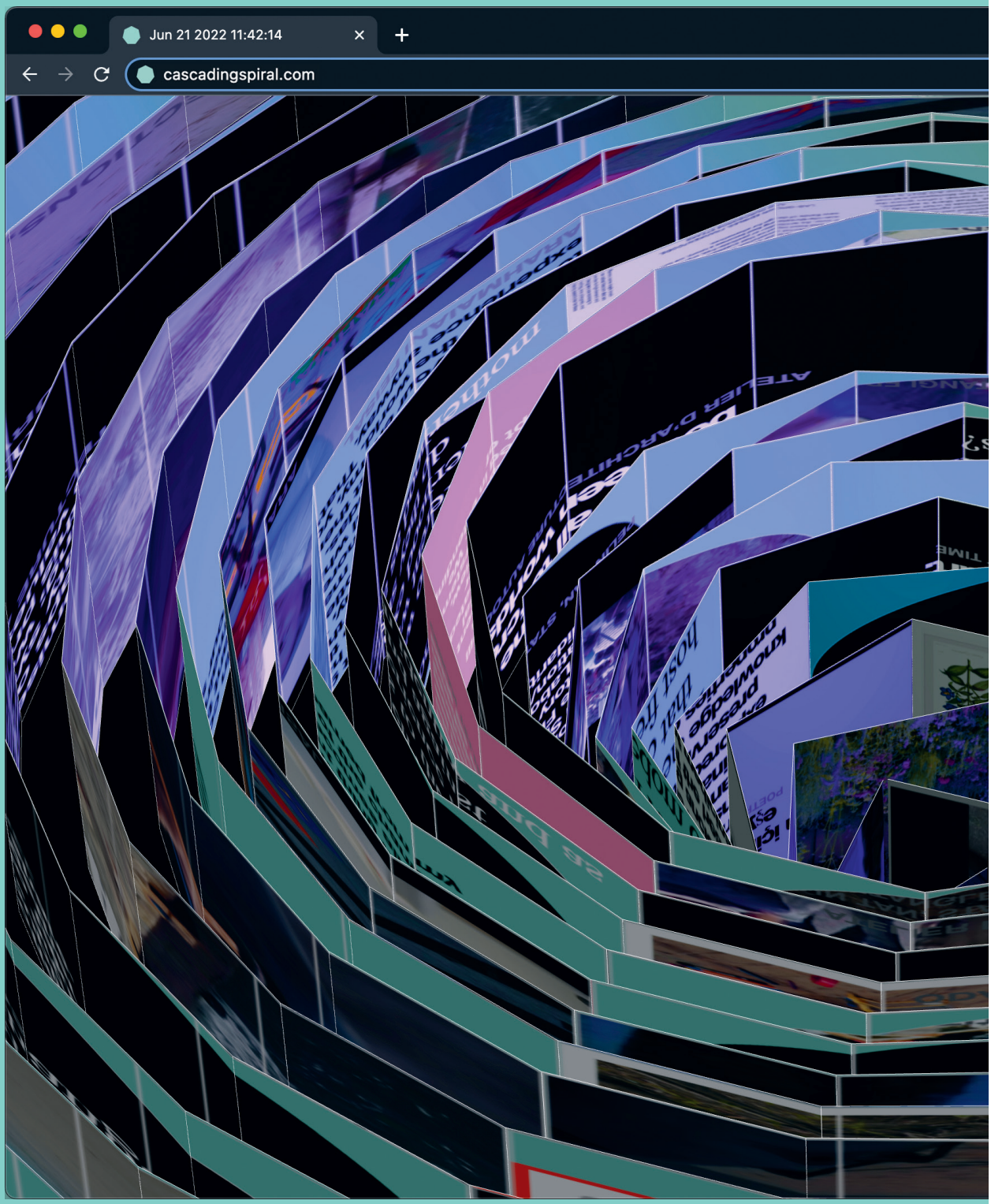

cascadingspiral.com
Yehwan Song
2022

17. İstanbul Bienali'ndeki tüm katılımcıları ve projeleri içeren web sitesinden ekran görüntüsü. | Screenshot from the website featuring all projects and participants of the 17th Istanbul Biennial.

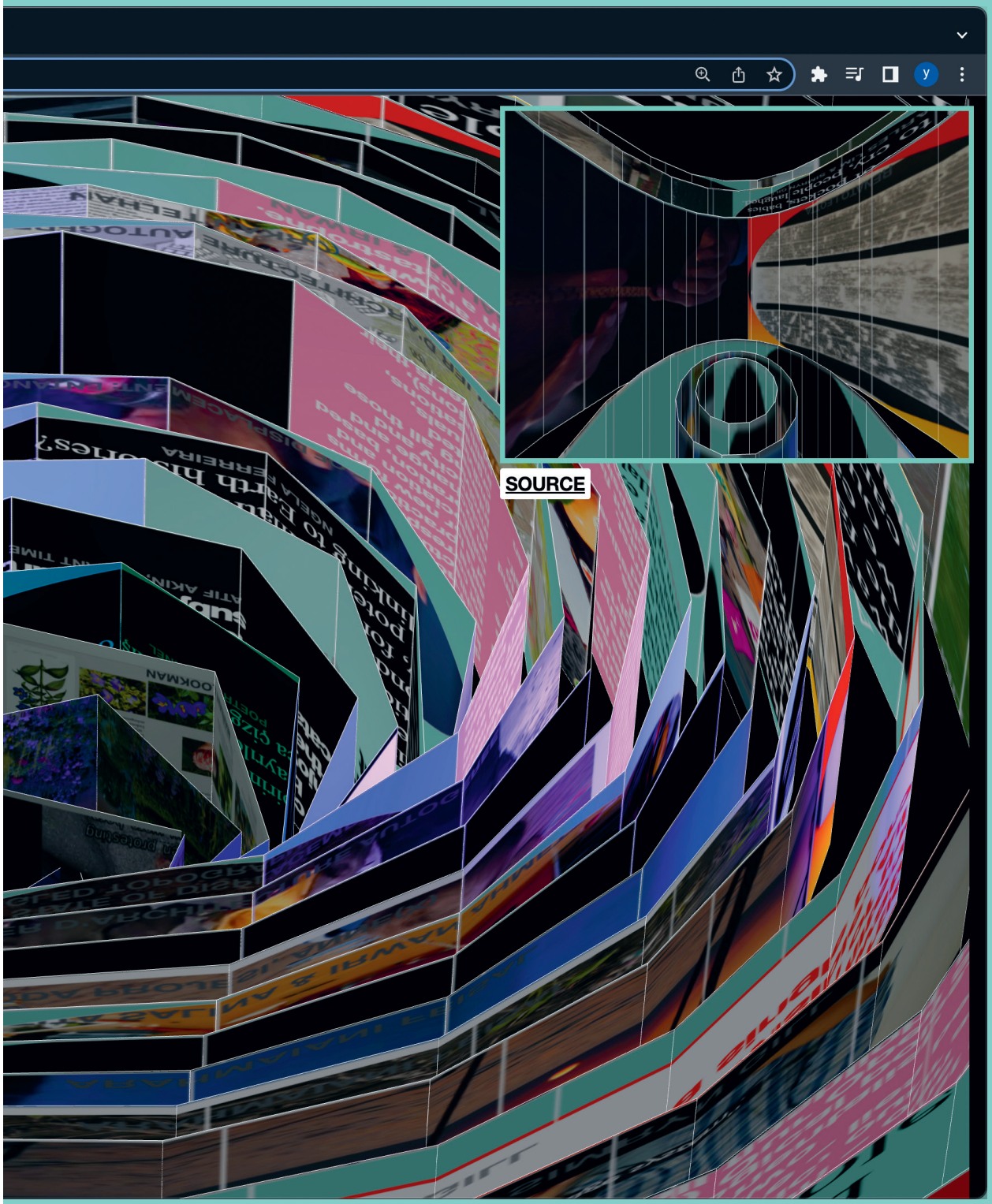

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 287 2.09.2022 10:23

than a great tree, laden

learn from the birds' f

h's slow chemistry of r

eat gathering, no orche

d place; instead it migh

ation. Its threads will b

erge, at different paces

lmination, no final kno

efore it is to begin and

en with sweet, ripe frui

flight, from the once t

renewal and nourishm

nestrated coming toget

ght be a great dispersal

be drawn together, bu

es, crossing here and th

not. Let this biennial b

d continue well after it

İçindekiler
Contents

Önsöz — 8
Foreword — 12
Bige Örer

Carl Mika
Önemli Olana Dair *Whakapapa* Üzerinden Bir Maori Nosyonu — 22
A Maori Notion of What Matters through Whakapapa — 30

Nabil Ahmed
Eko-Merkezli Soruşturmalar: INTERPRT — 40
Eco-Centric Investigations: INTERPRT — 44

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 14 Şubat 2021 — 48
Sunday Post, 14 February 2021 — 50

Radyo Bienal Program Özeti — 54
Radyo Bienal Programme Summary — 56

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 14 Mart 2021 — 60
Sunday Post, 14 March 2021 — 62

Övül Ö. Durmuşoğlu
Kayıp Halka Tasavvurları — 68
Imaginaries of the Missing Link — 80

Michael Marder
Kom + post — 92
Com + post — 96

Maria Puig de la Bellacasa
Bakımın Yıkıcı Hızı — 100
The Disruptive Pace of Care — 112

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 25 Nisan 2021 — 124
Sunday Post, 25 April 2021 — 126

Nirwan Ahmad Arsuka
Gezici Kütüphane: Gelecek Arayışında — 130
Mobile Library: In Search of Future — 136

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 290 2.09.2022 10:23

Rustom Bharucha
Bir Düşlemden Kırıntılar:
Geçmişin Kalıntılarını Günümüzde Kompostlamak Üzerine — 142
Fragments of a Reverie:
On Composting Remnants of the Past in the Present — 152

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 10 Ekim 2021 — 162
Sunday Post, 10 October 2021 — 164

Çiğdem Buğdaycı
Büyülen(me)mişin Aşk Şarkısı — 168
The Love Song of the (Dis)enchanted — 171

Greg Dvorak
Dalgacıklar, Mercan Adaları ve Meddücezirlerin Girdapları:
İnsanlığı Birbirine Okyanusla Yeniden Bağlamak — 178
Ripples, Reefs, and Turbulent Tides:
Reconnecting Humanity through the Ocean — 188

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 6 Şubat 2022 — 198
Sunday Post, 6 February 2022 — 200

Ruth McDougall
Belirli Bir Yer — 204
A Specific Place — 210

Zozan Pehlivan
Yaylalardan Baraj Göllerine: Türkiye'de Ekolojik Kırım — 216
From Highland Pastures to Reservoirs: Ecocide in Turkey — 226

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 20 Şubat 2022 — 236
Sunday Post, 20 February 2022 — 238

John Bell
2022'de Ekmek ve Kuklalar — 242
Bread and Puppets in 2022 — 248

David Harvey
Çevrenin Doğası: Toplumsal ve Çevresel Değişimin Diyalektiği — 252
The Nature of Environment: The Dialectics of Social and
Environmental Change — 264

Elif Kamışlı
Pazar Postası, 13 Mart 2022 — 276
Sunday Post, 13 March 2022 — 278

Amar Kanwar
Şairlere Not: Şiir—Hattı — 282
A Note to Poets: Poetry—Channel — 284

İçindekiler — 290
Contents

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 291 2.09.2022 10:23

Küratörlerden — 294
From the Curators — 302
Ute Meta Bauer, Amar Kanwar, David Teh

Sergilenen Eserler — 312
List of Exhibited Works

Teşekkürler — 330
Acknowledgements

Ödünç Verenler — 336
Lenders

Küratörlerin Teşekkürü — 337
Curators' Acknowledgements

İstanbul Kültür Sanat Vakfı — 342
Istanbul Foundation for Culture and Arts

17. İstanbul Bienali — 346
17th Istanbul Biennial

Uluslararası Dostlar ve Hamiler Kurulu — 350
International Friends and Patrons Council

Destekçiler — 351
Supporters

Künye
Colophon — 354

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 292 2.09.2022 10:23

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 293 2.09.2022 10:23

UTE META BAUER, AMAR KANWAR, DAVID TEH

Küratörlerden

Bu bienal küresel bir sağlık krizi girdabının ortasında tasarlandı. Pandemi toplumsal, siyasal, ekonomik ve ekolojik sistemlerimizin birçok arızasını öne çıkardıkça bunun farklı bir şekilde düşünmek ve davranmak için bir imkân sunduğunu gördük. Üretimden ziyade sürece odaklanma ihtiyacı hissettik. Buna karşın tek yapabildiğimiz konuşmaktı, konuşmaksa ancak belli bir mesafeden mümkündü.

Aşağıdaki altı kısa paragraf bir serginin temalarını değil, dünyanın her yerinde yaşamın askıya alındığı bu tuhaf hâl içinde bir yıldır devam eden sohbetlerde yüzeye çıkan ortak kaygıları, nakaratları dile getiriyor. Bu paragrafları, sohbete katılıp bir kompostlaşma alıştırması olarak gördüğümüz bu sürece katkıda bulunmalarını istediğimiz insanlara gönderdik; onları bir şeyleri harekete geçirmeye, hasadın çok sonra gerçekleşebileceğini baştan bilerek şimdiye bazı tohumlar ekmeye davet ettik. Bu altı düşünce ve sohbet akışının her biri, güncel sanat pratiklerinin diğer pratiklerle birlik olduğu, değiş tokuş ettiği ve ortak bir amaç bulduğu bir kesişim noktasını tanımlıyor.

Haberlerin Başka Araçlarla Sürdürülmesi

Medyanın daha önce hiç olmadığı kadar –hem kasıtlı hem de (algoritmalar sayesinde) otomatik– bir manipülasyon ve bölünme aracına dönüştüğü bir çağda; yasaklı konuların listesi gitgide uzamış ve hakikatin iletilmesi asla gerçekleşmeyecek bir emele dönüşmüşken, alternatif bir habercilik aracı olarak ortaya ne konabilir? Bir zamanlar yokluklarını asla tasavvur etmediğimiz geleneksel haber mecraları ve kamusal alanlar her yerde çökmüşken, bilgi vermek ve bilgi almak için başka kanallara ihtiyacımız var. Ama şu soru hâlâ baki: Bağımsız medyanın gerileyişi tersine çevrilebilir mi? Yoksa haberler başka duyularla mı şarkıya dökülmeli, tadılmalı, kodlanmalı ve kodları bu duyularla mı çözülmeli?

Öğrenmenin Yolları

Öğrenmek bilgi edinmekten ibaret değildir; aynı zamanda bilgiyi birlikte yaratmak, bilginin değiş tokuş araçlarını ve yöntemlerini yenilemek için bir alan sağlar. Dikkatimizi çeken pedagojik formlar ve girişimler sırf deneysel değil;

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 294 2.09.2022 10:23

her biri gücünü şefkat, elbirliği ve karşı-hafızadan alıyor. Bununla birlikte alternatif öğrenme gelenekleri liberal düşünürlerin tekelinde değil. Yeniden canlanan muhafazakâr ve milliyetçi güçler birçok yerde bu ilişkilenme sahasına şiddetle itiraz ediyor. Hangi öğrenme biçimleri insan olmayanlara karşı ihtimamı ve saygıyı, bilgisel çeşitliliğin, yeni ve unutulmuş okuryazarlıkların tanınmasını teşvik edebilir?

(An)arşivleme

Geçmişin bilgisi kurumsallaştırılmadan yaygınlaştırılabilir mi? Arşivleme gelenekleri entelektüel kaynakları genellikle merkezileştirerek sabitler ve otoriterleştirir. Farklı bir arşivleme tarzıysa organik ve öngörülemez yollarla büyüyen açık bir havuz yaratabilir. Bu girişimlerde tarihler saçılım, oyun, çeviri, göç, mayalanma ve çözülme stratejileri aracılığıyla etkin kılınır, gözden geçirilir ya da sorgulanır.

Temel Politika—Jeo-poetika

Hayatlarımızı ve ekonomilerimizi sağlıklı bir toplum ve çevre yaratacak şekilde nasıl yeniden düzenleyebiliriz? İnsanların görünmeyen ya da bilinçsiz eylem ve tepkileri geri dönüşü olmayan değişikliklere yol açtıkça toprak, hava ve suyu korumaktaki başarısızlığımız çağımızın temel bir özelliği hâline geldi. Bu elementlere ihtimam göstermek; sınırlar, nesiller ve türler arasında elbirliğinin yanı sıra yok olma tehlikesi altındaki kültürel kaynaklara erişimi gerekli kılıyor. Geleneksel bilgiler, diller ve iletişim araçları soluduğumuz hava kadar önemli olabilir. Sanatçılar gitgide bu aracılığın özneleri hâline geliyor.

Duyu-ötesi Estetik

Bir ses neleri görmemizi sağlar? Kokular bize neleri hatırlatır? Bir "his yapısı"nın tadı nasıldır? Bugün Batı biliminin ayrıcalıklı kıldığı rasyonel bakış, tüm dünyadaki gelişme ve ilerleme anlayışını şekillendiriyor, ama bu bakış, sömürgelerdeki halkların ve çevrenin sömürüsünü de kolaylaştırıyor. Oysa gözler nadiren kendi başlarına iş görür. Sanatçılar çalışırken, zekâmızı sınırlandıran duyusal bölünmeleri, modernitenin ve "engelsiz" bedene dair normatif önkabullerin iyice pekiştirdiği bölünmeleri de çeşitli şekillerde aşıyorlar. Duyu-ötesi bir okuryazarlık, dünyayla temasımızı artırabilir mi?

Uzak Geçmiş—Alışılmışın Dışında Kadim Çözümler

Ömrümüzde; toplumsal, çevresel ve zihinsel krizlerin birleşerek gezegen ölçeğinde büyük bir karmaşaya dönüştüğüne şahit olduk. Oysa bunun nedenlerinin birçoğu hiç de yeni değil: sömürü, açgözlülük, tahammülsüzlük; liderliğin ve sorumluluk duygusunun yenilgileri. Farklılıklarla nasıl yaşayabiliriz?

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 295 2.09.2022 10:23

Dünya sevgisini nasıl yeşertebiliriz? Özür dilemeyi ve bağışlamayı, şiddet ve zulmü aşmayı nasıl öğrenebiliriz? Modern öncesi toplumların bu sorulara birtakım yanıtları vardı –şimdilerde yok olup gitmiş ya da tekçi düşünme biçimi, bölücü ve indirgeyici ideolojilerle örtülüp bastırılmış olan içgörüleri. Bir zamanlar geleneklere uymadığı için bastırılan, ilkel ya da batıl olduğu için alay edilen çözümler, bugün yaratıcı evrimimizin anahtarları olabilir.

Küratoryal Açıklama

Bu bienal tatlı, olgun meyvelerle kaplı ulu bir ağaç olmak yerine kuşların uçuşundan, bir zamanların bereketli denizlerinden, yerküreyi yavaşça yenileyen ve besleyen kimyadan bir şeyler öğrenme arayışında. Belki bu bienal büyük bir toplanma ya da tek bir zaman ve mekânda yapılan planlı bir buluşma değil, bir dağılma, gözden uzak bir mayalanmadır. İplikleri bir araya gelir, çoğalır, ayrılır, gürültülü bir zirveye ya da nihai bir düğüme ulaşmadan yer yer kesişir. Bırakın bu bienal de kompost olsun. Vaktinden önce başlayabilsin, bittikten çok sonra da devam edebilsin.

Bildiğimiz hâliyle yaşamın askıya alınması, bize bir şeyleri farklı yapmak için az bulunur bir imkân tanıyor. Bu âna hakkını vermek için beklenti ve amaçlarımızı baştan kurgulamalı, formatlarımızı gözden geçirmeli ve hem siyasi hem de felsefi olan temel bir sorgulamaya, samimi, toplumsal, cömert ve hararetli sohbetlere yol açmalıyız. Bu belirsiz aralıkta her şeyden çok birbirimizle ve dünyayla etkileşim kurmanın, ister eski ister yeni olsun, alışılmadık yollarını deneme cesaretine ihtiyacımız var.

Duygular mekânlara, kulaklar gözlere, su sözcüklere dönüşebilir. Sözcükler çamura da yazılabilir, duvara da, havaya da. Bir mırıltı, uzayıp giden mesafeler boyunca yankılanarak sohbetin ve değişimin tohumlarını, tetikleyicilerini beraberinde taşıyabilir. Bir bienal bir hastane de olabilir, bir üniversite de, bir restoran da, bir gazete de... Bir uzlaşma çabası değil de öneri ve iknanın, merakın, rastlaşmanın ve –sivil güvenin yerleştiği, ihanete uğradığı ve yeniden inşa edildiği– tartışmanın ortak alanı...

İletişim kanallarımız salt manipülasyon araçlarına dönüşürken bizler şunu soruyoruz: Kamusal tartışmadan, sesli düşünmekten, okuyan bir topluluktan, başkalarıyla birlikte okumaktan geriye ne kaldı? Hep beraber sessizliğe kulak verirsek sabrımızı, alçakgönüllülüğümüzü, zaaflarımızı yeniden keşfedebilir miyiz? Toplumsal ifadeyi yeniden canlandırıp kavşakları, gazete bayilerini, kafeleri, çay ocaklarını, sinemayı, bağımsız yayıncıları veya semt kitabevlerini yeniden hayal edebilir miyiz? Düşünmenin, konuşmanın, yazmanın ve yapmanın –şiir, film,

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 296 2.09.2022 10:23

tarım ve yemek yapmanın– başka biçimleri, bizi daha donanımlı ve toplumsal düşünceye duyarlı hâle getirebilir mi?

Bu bienalin projeleri, bu gazetenin muhabirleri, bu buluşmanın konukları, içinde bulunduğumuz zamana –gezegende bizzat yol açtığımız ve hep birlikte yüzleşmemiz gereken bu işlev bozukluğuna– çok eski ve çok yeni teknikleri, yakınlardan ve uzaklardan gelen fikirleri öğrenerek ve paylaşarak anlam vermeye çalışan bireyler ve gruplar olacak. Bienalin platformundan ve içinde bulunduğumuz kırılma ânının tuhaf ağırlığından faydalanan bu kompostlaşma süreci, onların fikirlerini ve eylemliliklerini sergiler, yayınlar, sohbetler ve canlı etkinliklerle İstanbul'a, Türkiye'nin başka yerlerine, hatta daha da ötesine duyuracak. Büyük bir gösteri sahnelemek yerine alan açmaya teşvik etmeyi, mevcut sivil ve kültürel alışveriş mekânlarını birbirine bağlamayı, az kullanılan veya âtıl kalmış olanları ise etkinleştirmeyi hedefliyoruz.

Toplumsal etkileşim aksadıkça, yeniden başladıkça ve sanal kanallara göç ettikçe, bizler yeni mesafeler üzerinden özen göstermeyi, paylaşmayı ve konuşmayı öğrendikçe, toplumsal kültürlerimizi koruyan ve canlandıran inisiyatifler aracılığıyla, bize kucak açan mekânlarda bir araya gelmeye ne kadar ihtiyacımız olduğunu da anlıyoruz.

Mart 2021

"Bırakın bu bienal de kompost olsun..."

Bu cümle pek çok yoruma imkân tanıyan bir çelişki barındırıyor. Bu samimi bir dilek de olabilir ("Gelin bu kompostu birlikte yapalım ve adını bienal koyalım") ya da kompostlamak aynı zamanda *laissez faire* (bırakınız yapsınlar), şeyleri oluruna bırakmak, bir aradalıklarına dokunmamak, nasıl biliyorlarsa öyle yapmalarına imkân tanımak anlamına da gelebilir. Öte yandan aynı ifade değişim için bir hazırlık, dinamik yeni bileşimlerin oluşma ihtimalini gözeterek şeylerin parçalanıp dağılmasına izin vermek diye de okunabilir. Tam da bu amaç karmaşası bu ifadeyi küresel pandemi döneminde bir bienal tasarlarken uyanabilecek çelişkili dürtülere işaret eden bir uyarı cümlesi hâline getiriyor.

Hepimiz bu eve kapanma yıllarında mutfak atıklarıyla yeni ilişkiler kuran, başını kaşıyacak vakti olmayan birçok kent sakini tanıyoruz. Fiziksel ihtiyaçlarımızı saksılarla bezeli pencere pervazlarından ve balkonlardan karşılamaya doğru gidiyor değiliz elbette, ama yine de bütün bu kompostlama faaliyetinde umut vaat eden bir şey var. Maddi kazanç beklentisi olmadan zamana ve düşünceye mütevazı bir şekilde de olsa yeni bir yön verilmesi, bir nevi bir inanç göstergesi, odak noktasında bir kaymanın, değişen ihtiyaçların işareti olsa gerek.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 297 2.09.2022 10:23

Pandemi zaten bildiğimiz bir şeyi artık göz ardı etmemizi imkânsız hâle getirdi: Maddeye, kullandığımız ve sindirdiğimiz şeylere daha da yaklaşmaya ve tüketirken kendimize bir sorumluluk ekseni belirlemeye ihtiyaç duyduk. Belki daha da önemlisi, yaşamı besleyip büyütmenin –budamanın, yabani otları temizlemenin, toprağı değiştirmenin, gübrelemenin; kendi dışımızdaki varlıkları korumanın neye benzediğini hatırlamamız gerekti. Bu ise hız ve ritimde ve inançlarımızda bir değişim –bir "alelade yeniden diriliş"e (Michael Marder) iman etmeyi– gerektirdi.

Yol kenarlarında otlar yeşerdikçe ve kuşlar, hatta daha büyük yaratıklar, büyük kentlerin caddelerini keşfe çıktıkça, yanı başımızdaki her şey âdeta tazeleşti ve en yereldeki faaliyetlerimiz yeni bir çekicilik kazandı. Kapanma günlerinde, mutfak penceresinde durmak bile yeni bir bakış açısı sundu. Küresel bir ağa bağlı olarak hızlandırılmış bir yaşam sürdüğümüz onlarca yılın ardından önceliklerimizi gözden geçirmek için bulduğumuz bu fırsatın pek çoğumuza faydası dokundu.

---

17. İstanbul Bienali, katılımcılarının kendini daha önce görülmemiş bir belirsizlik, güvenlik korkusu ve hareketsizlik içinde bulduğu ve birçoğumuzun kişisel kayıplar yaşadığı bir süreçte tasarlandı ve planlandı. Genel bir bakış sunmaya dönük pek çok uluslararası sergi gibi, bu bienal de çeşitli katılımcılar, farklı formların ustaları, apayrı geleneklerin emanetçileri, farklı mücadelelerin partizanları tarafından şekillendirildi. İki yıl boyunca biz küratörler, katılımcıları çalıştıkları ortamı bizzat görmek için ziyaret edemedik, birçok katılımcı da ürettikleri işlerin İstanbul'da nasıl bir bağlamın içine yerleşebileceğini araştıramadı. Bienalin kendi tarihinde hiçbir zaman bu kadar uzaktan yaşanan bir süreç olmamıştı.

Bütün bunlara rağmen bu bienal sıradışı, belki de çığır açacak bir eşzamanlılığın ürünü. Çünkü birbiriyle bağlantılı bütün siyasi, ekonomik, ekolojik ve iletişim amaçlı sistemler aynı anda hem psişik hem yapısal hem de fazlasıyla fiziksel kasılmalarla sarsılmaktan darmadağınık bir hâle geldi. Öngörülemez sağlık tedbirleri, keskinleşen kimlik ayrımları, sivil toplum üzerindeki baskıların, zenginlik ve fırsat eşitsizliklerinin artışı, bitkilerin, hayvanların ve şiddetli iklim olaylarının çaldığı alarm çanları, derinleşen malzeme ve işçi kıtlığı, enflasyon sarmalı, küresel lojistik faaliyetlerinde yaşanan tıkanıklık...

Dünyanın her yerinde görülen bu koşullar, diğer faaliyetler gibi entelektüel faaliyeti de –kültürü üretme ve yayma dahil– etkiliyor. Bunların nedenlerinin yeni ya da gizemli bir tarafı yok; biz de sonuçlarını örtbas etmeye çalışmadık. Diğer herhangi bir endüstri kadar sürdürülemez olan, eşitsizliğe ve güvence-

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 298 2.09.2022 10:23

siz emeğe dayanan, kolonyal adaletsizliğin mirasını taşıyan sanatın o muazzam sergi makinesinin kas hafızasına teslim olmaya da hazır değildik. Ama pandemi yüzünden her şey gibi biz de durmak zorunda kalınca, bu küresel alışveriş ve tanıtım sisteminin amaçları ve araçlarına yeni bir ayar yapma ve onları yeniden inceleme fırsatı bulduk.

Belki de, elimizde olan, bir *zeitgeist*'a (zamanın ruhu) en çok benzeyen şey, derin ve yaygın bir belirsizlikti. Buna karşın evrensel bir eyleme geçişe, radikal kolektif tepkiler oluşturmaya dönük bir çağrıda bulunmayı hayal etmek hiç bu kadar zor olmamıştı. Aslına bakılırsa birbirinin peşi sıra gelen krizler bunun tam aksini gerektiriyor gibiydi. Birkaç ülkede sanatçılar, yazarlar ve icracılar, devlet desteğiyle ücretsiz izne ayrılırken, çoğu yerde kendi başlarının çaresine bakmak, yeni geçim kaynakları bulmak ya da yeni teknikler öğrenmek, batmakla çıkmak arası bir yerde yaşamak zorunda kaldılar. Bu yüzden, pandemi boyunca yürüttüğümüz tartışmalarda, *koyvermeye*, birbirimize serbestlik tanımaya, yükümlülüklerimizi askıya almaya ve beklentilerimizi bir yana bırakmaya mecbur olduğumuzu hissettik. Ev sahiplerimizden de bunu istedik; şimdi izleyicilerimizden de istiyoruz.

Asla sadece bir sağlık krizi olarak göremediğimiz ve halen derinleşmeye devam eden krizin ortasında yazıp sayfa 296-297'de yeniden yer verdiğimiz şairane niyet beyanından başka bir kamusal açıklamamız olmadı. Pandemi, daha yavaş ve yerel bir faaliyeti, daha hafif ayak izlerini, daha az kitlesel ve maddi etkileri gerektiriyor, hatta talep ediyordu. Bu koşullar altında, birleştirici bir anlatı veya tema etrafında genel bir bakış sunmaya dönük büyük ve küresel bir sergi düzenlemenin hiçbir anlamı yoktu. Buna karşılık bir bienalin, güven, saygı, mesleki dayanışma, süreklilik ve diyalog gibi eksikliğini çektiğimiz bazı şeylerin dağıtımına yardımcı olabileceğini düşündük.

Bütün bir gezegenin işlemez hâle gelmesine iki eşzamanlı müdahaleyle yanıt vermeye çalıştık. Bunlardan ilki pragmatikti: Bulundukları yer ve zamanda, çok çeşitli formlarda gelişebilecek uzun vadeli sanatsal deneyler başlatmak, böyle deneyleri teşvik etmek ve desteklemek, aynı zamanda sergilemeye dönük bir manzara üretiminden ziyade *süreçlerin* keşfedilmesini vurgulamak. İlişkilendiğimiz projelerin çoğu halihazırda yürüyen projelerdi, birçoğu bienal bittikten sonra da devam edecek. Varış noktası olmayan bu gelişim sürecini bir tür kompost olarak niteledik –heterojen ve öngörülemez, ama kesinlikle rasgele değil; bir çözülme, dönüşme ve yeniden oluşma süreci; bilinmeyene bir hazırlık.

İkincisi ise bir kavramsal organizasyon çalışmasıydı. Bu süreçleri ve çeşitli katılımcılar arasında bilgi ve enerji paylaşımını, gerek kümülatif biçimde gerekse tek başına teşvik edebilecek altı araştırma ekseni belirledik. Sayfa 294-296'da özetlenen bu altı akış, birer "tema" değildir. Bunları bienalin "bağdokusu"nu oluşturan ortak kaygılar, ortak değerler, duygudaşlıklar ve dayanışmalar

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 299 2.09.2022 10:23

olarak gördük. Bu akışlar katılımcılarla sohbetlerimize, özellikle de sayıları arttıkça, bir yön kazandırdı. Bu akışlar her zaman birbirine yaklaşmıyor, ama yaklaştıklarında da geçici bile olsa güçlü ve dönüştürücü yeni bir enerji yaratıyor.

Dolayısıyla, bu kitabın bir sergiyi belgelemek amacıyla tasarlanmadığını söylememiz gerek. Tarzlarının ve ele aldığı konuların heterojenliğine rağmen, kompostlama dediğimiz, hâlâ devam eden bu sürecin nakaratları ve ahengine dair bir fikir veriyor. Kitap doğrusal bir okumayı gerektirmiyor –daha ziyade, bir serginin değil de bir kompostun "elkitabı" veya kullanıcı kılavuzu gibi görebiliriz. Bu bienal için sipariş edilen makaleler ve daha kısa "pozisyon metinleri"nden oluşan ve küçük bir kısmı, var olan yayınların içinden seçilmiş olan bu kitap, bienalin kaygılarına ve referanslarına dair daha derin bir bağlam ve teorik düşünceler sunuyor. Metinler arasında herhangi bir hiyerarşi, yazarlar ve katkı sunanlar arasında ise herhangi bir öncelik sırası yoktur –sonuç olarak yazarlar da estetik üreticileridir; projeler ise metinler kadar söylemseldir ve onlar gibi yıllarca sürdürülen sabırlı bir araştırmanın ürünüdür. Burada büyük oranda görsel formda temsil edilen projeler, bağlantıları, kesişim noktalarını, ortak bağlamları, çoktan yapılmış sohbetler kadar halen devam etmekte olanları da eklemleyen bir bakış açısıyla bir araya geliyor. Bienalin sergi yöneticisi Elif Kamışlı'nın her hafta katılımcılara gönderdiği mektuplardan oluşan seçki, iki yılı aşan hazırlık süreci boyunca çoğumuzun ziyaret edemediği bir kentin genellikle gergin olan ruh hâlindeki değişimleri, ulusal olmanın çok ötesinde, aynı zamanda kentsel ve son derece kişisel olan bir huzursuzluğun tarihini kayda geçiriyor.

Katılımcıların açık çağrımıza cömertlikle, güvenle ve coşkuyla yanıt vermesi, hem bizi onurlandırdı hem de bizim için esin kaynağı oldu. Birlikte düşünerek ve sohbet ederek geçen o yılları geride bıraktıktan sonra, küresel sergi şebekesi yeniden vites artırmaya başlarken, son derece verimli geçen bu duraklama döneminin daha da sürmesine dair gönülsüz bir istek duyuyoruz. Ama herkesin işe geri dönmesi gerekiyor. İzolasyonda kalmak seyahat iştahımızı nasıl da kabarttı! Sergilerden aldığımız keyfi ne kadar da özlemişiz! Kalabalıklar arasında olmaya, kalabalık sohbetlerin nabzını yeniden hissetmeye nasıl da hasretiz! Dolayısıyla her yeniden düşünmeye adanmışlık, bir şeyleri başka türlü yapmanın üstüne giderken hissedilen tüm cesaret adına bu bitmeyen bir hesaplaşma olarak kalmalıydı. Bienalin önlemeye çalıştığımız kas hafızasının ne kadar yaman ve yaygın olduğunu gördük. Bu hafıza bizde de var; biz de bu işe soyunurken kendi şablonlarımız ve beklentilerimizle geldik.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 300 2.09.2022 10:23

Başlıca güncel sanat platformları –en azından Avrupa'dakiler– aynı krizin, aynı işlemeyen gezegenin havasını soludu ve buna farklı şekillerde tepki veriyor. Büyük küçük, eski yeni adaletsizlikleri öfkeli, bazen de didaktik veya sitemkâr bir tonda uzun uzun sıralamakta hiçbir sakınca yok. Devam eden istismarlar ve sorumsuzlukların yanı sıra düzeltilmeyen yanlışları saymakta da hiçbir sakınca yok. Ortak tarihimize ve toplumsal hafızamıza göz ardı edilmiş hikâyeleri yeniden kazandırmak en doğrusu. Eğitim yapılarını yenilemenin, kolektifliğin çeşitli yanlarına canlılık kazandırmanın, sanattaki ekonomi modellerini, biçimsel şablonları ve mesleki rolleri sarsmanın tam sırası. Sanatın sürdürülebilir bir faaliyete dönüştürülmesi gerektiğini göstermek ve bunu hayata geçirmek, sanat üretimini, eser sahibi-nesne-galeri sisteminin boyunduruğundan ama az ama çok koparmak en doğrusu. Uygun olan, sanat dünyasının kendi kör noktaları üzerine hesap verebilecek hâle getirilmesi, başı çeken araştırmaların içinden doğdukları gelenekler üzerine eleştirel bir şekilde düşünmesi ve Sanat Tarihi kurumunun görmezden geldikleri ya da üzerini örttüklerini açığa çıkarmaya devam etmesi.

Sergiler arasında dayanışma olmayabilir. Ama küratörler olarak bizler gündem konuları bir yana, siyasi tarihe, toplumsal tarihe, sanat tarihine karşı şunların hepsinden sorumluyuz: Pervasız ve ekstraktif kapitalizm yüzünden türlerin ve yaşam alanlarının yok edilmesi; beyaz olmayan, sakat ve trans beden ve zihinlerin dirençliliği; güvencesizlik, şiddet ve yeni sömürgeci zora karşı stratejiler; bitmeyen feminist mücadeleler; deneysel pedagojiler; muhalif ve korkusuz bir haberciliğin devam ettirilmesi; tehlike altındaki bilgi ve hafızanın korunması... Bunlar ne Batı'nın ne de "Birinci Dünya"nın sorunlarıdır. Bu sorunların hepsinin Türkiye'de de özgün bir bağlamı ve aciliyeti, kahramanları ve sorumluları var. Ve bunlarla duygudaşlıklarımızı açıkça göstereceğiz.

Bienallerin lüks mal pazarlayan simsarların reklam kapısından ibaret olmadığında, tüm bu aciliyetler karşısında uyanık ve duyarlı olabileceğinde ve olması gerektiğinde ısrar ediyoruz. Bir yandan sanatı toplumlarımızda cereyan eden genel tartışmaların ortasına atacak, bir yandan da tasarımla kutuplaştırılan, popülistler ve şovenistlerin indirgeyici karşıtlıkları ve "anlatı"yı kinik bir tarzda kontrol etme çabaları tarafından bölünmüş kamusal alanların barındırdığı tuzaklara düşmemeyi başarabilecek küratoryal yöntemlere ihtiyacımız olduğunu söylemek istiyoruz.

Ağustos 2022

Çeviren: **Münevver Çelik** ve **Sinem Özer**

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 301 2.09.2022 10:23

UTE META BAUER, AMAR KANWAR, DAVID TEH

From the Curators

This biennial was conceived in the midst of a spiraling global health crisis. As the pandemic brought to the fore the manifold failures of our social, political, economic and ecological systems, we sensed an opportunity to think and act differently. We felt a need to focus on process rather than on production. Yet all we could do was talk, and the only way to talk was from a distance.

The six short paragraphs that follow are not themes for an exhibition, but refrains, the shared concerns that surfaced over a year of sustained conversations, conducted in this peculiar, worldwide state of suspension. They were sent to those we asked to join the conversation and contribute to what we considered a composting exercise – an invitation to put things in motion, to plant some seeds in the present, knowing that the harvest might happen much later. Each of these six streams of thought and conversation describes an intersection where contemporary artistic practices align, exchange and find common purpose with others.

The Continuation of News by Other Means

In an age of unprecedented media manipulation and division, both deliberate and automatic (by algorithm), and as the list of prohibited topics swells and the communication of truth seems a hopeless ambition, what can emerge as an alternative means of reportage? With the breakdown of traditional news media and public spheres in so many places where we once took them for granted, we need other channels to inform and stay informed. Yet the question remains pertinent: can the decline of independent media be reversed? Or should the news be sung, tasted, encoded and decoded with other senses?

Ways of Learning

Learning is not just about acquiring information, it is a space for knowledge co-creation, for refreshing the means and methods of exchange. The pedagogical forms and initiatives that have caught our attention are not all experimental, but each is energised by compassion, cooperation and counter-memory. Yet the alternative traditions of learning are not the monopoly of liber-

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 302 2.09.2022 10:23

al thinkers. In many places, this zone of engagement is keenly contested by resurgent conservative and nationalist forces. What modes of learning will encourage care and respect for the non-human, the recognition of epistemic diversity, of new and forgotten literacies?

Anarchiving

Can knowledge of the past be propagated without being institutionalised? Conventions of archiving tend to centralise intellectual resources, and make them fixed and authoritative. Another kind of archiving can generate open repositories that grow organically and unpredictably. In these initiatives, histories are activated, revised or contested through strategies of dispersal, play, translation, migration, fermentation and disintegration.

Elemental Politics—Geopoetics

How can our lives and economies be rearranged to secure a healthy society and environment? As irreversible changes are wrought by human actions and reactions that may be unseen or unconscious, our failed custodianship of land, air and water has come to define our age. Care for the elements requires cooperation across boundaries, generations and species, as well as access to endangered cultural resources. Customary knowledge, languages and media may be as fundamental as the air we breathe. Artists are increasingly the agents of this mediation.

Trans-sensory Aesthetics

What can a sound make us see? Why do smells make us remember? What would a 'structure of feeling' taste like? While the rational vision privileged by Western science currently shapes the understanding of development and progress around the globe, it also facilitates the exploitation of colonised peoples and the environment. But the eyes seldom work alone. Artists work in diverse ways across the sensory divisions that limit our intelligence, divisions hardened by modernity and normative presumptions about the 'able' body. Can a trans-sensory literacy put us more in touch with the world?

Far Past—Unorthodox and Ancient Solutions

A great planetary complex of social, environmental and mental crises has emerged in our lifetime. Yet many of the causes are anything but new: exploitation, greed, intolerance; failures of leadership and responsibility. How can we live with difference? How can we cultivate love for the world? How can we learn to apologise and to forgive, to overcome violence and brutality? Premodern societies had some answers to these questions, insights that have

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 303 2.09.2022 10:23

faded, or been buried by monolithic thinking, divisive and reductive ideologies. What was once suppressed as unorthodox, or derided as primitive or superstitious, may hold the keys to our creative evolution.

Curatorial Statement

'Rather than being a great tree, laden with sweet, ripe fruit, this biennial seeks to learn from the birds' flight, from the once teeming seas, from the earth's slow chemistry of renewal and nourishment. There may be no great gathering, no orchestrated coming together in one time and place; instead it might be a dispersal, an invisible fermentation. Its threads will be drawn together, but they will multiply and diverge, at different paces, crossing here and there but with no noisy culmination, no final knot. Let this biennial be compost. It may begin before it is to begin and continue well after it is over.'

Rather than being a great tree, laden with sweet, ripe fruit, this biennial seeks to learn from the birds' flight, from the once teeming seas, from the earth's slow chemistry of renewal and nourishment. There may be no great gathering, no orchestrated coming together in one time and place; instead it might be a dispersal, an invisible fermentation. Its threads will be drawn together, but they will multiply and diverge, at different paces, crossing here and there but with no noisy culmination, no final knot. Let this biennial be compost. It may begin before it is to begin and continue well after it is over.

The suspension of life-as-we-knew-it is a rare licence to do things differently. Doing justice to this moment means resetting our expectations and our purposes, reimagining our formats and making way for a fundamental questioning that is political and philosophical; for conversations, intimate and public, generous and trenchant. What is needed above all in this uncertain window is the confidence to try unfamiliar ways, old and new, of interacting with each other and with the world.

Feelings could become spaces, ears could become eyes, and water could become words. Words may be drawn in the mud, on the wall or in the air. A murmur may resound across vast distances, carrying seeds and stimulants of conversation and change. A biennial might be a hospital, a university, a restaurant, a newspaper – not an exercise in consensus but a shared terrain of suggestion and persuasion, of curiosity, chance encounter, and the debate on which civic trust is founded, betrayed and rebuilt.

As our channels of communication become mere instruments of manipulation, we ask: what's left of the public conversation, of thinking aloud, of a reading public, of reading in public? If we listen together to the silence, might

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 304 2.09.2022 10:23

we rediscover our patience, our humility, our vulnerabilities? Can we reactivate public expression and reimagine the crossroads, the news stand, the coffee shop and the teahouse, the independent publisher or the local bookstore? Can other forms of thinking, speaking and making – poetic, cinematic, sonic – keep us informed and publicly mindful?

The projects of this biennial, the correspondents of this newspaper, the guests at this get-together, will be individuals and groups making sense of our times – of this planetary dysfunction we created and must face together – learning and sharing very old and very new techniques, insights from near and far. Using the biennial's platform and the strange gravity of this moment of rupture, this composting will support and make visible their long-term investment; it will amplify their ideas and their agency by way of exhibition, publication, conversations and live events in Istanbul and elsewhere in Turkey, and even further afield. Rather than mounting a spectacle, we aim to inspire accommodation, connecting existing sites of civic and cultural exchange, activating others that are underutilised or dormant.

As social intercourse sputters, restarts, migrates to virtual channels; as we learn to care, share and speak across new distances, we affirm the need to come together, in hospitable spaces and initiatives that defend and revitalise our public cultures.

March, 2021

'Let this biennial be compost...'

There is an ambivalence in this English phrase that permits many possible interpretations. It could be an earnest entreaty ('Let us compost together, and call it a biennial!'); or more hands-off, for composting is also *laissez faire*, a matter of letting things be, letting them be together, letting them do their thing. Or it could be a preparation for change, letting things break down so they might be rearranged into dynamic new compounds. Something about these mixed purposes has made it a signal phrase for the contradictory impulses of curating a biennial in a global pandemic.

We all know many time-poor city dwellers who have struck new relationships with their kitchen waste in these home-bound years. We are not about to meet our physical needs from our pot-strewn window sills and balconies, yet there is something hopeful about all this composting. A modest redirection of time and thought, without prospect of material gain, must be some show of faith, a sign of shifting focus, of changing needs.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 305 2.09.2022 10:23

The pandemic made it impossible to ignore what we already knew: we needed to get closer to matter, to what we use and assimilate, and find some axis of responsibility in our consumption. Perhaps more critically, we needed to be reminded what it's like to nurture life, to foster growth – to prune, weed, repot, fertilize; to maintain beings other than our own. This required a change of pace and rhythm, and faith – belief in a 'mundane resurrection'. (Michael Marder)

As grasses flourished on the roadsides and birds and larger creatures explored big-city streets, our immediate surroundings were refreshed, and very local activity had a renewed appeal. Even in lockdown, standing at the kitchen window offered a fresh point of view. It was salutary for many of us, this chance to review priorities after decades of a quickening, globally networked life.

The 17th Istanbul Biennial was conceived and planned in the midst of unprecedented uncertainty, insecurity, immobility and for many of those involved, personal loss. Like most international survey exhibitions, it was shaped by diverse contributors, handlers of diverse forms, custodians of distinct traditions, partisans of distinct struggles. For two years, as curators we were unable to visit contributors to see first-hand the settings in which they all worked; most participants were unable to explore the contexts their work might find in Istanbul. It was surely the most remote process in this Biennial's history.

Yet it is the product of an extraordinary and perhaps epochal simultaneity, for all our interlinked political, economic, ecological and communicational systems are in disarray, convulsed by spasms that are at once psychic, structural and all too physical. Unpredictable sanitary regulations; hardening identitarian divisions; worsening repressions of civil society and inequalities of wealth and opportunity; alarm bells sounded by flora, fauna and extreme climatic events; acute shortages of material and workers, spiraling inflation, global logistical logjam...

These conditions, which touch every place on earth, affect intellectual work – including the business of making and disseminating culture – like any other. None of their causes are new or mysterious; we have not tried to conceal their effects. Nor were we prepared to surrender to the muscle memory of art's great exhibitionary machine, as unsustainable as any industry, as dependent on inequality and precarious labour, as riddled with the legacies of colonial injustice. But immobilized in the pause of pandemic time, we found an opportunity to recalibrate, to reconsider the ends and means of this global system of exchange and promotion.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 306 2.09.2022 10:23

The profound, widespread uncertainty may have been the closest thing we could have to a *zeitgeist*. Yet the prospect of a universal call to arms, of radical collective responses, was harder than ever to imagine. Indeed, the concatenation of crises seemed to demand just the inverse. While in a few countries artists, writers and performers were furloughed with state support, in most places they were left to fend for themselves, to find new livelihoods or learn new techniques, to sink or swim. In our discussions throughout the pandemic, we felt it was therefore imperative that we *let go*, that we give each other some latitude, suspend our obligations, and set aside expectations. We asked this of our hosts, too; and we ask it of our audience.

Our only public proposition was the poetic statement of intent reproduced here on pages 304-305, written in the midst of the still deepening crisis that we could not accept was primarily a sanitary one. The pandemic warranted, even demanded, slower and more localised activity, lighter footprints, a lower mass and material impact. In such conditions, the idea of authoring a large, global survey exhibition with a unifying narrative or theme made no sense. But it seemed to us that a biennial could help to distribute some things that were in short supply: confidence, respect, professional solidarity, continuity and dialogue.

We tried to respond to the planetary state of dysfunction by way of two simultaneous operations. The first was pragmatic: to initiate, encourage and support long-term artistic experiments, unfolding in their own place and time, in a wide variety of forms, while emphasising the discovery of *processes* rather than production with a view to display. Many of the projects with which we have engaged were already underway; most will continue after the Biennial closes. We characterised this development without culmination as a kind of compost – heterogeneous and unpredictable, but never random; a process of disintegration, transformation and regeneration; a preparation for the unknown. Second was the work of conceptual organisation: we formulated six lines of enquiry that would cumulatively and individually promote those processes, and the sharing of knowledge and energy between the various participants. Those six streams, summarised on pages 302-304, are not 'themes'. We saw them as the biennial's 'connective tissue': common concerns, shared values, sympathies and solidarities. They gave some orientation to our conversations with participants, especially as the latter multiplied. The streams do not always converge, but when they do, a new energy is generated that is transitory, yet potent and transformative.

It should follow that this book was not designed to document an exhibition. Heterogeneous in its idioms and subject matter, it nevertheless provides a sense of the refrains and the consistency of this ongoing process that we have called 'composting'. It does not presuppose linear reading – it is more

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 307 2.09.2022 10:23

like a 'companion' or user's guide, not to an exhibition but to the compost. A series of commissioned essays and shorter 'positions', in a few cases drawn from existing publications, offer deeper context and theoretical reflection on the Biennial's concerns and terms of reference. There is no hierarchy among texts, no priority between authors and other contributors – the former are aesthetic producers after all; and the projects are as discursive and as much informed by years of patient research as the essays. The gathered projects are represented for the most part visually, with a view to articulating connections, intersections and common contexts, conversations already had, conversations still to come. A selection of letters sent weekly to participants by the Biennial's Exhibition Manager, Elif Kamışlı, registers shifts in the mood, often tense, of a city most of us couldn't visit over more than two years of preparation – a history of unease that is far more than national, as well as municipal, and acutely personal.

We were humbled and inspired by the generosity, the confidence, and the joy with which contributors answered our open-ended call. With those years of reflection and conversation behind us, as the global exhibition circuit roars back into gear, we half-wish we could maintain that fertile state of suspension. But people need to get back to work. How the isolation has whet our appetite for travel! How we've missed the pleasures of exhibition! How we long to be amongst the crowd, to feel once more the pulse of public conversations! And so for all our commitment to rethinking, for all the confidence shown in trying things another way, this had to be an incomplete reckoning. The biennial muscle memory we had hoped to thwart turned out to be formidable, and widely shared. It is in us, too; we came to the task with our own templates and expectations. The premier platforms for contemporary art – the European ones at least — breathe the same atmosphere of crisis and planetary dysfunction, and have responded in various ways. It is proper that a litany of injustices be recited, large and small, old and new; that the tone should be indignant, at times didactic or reproachful. It is proper that unresolved wrongs be recited, as well as ongoing abuses and irresponsibility. It is right that we restore unacknowledged stories to our common history and social memory. It is timely that educational structures are renewed and the terms of collectivity refreshed, that art's economic models, formal templates and professional roles are shaken up. It is right that practising and showing it should become sustainable activities, and that artistic production is unyoked, a little or a lot, from the author-ob-

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 308 2.09.2022 10:23

ject-gallery system. And it is fitting that the art world be made answerable for its blind spots, that its flagship surveys be made historically reflexive and critical with respect to their traditions; that they continue to uncover what the institution of Art History has ignored or buried.

There may be no solidarity among exhibitions. But as curators, we share these responsibilities – to political history, to social history, to art history – to say nothing of the topical agenda: the eradication of species and habitats by a heedless, extractive capitalism; the resilience of non-white, crip and trans bodies and minds; strategies against precarity, violence and neocolonial coercion; unfinished feminist struggles; experimental pedagogies; the protection of dissent and fearless reportage; the preservation of endangered knowledge and memory … These are neither Western problems nor 'First-world problems'. All of them have specific contexts and urgency, protagonists and perpetrators, in Turkey. And our sympathies will be clear.

We insist that biennales can and should be responsive, alive to these urgencies, not merely promotional outlets for the brokers of luxury commodities. We affirm the need for curatorial methods that enmesh art within debates occurring in our societies at large, while dodging the pitfalls of public spheres polarised by design, divided by populists and chauvinists with their reductive oppositions and their cynical control of 'the narrative'.

August, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 309 2.09.2022 10:23

Danarto dkk
2022

Üretim süreci | Work in progress

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 310 2.09.2022 10:23

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 311 2.09.2022 10:23

Sergilenen Eserler
List of Exhibited Works

Lida Abdul
Geçiş Hâlinde, 2008
DVD formatına çevrilmiş 16mm film
4 dk 55 sn
Sanatçının ve Giorgio Persano Gallery'nin izniyle

In Transit, 2008
16mm film transferred to DVD
4 min. 55 sec.
Courtesy of the artist and Giorgio Persano Gallery

Beyaz Ev, 2005
DVD formatına çevrilmiş 16mm film
5 dk
Sanatçının ve Giorgio Persano Gallery'nin izniyle

White House, 2005
16mm film transferred to DVD
5 min.
Courtesy of the artist and Giorgio Persano Gallery

Taşlarla Vurmak, 2005
DVD formatına çevrilmiş 16mm film
5 dk
Sanatçının ve Giorgio Persano Gallery'nin izniyle

Clapping with Stones, 2005
16mm film transferred to DVD
5 min.
Courtesy of the artist and Giorgio Persano Gallery

Açık Radyo
katkısıyla | with contribution by Muntadas
Radyo Bienal, 2021
Zeyno Pekünlü tarafından hazırlanan ve Açık Radyo'da yayımlanan 26 bölüm radyo programı
Yaklaşık 50 dk (her bir bölüm)
Açık Radyo ve İstanbul Bienali'nin izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.

Radyo Bienal, 2021
26-week radio programme conceived by Zeyno Pekünlü and broadcast at Açık Radyo
c. 50 dk. (each episode)
Courtesy of Açık Radyo and Istanbul Biennial
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.

Açık Radyo - Şimdi ve Burada, 2022
Radyo arşivinden görsel işitsel belgeler, açık stüdyo, canlı yayın ve performanslardan oluşan yerleştirme
Değişken boyutlar
Açık Radyo'nun izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.

Açık Radyo - Here and Now, 2022
Audio-visual documentation from the radio's archive, open studio, live broadcast and performances
Dimensions variable
Courtesy of Açık Radyo
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.

Çeviri Üzerine: Açık Radyo, Mitler ve Stereotipler, 2010, tarafından Muntadas
Video, ses
31 dk 46 sn
Sanatçının izniyle

On Translation: Açık Radyo, Myths and Stereotypes, 2010, by Muntadas
Video, sound
31 min. 46 sec.
Courtesy of the artist

Arahmaiani
Bayrak Projesi, 2022
Kumaş, ahşap, video belgeleme, performans ve video sanatı (performans eyleminden yapılmış)
Değişken boyutlar
Sanatçının izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Öner Kocabeyoğlu / Papko Art Collection desteğiyle üretilmiştir. Endonezya Eğitim, Kültür, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı desteğiyle sergilenmiştir.

Flag Project, 2022
Fabric, wooden poles, video document, performance and video art
(made from performance action)
Dimensions variable

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 312 2.09.2022 10:23

Courtesy of the artist
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Öner Kocabeyoğlu / Papko Art Collection.
Presented with the support of Ministry of Education, Culture, Research, and Technology of the Republic of Indonesia.

Pustaka Bergerak (Endonezya Gezici Kütüphane Ağı)
Nirwan Ahmad Arsuka ve Pustaka Bergerak gönüllüleri
Pustaka Bergerak (Indonesian Mobile Library Network)
Nirwan Ahmad Arsuka and volunteers of Pustaka Bergerak
Halk İktidar Okuryazarlık, 2022
Karışık medya yerleştirme (dijital video, ses, bisiklet, örme sepet)
15 dk (video), değişken boyutlar
Pustaka Bergerak'ın izniyle

People Power Literacy, 2022
Digital video, sound
15 min.
Courtesy of Pustaka Bergerak

Takımadalarda Varlık Zinciri, 2022
Şişirilmiş balonlar, plastik tüpler ve kupalar
750 x 500 x 70 cm
Pustaka Bergerak'ın izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.

Archipelago's Chain of Being, 2022
Inflated balloons, plastic tubes and cups
750 x 500 x 70 cm
Courtesy of the Pustaka Bergerak
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.

Blockchain Üzerine
Dijital video, ses
10 dk
Pustaka Bergerak'ın izniyle

On the Blockchain
Digital video, sound
10 min.
Courtesy of the Pustaka Bergerak

Atıf Akın
Mutant Zaman, 2022
Dijital medya yerleştirmesi (tek-kanallı 4K video/animasyon, ışıklı kutular, çok kanallı düşük çözünürlüklü LED ve TFT ekranlar)
Değişken süreli döngüler içinde muhtelif miktar ve boyutlarda
Sanatçının izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
SAHA Derneği desteğiyle üretilmiştir.

Mutant Time, 2022
Digital media installation (single-channel 4K video/animation, lightboxes, multi-channel low resolution LED and TFT displays)
Variable quantities and dimensions in variable loops
Courtesy of the artist
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Adlaw Sang Mananagat (Balıkçılar Günü)
Martha Atienza ve GoodLAND Association
Adlaw Sang Mananagat (Fisherfolks Day)
Martha Atienza and GoodLAND Association
Adlaw Sang Mananagat (Balıkçılar Günü), 2022
Video
45 dk 17 sn
Sanatçının, GoodLAND Association'ın ve Silverlens'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Shane Akeroyd, Han Nefkens Foundation ve Mondriaan Fund destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Adlaw Sang Mananagat (Fisherfolks Day), 2022
Video
45 min. 17 sec.
Courtesy of the artist, GoodLAND Association and Silverlens
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Shane Akeroyd, Han Nefkens Foundation and Mondriaan Fund.

Sugdan Ko (Benimle Başlıyor), 2022
Video, ses
11 dk 3 sn
Sanatçının, GoodLAND Association'ın ve Silverlens'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Shane Akeroyd, Han Nefkens Foundation ve Mondriaan Fund destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 313 2.09.2022 10:23

Sugdan Ko (It Starts with Me), 2022
Video, sound
11 min. 3 sec.
Courtesy of the artist, GoodLAND Association and Silverlens
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Shane Akeroyd, Han Nefkens Foundation and Mondriaan Fund.

Way Pag Otro (Hiçbir Şey Değişmedi), 2022
Video, ses
17 dk 19 sn
Sanatçının, GoodLAND Association'ın ve Silverlens'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Shane Akeroyd, Han Nefkens Foundation ve Mondriaan Fund destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Way Pag Otro (Nothing Has Changed), 2022
Video, sound
17 min. 19 sec.
Courtesy of the artist, GoodLAND Association and Silverlens
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Shane Akeroyd, Han Nefkens Foundation and Mondriaan Fund.

Tarek Atoui
Fısıldayan Oyun Alanı, 2021
Karışık medya (yerleştirmesi)
Değişken boyutlar
Limanlardaki ses kayıtları Tarek Atoui, Eric La Casa, Enis Çakar, Tuğrul Gültepe, Helin Koç ve Aslı Yalçın tarafından alınmıştır. (Desan Tersanesi, Çındemir Tersanesi, DFDS Pendik Tersanesi, Dentaş Tersanesi, Zeyport Liman İşletmesi)
Sanatçının ve KY Leong Özel Koleksiyonu, Malezya'nın izniyle
17. İstanbul Bienali için genişletilmiş edisyon
Fransız Kültür Merkezi destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.
Tarek Atoui'nin Fısıldayan Oyun Alanı sunumu kapsamında gerçekleşen Can Kulağıyla Dinleme atölyeleri Vuslat Vakfı işbirliğiyle gerçekleşmiştir.

The Whispering Playground, 2021
Mixed media
Variable dimensions
Harbour sounds and recordings by Tarek Atoui, Eric La Casa, Enis Çakar, Tuğrul Gültepe, Helin Koç and Aslı Yalçın (Desan Shipyard, Çındemir Shipyard, DFDS Pendik Shipyard, Dentaş Shipyard, Zeyport Port Operations)
Courtesy the artist and private collection of KY Leong, Malaysia.
Extended version for the 17th Istanbul Biennial
Produced and presented with the support of Institut français.
The Generous Listening workshops within the scope of The Whispering Playground by Tarek Atoui took place in collaboration with the Vuslat Foundation.

Laura Anderson Barbata
Shapono, 1992–2001
Shiki ve abaka kâğıdı üzerine su bazlı mürekkep blok baskılar; ithal ürünü siyah bezle kaplanmış ve özel sıcak mühürle damgalanmış, üzerinde projenin başlığı ve hayata geçirenin isminin olduğu özel yapım kapaklı bir kutu
31,75 x 22,86 x 1,27 cm (kitap)
35 x 24,76 x 5,08 cm (kutu)
Sanatçının ve Yanomami Owë Mamotima ve Sheroanawe Hakihiiwe'nin izniyle
Fundación Jumex Arte Contemporáneo ve Meksika Ankara Büyükelçiliği destekleriyle sergilenmiştir.

Shapono, 1992–2001
Shiki and abaca handmade paper, water based ink block prints, custom-built clamshell box covered in canapeta cloth and hot stamped in black with the name of the project and the project initiator
31.75 x 22.86 x 1.27 cm (book)
35 x 24.76 x 5.08 cm (box)
Courtesy of the artist, Yanomami Owë Mamotima and Sheroanawe Hakihiiwe
Presented with the support of Fundación Jumex Arte Contemporáneo and Embassy of Mexico in Ankara.

Shapono, 2003
Shapono kitabına dayanan video animasyon
7 dk 30 sn
Shapono çizimleri ve metni: JB Hakihiiwe, Jacinto Jakirahiwe, P. Jose Bortoli
Shapono kitap düzeltmeni ve koordinatörü; video prodüksiyonu, storyboard ve gerçekleştirme: Laura Anderson Barbata

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 314 2.09.2022 10:23

Animasyon: Matthew Clark
Seslendirme: JB Hakihiiwe, Jacinto Jakirahiwe, Lutri Akiwa and Gladys Hakihiiwe Koherema
Yanomami Owë Mamotima projesi ve Yanomami Intercultural, Bilingual School, Platanal, Amazon, Venezuela'nın izniyle
Fundación Jumex Arte Contemporáneo ve Meksika Ankara Büyükelçiliği destekleriyle sergilenmiştir.

Shapono, 2003
Video animation based on the book Shapono
7 min. 30 sec.
Shapono drawings and text: JB Hakihiiwe, Jacinto Jakirahiwe, P. Jose Bortoli
Shapono book editor and coordinator; video production, storyboards and realisation: Laura Anderson Barbata
Animation: Matthew Clark
Voices: JB Hakihiiwe, Jacinto Jakirahiwe, Lutri Akiwa and Gladys Hakihiiwe Koherema
Courtesy of the artist, Yanomami Owë Mamotima project and the Yanomami Intercultural, Bilingual School, Platanal, Amazon, Venezuela
Presented with the support of Fundación Jumex Arte Contemporáneo and Embassy of Mexico in Ankara.

Yanomami Owë Mamotima. El yapımı Kâğıt Projesi, 2000
Projenin video dokümantasyonu
9 dk 19 sn
Sanatçının, Yanomami Owë Mamotima projesi ve Sheroanawe Hakihiiwe'nin izniyle
Fundación Jumex Arte Contemporáneo ve Meksika Ankara Büyükelçiliği destekleriyle sergilenmiştir.

Yanomami Owë Mamotima. Hand-made Paper Project, 2000
Video documentation of the project
9 min. 19 sec.
Courtesy of the artist, Yanomami Owë Mamotima project and Sheroanawe Hakihiiwe
Presented with the support of Fundación Jumex Arte Contemporáneo and Embassy of Mexico in Ankara.

Bizim-Tarihimiz-Kitaplarda-Bulunmaz, 2001–2021
Sentetik elyaftan el dokuması hamaklar
Değişken ölçüler
Sanatçının ve Yucatán, México'dan zanaatkârların izniyle
Fundación Jumex Arte Contemporáneo ve Meksika Ankara Büyükelçiliği destekleriyle sergilenmiştir.

Our-History-is-Not-Found-in-a-Book, 2001–2021
Hand-woven hammocks made from synthetic fibers
Dimension variable
Courtesy of the artist and artisans from Yucatán, México
Presented with the support of Fundación Jumex Arte Contemporáneo and Embassy of Mexico in Ankara.

John Bell

Nesne Performansının Yıllığı'ndan sayfalar, 2018-2022
John Bell tarafından derlenmiş fotoğraf seçkisi
Yaklaşık 30 x 60 cm (her biri)
Katkıda bulunanın izniyle

Pages from Annals of Object Performance, 2018-2022
Photo selection curated by John Bell
c. 30 x 60 cm (each)
Courtesy of the contributor

Bread and Puppet Theater'dan bez afişler (Peter Schumann), 2021-2022
Kumaş
Yaklaşık 2 x 1 m (her biri)
Katkıda bulunanın ve Peter Schumann'ın izniyle

Bread and Puppet Banners (Peter Schumann), 2021-2022
Cloth
c. 2 x 1 m (each)
Courtesy of the contributor and Peter Schumann

Yokoluş İsyanı'ndan bez afişler (Niels Berger), 2021-2022
Kumaş
Yaklaşık 2 x 1 m (her biri)
Katkıda bulunanın ve Niels Berger'ın izniyle

Extinction Rebellion Banners (Niels Berger), 2021-2022
Cloth
c. 2 x 1 m (each)
Courtesy of the contributor and Niels Berger
Yüksek Sesle Bak Bez afişleri (Rachel

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 315 2.09.2022 10:23

Schragis ve Josh Yoder), 2021-2022
Kumaş
Yaklaşık 2 x 1 m (her biri)
Katkıda bulunanın ve Rachel Schragis ve Josh Yoder'in izniyle

Look Loud Banners (Rachel Schragis and Josh Yoder), 2021-2022
Cloth
c. 2 x 1 m (each)
Courtesy of the contributor and Rachel Schragis and Josh Yoder

John Bell'in *Nesne Performansının Yıllığı: Kuklacılık, Sokak Performansı ve Eylemcilik* başlıklı sunumu Chrest Vakfı ve ABD Ankara Büyükelçiliği destekleriyle sergilenmiştir. | John Bell's presentation, titled *Annals of Object Performance: Puppetry, Street Performance, and Activism* presented with the support of Chrest Foundation and the U.S. Mission to Turkey.

Devenir Universidad
Ursula Biemann, Hernando Chindoy Chindoy, Maria-Belen Saez de Ibarra, Waira Jacanamijoy, Flora Marcas, Ivan Vargas
Sesli Bilişsel Alan (Devenir Universidad Ortak Projesinin Bir Parçası), 2022
Karışık medya yerleştirmesi (iki kanallı video, ses, duvar resmi, duvar metni ve fotoğraf)
37 dk 12 sn (video)
Katkıda bulunanın ve Kolombiya'nın Yerli Inga Halkının izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Swiss Arts Council Pro Helvetia desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Vocal Cognitive Territory (Part of the collaborative project Devenir Universidad), 2022
Multimedia installation (two-channel video, sound, wall drawing, wall text, photo)
37 min. 12 sec. (video)
The courtesy of the artist and the Indigenous Inga People of Colombia
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Swiss Arts Council Pro Helvetia.

Bread and Puppet Theater in collaboration with Cengiz Özek
Toplumun Kötülükleri, 2022
Performans ve müzik eşliğinde geçit töreni, afiş, kâğıt hamurundan ve atık malzemelerden maskeler ve kostümler, ekşi maya ekmeği, "Çöp Canavarı" gölge oyunu için hazırlanan kuklalar
Değişken süreler
Bread and Puppet Theater ve Cengiz Özek'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Chrest Vakfı, ABD Ankara Büyükelçiliği ve SAHA Derneği destekleriyle üretilmiştir.

Demons of Society, 2022
Performance and parade including music, banners, paper-mache and waste material masks and costumes; sourdough bread, puppets for a shadow theatre titled "Garbage Monster"
Durations variable
Courtesy of Bread and Puppet Theater and Cengiz Özek
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Chrest Foundation, the U.S. Mission to Turkey and SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Cooking Sections
Çamuralem, 2022
Mekâna özgü karışık medya yerleştirmesi
Değişken boyutlar
Cooking Sections ve Akgün İlhan, Anadolu Meraları, Burçin Çıngay, Itri Levent Erkol, Melisa Bal, Mustafa Avcı ve Gülinler'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Goethe-Institut Istanbul ve British Council destekleriyle üretilmiştir. ifa – Institut für Auslandsbeziehungen ve Acción Cultural Española (AC/E) destekleriyle sergilenmiştir.

Wallowland, 2022
Site-specific multi-media installation
Dimensions variable
Courtesy of Cooking Sections and the contributors Akgün İlhan, Anadolu Meraları, Burçin Çıngay, Itri Levent Erkol, Melisa Bal, Mustafa Avcı and Gülinler
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Goethe-Institut Istanbul and British Council.
Presented with the support of ifa – Institut für Auslandsbeziehungen and Acción Cultural Española (AC/E).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 316 2.09.2022 10:23

Manda Festivali, 2022
Yıllık manda festivali. İlk festival 17 Eylül 2022
Akgün İlhan, Anadolu Meraları, Burçin Çıngay, Itri Levent Erkol, Melisa Bal, Mustafa Avcı ve Gülinler'in Cooking Sections'a katkılarıyla.
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Bu edisyon SPOT Projects desteğiyle gerçekleşmiştir.

The Buffalo Festival, 2022
Yearly water buffalo festival. First festival 17 September 2022
Cooking Sections contributions by Akgün İlhan, Anadolu Meraları, Burçin Çıngay, Itri Levent Erkol, Melisa Bal, Mustafa Avcı and Gülinler
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
This edition is realised with the support of SPOT Projects.

Danarto dkk (Danarto and friends)
ABRACADABRA
ABRACADABR
ABRACADAB
ABRACADA
ABRACAD
ABRACA
ABRAC
ABRA
ABR
AB
A, 2022

Arşiv gösterimi, veri kataloğu (alıntılar), sanat eseri reprodüksiyonu, iki resim, katılımcı etkinlikleri, oyunlar, atölyeler, radyo istasyonu, doğaçlama performans alanı, stand-up komedi gösterisi, performanslar ve tartışma dizilerinden oluşan araştırma projesi sunumu
Değişken ölçüler
Julian Abraham "Togar", Saleh Husein, Sakdiyah Ma'ruf, Anissa Rahadiningtyas, HS Hairus Salim, Tamarra & Hyphen – (Ratna Mufida, Akmalia Rizqita "Chita", Grace Samboh, Rachel K. Surijata)'ın izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Natasha Sidharta, Konfir Kabo ve Endonezya Eğitim, Kültür, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

ABRACADABRA
ABRACADABR
ABRACADAB
ABRACADA
ABRACAD
ABRACA
ABRAC
ABRA
ABR
AB
A, 2022

Research project presentation consisting of archival display, data catalogue (excerpts), artwork reproduction, two paintings, participatory activities, games, workshops, radio station, jamming station, stand-up comedy piece, performances, and series of discussions.
Dimensions variable
The courtesy of Julian Abraham "Togar", Saleh Husein, Sakdiyah Ma'ruf, Anissa Rahadiningtyas, HS Hairus Salim, Tamarra & Hyphen – (Ratna Mufida, Akmalia Rizqita "Chita", Grace Samboh, Rachel K. Surijata
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Natasha Sidharta, Konfir Kabo, and the Ministry of Education, Culture, Research, and Technology of the Republic of Indonesia.

Hrant Dink Foundation and 23.5 Hrant Dink Site of Memory
Hrant Dink Vakfı ve 23,5 Hrant Dink Hafıza Mekânı
Mantı Postası, 2022
Üç ayda bir çevrimiçi yayımlanan gazete ve bir matbû edisyon
26 x 40 cm ve 64 sayfa (matbu edisyon)
Katkıda bulunanların ve Hrant Dink Vakfı ve 23,5 Hrant Dink Hafıza Mekânı'nın izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Chrest Vakfı, Heinrich-Böll-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği ve SAHA Derneği destekleriyle yayımlanmıştır.

Dumpling Post, 2022
Three online monthly newspaper and one printed edition
26 x 40 cm and 64 pages (printed edition)
The courtesy of the contributors and Hrant Dink Foundation and 23.5 Hrant Dink Site of Memory
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Published with the support of Chrest Foundation, Heinrich Böll Foundation Turkey

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 317 2.09.2022 10:23

Representation and SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Eva Egermann
Crip Magazine #5, 2022
Sanat yayını
22 x 30 cm, 56 sayfa
Sanatçının ve katkıda bulunanların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Phileas – A Fund for Contemporary Art ve Austrian Federal Ministry for Arts, Culture, the Civil Service and Sport (BMKOES) destekleriyle yayımlanmıştır.

Crip Magazine #5, 2022
Art-zine
22 x 30 cm, 56 pages
Courtesy of the artist and the contributors
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Published with the support of Phileas – A Fund for Contemporary Art and Austrian Federal Ministry for Arts, Culture, the Civil Service and Sport (BMKOES).

Ângela Ferreira
Zip Zap Sirk Okulu, 2000-2022
Karışık medya yerleştirme (tahta, kumaş, çimento, çelik kablo, fotoğraf)
500 x 730 cm (kadran)
250 x 460 cm (yarım daire)
50 x 200 cm (yarım daire)
Sanatçı ve Cristina Guerra Gallery'nin izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
República Portuguesa – Cultura / Direção-Geral das Artes desteğiyle üretilmiştir.
Portekiz Ankara Büyükelçiliği ve Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL) destekleriyle sergilenmiştir.

Zip Zap Circus School, 2000-2022
Multimedia installation (wood, cloth, cement, steel cable, photo)
500 x 730 cm (quadrant)
250 x 460 cm (semi-circle)
50 x 200 cm (semi-circle)
Courtesy of the artist and Cristina Guerra Gallery
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of República Portuguesa – Cultura / Direção-Geral das Artes. Presented with the support of the Embassy of Portugal in Ankara and Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL).

Footsteps / Footsteps
Ayakizi, 2022
Arapça, Türkçe ve İngilizce kitaplar, mekâna özgü kütüphane, buluşmalar, çevrimiçi toplantılar, okuma grupları, müzik, podcast serisi, kısa telefon sohbetleri
Footsteps'in izniyle
Değişken boyutlar ve süreler
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Chrest Vakfı ve SAHA Derneği destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

Footsteps, 2002
Books in Arabic, Turkish and English, site specific library, meetings, online meetings, reading groups, music, podcast series, short phone conversations
Dimensions and durations variable
Courtesy of Footsteps
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Realised with the support of Chrest Foundation and SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Fernando García-Dory
Boğatepe Gelecek Sözleşmesi, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (keçe, dokuma aletleri, Boğatepe'den çeşitli tıbbı bitkiler ve peynirler, video, kâğıt hamurundan ve mukavvadan heykeller ve diğerleri)
Kâğıt hamuru atölyesi: Aysel Alver, Mehmet Emin İbrahimoğlu
Keçe atölyesi: Aynur Yüce
Kamera: İbrahim Süleymanoğlu
Duyusal iletişim atölyesi: Güler Zerger
Değişken boyutlar
Yerküre Kooperatifi ve Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği işbirliğiyle
Elif Kamışlı, Esin Bozovalı, bütün Boğatepe halklarına ve canlılarına özel teşekkürler
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Bilge Öğüt Cümbüşyan & Haro Cümbüşyan destekleriyle üretilmiştir. Acción Cultural Española (AC/E) desteğiyle sergilenmiştir.

Boğatepe Charter of Futures, 2022
Multimedia installation (felt, a variety of medical herbs and cheese from Boğatepe, video, paper-mache sculptures and others)
Paper-mache workshop: Aysel Alver, Mehmet Emin İbrahimoğlu
Felt workshop: Aynur Yüce
Camera: İbrahim Süleymanoğlu
Sensory communication workshop: Güler Zerger

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 318 2.09.2022 17:40

Dimensions variable
In collaboration with Yerküre Cooperative and Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği
Special thanks to Elif Kamışlı, Esin Bozovalı, peoples and all living beings of Boğatepe
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Bilge Öğüt Cümbüşyan & Haro Cümbüşyan. Presented with the support of Acción Cultural Española (AC/E).

Green Papaya
Saniyede 20 dalganın altında geriye doğru koşmak, 2022
Üç kanallı ses yerleştirmesi, kitapçık
PiST/// Interdisciplinary Project Space, NPAA (Nagkakaisang Progresibong Artista-Arkitekto / United Progressive Artists and Architects), Visual Pond, ve Lunâ Art Collective ile işbirliği içinde Green Papaya Art Porjects'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Filipinler İstanbul Başkonsolosluğu ve National Commission for Culture and the Arts (NCCA) destekleriyle sergilenmiştir.

Running backwards below 20 waves per second, 2022
Three-channel sound installation, booklet
Durations variable
Courtesy of Green Papaya Art Projects in collaboration with PiST/// Interdisciplinary Project Space, NPAA (Nagkakaisang Progresibong Artista-Arkitekto / United Progressive Artists and Architects), Visual Pond, and Lunâ Art Collective
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Presented with the support of the Consulate General of the Republic of the Philippines in Istanbul and National Commission for Culture and the Arts (NCCA).

Newell Harry
Sul Mare, 2022
Hikâyeleri, imgeleri ve eşyaları bir araya getiren arşivimsi yerleştirme
Değişken ölçüler
Sanatçının ve Roslyn Oxley9 Gallery, Sidney'nin izniyle
17. İstanbul Bienali ve KADIST işbirliğiyle üretilmiştir. Bu proje, sanata destek ve danışma organı olan Avustralya Sanat Konseyi aracılığıyla Avustralya Hükümeti tarafından desteklenmiştir.
Sul Mare, 2022
Quasi-archival installation gathering stories, images and artifacts
Dimensions variable
Courtesy of the artist and Roslyn Oxley9 Gallery, Sydney
Co-produced by the 17th Istanbul Biennial and KADIST. This project has been assisted by the Australian Government through the Australia Council for the Arts, its arts funding and advisory body.

Taloi Havini
Çağrıya Cevap Ver, 2021
Yirmi iki kanal ses yerleştirmesi
Değişken süreler
Bu proje TBA21–Academy tarafından sipariş verilmiş ve Wendy Schmidt'in eş kurucusu olduğu Schmidt Ocean Institute ile ortak olarak üretilmiştir. 17. İstanbul Bienali için bu proje sanata destek ve danışma organı olan Avustralya Sanat Konseyi aracılığıyla Avustralya Hükümeti tarafından desteklenmiştir.

Answer to the Call, 2021
Twenty-two-channel sound installation
Durations variable
This project has been commissioned by TBA21–Academy and co-produced with Schmidt Ocean Institute, co-founded by Wendy Schmidt. For the 17th Istanbul Biennial it is assisted by the Australian Government through the Australia Council for the Arts, its arts funding and advisory body.

INTERPRT
Sonsuz Derinlikten Maden Çıkarmak, 2022
Karışık medya yerleştirme (videolar, 3D modelleme, haritalar, araştırma belgeleri)
Değişken boyutlar
INTERPRT'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Office for Contemporary Art Norway (OCA), Arts Council Norway ve Norveç Ankara Büyükelçiliği destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Mining the Abyss, 2022
Multimedia installation (videos, 3D modelling, maps, research documentation)
Dimensions variable
Courtesy of INTERPRT
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 319 2.09.2022 10:23

Produced and presented with the support of Office for Contemporary Art Norway (OCA), Arts Council Norway, and Royal Norwegian Embassy in Ankara.

Lamia Joreige
Muğlak zamanlar - Bir dönüşümü haritalandırmak, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (arşiv belgeleri, metinler, fotoğraflar, edisyon çizimler)
Değişken boyutlar
Sanatçının ve Marfa' Beirut'un izniyle

Uncertain times - Mapping a transformation, 2022
Multimedia installation (archival documents, texts, photos, drawing editions)
Dimensions variable
Courtesy of the artist and Marfa' Beirut

Gülsün Karamustafa
Emniyetsiz, 2022
Video ve 25 adet paravan
10 dk (döngüsel video), 185 x 60 cm (her bir kanat)
Sanatçı ve BüroSarıgedik'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
SAHA Derneği desteğiyle üretilmiştir.

Insecure, 2022
Video and 25 room separators
10 mins (looping video), 185 x 60 cm (each wing)
Courtesy of the artist and BüroSarıgedik
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Elif Öner & Evrim Kavcar
Hassas Sesler Sözlüğü, 2019 - 2022
Karışık medya yerleştirmesi (video, ses, yürüyüş, atölye)
Sanatçıların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından gerçekleştirilmiş.
SAHA Derneği desteğiyle sergilenmiştir.

Dictionary of Sensitive Sounds, 2019 - 2022
Multimedia installation (video, sound, walks, workshop)
Courtesy of the artists
Realised by the 17th Istanbul Biennial.
Presented with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Renato Leotta
CONCERTINO per il mare (Deniz için KONÇERTİNO), 2022
Karışık medya yerleştirmesi (on altı kanallı çevresel ses yerleştirmesi ve dokümanlar)
Değişken süreler ve boyutlar
Sanatçının ve Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea, Rivoli-Torino'nun izniyle
17. İstanbul Bienali ve Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea, Rivoli-Torino tarafından sipariş edilmiştir.
Proje, İtalya Kültür Bakanlığı Çağdaş Yaratıcılık Genel Direktörlüğü'nün Italian Council (10. edisyon, 2021) İtalyan güncel sanatını dünyada tanıtma programı kapsamında desteklenmiştir.

CONCERTINO per il mare (CONCERTINO for the sea), 2022
Multimedia installation (sixteen-channel environmental sound installation and documents)
Durations and dimensions variable
Courtesy of the artist and Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea, Rivoli-Torino
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial and Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea, Rivoli-Torino.
Project supported by the Italian Council (10th edition, 2021), programme to promote Italian contemporary art in the world by the Directorate General for Contemporary Creativity of the Italian Ministry of Culture.

Charles Lim & Simryn Gill
Yakınsama Bölgesi, 2022
4K video, ses
Yaklaşık 7 dk
Kayıkçı ve kameraman: Haji Burhan
Ek çekim görüntüleri: Ridhwan, Ibrahim, Donovan ve Lela
Sanatçıların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Bu proje, sanata destek ve danışma organı olan Avustralya Sanat Konseyi aracılığıyla Avustralya Hükümeti tarafından desteklenmiştir. National Arts Council of Singapore (NAC) ve Keir Foundation destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Zone of Convergence, 2022
4K video, sound
c. 7 min.
Boatman and camera: Haji Burhan

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 320 2.09.2022 10:23

Additional footage: Ridhwan, Ibrahim, Donovan and Lela
Courtesy of the artists
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
This project has been assisted by the Australian Government through the Australia Council for the Arts, its arts funding and advisory body. It is produced and presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC) and Keir Foundation.

Mariah Lookman
Nelumbo, Lotus Çiçekli Bir Su Bahçesi,2022
Mekâna özgü yerleştirme, performanslara ev sahipliği yapan su bahçesi, görsel ve işitsel öğeler içeren meditasyon platformu
Yaklaşık 9 m (çap)
Sanatçının izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Pırıl Kocaoğlu van Waesberghe & Igno van Waesberghe destekleriyle üretilmiştir.

Nelumbo, an aquatic garden with Lotus, 2022
Site specific installation, aquatic garden with performance, meditation deck with audio-visual components
c. 9 m (diameter)
Courtesy of the artist
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Pırıl Kocaoğlu van Waesberghe & Igno van Waesberghe.

Hikâyeler: Rüyalarımızdaki müziği hatırladığımızda, 2022
Canlı performans, özgün müzik bestelerinden kompozisyon
Yaklaşık 60 dk
Sanatçının, E. B. Kanıkey Güvenç Akçay, Halime Atalay ve Faysal Macit'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Pırıl Kocaoğlu van Waesberghe & Igno van Waesberghe destekleriyle üretilmiştir.

Stories: When we remember the music in our dreams, 2022
Live performance, collection of original music compositions
c. 60 min.
Courtesy of the artist with E. B. Kanıkey Güvenç Akçay, Halime Atalay and Faysal Macit
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Pırıl Kocaoğlu van Waesberghe & Igno van Waesberghe.

Sri Lanka'da Sanjeewani İçin Bir Arama, 2022
HD video, ses
39 dk
Sanatçının, E. B. Kanıkey Güvenç Akçay, Halime Atalay ve Faysal Macit'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Pırıl Kocaoğlu van Waesberghe & Igno van Waesberghe destekleriyle üretilmiştir.

A Search for Sanjeewani in Sri Lanka, 2022
HD video, sound
39 min.
Courtesy of the artist with E. B. Kanıkey Güvenç Akçay, Halime Atalay and Faysal Macit
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Pırıl Kocaoğlu van Waesberghe & Igno van Waesberghe.

Angela Melitopolous
Ana Soyundan B - Yeryüzünü Kaplamak, 2020
İki kanallı video ve sekiz kanallı ses kurulumu
75 dk
Sanatçının izniyle

Matri Linear B - Surfacing Earth, 2020
Two-channel video and eight-channel sound installation
75 min.
Courtesy of the artist

Angela Melitopolous and Kerstin Schroedinger
ZONKEY Learning to Speak with Earth - Becoming Land
Ana Soyundan B Araştırma Projesi Çerçevesinde Barbara Glowczewski ile Araştırma Röportajı, 2022
Video
39 dk
Sanatçıların izniyle

Research interview with Barbara Glowczewski in the framework of the research project Matri Linear B, 2022
Video
39 min.
Courtesy of the artists

Angela Melitopolous and Kerstin Schroedinger
İnkar Endüstrileri, 2022

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 321 2.09.2022 10:23

Video performansı ve Oktay Ince, Pelin Tan, Schokofeh Kamiz, Alexandra Kamina ile konuşmalar
Değişken süreler
Sanatçıların izniyle
Tarabya Kültür Akademisi desteğiyle üretilmiştir.

Industries of Denial, 2022
Video performance and conversations with Octay Ince, Pelin Tan, Schokofeh Kamiz, Alexandra Kamina and others
Duration variable
Courtesy of the artists
Produced with the support of Tarabya Cultural Academy.

Alice Miceli
Derinlerde (mayın tarlaları) - Kamboçya Serisi, 2019
Hahnemühle Photo Rag Baryta kâğıdına mürekkep püskürtmeli baskı, çerçeve (11 adet)
73 x 110 cm (görüntü); 75,6 x 112,6 cm (çerçeveli) (her biri)
Sanatçının ve Galeria Nara Roesler'in izniyle
In Depth (minefields) - Cambodian Series, 2019
Inkjet print on Hahnemühle Photo Rag Baryta paper, framed (11 pieces)
73 x 110 cm (image); 75.6 x 112.6 cm (framed) (each)
Courtesy of the artist and Galeria Nara Roesler

Derinlerde (mayın tarlaları) – Bosna Serisi, 2019
Hahnemühle Photo Rag Baryta kağıdına mürekkep püskürtmeli baskı, çerçeve (9 adet)
73 x 110 cm (görüntü); 75,6 x 112,6 cm (çerçeveli) (her biri)
Sanatçının ve Galeria Nara Roesler'in izniyle

In Depth (minefields) – Bosnian Series, 2019
Inkjet print on Hahnemühle Photo Rag Baryta paper, framed (9 pieces)
73 x 110 cm (image); 75.6 x 112.6 cm (framed) (each)
Courtesy of the artist and Galeria Nara Roesler

Yuta Nakamura
Atatürk'ün Katafalkı: Bir Diğer Ütopik Mimari Örneği mi?, 2022
Seramik, çamur, kâğıt, bambu, iplik, kitap, fotoğraf
Değişken boyut
Tokyo Camisi ve Diyanet Türk Kültür Merkezi'nin izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Erdem Ailesi, The Agency for Cultural Affairs, Government of Japan (Bunka-cho Art Platform Japan) ve Japan Foundation destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Atatürk's catafalque: another utopian architecture?, 2022
Ceramic, clay, paper, wood, bamboo, thread, book, photo
Variable size
Courtesy of Tokyo Mosque and Diyanet Turkish Culture Center
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Erdem Family, The Agency for Cultural Affairs, Government of Japan (Bunka-cho Art Platform Japan) and Japan Foundation.

Nepal Feminist Memory Poject
Kadınların Kamusal Hayatı – Bir Feminist Bellek Projesi, 2018–devam ediyor
Nepal Fotoğraf Kütüphanesi tarafından toplanan arşiv belgeleri, fotoğraf, projeksiyon, mektuplar, günlükler, magazinler
Nepal Picture Library ve bireysel katkıda bulunanların izniyle
Bagri Foundation desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

The Public Life of Women – A Feminist Memory Project, 2018 – ongoing
Archival documents gathered by Nepal Picture Library, photos, projection, letters, journals, magazines
Courtesy of the Nepal Picture Library and individual contributors
Produced and presented with the support of Bagri Foundation.

Christian Nyampeta
İstanbul'da Akşam Okulu: Siyah Edebiyatın Ses Arşivleri, 2022
Radio France Internationale tarafından 1970-1980'lerde hazırlanmış *Archives sonores de la littérature noire* programına dair devam eden dijitalleştirmeler, transkriptler, çeviriler ve performanslardan oluşan karışık medya yerleştirmesi
Feza Kayungu Ramazani, Rita Mukebo

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 322 2.09.2022 10:23

ve Prodige Tumba Makonga'nın sanatsal müdahaleleri; Antony Mutshipule ve Prodige Makonga tarafından düzenlenen oyuncak yapma atölyeleri. Ayrıca Ağustos 2022'de Kassel'de (Almanya) documenta fifteen kapsamında gerçekleşen ve *Archives sonores de la littérature noire* dinleme seanslarına hazırlık niteliği taşıyan çiçek çizme atölyesinde konukların ve öğrencilerin yaptığı çizimler.
Değişken süreler ve boyutlar
Sanatçının ve Centre d'art Waza'nın izniyle 17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Mondriaan Fund desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

École du soir in Istanbul: Archives sonores de la littérature noire (Sound Archives of Black Literature), 2022
Multimedia installation engaging with the ongoing digitisation, transcription, translation, and performance of the *Archives sonores de la littérature noire*, a series of audio recordings released by Radio France Internationale between the late 1970s and 1980s.
Featuring artistic interventions by Feza Kayungu Ramazani, Rita Mukebo, Prodige Tumba Makonga, and toy making workshops convened by Antony Mutshipule and Prodige Makonga. Also featuring drawings made by guests and fellows during a flower drawing workshop, held in August 2022 as part of a preparatory listening session of *Archives sonores de la littérature noire* at documenta fifteen in Kassel, Germany.
Durations and dimensions variable
Courtesy of the artists and Centre d'art Waza
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Mondriaan Fund.

Oda Projesi
Anne(x), 2022
Gazete
38,1 x 27,2 cm; 36 sayfa
Oda Projesi ve katkıda bulunanların izniyle 17. İstanbul Bienali çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.
SAHA Derneği desteğiyle yayımlanmıştır.

Anne(x), 2022
Newspaper
38.1 x 27.2 cm; 36 pages
Courtesy of Oda Projesi and the contributors
Realised within the frame of 17th Istanbul Biennial.
Published with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Ahmet Öğüt ve Sessiz Üniversite ekibi (Yelta Köm, Pelin Tan, Amal Jibril, Suha Nabhan), Hamburg Kunstverein
The Silent University Oryantasyon Programı, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (video, masa, ekran, bilgisayar, tabela)
Değişken boyutlar ve süreler
The Silent University'nin izniyle
17. İstanbul Bienali ve Kunstverein in Hamburg işbirliğiyle gerçekleşmiştir.
SAHA Derneği, Goethe-Institut Istanbul ve İsveç İstanbul Başkonsolosluğu destekleriyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

The Silent University Orientation Programme, 2022
Multimedia installation (video, table, screen, computer, signage)
Dimensions and durations variable
Courtesy of The Silent University
Realised by the 17th Istanbul Biennial in collaboration with Kunstverein in Hamburg.
Produced and presented with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey, Goethe-Institut Istanbul and Consulate General of Sweden in Istanbul.

Pathshala South Asian Media Institute (PSAMI) with Gana Sanghati Andolan, Pranabesh Das, Reetu Sattar, Samari Chakma & Naeem Mohaiemen, Samsul Alam Helal, Shahidul Alam, Taslima Akhter and Thotkata
Extracurricular, 2022
Multimedia installation (photo, video, ipad, lightbox, table, chair, archival document)
Courtesy of the Pathshala South Asian Media Institute
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Chrest Foundation.

Müfredat Dışı, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (fotoğraf, video, ipad, ışıklı kutu, masa, sandalye, arşiv belgeleri)
Pathshala South Asian Media Institute'ün izniyle

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 323 2.09.2022 10:23

17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Chrest Vakfı desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Poetry Channel
Şiir Hattı, 2022
Şiirler, basılı ve dijital yayınlar, sergilemeler, buluşmalar ve Performistanbul'dan canlı performanslar
Katkı veren şairlerin izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
SAHA Derneği desteğiyle gerçekleşmiştir.

Poetry Channel, 2022
Poems, printed and digital publications, exhibits, gatherings and live performances by Performistanbul
Courtesy of the contributing poets
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Realised with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Pratchaya Phinthong
*CH4*5.75H2O'yu Ateşe Verme Önerisi (üretim sürecindeki iş),* 2013
Video
Yaklaşık 2 dk 30 sn
Sanatçının izniyle

*A Proposal To Set CH4*5.75H2O on fire (work in process),* 2013
Video
c. 2 min. 30 sec.
Courtesy of the artist

Pratchaya Phinthong and Chairat Polmuk
"Hasat mevsiminden sonra erkek bir manda kesilir, Savaştan sonra cesur bir asker öldürülür"(Preecha Phinthong Vakfı / Atasözleri), 2022
Karışık medya yerleştirmesi (dijital dosya, yazıcı, görünmez mürekkep, kağıt, ahşap, bilgisayar ve ekran)
Değişken boyutlar, yaklaşık 30 dk (dijital dosya)
Sanatçının izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.

"*After the harvest season, a male water buffalo is slaughtered,*
After the war, a brave soldier is murdered."(Preecha Phinthong Foundation / Proverbs), 2022
Multimedia installation (digital file, printer, invisible ink, paper, wood, computer and screen)
Dimensions variable, c. 30 min. (digital file)
Courtesy of the artist
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.

Araya Rasdjarmrearnsook
Büyük Zamanların Mesajı: Şehrin Hikâye Anlatıcıları (Deli), 2006
Beş kanallı video yerleştirme, ses
11 dk 30 sn; 9 dk 36 sn; 10 dk 48 sn; 10 dk 50 sn; 10 dk 45 sn
Sanatçının izniyle

Great Times Message: Storytellers of the Town (The Insane), 2006
Five-channel video installation, sound
11 min. 30 sec.; 9 min. 36 sec.; 10 min. 48 sec.; 10 min. 50 sec.; 10 min. 45 sec.
Courtesy of the artist

Tita Salina & Irwan Ahmett
Kırılganlığın Çağrısı, 2022
Video
30 dk
Sanatçıların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Emin Hitay'ın desteğiyle üretilmiştir.

The Call of Fragility, 2022
Video
30 min.
Courtesy of the artists
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Emin Hitay.

Çağrıları Toplama - Kırılganlığın Çağrısı, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (pirinç, demir, ses kaydedici, sensörlü kırmızı aydınlatma, hafıza kartı)
Değişken boyutlar
Sanatçıların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Emin Hitay'ın desteğiyle üretilmiştir.

Collecting The Calls - The Call of Fragility, 2022
Multimedia installation (brass, iron, sound recorder, red lighting with sensoric

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 324 2.09.2022 10:23

equipment, memory card)
Variable dimensions
Courtesy of the artists
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Emin Hitay.

Sanayi Devriminden Beri Küresel Sıcaklık Değişimi ve Eser Bulma - Kırılganlığın Çağrısı, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (masa üstü, metal masa ayağı, çeşitli nesneler)
Değişken boyutlar
Sanatçıların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Emin Hitay'ın desteğiyle üretilmiştir.

Global temperature Change Since the Industrial Revolution and Finding Artifacts - The Call of Fragility, 2022
Multimedia installation (table top, metal table leg, various objects)
Variable dimensions
Courtesy of the artists
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Emin Hitay.

Zava Adası (Endonezya) ve Türkiye'deki Avrasya Plaka Kırılganlığının Merceğinden - Kırılganlığın Çağrısı, 2022
40 adet fotoğraf
6 x 9 cm (her biri)
Sanatçıların izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Emin Hitay'ın desteğiyle üretilmiştir.

Through the lens of Eurasian Plate fragility in Java Island (Indonesia) and Turkey - The Call of Fragility, 2022
40 photos
6 x 9 cm (each photo)
Courtesy of the artists
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Emin Hitay.

Marco Scotini
Disobedience Archive, Ders Bitti, (2005-2022)
Arşiv videoları, Can Altay tarafından tasarlanmış sergi üniteleri, yayın
Arnold Braho (asistan küratör) ve Sarp Özer (araştırma küratörü)
Değişken süreler ve boyutlar
Sanatçıların izniyle
SAHA Derneği desteğiyle üretilmiştir.
İstanbul İtalyan Kültür Merkezi desteğiyle sergilenmiştir.

Disobedience Archive (Ders Bitti), (2005-2022)
Archive videos, exhibition display designed by Can Altay, publication
Arnold Braho (assistant curator) and Sarp Özer (research curator)
Dimensions and durations variable
Courtesy of the artists
Produced with the support of SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.
Presented with the support of Italian Cultural Institute of Istanbul.

Lieko Shiga
İnsan Suretinde Bahar, 2019
Kromojenik baskı ile üretilmiş fotoğraflar
Değişken boyutlar
Sanatçının izniyle
Japan Foundation desteğiyle sergilenmiştir.

Human Spring Series, 2019
C-type print photos
Dimensions variable
Courtesy of the artist
Presented with the support of Japan Foundation.

Sim Chi Yin
"*Bir Gün Anlayacağız*": *Müdahaleler,* 2018 - 2020
12 adet pigment baskı, cam ürezine folyo
59,4 x 42 cm (görüntü); 60,6 x 43,2 x 0,5 cm (çerçeveli) (her biri)
Sanatçının ve Zilberman Gallery'nin izniyle
National Arts Council of Singapore (NAC) desteğiyle sergilenmiştir.

"One Day We Will Understand": Interventions, 2018 - 2020
12 pigment prints, foil on glass
59.4 x 42 cm (image); 60.6 x 43.2 x 0.5 cm (framed) (each)
Courtesy of the artist and Zilberman Gallery
Presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC).
"*Bir Gün Anlayacağız*": *Kalıntılar,* 2017
İki kanallı video yerleştirme, ses
6 dk 56 sn
Sanatçının ve Zilberman Gallery'nin izniyle

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 325 2.09.2022 10:23

National Arts Council of Singapore (NAC) desteğiyle sergilenmiştir.
"One Day We Will Understand": Requiem, 2016-2018
Two-channel video installation, sound
6 min. 58 sec.
Courtesy of the artist and Zilberman Gallery
Presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC).

"Bir Gün Anlayacağız"serisinden Kalıntı #9, 2016
Arşiv pigment baskı
110,5 x 110, 5 cm (görüntü); 111,5 x 111,5 x 1 cm (çerçeveli)
Sanatçının ve Zilberman Gallery'nin izniyle
National Arts Council of Singapore (NAC) desteğiyle sergilenmiştir.

Remnants #9, from "One Day We Will Understand", 2016
Archival pigment print
110.5 x 110.5 cm (image); 111.5 x 111.5 x 1 cm (framed)
Courtesy of the artist and Zilberman Gallery
Presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC).

"Bir Gün Anlayacağız" serisinden Kalıntı #11, 2017
Arşiv pigment baskı
110,5 x 110, 5 cm (görüntü); 111,5 x 111,5 x 1 cm (çerçeveli)
Sanatçının ve Zilberman Gallery'nin izniyle
National Arts Council of Singapore (NAC) desteğiyle sergilenmiştir.

Remnants #11, from "One Day We Will Understand", 2017
Archival pigment print
110.5 x 110. 5 cm (image); 111.5 x 111.5 x 1 cm (framed)
Courtesy of the artist and Zilberman Gallery
Presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC).

"Bir Gün Anlayacağız" serisinden Kalıntı #12, 2017
Arşiv pigment baskı
110,5 x 110, 5 cm (görüntü); 111,5 x 111,5 x 1 cm (çerçeveli)
Sanatçının ve Zilberman Gallery'nin izniyle
National Arts Council of Singapore (NAC) desteğiyle sergilenmiştir.

Remnants #12, from "One Day We Will Understand", 2017
Archival pigment print
110.5 x 110. 5 cm (image); 111.5 x 111.5 x 1 cm (framed)
Courtesy of the artist and Zilberman Gallery
Presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC).

"Bir Gün Anlayacağız" serisinden Kalıntı #13, 2016
Arşiv pigment baskı
110,5 x 110, 5 cm (görüntü); 111,5 x 111,5 x 1 cm (çerçeveli)
Sanatçının ve Zilberman Gallery'nin izniyle
National Arts Council of Singapore (NAC) desteğiyle sergilenmiştir.

Remnants #13, from "One Day We Will Understand", 2016
Archival pigment print
110.5 x 110.5 cm (image); 111.5 x 111.5 x 1 cm (framed)
Courtesy of the artist and Zilberman Gallery
Presented with the support of National Arts Council of Singapore (NAC).

Catarina Simão
Union of Struggles, otherwise
Üslubun Etkisi, 2014
Video
24 dk
Sanatçının izniyle
Portekiz Ankara Büyükelçiliği ve Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL) destekleriyle sergilenmiştir.

Effects of Wording - The Mozambique Archives, 2014
Directed by Catarina Simão; editing by Fernanda Gurgel
Video
29 min.
Courtesy of the artist
Presented with the support of Embassy of Portugal in Ankara and Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL).

Banliyöde Şafak (Madrugada Suburbana), INC, Mozambik, 1981
José Baptista tarafından yönetilmiştir; Moira Forjaz tarafından kurgulanmıştır;
Kahire, Mısır'da bulunan Cimatheque-Alternative Film Centre tarafından 2022'de

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 326 2.09.2022 10:23

16mm filmden dijitalleştirilmiştir.
11 dk 17 sn
Instituto Nacional das Indústrias Culturais e Criativas, Maputo, Mozambik ve sanatçının izniyle
Portekiz Ankara Büyükelçiliği ve Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL) destekleriyle sergilenmiştir.

Suburban dawn (Madrugada Suburbana), INC, Mozambique, 1981
Directed by José Baptista; editing by Moira Forjaz;
Digitalised from 16mm film in 2022 by Cimatheque-Alternative Film Centre, in Cairo, Egypt
11 min. 17 sec.
Courtesy of Instituto Nacional das Indústrias Culturais e Criativas, Maputo, Mozambique and the artist
Presented with the Embassy of Portugal in Ankara and Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL)

Manjacaze. Umudumuzun Gözyaşları (Manjacaze.Lágrimas da nossa esperança), INC, Mozambik, 1989
Isabel Noronha tarafından yönetilmiştir; Enoque Mate tarafından kurgulanmıştır.
Kahire, Mısır'da bulunan Cimatheque-Alternative Film Centre tarafından 2022'de 16mm filmden dijitalleştirilmiştir.
9 dk 2 sn
Instituto Nacional das Indústrias Culturais e Criativas, Maputo, Mozambik ve sanatçının izniyle
Portekiz Ankara Büyükelçiliği ve Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL) destekleriyle sergilenmiştir.

Manjacaze. Tears of our hope (Manjacaze. Lágrimas da nossa esperança), INC, Mozambique, 1989
Directed by Isabel Noronha; editing by Enoque Mate;
Digitalised from 16mm film in 2022 by Cimatheque-Alternative Film Centre, in Cairo, Egypt
9 min. 2 sec.
Courtesy of Instituto Nacional das Indústrias Culturais e Criativas, Maputo, Mozambique and the artist
Presented with the Embassy of Portugal in Ankara and Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL)

Jornal de Parede (duvar gazetesi), 2022
İki orijinal A1 film posterinden ve 1970'lerin FRELIMO pedagoji kâğıtlarından oluşan duvar kompozisyonu
Değişken boyutlar
Sanatçının izniyle

Jornal de Parede (wall newspaper), 2022
Wall composition made of two original A1 film posters and reproductions of 1970's FRELIMO pedagogy papers
Dimensions variable
Courtesy of the artist

Yehwan Song
cascadingspiral.com, 2022
Web sitesi
Sanatçının izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Korea Arts Management Service (KAMS) desteğiyle sergilenmiştir.

cascadingspiral.com, 2022
Website
Courtesy of the artist
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Presented with the support of Korea Arts Management Service (KAMS).

Sriwhana Spong
Bu Ağaç Bana Ait!, 2022
HD formatına çevrilmiş 16mm film ve HD video
10 dk
Sanatçının ve Micheal Lett'in izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Creative New Zealand desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

This Tree is Mine!, 2022
16mm film transferred to HD and HD video
10 min.
Courtesy of the artist and Micheal Lett
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Creative New Zealand.

Enstrüman I (Sevgi ve Bengisu), 2022
İçinde çeşitli malzemeler bulunan 18 bronz heykel

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 327 2.09.2022 10:23

15 x 15 x 15 cm (her biri)
Sanatçının ve Micheal Lett'in izniyle 17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Creative New Zealand desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Instrument I (Sevgi and Bengisu), 2022
18 bronze sculptures containing various materials
15 x 15 x 15 cm (each)
Courtesy of the artist and Micheal Lett
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Creative New Zealand.

Enstrüman J (Georgie), 2022
Tel toka, halat
150 cm (her biri)
Sanatçının ve Micheal Lett'in izniyle 17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Creative New Zealand desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir.

Instrument J (Georgie), 2022
Metal bobby pins, rope
150 cm (each)
Courtesy of the artist and Michael Lett
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced and presented with the support of Creative New Zealand.

Arazi Assembly and Topological Atlas
Yerinden Edilme Hali: Dolaşık Geçmiş Topografyalar, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (video, fotoğraf, kumaşa baskı, tohum, halı, harita, masa, ipad, ekran)
Değişken boyutlar ve süreler
Arazi Assembly ve Topological Atlas'ın izniyle
Arazi Assembly ve Topological Atlas kolektiflerinin "Yerinden Edilme: Dolaşık Topografyalar" projesi Pelin Tan, CAD+SR ve SAHA Derneği desteğiyle üretilmiş ve düzenlenmiştir. Topolojik Atlas, Avrupa Birliği'nin Ufuk 2020 araştırma ve inovasyon programı (758529 sayılı Hibe Sözleşmesi) kapsamında Avrupa Araştırma Konseyi'nden (ERC) finansman almıştır.

State of Displacement: Entangled Topographies, 2022
Multimedia installation (video, photo, print on fabric, seed, carpet, table, ipad, screen)
Dimensions and durations variable
Courtesy of the Arazi Assembly and Topological Atlas
"State of Displacement: Entangled Topographies" project by Arazi Assembly and Topological Atlas is produced by Pelin Tan, CAD+SR and SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey. Topological Atlas has received funding from the European Research Council (ERC) under the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme (Grant Agreement No. 758529).

Orkan Telhan
Soluk Müzesi: Kamusal alan yerleştirmesi, değişken boyutlar
Hazım Müzesi: Basılı yayın
Yenikapı'nın Müzeleri, 2022
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.
Schering Stiftung ve SAHA Derneği destekleriyle üretilmiştir.

Museum of Exhalation: Printed publication
Museum of Digestion: Public installation, dimensions variable
Yenikapı's Museums, 2022
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.
Produced with the support of Schering Stiftung and SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

Yee I-Lann with CT Aturdaya, Darwisa binti Omar, Kinnuhong binti Gundasali, Koddil binti Tamunang, Noraidah binti Jabarah, Roziah binti Jalalid, Sanah binti Belasani
Harunan Motol (Tekne Merdiveni), 2021
Ng Chee Lee kimyasal boyayla dokunmuş Bajau Sama DiLaut Pandanus mirası (büyük ölçekli miras örtü)
488 x 550 cm
Yaklaşık 8-10 kg
Sanatçı ve CT Aturdaya, Darwisa binti Omar, Kinnuhong binti Gundasali, Koddil binti Tamunang, Noraidah binti Jabarah, Roziah binti Jalalid, Sanah binti Belasani'nin izniyle

Harunan Motol (Boat's Ladder), 2021
Bajau Sama DiLaut Pandanus heritage weave with Ng Chee Lee chemical dyes (large scale heritage mat)
488 x 550 cm
c. 8-10 kg

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 328 2.09.2022 10:23

Courtesy of the artist and CT Aturdaya, Darwisa binti Omar, Kinnuhong binti Gundasali, Koddil binti Tamunang, Noraidah binti Jabarah, Roziah binti Jalalid, Sanah binti Belasani

Yee I-Lann
Oh My Daling, 2022
Tek kanallı HD video
Yaklaşık 18 dk
Sanatçının izniyle
Oh My Daling, 2022
Single-channel HD video
c. 18 min.
Courtesy of the artist

Merve Elveren & Çağla Özbek
Hem Zemin / Hem Zaman, 2022
Karışık medya yerleştirmesi (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfın'dan arşiv belgeleri ve Ayşe Düzkan, Merve Kaptan, Zeynep Sayın, Dilek Winchester ve Çatlak Zemin'in katkılarıyla fotoğraf, video, ses, pankart)
Nazlı Yayla (Proje asistanı)
Değişken boyutlar
Katkıda bulunanların izniyle
Bagri Foundation ve SAHA Derneği destekleriyle üretilmiştir.

In Time / On Ground, 2022
Multimedia display (archival documents from The Women's Library and Information Centre Foundation and photo, video, sound, banner with the contributions of Ayşe Düzkan, Merve Kaptan, Zeynep Sayın, Dilek Winchester ve Çatlak Zemin)
Nazlı Yayla (Project assistant)
Dimensions variable
Courtesy of the contributors
Produced with the support of Bagri Foundation and SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey.

atelier d'architecture autogérée
Müşterekleşme Temelli Mimarlık, 2022
Pelin Tan ile İstanbul'da organize edilen atölye ve kent yürüyüşü
14-15 Ekim 2022
atelier d'architecture autogérée ve Pelin Tan'ın izniyle

Commons-based Architecture, 2022
Workshop and urban walk in Istanbul organised with Pelin Tan
14-15 October 2022
Courtesy of the atelier d'architecture autogérée and Pelin Tan

KONDA Araştırma ve Danışmanlık | Research and Consultancy
Harman, 2022
Mekânsal yerleştirme (saha araştırması, projeksiyon, ipad)
Değişken boyutlar
KONDA'nın izniyle
17. İstanbul Bienali tarafından sipariş edilmiştir.

Blend, 2022
Spatial installation (survey, projection, ipad)
Dimensions variable
Courtesy of KONDA
Commissioned by the 17th Istanbul Biennial.

What Are The Birds Thinking?
Kuşlar Ne Düşünüyor?, 2022
6-14 yaş arası çocukların üretimleri ve onların paylaşıldığı web sitesi
Değişken boyutlar ve teknikler
Katılımcıların izniyle

What Are The Birds Thinking?, 2022
The productions of children aged 6-14 and the website where they are shared
Dimensions and techniques variable
Courtesy of the contributors

Carlos Casas
Kiklop, 2022
Sonik ve görsel kompozisyonlar eşliğinde mekâna özgü yerleştirme
Değişken boyutlar ve süreler
Sanatçının izniyle
CICLoPE (Center for International Cooperation in Long Pipe Experiment), vertov Project, Ibrida festival sayesinde.
Acción Cultural Española (AC/E) desteğiyle sergilenmiştir.

Cyclope, 2022
Site-specific installation with sonic and visual compositions
Dimensions and durations variable
Courtesy of the artist
Thanks to CICLoPE (Center for International Cooperation in Long Pipe Experiment), vertov Project, Ibrida festival.
Presented with the support of Acción Cultural Española (AC/E).

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 329 2.09.2022 10:23

İstanbul Kültür Sanat Vakfı özel teşekkürlerini sunar:
The Istanbul Foundation for Culture and Arts extends special thanks to:

T.C. İstanbul Valiliği (Süheyla Ertürk Akdoğan, Abdurrahman Çelik, Dr. Coşkun Yılmaz, Kadir Koç)
T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı; Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve İstanbul İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (Mehmet Nuri Yılmaz, Hülya Ercan, İrfan Soysal, Necati Kocaeli)
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
T.C. Dışişleri Bakanlığı
T.C. Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü
T.C. İstanbul Valiliği
İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü
Beyoğlu Kaymakamlığı
İstanbul Gümrükler Başmüdürlüğü
Gümrükler Genel Müdürlüğü
Geçici Muafiyetler Şube Müdürlüğü
Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı (Bahar Gedik, Ceylan İncekara, Ceylan Karaulan, Gülşah Korkmaz, Nilgün Cendek, Saliha Kaya, Şevket Kaya, Buğra Gökçe, Ceren Akdağ, Derya Atacan, Elif Atayman, Perihan Yücel, Utku Cihan)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı (Mahir Polat, Sinan Çağlar, Yusuf Kurşun, Zeynep Çulha)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Danışmanlığı
Beşiktaş Belediyesi
Beyoğlu Belediye Başkanlığı
Kadıköy Belediyesi
Küçükçekmece Belediyesi (Güney Özkılınç, Yasemin Bektaş, İlker Çetinkaya)
Şişli Belediye Başkanlığı
Zeytinburnu Belediyesi (Ömer Arısoy, Eyüp Demir)
İstanbul Liman Başkanlığı (Suat Kaptanoğlu, Filiz Baran)
Ambarlı Limanı Mülki İdare Amirliği (Esra Çağlar)

Acción Cultural Española (AC/E) (José Andrés Torres Mora, Isabel Izquierdo, Marta Rincón, Diana Jiménez, Raquel Mesa, Magdalena Jiménez)
Acıbadem Tıp Fakültesi (Begüm Saatçioğlu Güler ve Ceyda Akyol)
Arts Council Norway (Kristin Danielsen, Ingrid Pettersen, Thomas Bjerke Holen)
Australia Council for the Arts (Adrian Collette AM, Alice Nash, Georgie McClean, Jennifer Teale, Rebekah Hawthorne Robertson)
Austrian Cultural Forum Istanbul (Silvia Neureiter, Talia Illetschko)
Austrian Federal Ministry for Arts, Culture, the Civil Service and Sport (BMKOES) (Werner Kogler, Andrea Mayer)
Bagri Foundation (Alka Bagri, Juan de Lara, Alessandra Cianetti, Emma Townsend)
BAK basis voor actuele kunst (Maria Hlavajova, Eva Postema)
British Council (Nilgün Yalçın Felchner, Esra A. Aysun, Su Başbuğu, Zeynep Aybar, Sevra Davis, Parvinder Marwaha, João Guarantani)
Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea (Carolyn Christov-Bakargiev, Marcella Beccaria, Federica Lamedica, Irene Calvi)
Chrest Foundation (Lou Anne King Jensen, Jeff Jensen, Haley Jensen, William Jensen, Elizabeth Suhler Jensen)
Consulate General of France in Istanbul (Olivier Gauvin, Sébastien Bulot)
Consulate General of Italy in Istanbul
Consulate General of Japan in Istanbul (Hisao Nishimaki, Şaziye Çelik, Akiko Yamada)
Consulate General of Sweden in Istanbul (Peter Ericson, Mike Bode, Aslı Yurdanur)
Consulate General of the Republic of the Philippines Istanbul (Arvin R. De Leon, Lorena Joy P. Banagodos, Vanah Dominique M. De Guzman)
Consulate General of the Kingdom of the Netherlands in Istanbul (Arjen Uijterlinde, İpek Sür van Dijk)

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 330 2.09.2022 10:23

Creative New Zealand (Stephen Wainwright, Richard Knowles, Sarah Burge, Jude Chambers, Eleanor Congreve, Tanya Martusheff)

Çatlak Zemin (Hande Sakarya, Selime Büyükgöze, Yasemin Köker)

Desan Deniz İnş. San. A.Ş. ve KPT Tersanesi (Sedat Aksu, Özcan Şeker)

DFDS Pendik Limanı (Arzu Dedebaş, Öznür Sevgi, Kenan Üst, Levent Şinel, Ceylan Özge Sualp Altun, Emre Tekinalp, Cuma Arslan, Yüksel Emanet, Ufuk Buga, İbrahim Polat, Bülent Coşkun, MV Fadiq Gemisi)

Directorate-General for Contemporary Creativity of the Italian Ministry of Culture (DGCC) (Dott. Onofrio Cutaia, Dott. Fabio De Chirico)

Embassy of France in Ankara (H.E. Hervé Magro)

Embassy of Mexico in Ankara (José Luis Martínez y Hernández, Mario Chaparro Altamirano)

Embassy of Portugal in Ankara and Camões - Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL) (Jaime Leitão, Mário Tiago Paixão)

Embassy of Singapore in Ankara (Jonathan Tow, Yong Yang Mak, Shamini Sukumaran)

EOS Grup (Ali Bayraktar, Barış Tınar)

Fundación Jumex Arte Contemporáneo (Eugenio López Alonso, Mónica Quintini)

Future Perfect (Singapore)

Gate 27 (Melisa Tapan, Meltem Karakuş)

Goethe-Institut Istanbul (Mani Pournaghi, Petra Diehl, Özlem Kaymak)

Goethe-Institut South Africa (Klaus Krischok, Dr. Asma Diakité, Francois Venter)

Han Nefkens Foundation (Han Nefkens, Hilde Teerlinck, Alessandra Biscaro, Ok Kyung Yoon)

Heinrich Böll Foundation Turkey Representation (HBS) (Kristian Brakel, Yonca Verdioğlu, Cem Bico, Saynur Gürçay)

Hisar Okulları (Naz Apak, Burak Öztürkmen, Petek Pekuysal)

ifa – Institut für Auslandsbeziehungen (Ulrich Raulff, Gitte Zschoch, Ingrid Klenner, Anna Stergel)

Indonesian Ministry of Education, Culture, Research, and Technology

Institut français Istanbul (Christian Schnell, Banu Aykın, Saadet Ersin, Sinan Ersin, Selin Kalaycıoğlu)

Institut français Paris (Eva Nguyen Binh, Erol Ok, Émilie Boucheteil, Adeline Blanchard, Hélène Maza, Sylvie Riou, Marie-Cécile Bournichon)

Italian Cultural Institute of Istanbul (IIC) (Salvatore Schirmo, Tanju Şahan, Bruno Morea)

İstanbul Bilgi Üniversitesi (Halil Nalçaoğlu, Ali Alper Akyüz, Emine Eser Gegez, Mesrure Melis Bilgin, Meltem Ezer, Ece Şener)

İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Kültür A.Ş. (Ahmet Kerim Kulçak, Onur Aldı, Turna Ezgi Toros, Bahar Gedik, Melis Baykan)

İstanbul Şehir Hatları (Sinem Dedetaş)

Japan Foundation (Umemoto Kazuyoshi, Miki Okabe, Tomoaki Shimane)

KADIST (Sandra Terdjman, Marie Martraire, Shona Mei Findlay, Lauren Pirritano)

Karaköy Limanı Mülki İdare Amirliği (Fatma Aysun Durkan, Ahmet Demir, Zeynep Demir, Zeynep Yavuzoğlu, Ayşe İşle)

Kars Sinema Topluluğu

KEYS Denizcilik Hizmetleri Ltd. Şti. (Batuhan Karakaş, Denizhan Özenç)

Kokopelli Şehirde (Elif Çatıkkaş, Yasemin Kırkağaçlıoğlu, Ayşe Soylu)

Korea Arts Management Service (KAMS) (Moon Young Ho, Hyein Yoon)

Kumport Liman Hizmetleri ve Lojistik Sanayi ve Ticaret A.Ş (Gizem Meracı, Aylin Aksu Kaya, Tuba Göney, Ecem Erdoğan, Kaan Anul)

Kunstverein in Hamburg (Milan Ther)

Laboratorio CICLoPE (Prof. Alessandro Talamelli)

Lamarts (Sevim Sancaktar, Hatice Cenik, Berkan Canta)

Marport Liman İşletmeleri Ticaret ve Sanayi AS (Yiğit Gül)

Mondriaan Fund (Eelco van der Lingen, Christine Lindo, Wouter Koelman, Veysel Yüce)

National Arts Council of Singapore (NAC) (Rosa Daniel, Low Eng Teong, Tay Tong)

National Commission for Culture and the Arts (NCCA) (Oscar Casaysay, Elizabeth B. Cabaya)

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 331 2.09.2022 10:23

N-FORM (Çağlar Yazıcı)
NTU Centre for Contemporary Art Singapore
Office for Contemporary Art Norway (OCA) (Katya Garcia-Antón, Anne Charlotte Hauen)
Öğretmen Ağı (Buket Sönmez, Günalp Turan, Didem Uygun, Yakup Yıldırım)
Phileas – A Fund for Contemporary Art (Jasper Sharp, Margherita Belcredi, Margarita Thurn, Christina Panholzer, Hannah Marynissen)
Project Eleven (Konfir Kabo)
República Portuguesa – Cultura / Direção-Geral das Artes (Américo Rodrigues, Sandra Rito)
Royal Norwegian Embassy in Ankara (Erling Skjønsberg, Helene Opsal, Benan Bilun Yılmaz)
SAHA – Supporting Contemporary Art from Turkey (Çelenk Bafra, Duygu Barlı, Zeynep Akdamar Büyükbahar, Ezgi Kurt, Serra Yentürk, Meltem Subaşı)
Schering Stiftung (Christina Landbrecht, Anna Papenburg)
SPOT Projects (Tansa Mermerci Ekşioğlu, Melek Gencer, Esra Arslan)
Swiss Arts Council Pro Helvetia (Philippe Bischof, Jérôme Benoit, Catherine Munger)
Tarabya Cultural Academy (Pia Entenmann, Lena Alpozan, Çiğdem İkiışık)
The Agency for Cultural Affairs, Government of Japan (Bunka-cho Art Platform Japan) (Tokura Shunichi, Miho Doi)
Vuslat Foundation (Vuslat Doğan Sabancı, Merve Çağlar)
UKA Hukuk Bürosu (Can Kurdak, Civan Kıraner, Esra Birbir)
U.S. Mission to Turkey (Jeff Flake, David T. Panetti, Eric T. Atkins, Alev Alemdar, Fulya Yavuz, Aslı Ersoy)
Vadi Sounds (Enis Çakar, Mehmet Çolak, Berna Dermenci, Tuğrul Gültepe, Hilal Koç, Aslı Yalçın)
TCDD Haydarpaşa Limanı İşletmesi (Hilmi Sönmez, İrfan Sarı)
Sarayburnu Liman Müdürlüğü - Türkiye Denizcilik İşletmeleri (Akın Demir)
Tuzla Liman Başkanlığı (Burhan Kuş, Derya Koç)
TÜMATA - Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu (Emine Begüm Kanıkey Güvenç Akçay, Halime Atalay, Faysal Macit, Sabri Sertaç Akçay, Bilge Ergin, Fatih Oral)
Zeytinburnu Liman İşletmeleri San. ve Tic. A.Ş. (Şahin Aktan)

Can Yayınları (Zeynep Temiz)
Everest Yayınları (Murat Çelik)
İletişim Yayınları (Kıvanç Koçak)
İthaki Yayınları (Selçuk Aylar)
Metis Yayınları (Müge Sökmen, Meral Ebrem)
Siren Yayınları (Erol Aydın)
Yapı Kredi Yayınları (Fisun Yalçınkaya, Hülya Kaya, Şeyda Öztürk)

Ali Muhiddin Hacı Bekir
Altın Sahaf (Ömer Altın)
Argonotlar (Kültigin Kağan Akbulut, Özlem Altunok)
Atatürk Kitaplığı (Çetin Atdemir, Ali Şafak Özdemir, Bülent Bilmez, Demet Yıldız)
Barış Sahaf (Barış Bingöl)
Belki Kitabevi (Özgür Madak)
DEM Moda
Espo (Özcan İnan)
Ethique Plant-Based
Frankeştayn Kitabevi (Ayşe Tümerkan)
Gezegen Sahaf (Sedat Yardımcı)
Gezgin Kitapçı (Hasan Yüksel)
Glouton
Heybeliada Sahaf (Nazım Hikmet Erkan)
Hermes Sahaf (Ümit Nar)
İnat Sahaf (Kemal Güllü)
Kadıköy Sineması (Funda Kocadağ)
Karaağaç Sahaf (Mevlüt Yaprak)
Kırmızı Kedi Kitabevi
Kırkayak Kültür
Kitap Borsası Sahaf ve Müzayede Evi (Kerem Kurt)
Kırkambar Sahaf (Bayram Koç)
Librakons (Ekber And)
Mamati Sahaf (Adnan Mamati)
Mektup Kırtasiye (Tülay Önen, Handan Koç)
Melis Eczanesi (Ebru Giray)
Miss Pizza
Muhsin Kitap (Mehmet Güntekin)
Mümkün Ajans (İlkay Baliç, Emre Ayvaz)
Noir Pit

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 332 2.09.2022 17:40

Nostalji Kitap & Kafe (Süha Hamamcı)
Petra Roasting Co.
Ro Edebiyat Evi (Lal Lalesh)
Robinson Crusoe 389 (Burçin Kimmet)
Sahaf Rengin (Serap Temoçin)
Şelale Kırtasiye (Hüseyin Özgür Sezer)
Sinametek (Papatya Tıraşın)
Tavern Beyoğlu (Emirhan Paralı, Sani Kaston)
Turkuaz Sahaf (Ümit Gökçe İşli)
Üç Yıldız (Feridun İzzet Dörtler)
Yeniköy Kitapçısı (Ahmet Lütfi Şişman)
Zeyrek Kitabevi (Burak Kurtuluş)

arthereistanbul (Omar Berakdar, Shirin Zeraaty)
Barın Han (Tevfik Barın, Ayşe Arıbaş, Ebru Barın Özsönmez, Erke Arıbaş, Emir Barın)
Büyükdere35 (Ferahnaz Pala Apdiç, Suay Ataman)
Küçük Mustafa Paşa Hamamı (Yunus Mermeci, Billur Mermeci, Hakan Gül)
Merkez Rum Kız Lisesi (Ersi Karfoğlu, Nihan Nişancı, Laki Kifidis, Yani Kocias, Celal Çoban)
Metro İstanbul Yaklaşım Tüneli Taksim (Sema Akça Oflas, Seçil Aygül, Abdullah Ayaz, Onur Doğru, Yavuz Erdem, Aylin Erol, Ertuğrul Işık, Fatih Gültekin, Bora Günaydın, Zeynep Ceylan Kaptan, Muhammet Yunus Özdemir, Deniz Öztürk, Murat Kaan Sak, Kamil Seyrek, Özgür Soy, Doğan Sürmen, Ozhan Şenol, Ömer Taşkara, Sercan Tiryaki, Yelda Uğur, Yavuzkan Yavuz, Yıldıray Yedikardeş, Cihat Yediyıldız)
Müze Gazhane (Mahir Polat, Murat Abbas, Sena Yıldız Akgül, Tahir Alkan, Umut Deniz Bulut, Anıl Cici, Umut Burkay Coşkun, Sinan Çağlar, Erimcan Erdemir, Yusuf Kurşun, Okay Özel, Tolga Şahin, Selin Talazan, Dilara Tekin Gezinti, Levent Topçu)
Performistanbul Canlı Sanat Araştırma Alanı (PCSAA) (Simge Burhanoğlu, Azra İşmen, Ayda Bayram)
Suna & İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi (Hazal Altun, Gizem Bayıksel, Barış Bilgen, M. Özalp Birol, Uğur Çelikten, Begüm Akkoyunlu Ersöz, Erdem Karabıyık, Büşra Mutlu, Ali Sadedemir, Ulya Soley, Yasemin Ülgen)
The Çinili Hamam (Koza Güreli, Yavuz Suyolcu)
Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi (Dr. Murat Çetin, Tuğçe Ağba Sevencan, Mehmet Ali Altıokka, Adnan Bora, Şirin Göktaş, Emrah Kurtoğlu, Turhan Müyesser, Mehmet Şirin Yalvaç, Yasin Yeğin, Zafer Yılmazer, Muzaffer Yiğit, Merve Zengin Tınmaz)

Artıexi Peyzaj Mimarlık (Buğra Yerliyurt)
Benice Lojistik (Burak Güç, Onur Öztürk, Erhan Tural)
Beril21 (Ayşe Düzkan)
Cuma
Çok Çok
Express (Merve Erol)
Happy People Project
Illy
KAMER Foundation
Lokanta 1741 (Osman Yitgin)
Lucca
Mey | Diageo
NOA
SalonCuma
The Marmara Taksim
Zeplin Sound

Apple (Lubna Mobied, Matt Dodgson, Zeynep Berik)
Eidotech (Agnieszka Kozioł, Rafal Krol)
Eğitim Reformu Girişimi (Burcu Meltem Arık, Umay Aktaş Salman, Yaprak Sarışık)
MindBehind
Tonwelt
WiseBack

O.A.
Ruslan Abasov
İsmail Abaş
Serhan Ada
Ufuk Ahıska
Oğuzhan Akalın
Murat Akagündüz
Emre Obe Akçaoğlu
Sertaç Akçay
Onur Akgül
Gökçe Akgül
Cengiz Akın
Enis Akın
Ünal Akkemik
Nebahat Akkoç
Mehmet Aksel

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 333 2.09.2022 17:40

Büke Akşehirli
Ayfer Aktaş
Emin Aktaş
Gürol Erol Aktaş
Şeyma Aktaş
Erdoğan Akter
Sevim Akter
Olcay Akyıldız
Erman Akyüz
Sevda Akyüz
Dilşad Aladağ
Ömer B. Albayrak
Prof. Cihat Alçiçek
Aydın Mehmet Ali
Tahir Alkan
Waseem Alsharqi
Aslıhan Altuğ
Aysel Alver
Sercan Apak
Su Nefes Apak
Nazlı Emine Arda
Maya Arıkanlı Özdemir
Muharrem Arduç
Serkan Arslan
Cemre Arslaner
Kerem Arslanlı
Levent Artüz
Volkan Aslan
Maksut Aşkar
Halim Atakan
Besim Buğrahan Ateş
Jad Atoui
Gönül Ayaydın
Abdullah Ayaz
Ayşe Aybaş
Müslüm Aybaş
Netice Aybaş
Suay Aytaman
Samvel Baghdasaryan
Levon Bağış
Bal Bakkalbaşı
Ömür Bali
Artem Baranovskii
Pelin Başaran
Süphan Başer
Yakup Başer
Naci Başerdem
Cemre Baytok
Ulaş Bayraktar
Ayda Bayram
Fikret Cem Bayrı
Haldun Bayrı
Ayhan Bekarslan
Mehmet Yalçın Bekarslan
Zehra Belginer
Kija Benford
Thomas Besset
Oğuz Bilbil
Barış Bilgen
Burçak Bingöl
Olcay Bingöl
Federico Bisozzi
Gaye Boralıoğlu
Nakiye Boran
Kerem Ali Boyla
Metin Bozkurt
Osman Bozkurt
Pelin Bozkurt
Arnold Braho
Umut Deniz Bulut
Büyük ve Küçük Boğatepe Köyleri Halkı ve bölgenin çobanları
Marisol de la Cadena
Bart Callebaut
Ella Callebaut
Otto Callebaut
Titus Callebaut
Başak Can
Dursun Canpolat
Giulia Carlin
Libia Castro
Sümeyye Ceylan
Taner Ceylan
Anıl Cici
Umut Burkay Coşkun
Sibel Cuniman Pinto
Enis Çakır
Gülsüm Çakır
Ömercan Çakır
Kumru Çelik
Özge Çelik Kılıç
Sibil Çekmen
Münevver Canan Çelik
Fethiye Çetin
Nevruz Çevik
Sezai Çevik
Şenol Çevik
Timur Çevik
Meri Çevik Simyonidis
Gürhan Çiftçioğlu
Ali Çilti
Özgür Çilti
Serhat Çilti
Aylin Çulhacı
Sherna Dastur
Aslı Davaz
Berkay Daver
Necile Deliceoğlu
Damla Demir
Ahmet Demirel
Ali Demirel
Gizem Demizçelik
Fatma Denizci
Delal Dink
Sera Dink
Abdullah Doğan
Neil Patrick Doherty
Mehveş Dramur
Koray Duman
Aslı Duru
Ulrich Eichelmann
Ece Eldek
Kaan Emek
Barkın Engin
Civan Er
Ozan Eras
Emel Ercelep
Nedim Ercelep
Liz Erçevik Amado
Aydın Erdem
Ceren Erdem
Emircan Erdemir
Fulya Erdemci
Kumru Eren
Cevdet Erek
Sidar Ergen
Balca Ergener
Yasemin Nur Erkalır
Eda Erkılıç
Gürsoy Erkılıç
Rukiye Erkılıç
Tuğçe Erkılıç
Burhan Erkmen
Muhammed Erkmen
Aykut Ertürk
Erkut Ertürk
Yücel Erkmen
Evren Erlevent Kence
Füsun Ertuğ
Orhan Esen
Fuat Eşrefoğlu
Melih Fereli
Kate Ferguson
Uriel Fogué
İnci Furni
Baptiste Gacoin
Gözde Gazioğlu
Irazca Geray
Miyuki Aiko Girardelli
Şifa Girinci
Buğra Giritlioğlu

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 334 2.09.2022 10:23

Övgü Gökçe
Özgür Gökmen
Ayşe Fezal Gönin
Pelin Gönin
Paolo Guglielmi
Gülali Gügercinoğlu
Serhat Gügercinoğlu
Melodi Gülbaba
Gülinler
Bengisu Gülsen
Beyhan Gültaşlar
Bengü Gün
Asena Günal
Buse Güngör
Meltem Gürel
Ayşen Gürkan
Avşar Gürpınar
Bike Gürsel
Murat Güven
Neval Güven
Gladys Hakihiiwe (Koherema)
JB Hakihiiwe
Bengü Hamamcı
Hülya Hayatseven
Mehmet Hekim Akyol
David Hill
Sena Hisaroğlu
Sibel Horada
Yıldız Horata
Armine Hovhannisyan
Marianna Hovhannisyan
Susan Huang
Ann Husaini
Emrah Irzık
Asako Iwama
Mehmet Emin İbrahimoğlu
Gözde İlkin
Metin İlktekin
Ayça İnce
Ayşe İpek
Dilara İpek
Sami İpek
Süreyya İsfendiyaroğlu
Jacinto Jakirahiwe
Anneke Jaspers
Sevilay Refika Kadıoğlu
Ali Kalabalık
Bilge Kalfa
Adnan Kamışlı
Asuman Kamışlı
Ruken Kaplan
Cafer Karabulut
Zarife Karabulut
Mustafa Karabulutlar
Banu Karaca
Deniz Karaçam
Okay Karadayılar
Nayat Karaköse
Alperen Karataş
Öykü Vera Karataş
Serkan Karataş
İhsan Karayazı
Aydın Kaya
Didem Kaynak
Kutay Kence
Ferhat Kentel
Ercan Kesal
Mahir Kınacı
Aslı Kıyak İngin
Buket Kitapçı Bayrı
Peter Klempner
Trisana Klomklang Gürel
Tolga Kobaş
Efe Kocamaz
Özer Kocamaz
Can Koçak
Ömür Koçak
İlhan Koçulu
Yekta Kopan
Selçuk Koray
Elifnaz Korkmaz
Bengisu Gülşen Koşarhan
Emre Kovankaya
Begüm Kovulmaz
Öcal Koyukan
Sabri Koz
Burcu Serdar Köknar
Sirinda Köksoog Helvacı
Aysuda Kölemen
Joshua Krugman
Aydın Kubad
Zeynep Kuban
İoanna Kuçuradi
Süleyman Kun
Aiko Kurahara
Rabia Kuruner
Gülçin Kurşun
Hakan Kurşun
Yusuf Kurşun
Ilgın Külekçi
Lal Laleş
Lotte Laub
Kwong Yee Leong
Michael Lett
Wee Li Lin
Wood Lin
Emily Lobsenz
Julie Lomax
Elizabeth Ann Macgregor
Beral Madra
Piyale Madra
Mario Magnarelli
Rüya Amerinda Magnarelli
Shakeh Major Tchilingirian
Philippe Manzone
Ümit Mesci
Ünal Meşe
Alen Mevlat
Fatma Meyvacı
Quin Minassian
Aslı Odman
Dietmar Offenhuber
Ceyla Okdelen
Timuçin Okdelen
Kurban Olt
Mohamad Omran
Vedat Onar
Hayrettin Oruç
Nizamettin Oruç
Ceren Oykut
Pınar Öğrenci
Öykü Önal
Aylin Önel
Buket Önem
Bostancı Mevlüt Özal
Didem Özbek
Yasemin Özcan
Murat Özçaylak
Berna Özdemir
Sarp Özer
Sinan Özeren
Özge Özgüleryüz
Özlem Özkal
Ecenaz Özkan
Şener Özmen
Merve Gül Özokçu
Selahattin Özpalabıyıklılar
Ahsen Özsoy
Mithat Özsü
Emin Özsüt
Hasan Özsüt
Ali Serhat Öztemir
Yalçın Kaan Öztemir
Ahmet Öztürk
Nilsu Öztürk
Şadiye Öztürk
Yaşar Öztürk
Berkan Özyer
Silva Özyerli
Mustafa Pancar
Zozan Pehlivan

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 335 2.09.2022 10:23

Can Pekdemir
Francesca Perotto
Jean François Pérouse
Giorgio Persano
Chelsea Pettitt
Patipanee Phinthong
Mélanie Picot
Nazlı Pişkin
Igor Porte
Stefanie Reisinger
Nadin Reschke
Pauline Roches
Özge Samancı
Alara Samancıoğlu
Yağız Savaş
Hasan Sayan
Kemal Sayan
Mehmet Sayan
Simone Sentall
Zeynep Seyhun
Anita Sezgener
Aleks Shopov
Somer Sivrioğlu
İbrahim Soğuk
Cem Sorguç
Russell Storer
Janine Su
Sibel Sular
Zeynep Sungur Kayı
İbrahim Süleymanoğlu
Deniz Ezgi Sürek
Talin Süzme
Alia Swastika
Tolga Şahin
Ufuk Şakar
Atom Şaşkal
Ohannes Şaşkal
Berke Şener
Ebru Şener
Kaan Şener
Özkan Şener
Ayşe Şentürer
Murat Şenürkmez
Bülent Şık
Selin Talazan
Sinan Tarakçıoğlu
Ercan Taşdelen
Zeynep Taşkın
M. Fatih Tatari
Muammer Temel
Ramazan Temel
Elmira Terkol
Güneş Terkol
Andrew Thomas
Frederike Thonon
Banu Tiryakioğlu
Sarp Tiryakioğlu
Ayşenaz Toker
Levent Topçu
Tülay Topçu
Takuhi Tovmasyan
TUNCA
Ekin Tümer
Ayça G. Türkoğlu
Mürüvvet Türkyılmaz
Can Tüter
Emir Tüter
Hülya Uçansu
Bilge Uğurlar
İlker Uğurlu
Ayşe Umur
İpek Ural
Burcu Ural Kopan
Elvan Uysal Bottoni
Gökmen Uzun
Mert Üçer
Edibenur Üner
Lokum Ünlü
Merve Ünsal
Hüma Üster
Pınar Üzeltüzenci
Gündüz Vassaf
Reimar Volker
Chantel White
Rosa Whiteley
Mark Williams
Jake Winiski
Ayla Jean Yackley
M. Namık Yalçın
Kayhan Yalınkılıç
Sibel Yardımcı
Atakan Yavuz
Saliha Yavuz
Nazlı Yayla
Aylin Yazıcıoğlu
Zafer Yenal
Mine Yıldırım
Serdil Yıldırım
Umut Barış Yıldırım
Yağmur Yıldırım
Altuğ Yılmaz
Mısır Yılmaz
Serra Yılmaz
Mustafa Yurttaş
Aynur Yüce
Pınar Yün
Salim Zaferi
Katarina Zdjelar
Merve Zengin Tınmaz
Alican Zenzirel
Güler Zerger
Sage Ziemba
Niyazi Zorlu
Odai Al Zoubi

Sergiye ödünç veren kurumlar
Lenders to the exhibition

BüroSarıgedik (Istanbul)
Collection of Butet Kartaredjasa (Yogyakarta)
Collection of KY Leong (Malaysia)
Collection of Nasirun (Yogyakarta)
Cristina Guerra Gallery (Lisbon)
Galerie Chantal Crousel (Paris)
gb agency (Paris)
Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı (İstanbul)
Roslyn Oxley9 Gallery (Sydney)
Silverlens Gallery (Manila)
TBA21–Academy (Vienna)
Zilberman Gallery (Istanbul/Berlin)

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 336 2.09.2022 10:23

Küratörlerin Teşekkürü
Curators' Acknowledgements

Bu kompostlama yıllarında olgunlaşan sayısız meyve için ne kadar minnettar olduğumuzu ölçmek imkânsız. Adanmışlıkları, aldıkları inisiyatifler ve emekleri için teşekkür edilecek çok fazla kişi var. İstanbul ve tarihi hakkında aydınlatıcı sohbetlerini bizden esirgemeyen herkese en içten teşekkürlerimizi sunarız; mekânlarını bize ve sizlere açan İstanbul'daki ev sahiplerimize; tüm projeler için destek toplama konusundaki üstün çabalarından dolayı Bengisu Çağlayan'a ve geliştirme ekibine; serginin düzenlenmesinde gösterdikleri özverili çalışmalarından dolayı Ali Uluç Kutal ve yapım ekibine; "bir gazete olarak bienal" ve onun birçok yayını için gösterdikleri sabır ve özveri için Erdem İlgi Akter, Umud K. Dalgıç ve editör ekibine; bu baskının amacını böylesine incelikli bir şekilde görsel dünyaya aktardıkları için Emre Çıkınoğlu'na ve tasarım ekibine; malçın parçası olarak gerçekleştirdikleri tüm performanslar, yayınlar ve tartışmalar için Zeyno Pekünlü ve program ekibine; asla uyumadığından şüphelendiğimiz asistan küratörümüz Soh Kay Min'e; ve şehrin sanatsal ve kültürel yaşamına olan sarsılmaz destek ve bağlılıkları için bienalin çekirdek ekibi Bige Örer, Elif Kamışlı ve Gamze Öztürk'e; son olarak, 17. İstanbul Bienali'ne katkıda bulunan herkese yürekten teşekkürlerimizi sunuyoruz: Bu kompostlama, onların cömertliği ve katkısı olmadan hayata geçemezdi.

For the many gifts to have emerged from these years of composting, our gratitude is unquantifiable. There are too many individuals to thank here for their commitment, initiative and labour. We would like to express our sincere appreciation to all those who offered insightful conversations about Istanbul and its histories; to our hosts in Istanbul who have opened their venues to us and to you; to Bengisu Çağlayan and the development team for their outstanding efforts to garner support for all the projects; to Ali Uluç Kutal and the production team for their herculean efforts in mounting the exhibition; to Erdem İlgi Akter, Umud K. Dalgıç and the editorial team for their patience and dedication to the many publications of this biennial-as-newspaper; to Emre Çıkınoğlu and the design team for so thoughtfully translating the ambitions of this edition into visual form; to Zeyno Pekünlü and the programming team for all the performances, broadcasts and discussions they facilitated as part of the mulch; to our assistant curator Soh Kay Min, who seemed never to sleep; and to Bige Örer, Elif Kamışlı and Gamze Öztürk, the core biennial team, for their steadfast support and unflagging commitment to the artistic and cultural life of their city. Last but not least, we give heartfelt thanks to each and every contributor to the 17th Istanbul Biennial — without their generosity and their ingredients, no composting could have taken place.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 337 2.09.2022 17:40

Riar Rizaldi
Tellüryen Dram* | *Tellurian Drama
2020

Film kareleri | Film stills

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 338 2.09.2022 10:23

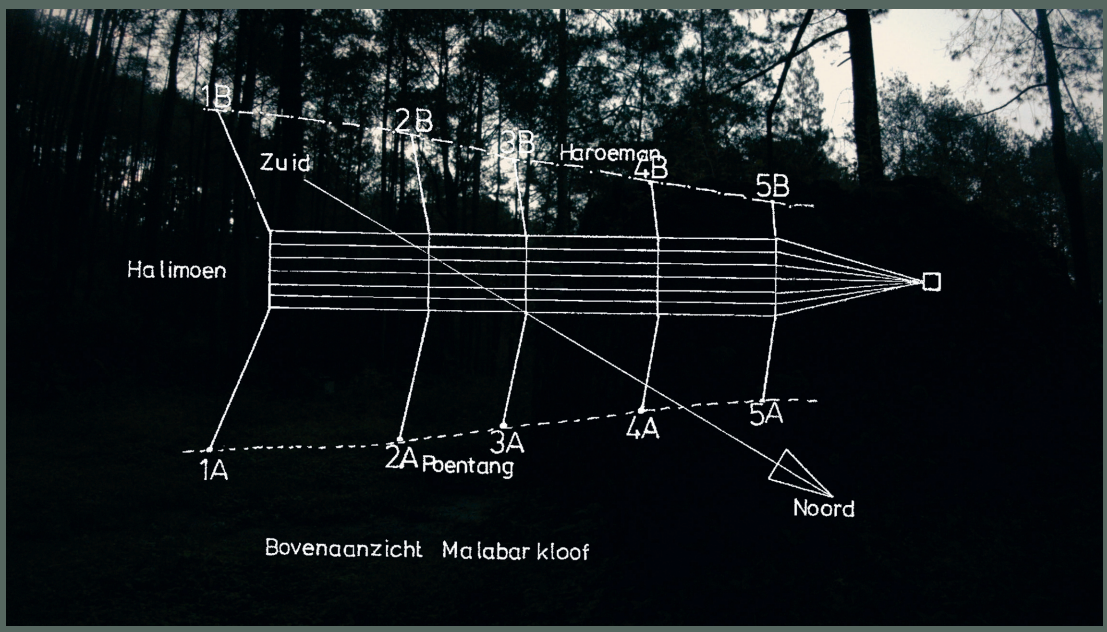

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 339 2.09.2022 10:23

Harman | Blend
KONDA Araştırma ve Danışmanlık | Research and Consultancy
2022

Hoşgörü / toplumsal mesafe grafiği |
Graph showing tolerance vs. social distancing

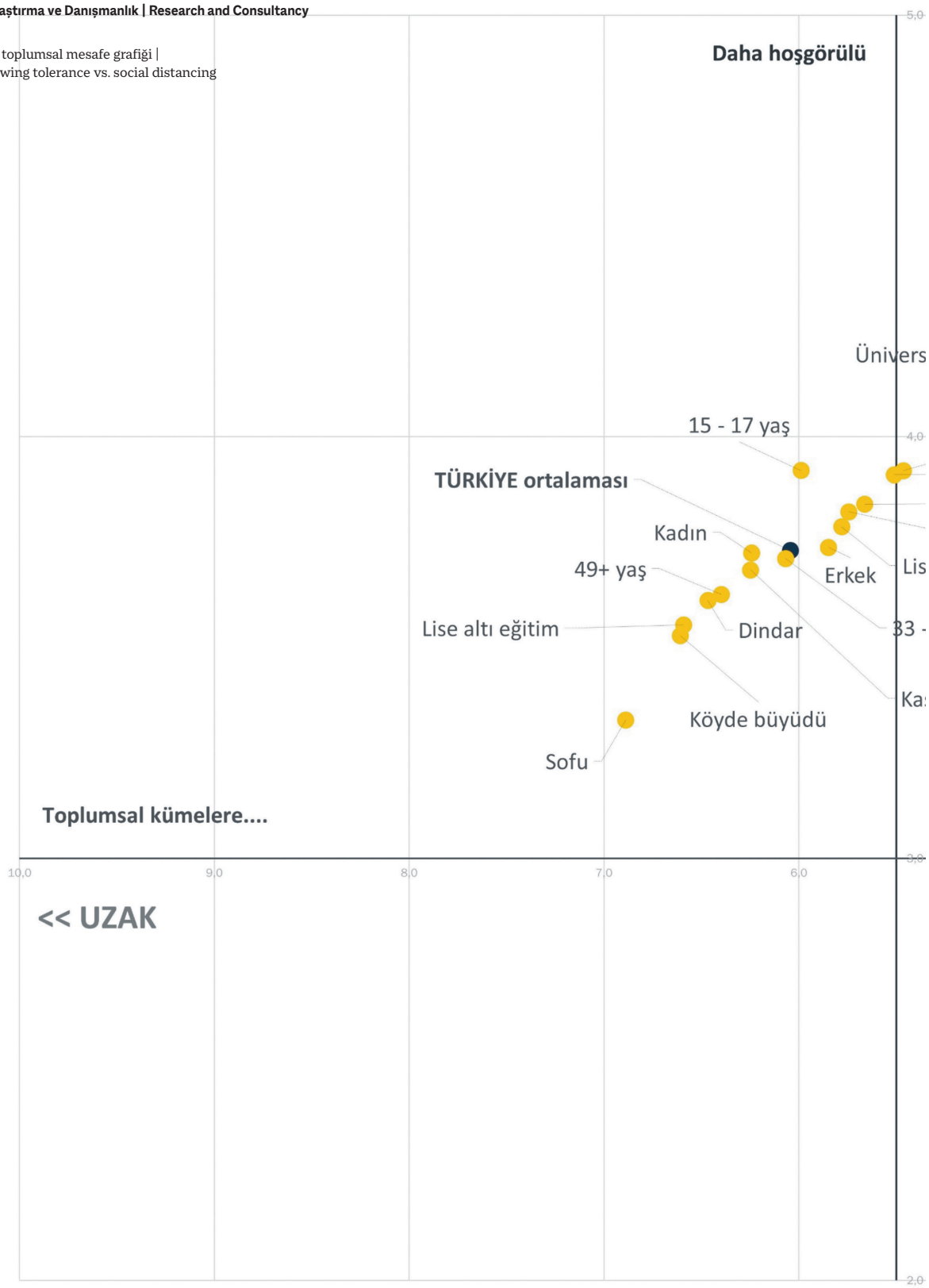

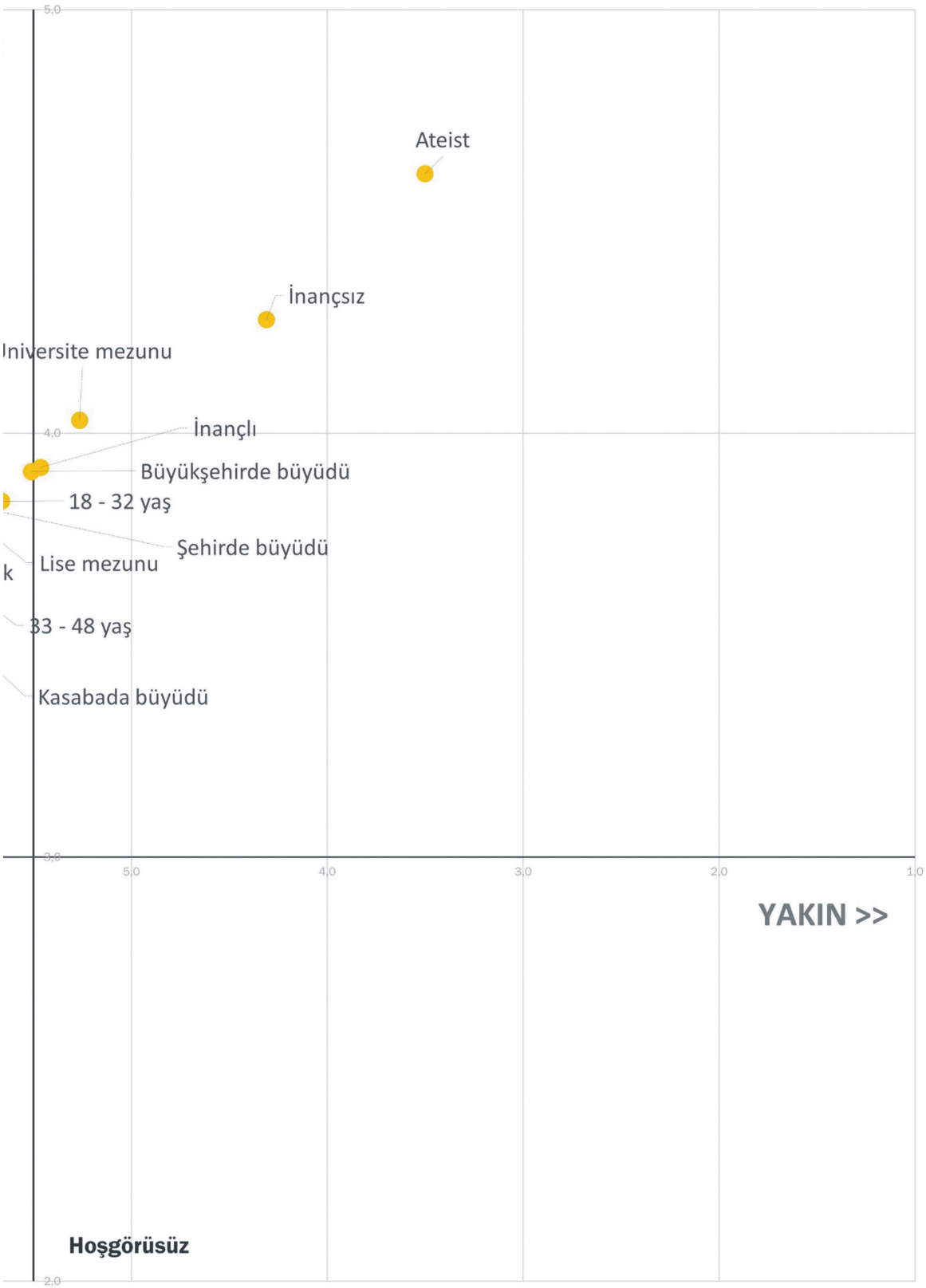
5,0
Ateist
İnançsız
Iniversite mezunu
İnançlı
4,0
Büyükşehirde büyüdü
18 - 32 yaş
Şehirde büyüdü
k
Lise mezunu
33 - 48 yaş
Kasabada büyüdü
3,0
5,0
4,0
3,0
2,0
1,0
YAKIN >>
Hoşgörüsüz
2,0

İstanbul Bienali, İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) tarafından düzenleniyor.
Istanbul Biennial is organised by the Istanbul Foundation for Culture and Arts (İKSV).

İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV), kâr amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan bir kültür kurumu. 1973 yılından bu yana İstanbul'un kültür-sanat yaşamını zenginleştiren çalışmalar yürütüyor. Düzenli olarak İstanbul Müzik, Film, Tiyatro ve Caz Festivalleri, İstanbul Bienali, Leyla Gencer Şan Yarışması ve Filmekimi'ni düzenleyen, yıl boyunca özel etkinlikler gerçekleştiren vakıf, Nejat Eczacıbaşı Binası'nda yer alan Salon İKSV'de farklı disiplinlerdeki etkinliklere ev sahipliği yapıyor ve İKSV Alt Kat'ta çocuklara ve gençlere yönelik yaratıcı bir etkinlik programı sunuyor.

Venedik Bienali'nde dönüşümlü olarak Uluslararası Mimarlık ve Sanat Sergilerindeki Türkiye Pavyonu'nun organizasyonunu üstlenen İKSV, kültür politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla araştırmalar yürütüyor ve raporlar hazırlıyor. Vakıf ayrıca festivallerinde sunduğu ödüller, verdiği eser siparişleri, yer aldığı yerel ve uluslararası ortak yapımlar ve Fransa'daki Cité Internationale des Arts sanatçı atölyesinde yürüttüğü bir misafir sanatçı programının yanı sıra her yıl sunduğu Aydın Gün Teşvik Ödülü, Talât Sait Halman Çeviri Ödülü ve Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatro Teşvik Ödülü ile güncel kültür-sanat üretimini destekliyor.

İstanbul Bienali Danışma Kurulu'nda Iwona Blazwick, Levent Çalıkoğlu, Ayşe Erek, Yuko Hasegawa ve Agustín Pérez Rubio yer alıyor.

İKSV 2022'de 50. yılını kutluyor.

Istanbul Foundation for Culture and Arts (İKSV) is a non-profit cultural institution. Since 1973, the Foundation continues its efforts to enrich Istanbul's cultural and artistic life. İKSV regularly organises the Istanbul Festivals of Music, Film, Theatre and Jazz, the Istanbul Biennial, Leyla Gencer Voice Competition, autumn film week Filmekimi and realises one-off events throughout the year. The Foundation hosts cultural and artistic events from various disciplines at its performance venue Salon İKSV, located at the Nejat Eczacıbaşı Building, and offers creative events programme for children and youngsters at İKSV Alt Kat.

İKSV organises the Pavilion of Turkey at the International Art and Architecture Exhibitions of la Biennale di Venezia, conducts studies and drafts reports with the aim of contributing to cultural policy development, and supports artistic and cultural production through presenting awards at its festivals, commissioning works, taking part in international and local co-productions and coordinating an artist residency programme at Cité Internationale des Arts in France, as well as the annual Aydın Gün Encouragement, Talât Sait Halman Translation, and Gülriz Sururi-Engin Cezzar Theatre Encouragement Awards.

Istanbul Biennial Advisory Board members include Iwona Blazwick, Levent Çalıkoğlu, Ayşe Erek, Yuko Hasegawa, and Agustín Pérez Rubio.

İKSV celebrates its 50th anniversary in 2022.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 342 2.09.2022 10:23

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 343 2.09.2022 10:23

İstanbul Kültür Sanat Vakfı
Istanbul Foundation For Culture and Arts

YÖNETİM KURULU
BOARD OF DIRECTORS

Başkan | Chairman
Bülent Eczacıbaşı

Başkan Yardımcısı | Vice Chairman
Ahmet Kocabıyık

Üyeler | Members
Prof. Dr. Teoman Akünal
Ebru Dildar Edin
Oya Eczacıbaşı
Zeynep İnanoğlu Özdemir
Mehmet Keteloğlu
Görgün Taner
Özgür Tanrıkulu
Oya Ünlü Kızıl

Kurumsal Kimlik Danışmanı |
Corporate Identity Advisor
Bülent Erkmen

Hukuk Danışmanı | Legal Advisor
Av. Sadife Karataş Kural

İdari İşler Danışmanı |
Administrative Affairs Advisor
Çağrı Köseyener

DENETLEME KURULU
AUDITORS
Fatma Okan (Borusan Holding Aş)
Oğuz Sülek (Arçelik Aş)

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 344 2.09.2022 10:23

YÖNETİM
MANAGEMENT

Genel Müdür | General Director
Görgün Taner

Genel Müdür Yardımcısı |
Deputy Director General
Dr. Yeşim Gürer Oymak

Genel Müdür Yardımcısı
(Mali ve İdari İşler) | Deputy Director General
(Finance and Administration)
Mustafa Yegen

İletişim Grup Direktörü |
Communications Group Director
Ayşe Bulutgil

Kurum Kimliği ve Yayınlar Direktörü |
Corporate Identity and Publications Director
Didem Ermiş Sezer

Satış ve İş Geliştirme Direktörü |
Sales and Business Development Director
Dilan Beyhan

Sponsorluk Programı Direktörü |
Sponsorship Programme Director
Zeynep Pekgöz

İstanbul Müzik Festivali Direktörü |
Istanbul Music Festival Director
Efruz Çakırkaya

İstanbul Film Festivali Direktörü |
Istanbul Film Festival Director
Kerem Ayan

İstanbul Bienali ve İKSV Güncel Sanat Projeleri
Direktörü | Istanbul Biennial and İKSV
Contemporary Art Projects Director
Bige Örer

İstanbul Caz Festivali Direktörü |
Istanbul Jazz Festival Director
Harun İzer

Salon İKSV Direktörü | Salon İKSV Director
Deniz Kuzuoğlu

Kültür Politikaları Çalışmaları Direktörü |
Cultural Policy Studies Director
Özlem Ece

Genel Müdür Asistanı |
Assistant to General Director
Nilay Kartal

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 345 2.09.2022 10:23

17. İstanbul Bienali
17th Istanbul Biennial

İstanbul Bienali ve İKSV Güncel Sanat Projeleri Direktörü | Istanbul Biennial and İKSV Contemporary Art Projects Director
Bige Örer

Küratörler | Curators
Ute Meta Bauer
Amar Kanwar
David Teh

Sergi Yöneticisi | Exhibition Manager
Elif Kamışlı

Mimar ve Proje Yöneticisi | Architect and Project Manager
Gamze Öztürk

Kaynak Geliştirme Koordinatörü | Business Development Coordinator
Bengisu Çağlayan

Kaynak Geliştirme ve Proje Koordinatörü | Business Development and Project Coordinator
Duygu Şengünler

Kamusal Program ve Çalışma ve Araştırma Programı Koordinatörü | Public Programme and Production and Research Programme Coordinator
Zeyno Pekünlü

Asistan Küratör | Assistant Curator
Soh Kay Min

Editör | Editor
Erdem İlgi Akter

Katalog Editörü | Catalogue Editor
Umud K. Dalgıç

Tasarım | Design
Emre Çıkınoğlu

Tasarım Asistanları | Design Assistants
Ruslan Abasov
Hatice Çavdar

Ofis Asistanı | Office Assistant
Leyla Bayrı

Kaynak Geliştirme Asistanı | Business Development Assistant
Ece Ögel

Kamusal Program Asistanı | Public Programme Assistant
Çisel Karacebe

Kamusal Eser Proje Yöneticisi | Public Artwork Project Manager
Selen Erkal

Prodüksiyon Ekibi | Production Team
Kubilay Ercelep
Fatma Gül Eryıldız
Eda Hisarlıoğlu
Serap Kaçmaz
Aslı Esra Kocamaz
Neşe Sevgi Öztok
Eylül Şenses
Özüm Ezgi Satılmış
Verda Tınmaz

Editoryal Asistanlar | Editorial Assistants
Eylül Zeynep Belden
Aslıcan Tüter

Video Projeleri | Video Projects
Cemre Akman
Ulaş Bölük
Arda Çelik
Baran Ertürk
Nihat Karakaya
Burak Kayıkçı
Ali Uluç Kutal
Mathias Taupitz

Nakliye Koordinatörü | Transportation Coordinator
Esra Nazlı Apak

Sergi Rehberi Koordinatörü | Exhibition Guide Coordinator
Pelin Kuş

Sergi Rehberleri | Exhibition Guides
Gökçe Balcı
İdil Baloğlu
İrem Birol
Bahar Bulut
Ali Cebe
Sueda Demirci
Nilüfer Erden
İpek Ece Ertetik
Elif Eş

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 346 2.09.2022 17:41

Su Güzel
Beyza İrem Kocaoğlu
Yağmur Morovaoğlu
Reyhan Özkan
Alkım Ekermen Özkaya
Neşe Vuslat Şahin
Gamzenur Tezcan
Ali Cevat Ulubaş
Hatice İrem Yaman

Sergi Görevlileri Koordinasyonu | Exhibition Attendants' Coordination
Yeşim Özer

Sergi Kurulum Asistanları | Exhibition Installation Assistants
Selin Ağıç
Asya Ancı
Maya Arıkan
Hüseyin Atak
Şeyda Aydın
Bihter Çetinyol
Duru Dinç
Ecehan Erarıcı
Gizem Bengisu Erenler
Ece İrgin
Gizem Kozanoğlu
Berfin Küçükaçar
Zeynep Pınar Nas
Betül Şişdağ
Cemre Tarhan
Ezgi Ceren Tuncelli
Selin Ünlü

Sanatçı Asistanları | Artist Assistants
Sude Derelioğlu
Engin Günel
Ceren Güven
Gökçe Ülker

Açılış Etkinlikleri Koordinatörü | Opening Events Coordinator
Dilara Türkmen

Açılış Etkinlikleri Asistanı | Opening Events Assistant
Naz Yılmaz

Stajyerler | Interns
Dide Armutçu
İdil Bakkalbaşı
Cemre Soner
Ilgın Sürel
Bengisu Üstay
Umut Barış Yıldırım
Parla Yalın Yılmaz

İLETİŞİM GRUBU
COMMUNICATIONS GROUP

Direktör | Director
Ayşe Bulutgil

MEDYA İLİŞKİLERİ
MEDIA RELATIONS

Koordinatörler | Coordinators
Elif Ekinci
Talin Gidici
Neslihan Özata
Ayşegül Öneren

Sosyal Medya Koordinatörü | Social Media Coordinator
Gizem Güngör

Asistan | Assistant
Türkiz Kardaş

Sosyal Medya | Social Media
MÜMKÜN

Fotoğraf | Photo
Sahir Uğur Eren

Video | Video
Mete Kaan Özdilek
Hasan Özdağ

KURUM KİMLİĞİ VE YAYINLAR
CORPORATE IDENTITY AND PUBLICATIONS

Direktör | Director
Didem Ermiş Sezer

Editoryal Çalışmalar Yöneticisi | Editorial Manager
Erim Şerifoğlu

Web ve Mobil Platformlar Proje Yöneticisi | Web and Mobile Platforms Project Manager
Bahar Helvacıoğlu

Editör | Editor
İhsan Dindar

Yayınlar Grafik Uygulama Uzmanı | Pre-Press Graphic Designer
Ferhat Balamir

Grafik Tasarımcılar | Graphic Designers
Esra Kılıç
Gamze Kulak

Web Sitesi Yöneticisi | Webmaster
Sezen Özgür

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 347 2.09.2022 10:23

İKSV STÜDYO
IKSV STUDIO

Koordinatör | Coordinator
Kamil Kulaksız

Sorumlu | Associate
Sercan Bıyıklı

Asistan | Assistant
Hülya Mercan

Görsel İçerik Sorumlusu |
Visual Content Associate
Fatih Yılmaz

PAZARLAMA
MARKETING

Yöneticiler | Managers
Cansu Aşkın
Meriç Yirmili

Dijital Pazarlama Yöneticisi |
Digital Marketing Manager
Esra Kurmuş

Pazarlama Asistanı | Marketing Assistant
Emre Barış Ünel

ARŞİV
ARCHIVE

Yönetici | Manager
Esra Çankaya

SPONSORLUK PROGRAMI
SPONSORSHIP PROGRAMME

Direktör | Director
Zeynep Pekgöz

Direktör Yardımcısı | Deputy Director
Zeynep Karaman

Koordinatörler | Coordinators
Merve Peker
Derin Tekin

Sorumlu | Associate
Elif Doğan

SATIŞ VE İŞ GELİŞTİRME
SALES AND BUSINESS DEVELOPMENT

Direktör | Director
Dilan Beyhan

CRM ve Dijital İzleyici Deneyimi Yöneticisi |
CRM and Digital Audience Experience Manager
Atasun Kaşbaş

Satış Operasyonları Yöneticisi |
Sales Operations Manager
Neva Abrar

Satış ve CRM Operasyonları Koordinatörü |
Sales and CRM Operations Coordinator
Canan Alper

Satış Operasyonları Sorumlusu |
Sales Operations Associate
Verda Tınmaz

Satış Operasyonları Asistanları |
Sales Operations Assistants
Eda Alo
Canberk Durak
Alican Şahin (17. İstanbul Bienali |
17th Istanbul Biennial)

Üyelik Programı Koordinatörü |
Membership Programme Coordinator
Erim Pala

Üyelik Programı Sorumlusu |
Membership Programme Associate
Begüm Çavuşoğlu

Üyelik Programı Asistanı |
Membership Programme Assistant
Dilara Kongur

PRODÜKSİYON
PRODUCTION

Yönetici | Manager
Ali Uluç Kutal

Sorumlular | Associates
Ulaş Bölük
Nihat Karakaya

Asistanlar | Assistants
Burak Kayıkçı
Baran Ertürk

Mimar | Architect
Dilara Türkmen

KONUK AĞIRLAMA
HOSPITALITY

Koordinatör | Coordinator
Zeynep Ünal

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 348 2.09.2022 10:23

Asistan | Assistant
Seyfi Akbulut

MALİ VE İDARİ İŞLER
FINANCE AND ADMINISTRATION

Genel Müdür Yardımcısı (Mali ve İdari İşler) | Deputy Director General (Finance and Administration)
Mustafa Yegen

MALİ İŞLER | FINANCE

Yöneticiler | Managers
Ahmet Buruk (Bütçe ve Muhasebe | Budget and Accounting)
Başak Sucu Yıldız (Finans | Finance)

Muhasebe ve Finans Operasyonları Sorumlusu | Accounting and Finance Operations Associate
Deniz Yılmaz

Muhasebe ve Raporlama Sorumlusu | Accounting and Reporting Associate
Kadir Altoprak

Sorumlu | Associate
Özlem Can Yaşar

Asistan | Assistant
Mustafa Özgür Tetik

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ
INFORMATION TECHNOLOGIES

Sistem Yöneticisi | System Administrator
Kadir Ayyıldız

Bilgi Teknolojileri Asistanı | Information Technology Assistant
Türkay Çeler

BİNA YÖNETİMİ VE GÜVENLİK
BUILDING ADMINISTRATION AND SECURITY

Bina Yönetimi ve Güvenlik Yöneticisi | Building Administration and Security Manager
Ersin Kılıçkan

Bina Teknisyeni | Building Technician
Aşkın Bircan

Danışma Görevlisi | Reception Officer
Elif Aygın

Depo Sorumluları | Warehouse Officers
Şerif Kocaman
Sercan Dericioğlu

Yardımcı Hizmetler | Services
Özden Atukeren
Ahmet Birkan Karaçam
Aydın Kaya
Raşit Güçlü

İNSAN KAYNAKLARI
HUMAN RESOURCES

Yönetici | Manager
Beste Kayacan

Asistan | Assistant
Melike Metin

KÜLTÜR POLİTİKALARI ÇALIŞMALARI
CULTURAL POLICY STUDIES

Direktör | Director
Özlem Ece

Proje Yöneticisi | Project Manager
Ayberk Çelikel

Araştırma Koordinatörü | Research Coordinator
Can Sezgin

Proje Sorumlusu | Project Associate
Mehmet Caner Soyulmaz

İKSV ALT KAT

Yönetici | Manager
Eda Göknar

Sorumlu | Associate
Irmak Erdurak

SALON İKSV

Direktör | Director
Deniz Kuzuoğlu

Prodüksiyon Amiri | Production Manager
Ufuk Şakar

Ses Mühendisi | Sound Engineer
Sinan Özçelik

Asistan | Assistant
Başak Su Gümrükçü

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 349 2.09.2022 10:23

Uluslararası Dostlar ve Hamiler Kurulu
International Friends and Patrons Council

İKSV, kurul üyelerine teşekkür eder. | İKSV would like to thank the council members.

Ana Hamiler | Main Patrons
Oya & Bülent Eczacıbaşı
Ömer Koç

Hamiler | Patrons
Shane Akeroyd
Bilge Öğüt Cümbüşyan & Haro Cümbüşyan
Füsun & Faruk Eczacıbaşı
Erdem Ailesi
Emin Hitay
Phillip Keir & Sarah Benjamin
Öner Kocabeyoğlu / Papko Art Collection
Tansa Mermerci Ekşioğlu
Pırıl & Igno van Waesberghe

Dostlar | Friends
Berrak & Nezih Barut
Sevil Dolmacı
Silvia Fiorucci
Zeynep & Can Kendi
Ari Meşulam
Şebnem & Mahmut Ünlü

Okyanus Ötesi Dostlar |
Friends Across Oceans
Konfir Kabo
Amanda & Andrew Love
Natasha Sidharta

Ortak Dostlar | Associate Friends
Nesrin Esirtgen
Tarık Koyutürk
Hatice & Dr. Jan-Frederik Marx
Agah Uğur

Biennial Circle
Dilara Akın
Donna Rae Altieri & Michael Thornton
Anya Antonova
Lovedy Barbatelli
Rachel Basye & David Wexler
Lesley Beznos
Susanne Birbragher
Sinéad Breslin
Sofía Casarin
Tamara Chalabi
Silvia & Alfredo Cubiñá
David M. Dadone
Ann Scarlett Daley
Celia Sredni de Birbragher
Moises Egozi
Ömer Erdoğan
Kathryn Eudeikis
Baran Gen
Lorena Gomez
Anne L. B. Hanson
Melisa Harder
Leila Heller
Michelle Kear
Ursula Krinzinger
Mimi Kuppin
Natascha Linssen
Carlos Marsano
Laurie Mazzotta
James McCue
Wendee McCue
Susanne von Meiss
Joel Meyerson
Tatiana Mineeva
George Nelson
Benedicta M Badia Nordenstahl
Carla Panza
Sabine Parenti
Keith Pomeroy
Sonia Pomeroy
Carole Seikaly
Oscar Seikaly
Michael A. Smith
Michael Straus
Ebru Temizer
Joseph Wemple
Emmi Whitehorse
Frances Wu
Paige Zarkin
Tatiana Zurek

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 350 2.09.2022 17:41

İstanbul Kültür Sanat Vakfı 17. İstanbul Bienali'nin gerçekleştirilmesine destek veren tüm kurum, kuruluş ve kişilere teşekkür eder.
The Istanbul Foundation for Culture and Arts would like to thank all of the many institutions, corporations and individuals whose invaluable contributions have made the 17th Istanbul Biennial possible.

Bienal Sponsoru | Biennial Sponsor
2007-2026 SPONSORU
Koç Holding

İKSV
Kurucu Sponsor | Founding Sponsor
Eczacıbaşı Topluluğu

Proje Ortakları | Project Partners
Eğitim Reformu Girişimi (ERG)
Hisar Okulları
Öğretmen Ağı
Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi
Today at Apple

Havayolu Partneri | Airline Partner
Türk Hava Yolları

Aydınlatma Sponsoru | Lighting Sponsor
Tepta

Teknoloji Sponsoru | Technology Sponsor
Arçelik

Özel Proje Sponsorları |
Special Project Sponsors
Ford Otomotiv San. AŞ
Tekfen Holding

Film Programı Sponsoru |
Film Programme Sponsor
Türk Ekonomi Bankası (TEB)

İKSV Eğlence Partneri |
İKSV Entertainment Partner
TikTok

Katkı Sağlayan Kuruluşlar |
Contributing Corporations
Mey | Diageo
Illy
Bidfood
NOA
Singapore Airlines
Allianz Türkiye
Tonwelt

2015-2024 Boya Sponsoru |
2015-2024 Paint Sponsor
Polisan Kansai Boya

Bienal Destekçileri | Biennial Supporters
Meke
Odeabank
Somerset Maslak
Sotheby's
Tempo

Türkiye'den katılımcıların projeleri SAHA, bienal küratörleri ve sanatçılarının konaklamaları SAHA Residency tarafından desteklenmiştir.

The projects of the participants from Turkey are supported by SAHA, and the accommodation of the biennial curators and artists are supported by SAHA Residency.

Katkıda Bulunan Kurumlar |
Contributing Institutions
Chrest Foundation
Creative New Zealand
Australia Council for the Arts
Embassy of France in Ankara
Consulate General of France in Istanbul
Institut français
Directorate-General for Contemporary Creativity of the Italian Ministry of Culture (DGCC)
Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea
Mondriaan Fund
Consulate General of the Kingdom of the Netherlands in Istanbul
National Arts Council of Singapore (NAC)
Embassy of Singapore in Ankara
The Agency for Cultural Affairs, Government of Japan (Bunka-cho Art Platform Japan)
Vuslat Foundation
Bagri Foundation
Korea Arts Management Service (KAMS)

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 351 2.09.2022 17:41

Phileas – A Fund for Contemporary Art
Austrian Federal Ministry for Arts, Culture, the Civil Service and Sport (BMKOES)
República Portuguesa – Cultura / Direção-Geral das Artes
Embassy of Portugal in Ankara and Camões -Institute for Cooperation and Language, I. P (CICL)
Office for Contemporary Art Norway (OCA)
Arts Council Norway
Han Nefkens Foundation
Acción Cultural Española (AC/E)
Heinrich Böll Foundation Turkey Representation (HBS)
Swiss Arts Council Pro Helvetia
KADIST
Japan Foundation
Consulate General of Japan in Istanbul
Goethe-Institut Istanbul
Goethe-Institut South Africa
ifa – Institut für Auslandsbeziehungen
Tarabya Cultural Academy
SPOT Projects
British Council
U.S. Mission to Turkey
Italian Cultural Institute of Istanbul (IIC)
Project Eleven
Schering Stiftung
Fundación Jumex Arte Contemporáneo
Embassy of Mexico in Ankara
Consulate General of the Republic of the Philippines Istanbul
National Commission for Culture and the Arts of the Philippines (NCCA)
Royal Norwegian Embassy in Ankara
Consulate General of Sweden in Istanbul
Kunstverein in Hamburg
Indonesian Ministry of Education, Culture, Research, and Technology
Austrian Cultural Forum Istanbul
BAK - basis voor actuele kunst

Mekân Destekçileri |
Venue Supporters
arthereistanbul
Barın Han
Büyükdere35
Küçük Mustafa Paşa Hamamı
Müze Gazhane
Merkez Rum Kız Lisesi
Performistanbul Canlı Sanat Araştırma Alanı (PCSAA)
SAHA Studio
Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi
Metro İstanbul Yaklaşım Tüneli Taksim
The Çinili Hamam
Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi

Değerli katkıları için teşekkür ederiz. |
Acknowledging their kind contributions.
İstanbul Bilgi Üniversitesi Sahne ve Gösteri Sanatları Yönetimi Programı
İstanbul Özel Notre Dame de Sion Fransız Lisesi
İstanbul Özel Saint Benoît Fransız Lisesi
İstanbul Özel Saint-Joseph Fransız Lisesi

İKSV Dijital Dönüşüm Sponsoru |
İKSV Digital Transformation Sponsor
Google

İKSV Konaklama ve Mekân Sponsoru |
İKSV Accomodation and Venue Sponsor
The Marmara Group

İKSV Sigorta Sponsoru |
İKSV Insurance Sponsor
Zurich Sigorta

İKSV Kurumsal Eğitim ve Gelişim Sponsoru |
İKSV Organisational Education and Development Sponsor
Davranış Bilimleri Enstitüsü

İKSV İletişim Stratejisi ve İçgörü Sponsoru |
İKSV Communication Strategy and Insight Sponsor
Futurebright Group

İKSV Servis Sponsorları | İKSV Service Sponsors
Sağlık | Healthcare
Amerikan Hastanesi

Otomatik Mesajlaşma Platformu |
Automated Messaging Platform
Mindbehind

İş Sağlığı ve Güvenliği | Occupational Safety and Health Consultancy
Plaza OSGB

Stratejik Araştırma | Strategic Research
GfK

Sosyal Medya Takip ve Analizi | Social Media Monitoring and Analysis
Somera

CRM Yazılım | CRM Software Development
AGC

CRM Danışmanlığı | CRM Consultancy
Uzman CRM

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 352 2.09.2022 17:41

Dijital Pazarlama ve SEO Danışmanlığı |
Digital Marketing and SEO Consultancy
Boosmart

Mobil Uygulama Yazılımı |
Mobile App Development
Loodos Teknoloji

Dijital Reklam Danışmanlığı |
Digital Advertising Consultancy
OMD

Dijital İzleyici Deneyimi |
Digital Audience Experience
Wiseback

Medya Sponsorları | Media Sponsors
Açık Radyo
Argonotlar
Bloomberg
Cornucopia
Diken
Doğuş Yayın Grubu
Duvar
Flu TV
Habertürk
Kafa Radyo
Medyascope
Oksijen
Socrates
T24
Texte zur Kunst

Bienal Kampanyası | Biennial Campaign
Happy People Project

İstanbul Bienali'nin tanıtım çalışmalarındaki destekleri için teşekkür ederiz. |
We acknowledge their kind support towards the promotion of the Istanbul Biennial.
Ataşehir Belediyesi
Beşiktaş Belediyesi
Aposto
Bundle
Engageya
iGA Pass
Wiseslang

İstanbul Kültür Sanat Vakfı, 17. İstanbul Bienali'ni ziyaretçilerle ücretsiz olarak buluşturan 2007–2026 Bienal Sponsoru Koç Holding'e teşekkür eder.

Istanbul Foundation for Culture and Arts acknowledges the invaluable contribution of 2007–2026 Biennial Sponsor Koç Holding towards making free admission to the biennial possible for all visitors.

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 353 2.09.2022 10:23

17. İstanbul Bienali
17th Istanbul Biennial

17. İstanbul Bienali – Artçı Düşünceler
17th Istanbul Biennial – Afterthoughts

Bu kitap, İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından, Bige Örer'in direktörlüğünde ve Ute Meta Bauer, Amar Kanwar ve David Teh'in küratörlüğünde düzenlenen 17. İstanbul Bienali kapsamında yayımlanmıştır. | This book is published by the Istanbul Foundation for Culture and Arts within the scope of the 17th Istanbul Biennial, directed by Bige Örer and curated by Ute Meta Bauer, Amar Kanwar and David Teh.

Yayın Fikri | Publication Concept
Amar Kanwar, Ute Meta Bauer, David Teh

Yayıma Hazırlayanlar | Editors
Umud K. Dalgıç, David Teh, Ute Meta Bauer

Yayın Asistanları | Editorial Asistants
Soh Kay Min, Eylül Zeynep Belden

Metinler | Texts
Nabil Ahmed
Nirwan Ahmad Arsuka
John Bell
Rustom Bharucha
Çiğdem Buğdaycı
Övül Ö. Durmuşoğlu
Greg Dvorak
David Harvey
Elif Kamışlı
Amar Kanwar
Michael Marder
Ruth McDougall
Carl Mika
Zozan Pehlivan
Maria Puig de la Bellacasa
David Teh

Görseller | Images
17. Istanbul Bienali'ne katkıda bulunanlar | Contributors of the 17th Istanbul Biennial

Çeviri | Translation
Erdem İlgi Akter
Ömer B. Albayrak
Münevver Çelik
Nazım Hikmet Richard Dikbaş
Süreyyya Evren
Emrah Irzık
Gökdemir İhsan
Begüm Kovulmaz
Sinem Özer
Melis Şeyhun

Redaksiyon | Copyediting
Mustafa Aydın, Erdem İlgi Akter (Türkçe | Turkish)
Melissa Larner (İngilizce | English)

Tasarım ve Sanat Yönetimi | Design and Art Direction
Emre Çıkınoğlu

Tasarım Asistanı | Design Assistant
Hatice Çavdar

Küratörler 17. İstanbul Bienali'nin ana görselinin oluşturulmasındaki katkısı için Sherna Dastur'a teşekkür eder.

The curators would like to thank Sherna Dastur for her contribution towards the preparation of the 17th Istanbul Biennial's key visual.

Baskı ve Cilt | Printing and Binding
Ofset Yapımevi
Şair Sokak No: 4, Çağlayan, İstanbul, Turkey
T: +90 (212) 295 86 01
F: +90 (212) 295 64 55

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 354 2.09.2022 17:41

ISBN 978-605-5275-91-4

© 2022, İstanbul Kültür Sanat Vakfı | Istanbul Foundation for Culture and Arts

Aksi belirtilmedikçe | Unless stated otherwise
Görseller © Sanatçılar ve Fotoğrafçılar Images © Artists and Photographers

Bilimsel ve eğitsel amaçlara yöneliktir. | Intended for scientific and educational purposes.

Kitapta yer alan tüm projelerin ve filmlerin isimleri, Türkçeye yayın ekibi tarafından çevrilmiştir. |
All of the project and film titles in the book are translated into Turkish by the publication team.

Her hakkı saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın izni olmadan kayıt, fotokopi ve bilgi depolama dahil olmak üzere hiçbir elektronik veya mekanik yöntemle yeniden basılamaz veya çoğaltılamaz. | All rights reserved. No part of this publication may be reproduced in any form or by any means, including photocopying, recording or other information retrieval systems, without the written consent of the Istanbul Foundation for Culture and Arts.

Bu kitapta yer alan görüş ve düşünceler yazarlarına aittir, İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın görüş ya da duruşunu yansıtmayabilir. | The views and opinions expressed in this book are those of the authors and do not necessarily reflect the views or position of the Istanbul Foundation for Culture and Arts.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in beşinci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.

İstanbul Bienali | Istanbul Biennial
İstanbul Kültür Sanat Vakfı | Istanbul Foundation for Culture and Arts
Nejat Eczacıbaşı Binası
Sadi Konuralp Caddesi No: 5
Şişhane 34433, İstanbul, Turkey
T: +90 (212) 334 07 00
F: +90 (212) 334 07 01
bienal.iksv.org

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 355 2.09.2022 10:23

© 2022, İstanbul Kültür Sanat Vakfı

17B_Kompost reader_2022-Final OFS.indd 356 2.09.2022 10:23